

చెన్న పట్టణము, సెప్టెంబరు ౧౯౩౦ /

సంపుటము ౭

ప్రమోదూత సంవత్సరము భాద్రపదమాసము

సంఖ్య ౯

హంపీక్షేత్రము

కొడాలి వెంటిటనుబ్బారావు, బి. ఏ., కామరాజుగడ్డ శివయ్య గానందరావు గార్లు

కినకాభిషేకము

“గణగణ మ్రోయు ధక్కయది కంచుదియంట చతుశ్రుతి ప్రచారణమున వ్యాసమాని యట రాయలు మెచ్చిన కింకషీద్రవారణ మృగరాజ మంట భళిరా మన డిండిమభట్టు వానిపేరణచగ వచ్చెనా యిత డహంకృతి రూపము నెత్తలేదుగా.”

అనువారు “ఇతడటయ్యారెడ్లకవిరాజు డిండిమభట్టు నోడించు చిన్నయొక్కటియు గనరాకున్నది వేషము దక్క లేదేమొ వాదనకు శక్తి” అనువారు నై ప్రజ లంతంత పొంచి చూచెడువారునై వెంట నడచుచుండ విద్యానగర రాజవీధుల నిసుక చల్లిన నేలపైన రాలినది లేక

శారదాంఘ్రిద్వయార్చనాంభోరుహంబు-వికసితంబైన మనసులో వేవెలుంగు
తేజములు నిండిపోయి మదేభగామి-ఆంధ్రకవిరాజు శ్రీనాథుని మంజు.

“ఆగమంబుల నిధియైన విశ్రుడు తల నేదయ్య జుట్టు గా మృదమంత
దైవమతాచారసారాధ్యగుం డట కనరాదు పో లింగకాయ మెడను
కవిరాజ బిరుద శంఖస్వన ప్రేరితు డామంత్రివేష ముట్లావహించె
శారదోపాసనాధార దిగ్జయుండంట పెట్టలేదు ముఖాన బొట్టుగాని
ఈవిరుద్ధప్రవృత్తి తా నెటు జయించు-ద్రవిడ ధాత్రి మహావాణి తాండవించు
గౌడ డిండిమబుసు”నని “చూడవలెను-ఈవిచిత్రంబు”నని ప్రజ లేగుచుండి.

తనవెంట వచ్చు శిష్యుని గాంచి నవ్వును ఈప్రజ యూహ గ్రహించినట్లు
తన వైరిదైనవాదన నూహచేయును తనలోన తానె వాదనల పెంచి
తనకవిజయదీక్ష ననుభవించిన పూర్వవిషయస్మృతుల నిష్ఠు వెరగుపడును
తనగెల్పులోన పొంగును చెడ్డిరాజుల ఆదరణాంభోధి యనుచు మురియు
దైవవశమున నోటమి తనకు కల్గు-నేమొ యను కించ కించిత్తు నెరుగజోని
తెలుగుకవిరాజు రాయల కొలువునందు-చరణమును మోపె సభయు నిశ్శబ్ద మవుడు.

డిండిమభట్టు కీర్తిని గడించుటలో ముదిలేరినాడు త

త్యాంశితి దక్షిణాపథ విభావరి వెన్నెలలారహోసె మా
ర్తాండుని తేజ ముట్టిపడు తన్ముఖమండల మామహాత్ముపై
దండుకు వచ్చినాడు ఫలితం బనుభూతము కాదె వీనికి.

అని మనసులోన తలపోయు నవనివలెని-దక్షిణాకరంబు పైకెత్తి దంతదీపు
లావరింప మహాసభ నాకవీంద్రు-డాశుధారల నాశీస్సు లాడినాడు.

“పంపావిరూపాక్ష బహుజటాజూటికారగ్వధ ప్రసవ సౌరభ్యములకు
తుంగభద్రా సముత్తంగ వీచీసుటా గంభీర ఘుమఘుమారంభములకు”
పూర్వాంధ్రరాజ్య సంపూర్ణశౌర్యానల ప్రత్యక్షపుణ్యప్రభావములకు
హిందూమతోద్ధారణేందూదయ వికాసచాలితాధ్యాత్మ ప్రచారములకు
గౌడ డిండిమభట్టుదా కంచుధక్క-మోది పగిలించు సర్వవాగ్వాదనలకు
మనసుపడి ప్రౌఢరాయల మందిరమున-నడుగు పెట్టిన కవిరాజు నయ్య నేను.

“వచియింతు వేములవాడ భీమనభంగి నుద్దండలీల నొక్కొక్కమాటు
భాషింతు నన్నయభట్టు మార్గంబున నుభయవాక్పాశ్రి నొక్కొక్క మాటు

పలికింతు తిక్కయజ్య ప్రకారము రసాభ్యుచితబంధముగ నొక్కొక్కమాటు
 పరిభవించు పుష్కలంబు పరమేశ్వరునిరేవ నూక్తివైచిత్రి నొక్కొక్కమాటు
 వ్యాసమునివోలి వాల్మీకి వాక్కువోలి-కాళిదాసునివలె హర్షకవినివోలి
 ప్రతిపదరసోదయంబు నాపలుకు తెలుగు-నాయకా! నన్ను ప్రజలు శ్రీనాథుడౌడు.
 వేదార్థంబులవాదమో కవి తలో వీణాశ్రుతుల్ నించుటో
 లేదా తర్కమొ సీతిసూత్రముల నాలింతో మరేదో వృథా
 గాదాకాలము ఊరకున్న సెలవీగా వేడెదన్ డిండిముం
 డేదన్నన్ సరి సిద్ధమే కగులవేయింతున్ ప్రభూ, ధక్కలన్.

గౌతమీనది పొర్లి గారవించినదయ్య రాణ్య సౌందరమున నారాగము విని
 వేగీమహావీధి వెదజల్లినారయ్య ముత్తైదువులు చూపుచుత్తియముల
 బంగారుపల్లెము బంతిభోజ్యంబులో విససన్నమౌతి నేవించినాడు
 నన్ను స్వీయచరిత్ర నెన్నుకోరాదయ్య క్రొత్తవాడనుగాన కొంతచెప్ప
 వలసెనను కవివంకకు తెలుగురేడు-చూచె డిండిమభట్టును చూచె తిరిగి
 రణము వాక్కులలో విజృంభణముపెరిగె-గ్రుక్కత్రిప్పకో వీలులేకుండె సభకు.

“వేదాలు తలక్రిందు వెలిగించినాడంట మారైనరాదు యీమాటకేల
 తర్క-శాస్త్రాంబోధి తరియించినాడంట-యీయుక్తికి జవాబు నీయడేల
 కవితలో వాణిరెక్కలు కట్టినాడంట అతని ధాగాశుద్ధి కందడేల
 పాతంజలంబు సంపత్తి వీనిదెయంట సూత్ర విరుద్ధ మిచ్చునదియేల
 డిండిముడు పూర్వరూపము డించినాడొ-కాక పుంభావవాణిగా కవి యితండు
 పుట్టెనో భూమిపై”నని పొగడుసభ్య-లా వివాదంబు పదపద మందుకొనుచు.

వాగర్థంబులలో ప్రమాణములలో వాదంబులో సూత్రచ
 ర్చాగాంభీర్యములో కవిత్యమధుధారావేగ విభ్రాంతిలో
 “బాగో యీకవిరాజు యింతటి ప్రభావంబున్నదం చెంచలే
 డే గర్వంబనుకొన్న నీవలుకు లన్నీ సత్యమున్ జేసితొ.”

అనిరి పండిత సభ్యు లందందలేచి-జయజయార్భటులందు వర్చస్సు డింది
 పాలిపోయిన డిండిమభట్టువిరుద-కంకణములెల్ల తెగగొట్టగా నృపుండు.

అనుమతి నిచ్చె డిండిము డహం కృతి చచ్చిన సాధుపండితుం
 కనియెడిరీతిగా నిలిచి యాసభలో పలికెన్ “ప్రకస్తన

త్తనులుజయూజయంబులవిధంబు గణింపకు నన్ను గెల్చినా
డని యెనికించలేదు వినయాధికుడన్ కవిసార్వభౌమునిన్.
నన్నుమించిన వానిగా నెన్నుకొందు-విరుదములు తీసేవేతును భరి నిచట
పగులగొట్టింతు"ననిచెప్పి బయటికరిగె-విజయ ఘోషలు సభలోన వెల్లి విరిసె.

"జయ కవిరాజ నీవిజయ శాసనముల్ లిఖియింతు రాంధ్ర వా
జ్ఞయచరితన్ సువర్ణఫలకంబులపై నిను బట్టి నాను ను
న్నయది తెలుగు సంస్కృతి యనారత"మంచు వచించుచున్ కర
ద్యయమును మోడ్చి డిండిముడు వచ్చెను లోనికి కంచుభక్తతోన్.

అది పగిలించినారు పలయంబులునై విరళీకృతంబులై
కదలేను శబ్దమున్ తెలుగు కావ్యసరస్వతి నూపురంబుమో
యు దినము లింకనున్నవనుచుండిరి సభ్యులు రాయలున్ సభా
సదులనుచూచి పల్కెను ప్రశాంతవచస్కు డమోఘ వాక్కులన్.

"ఏనాటిదో ధక్కు యిపుడు ముక్కులుగాను పగిలిపోయెను చింతపడ డితండు
ఎట్టిగంభీరుడో యిట్టిగెల్పులు పొంది కవిరాజుమాట నొక్కటియు ననడు
ఇరువురును సమర్థులే శక్తియో రెండుమూర్తులు దాల్చెకాబోలు లేక
ఇట్టిమహాప్రజ్ఞలెచట వింటిమి గాంచి ధన్యులమైనాము తలచుకొలది
విన్మయముగొల్పు కథను జూపించినారు-మీ కవిత్వప్రశంసలో నాకుగూడ
స్థానము నొసంగినారు వాఙ్మయచరిత్ర-ప్రౌఢరాయలసభపేరు పలుకుగాన.

ఇరువురు గౌరవార్హులె జయించినవారలు కొంత యెక్కువౌ
దురుగద నా బహుకృతులతో పనిలే దకలంకమూర్తులౌ
గురులకుగాని యీహనుజకోటి స్వభావమఃమార్పుకోదు దు
ర్భరముగ దెప్పిపోయును ప్రపంచకవైఖరులెల్ల చిత్రముల్.

కాన సంభావనకై యిచ్చుత్పణమేని మేదువుగా నెంచగోరినాను
కవులార"యను రాజ గద్దెపై నాసీనుడయ్యె భటల్ విచిత్రాధరణము
లంబరంబులు కాన్క లమితముల్ గొనితెచ్చి నృపమాళి యాజ్ఞానిరీక్షకులయి
నిలిచియున్నారు సభ్యులు రాయ లింతగా నొప్పబట్టినెయని యుబ్బిపోయి
నృపుడెవరి నెట్లుగా సత్కరించునోయని-గ్రుక్కిళ్లుమింగుకొనుచునుగూరుచుండి
నవ్యకవితాసునాథు శ్రీనాథసుకవి - యూహ లంభోధివీరులై యూగుచుండి.

“పరిపదునాల్గుశాస్త్రములు పారము ముట్టిననన్ను ధక్కతో
నదిమినవేడుకకు నట్టి బహుకృతి యీమహాసభా
నదనములోన పండితులనన్నిధి బంగరుగద్దెమీద చే
యుదె కనకాభిషేకము ప్రభూత్తమ, డిండిమగర్వహరికిన్”

అని వచియించె డిండిమ, డయత్నముగా సభలోన వైడి గ
ద్దె నిలిపి హేమటంకముల దెచ్చిరి రాసులు పోసినారు రా
జును తనగద్దె డిగ్గి పిలుచున్ కవిరాజును కేలుపట్టి లే
చెను పరిపూర్ణహర్ష వివకీకృతుడై కవిరాజపూజకై.

బంగారుకొండపై పరమనిష్ఠాగరిష్ఠుండైన శివమూర్తి శోభదోప
శ్రీనాథకవిరాజు చిరునవ్వుతో హేమసింహాసనమున నాసీనుడయ్యె
పార్శ్వాల డిండిమభట్టు రాయలు నిల్చి దోసిల్లతోనెత్తి రాసిలోని
వైడిటంకంబులపై పోయుచుండిరి సభ్యులు పనసలు చదుపుచుండి
ఏమహారాజుపొందని యాయపూర్వ గౌరవంబున శ్రీనాథకవి మునిగి
విజయనగర సామ్రాజ్యము విస్తరిల్లు - ప్రార్థనలలోన తన భావఫణితి నిలిపి.

దీవారటంకాల తీర్థమాడించితే దక్షిణాధీశుముత్యాలశాల
పగులగొట్టించితే భయదవాదప్రాధి గౌడడిండిమభట్టు కంచుధక్క-
భిహరింపజేసితే వీరభద్రదారెడ్డి విద్వాంసుయశము దిగ్విభులందు
పలికింపజేసితే బహుశాంధ్రజనసభా భాస్వరుడనుచు ప్రపంచకంబు.

మందర మహిధరాధరమధ్యమాన దుగ్ధపాథోధిలహరికోద్భూతమైన
లలితసాహిత్యసాహిత్యలక్ష్మీనాగి సరససద్గుణనికురంబ శారదాంబ.

తెలుగుప్రజల్ ధరిత్రి రవితేజము వెల్లిననాల్గు సంపదల్
కలిగినవారునై సుఖముగా వసియించెడివారునై మహా
త్ములు స్తుతియించు వారునయి పొందుదురమ్మ స్వతంత్రమున్ భవ
ద్భుముననంచు దీవనలపల్కుచులేచె సువర్ణతేజుడై.

విజయనగరాంధ్రలోక మావేళ కవిత-కన్న కానుపు ముత్యాల కాంతులందు
తెలుగుభాషాసరస్వతి విలుచుకొని మె-వైడిటంకాల కట్టులతోడినగలు.

మోచాకుసుమామోద విచారము

‘కళాప్రపూర్ణ’, ‘మనోహర’ శ్రీ వేదేశ్వర వేంకటరాయశాస్త్రిగారు

“మోచాకుసుమామోదనువాసిత
మలయనగాగతమందానిలమున”

అని శ్రీ ధర్మవరము రామకృష్ణమాచార్యులవారు
చిత్రనలీయనాటకరిబుకం బ్రయోగించియుండ,
శ్రీపూండ్ల రామకృష్ణయ్య పంతులవారు మోచాకుసుమ
మన నేపువ్వరి కృష్ణమాచార్యులవారిని జూబున నడుగె
గా, ఆచార్యులవారు నిఘంటువులందు మోచాశబ్దమున
కుం గల నృత్యములనెల్ల నొక్కొక్కటి యుత్తరముగా
నొక్కొక్కజూబున వ్రాయుచు, కరిమశము లేమిచే
నేదియు సరిపడక తమకుం దెలిసిన దంతియ యని తుది
జూబున వ్రాసి విరమించిరి.

మోచార్థములలో అరటి యొకం డగుటయు,
శీలీంధ్ర మనగా అరటిపువ్వుని అకారాది నిఘంటువుల
నుండుటయు, శీలీంధ్రమునకుం బరిమళమును మాఘకవి
చెప్పియుండుటయుం బరికించి అరటిపూనెత్తావి యను
నరమన మోచాకుసుమామోదప్రయోగము సమంజసమ
యని ఈనడుమ కొందఱు వాదింప సమకట్టినారు.

శీలీంధ్రమన నరటిపూవు గాదనియు దానంతేసి,
మోచాకుసుమామోదప్రయోగము పూర్వోక్తమార్గమున
రక్షణీయము, ప్రకారాంతరమున నేనియు రక్షణీయము
గాదనియు నా యొన్నిక. గుణమున్నచో విద్యవ్యయే
ణ్యులు హర్షింతురని యెంచి వాద్యేతా ప్రీత్యర్థినై నా
యభిప్రాయమును సోపపత్తిగముగా వివరించుచున్నాఁడః

శీలీంధ్ర ప్రస్తావము ప్రాచీన మహాకావ్యముల
నివృథంబునం గర్హింతుమన్నది:—

శీలీంధ్రము (=కందళీపుష్పము) కేవల
వార్తికము.

మాఘము, ౬ (౩౨)
నవకదమ్మరజోరుణి౭తామ్మరై
రథిపురన్ధి శీలీన్ధ్రసుగన్ధిభిః,
మనసి రాగవతా మనురాగితా
నననవా నవవాయుభి రాదధే.

వ్యా. శీలీన్ధ్రాణాం కన్దళీకుసుమానామ్... ‘కన్ద
ళ్యాంన శీలీన్ధ్రః స్యా’ దితి శబ్దార్థవే.

మాఘము, ౬ (౩౦)
ప్రపవతస్సతరాముదకమ్మయత్
విదళకన్దళ కమ్మనలాలితః,
నమయత్తిస్థ వనాని మనస్విని
జనమనోనమనోఘనమారుతః.

వ్యా. కన్దళీ=భూకదళీ ‘ద్రోణపర్ణస్థిగకదాకన్దళీ
భూకదళ్య’ పీఠికజ్ఞాగ్రవే. తస్యాః పుష్పాణికన్దళాని.
పుష్పమూలే బహుళమి త్యహోలుక్.

మాఘము, ౬ (౭౨)
మంద మబ్రభువా మపాంమయారా
స్సహ సాయ న్దనదీపపాటలాభే,
అలినా రమతాలినీశీలీన్ధ్రే
సహసాయ న్దనదీపపాటలాభే.
వ్యా. శీలీన్ధ్రే=కన్దళీకుసుమే.

గౌడవహము, పే. (౧౫)
ధారాహయగరణి జావరుద్ధ
ణకన్దళీనిహాళరునమ్,
మహార మవగాఢసోహం
చనహసి విసమారుణం అహరమ్.

గౌడవహము, పే. ౧౧౧ (౩౮౩)
ఉష్ణా మస్తగిరియడం
సీమాణివృషిఃకుకన్దళు బ్ధేయమ్,

వాణిజ్యవినియోగం
బహుళయ రయ్యులతోనే వేధము.

కావహము, శే. ౧౭౯ (౬౪౭)

ధారాహిని త్తణవకన్తరాణ
ఇహవళ నిమలాట,

జరభకలవిజ్ఞుగళ
మన్దూగహిణీజలహరణ.

కావహము, శే. ౧౮౦ (౬౪౮)

కావహము, శే. ౧౮౦ (౬౪౮)
ఇహవళ నిమలాట, శరణాం,

గర్భోద్భవకలము
నీయూ నేలకడయాణ.

కాలభారతము, శే. ౨౦౨ (౬౨)

[వృష్టితో విరమతాపికదావి
త్తువయేలయసరతాం పతగానామ్,
అమృతామయచిరే జలవేళా
క్షుజపాదపదశేష పతన్తః.]

కాలభారతము, (౬౩)

గవలీనమగు పై రయ్యులతో
ధారయద్వి రభితోలపి శీలీనే
క్షుషితా మరకతోపమిశైః
రత్న భూమణగజైరివ భూమిః.
కోజనంపుల, కిష్కింధాకాండము.

శే. ౨౭౭ (౪౪)

అమృతాదగ్ధకలబళితామృతం
శీలీనగ్రంబనభస్మ వసున్తరామ్...
ప్రాప్తపేక్ష్యాం ప్రక్రియామ్...

వా. శీలీనగ్రంబనభస్మ = కన్తశీకుసుమసంగత్యా-
కన్త్యాం = కన్తశీకుసుమ శబ్దార్థము.

కావహము, శే. ౧౮౦ (౬౪౮)

కావహము, శే. ౧౮౦ (౬౪౮)
ఇహవళ నిమలాట, శరణాం
క్షుజపాదపదశేష పతన్తః.

నృత్యతే-కిమటుమ్మకస్య దధతం
మన్దూగిం మృదజ్జక్రియామ్,
ఉన్మీల న్నవనీలకన్తశ్చదళ
వ్యాజేన రోమాఞ్చితో
హస్తేణేవ సముచ్చితాక వసుమతి
దక్షిణే శీలీనగ్రంబనభస్మ.

కార్జునరవధతి; వర్షావర్ణనము; శే. ౧౮౬ (౧౦)
మన్ద మృద్రితపాంసవః పరపత జ్ఞాంకారియుక్తాయురు
క్ష్యోగ్యస్వప్నకటికాగ్రనిపత చ్చిద్రేఘులబ్ధావరాః,
కర్మశ్శుగ్రకుటుమ్మకీకుదభర ప్రసేవనభేదచ్చిః
ప్రారమ్భేన దయ వికన్తశ్చలోల్లాసాంపయోజితవః.

కార్జునరవధతి; వర్షావర్ణనము; శే. ౧౮౭ (౧౧)
ఉన్మీద్రకన్తశ్చదళా న్తరలీయమాన
గుజ్జాన్మదానమధుపే నవమేఘకాలే,
స్వప్నేలపి యఃప్రవసతి ప్రవిహాయకాన్తాం
తస్మైవిహారహితాయ నమోమమయ.

ధర్మశాస్త్రాధ్యయము, శే. ౭౯ (౩౨)
అలభవ ద్వీజరాజ మపి షీపక
దళితమిత్రగణో నవకన్తశ్చ,
అజని కామకుతూహలీనాం పునా
రసమయస్సమయస్స ఘనాగమః.

కావ్యాదర్శము, శే. ౧౧౧ (౧౧౭)
వికసన్తి కదమ్బుని స్ఫులని ముటజగ్రుమాః,
ఉన్మీలని చ కన్తశ్చోదళని కమభానిచ.
వాగ్భాష్యసమయ 'వర్షావర్ణన విదమ్' అని యన్నది.
రఘువంశము, ౧౩ (౨౯)

ఆసారసిక్తక్షీతితామృతాగా
న్మా మక్షీణో ద్యుత విభిన్నకోతైః,
విడమ్బులయ నా నవకన్తశ్చ
వివాహామాయాలోదనక్రిః.

వా. విభిన్నకోతైః = వికసించుట్టులైః నవకన్త
తైః కన్తశీకుసుమ రయ్యులతో 'ప్రాప్తపేక్ష్యాం ప్రక్రియా' కన్త
భూకదర్శనీతి శబ్దార్థము.

దీని ఇంగ్లీషులో—

“by the new flowers of Kandali.”

విక్రమార్కము, ౪ (౫) వర్ష ద్రువు

ఆర కరాళిభి రియంతుసుమై ర్మచక్రవర్తీసలిగరైల్లః,
కోపా వస్తర్వా మ్మేస్వరయతి నుం లోచనే తస్యాః.

దీని ఇంగ్లీషు భే, ౧౧౪:—

“The form, viz. boat-like hollow shape of the covers of the plantain flowers enables them to retain the rainwater in them hours, sometimes days after a rain-fall.”

(ఇది అనువాదములు ‘Plantain’ అనుటం నూన్చి మదియచ్చ ఈ గ్రంథమందే రాఁగలదు.)

మేనుసం కేళము.

నీసం దస్త్రా హరితకపీఠం కేసరై రధరూఢై
రవిమృతప్రథమమకుళాః కన్దభీకృతకన్దమ్,
దగ్ధారణ్యే వ్యధికసురభిం గన్ధమామ్రాయ వోర్వాతః
సారజ్ఞా నై జలలవముచ న్నూనయవ్య నిమగ్నమ్.

దీని యంగలాక్షణము

“After eating on every bank the plantain tree on which first buds have appeared...”

దీని యంగలాక్షణము పే. ౨౫.

“The blossoming of the Kadambas and the budding of Kandalis accompany the advent of the rainy season.”

వ్యా. కన్దభీ భూమికదభీ (ద్రోణశర్మీ స్థిగ్ధవై కన్దభీభూకదభ్యశీతి శబ్దార్థవే.

కర్తం యచ్చప్రభవతి మహీ మచ్ఛిలీనామివన్ద్యాం
తచ్చుత్తా శ్రేణుగుభగం గర్జితం మాఃసోత్తాః,
ఆత్మలాసాద్విసకలయ చ్చేదపాథేయన్దః
సంపత్ప్రీతే నరసి భవతో రాజహంసా స్సహాయాః.

వ్యా. మ్మలీనామి = ఉద్భవతకన్దభికామ్. “కన్ద భ్యాంచ శిలీనామి” అను శబ్దార్థవే. శిలీనామిణాం భావిసస్య సంపత్తిమానకత్వా దితిభావః.

తదుక్తం నిమిత్తవాచీ—

“కాలాబ్రయోగా దుదితాశ్శిలీనామి

స్సంపన్న సస్యా కథయన్తి ధాత్రీమ్.”

అనువాదము

“able to make the earth full of mush. rooms shooting (from it)”

సుభాషితరత్న భండాగారము, పే. ౫౫౭:

గోకర్ణం గహమానాః పృథుతరపృథత

గ్రాహిణః శమ్భురౌహణ్

ఆకర్షన్తో దిగ్మనానపిచ విదగ్ధః

కన్దభీసుప్రచారాన్,

ఏతే ధావన్తి వార్ధక్రేణి మరుధను

రారయన్తస్సమన్తా

దామ్యన్తోఽధిపీఠీం వనమివ శబర

భ్రాన్తిభాజోఽమృతాహః.

మల్లికార్జునము, ౯ (౧౫) పే. ౨౬౬.

అమీకేమివేవాసరాః ప్రసులలేముదందేహీనాం

విజృమ్భనవకన్దభీశిలీనీనపుష్పన్దయాః,

పయోదమలీనీభః ధగఃదర్శనప్రాచూలై

కృషీనివిలాసినినయనకాన్తితాః శిశితాః.

ఇందుకు కలకత్తాపుస్తకములోని వ్యాఖ్య:

వ్యా. నవకన్దభీనాంపుష్పాణి నవకన్దభ్యః “పుష్ప మూలేషు బహుళమిలింప్ విజృమ్భణో యానవకన్దభ్యః షర్వలక్షణతయా భావిసస్య సంపత్తిమానకాని, నూకాన శిలీనీకుమునాని; ఉక్తం “కాలాబ్రయోగా దుదితా శ్శిలీనామి; సంపన్న సస్యాం కథయన్తి ధాత్రీమ్” ఇతి.

దీనికే ధర్మాధికారి చక్రవర్తి అయ్యుండురు ముద్రించిన తిరుమలతాతాచార్య వ్యాఖ్య:—

అమీఇతి. విజృంభణీనాం షర్వమానానాం షప కందభీనాం నూకనశీలీం గ్రహకుమునానాం దిశేషు పశ్రేషు

మీనా: సారభాగ్యముగా... అప్పుడయిన
భూమియేమి... [ఇది సామాన్యముగా భూమిగారిగారి
మహిమనుండు ఏకైకము మున్నది అవ్యక్తమునునే
మహిమనుండు]

మాతీమాధవము, ౯ (౧౬) పే. ౨౩౦.

బృహద్రాక్షరమున స్మరణము శ్రీమత్యుదయ్యగ్రామము
తైలాగోగభువోభువని కకుభి: కాదమ్మనీశ్వరలూ,
ఉద్యుతస్త్రకాస్త్రకేతికభృత: కచ్చాస్సనీశ్వరసా
మావిరూపితశీలనీశ్వరమున్నే రావనానాం తతి:

త్రిపురారి వ్యాఖ్య. -- శీలనీశ్వర: పున్నాగవిశే
ష:; రమేత్యనేయ. శీలనీశ్వర: కస్తూరిపుష్ప కరకత్రిపుటా
ఖ్యమో రితివిశ్వ. త్రిపుటకేతి విచిత్రాలవిశేష:

చకోరనన్యా మృదితంకరోతి.

జగద్ర వ్యాఖ్య -- శీలనీశ్వర: కస్తూరిపుష్ప మిత
విశ్వ. శీలనీశ్వర: 'సూర' ఇతి ఖ్యాతమ్.

దేశికాచార్యులవారి యాదవాభ్యుదయము:--

అమృత్యమాణో విహతాం స్వభావా
మత్త్యం సూనోణ తదా మహేంద్రాః,
అనేహం రక్తశీలంద్రజాలై
రాకాంతైరంబిత మన్వకార్షీత్.

అందులను అప్పయ్యదీక్షితుకృతము-వ్యాఖ్యానము:--

"రక్తశీలంద్రజాలై: ఆరూకదళీపుష్ప నివహైః,
కరణై: || ని || కదళ్యాంచ శీలంద్రస్యా దితి కద్దాల్లానే.
అంచితం పూజితం, మనోహర మితియావత్--అనేహ
సంకాలం వర్షాసమయం, తత్తేన శీలంద్రాణాం విజృంభ
ణాత్. అన్వకార్షీత్ అనుకృతివాక్. త్తక్షిక్త రరుణ
కదళీపుష్పై స్సర్వతో వ్యాప్తో వర్షాసమయవిధి నిత
ఇత్యర్థ:"

విక్రమార్కచరిత్రము, పే. ౭౯ (౩౫)

లలితగతి నృయూరికలు లాశ్యమైవగ భేకసుందరీ
కలకలగానము లైవగ గర్జనవాద్యము లుల్లిస్థిల గం
దశమసుమాంజలులైలయ నర్జనశాల యనం దనరై

భూతలము విచిత్రవారిచ వితానతిరస్కరిణీసమేతమై.
ముతుసంహారము, ౨ (౫) పే. ౧౨.

ప్రభిన్న వైదూర్యనిభై స్త్రుణాజులై
స్వయంచితప్రాతిత కన్దీదతైః,
విభాతి కుక్షేతరరత్నభూషితా
మరాజనేవ తీతి రింద్రగోపకై:

వ్యా. ప్రాతితాని నిర్గతాని యాని కన్దలీనాం
దళాని పత్రాణి తై: "ద్రోణిర్ణిర్ణిగ్ధకదా కన్దలీ" ఇతి
కద్దాల్లాన:

ఆంధ్రమాఘము, పే. ౭౮ (౩౧)

గీ. విదళకందళకంపనావిష్కృతుండు
కామినీమానహరణుండు ఘనపవనుండు
తీలిని వనములు కంపింపజేసె ననగఁ
జేలగి విరహుఁగంపింపజేయు టరుచు.

ఆంధ్రమాఘము (౩౩)

చ. అతులకదంబపుష్పకర
బోరుశీతాంబరము ల్లుషారసం
గతములు కంఠీకుసుమ
గంధయుతంబులైన వాయువుల్
చతురత నూత్ననూత్నముగఁ
జంచలనేత్రలమీద సారె కం
చితగతి రాగము న్దలుగఁ
జేసెను గాముకమానసంబులన్.

ఆంధ్రమాఘము, పే. ౮౫ (౬౨)

చ. ఘనభవవారిలాభ మది
గల్గుచునుండ నయూరము ల్మృదం
బున నటయించె శేతులు
సముదతి బాటె వడంప్రదంపతల్
ననివడి సాంధ్యదీపరుచి
పాటలభూరిసుగంధబంధుర
ప్రణత శీలంద్రపుష్పముల
రక్తిమెయిం జరియించె నత్తజ్జీ.

కందలి యను నీమొలకయే కేవల వార్షికము.
 “మమై ర్మనకన్దభీ” — విక్రమార్వభి.
 కదలియుఁ దగుఁగుమంబును సార్వకాలికంబులు.

వసంతమునం గదలింపసుము.
 బాలభారతము, పే. ౮౦ (౩౩)
 మత్తేపు పశ్యే దయితా రసవిహ్వలమ
 పారావతేపు కృతకాతుకకూజి శేషు,
 ఏషా సన్త పరిరంభభరణ రమ్య
 కామాతురేవ మకరందరసం దదాతి.

విక్రమాంక దేవచరిత్రము, పే. ౬౩ (౭౦)
 పానీయం నారికేళి ఫలకుహరకుహూ
 త్కరికల్లాలయస్తః
 కావేరీతీరతాళద్రుమభూతసురా
 భాణ్ణభాక్తార్చనాః,
 ఉన్నీలన్నీలమోచాపరివయశిరా
 వాస్తవ్యాద్రావిడీనాం
 కర్పూరాపాణ్ణాంజలస్థలతితరయా
 వాయవోదాక్షిణ్యాత్యైః.
 దక్షిణమారుతముచే వసంతము నూచితము.
 మనుచరిత్ర, [వసంతర్తువు.]

చ ఆపరిమితానురాగసుమనోలసయై చిగురాకుఁజేతులం
 దపసిని గొఱిలించె వనితా, యిదెరంభ దలంప రంభదా
 నపరిమితానురాగసుమనోలసయై చిగురాకుఁజేతులం
 దపసినిగొఱిలించు టుచితంబెకదా యన నవ్వె రంభ
 [యౌక్.

వసంతములో ననటి విజృంభణము,
 మాఘము, ౪ (౬౯)
 జగద్రోకర్తు మిమాః స్మరస్య
 ప్రభావనీకేతవ వైజయన్తీః,
 ఇత్యస్య తేనే కదలి గ్గుధుః
 ప్రభావనీకేతవ వైజయన్తీః.

వ్యా. కదలి = రమ్యతయా. కదలింపు కామ
 వైజయన్తీత్వేప్యేతా.

అదులకు ఆధీకరణము, పే. ౭౩ (౭౦)
 నీ. అతుప్రభావమునం తేందర
 సకలజగజ్జయ చతురయదన
 వీరనైన్యమునందు విత్తతజిత్వరకేతు
 వైజయంతులు గూర్వవలయు నను
 వినునక కదళులు విస్తరింపఁగఁజేసె

నేమినిర్యాణకావ్యము, పే. ౪౦ (౫౦)
 రమ్భారామా కురవకకమలా
 రమ్భారామా కురవకకమలా
 రమ్భారామా కురవకకమలా
 రమ్భారామా కురవకకమలా
 రమ్భారామా కురవకకమలా
 నేమినిర్యాణకావ్యము, (౫౦)
 నృత్యైర్వననతిలకాయితపుష్పజాత.....

వ్యా. రమ్భాభిః కదలిభి ర్మిత్రా ఆరామాయస్యాంసా.
 ప్రసన్న రాఘవనాటకము. ౨
 లక్షణః —
 ఆర్య, నిర్లభరమణీయోఽయ మారామః,
 అధునాతు మధుమాసావతారేణ తా న్తరమణీయః,
 రామః —

శ్యామవృషీనా మియమస్తరాశే
 ప్రాదుర్భవన్తీ కదలిదళినామ్,
 క శేవనాన్తీ నవనీరదానాం
 చకోరవన్మా మ్మృదితం కరోతి
 * * * *
 హేబాల హేమకదలి ద్రువ మీహనేకి
 మూర్ఛాయం కలయితం తరలాయతావ్యైః;
 ఏనాం విలంబయ విలాసవతీం చిరంహి
 స్త్రీణాం కళాః పరిచితాః స్థిరతాం ప్రయాన్తి.
 ఉదారరాఘవము, పే. ౧౨౮ (౪౮)
 కదలిచళిఃకోకిలాభిః
 కృతకోలాహలకాహళప్రపచ్చి,
 మాయానిలమ త్తవారణాసా
 మదన స్తత్రచకారజై త్రియాత్రామ్.

వసంతములో అరటిపండు.

కుశలయాశ్వవిలాసము, పే. ౨౨ (౩, ౪ పంక్తులు)

దక్షిణామూర్తిలాసమృతత్వ గమ్యురతాధిగతదిగమ్యుర
భావసంజనితలజ్జయేన పరిణతఫలభార పరిణమిశిరోభి
రభిశోభితం రమ్భాభిః.

మనుచరిత్ర (వసంతర్తు)

ఏటవాలైనముదియాయరఁటిబాలెంత

చేటునకె యగు చూలుచేర గల్గు మేలెంత.

వేసవిలో నరఁటిపంపు.

కార్జ్యగరపదతి, పే. ౫౦౦ (౧౭) [వేసవివర్ణనము]

సర్వత్సరణివారిశీతలతలై విశ్వస్తపుష్పత్కరే
నీరస్థే కదళీపనే గురుదళ చ్ఛాయాహతార్కత్విషి,
కర్పూరాగరుపజ్మపిచ్చిలకునోత్పజ్జస్తనాల్లిజ్జః
కాన్తాశ్శీరతై రహాః సుకృతిభిరృద్యంతి నీరు నే.

వేసవిలో నరఁటిపండ్లు పండుట.

విద్యసాలభజ్జిక, పే. ౨౨ (౨)

రజని చరమయామే మ్యదిశనీరతేచ్ఛాం

కిమిశోతినయస్తీ నారికేళీఫలామ్భాః,

అపిపరిణయంత్రీ రాజరమ్భాఫలానాం

దినపరిణతిభోగ్యా వర్తతే గ్రీష్మలక్ష్మీః.

ఆముక్తమాల్యద: వేసవిప్రస్తావమున:-

నీ. పరిపక్వసురభిరంభాఫలంబులతోడ.....

.....తినరారు రసవాడిగనెలతోడ.

అరఁటిపంపు సార్వకాలికము.

నేమి నిర్వాణము, పే. ౪౩ (౧౦)

రమ్భాభిరామం సతతం. స్ఫురద్గుణకదంబకమ్,

యాదవీనాం కులంక్రిడానం తుత్రవివేకతత్.

అరఁటిపువ్వు సార్వకాలికము

ఆముక్తమాల్యద:

చ. కనలిగభీరపువ్వుట

కాచ్చుట చేతుల నిప్పుకిందై

గురురుగిల్చి యోపుగతిఁ

గునల నూనియ నించి త్రాటము

న్నుడికినకాటివేల నది

నొక్కటఁ గుంకిడినత్తు రెండఁట

వదలక యాతనింట శని

వారమునం బరదేశివైష్ణవుల్.

అరఁటిపండు సార్వకాలికము.

ఆముక్తమాల్యద:

గీ. బోటిగట్టిన చెంగల్వపూవు టెత్తు

దరుపరిణతోరు కదలిమ: జరియుఁ గోనుచుఁ

బోయి గుడిసంది విజయంబుజేయుఁజొచ్చి

మొక్కి వేదికఁ బలువన్నె ముగ్ధకాట్టి.

గీ. కపిలగవివర్పి బృగుదీపకలికాదీర్చి

ద్వయముతో వక్షుమునఁ గల్వనండనేర్చి

అగరుధూపంబు లిడి శర్కరాజ్యయుక్త

మృద్ధుకదళీఫలాభి నై వేద్య మిచ్చి.

క. ప్రతిదివము నిట్లుచని య

చుగ్గుతుపూజ యొనర్చినచ్చి కుదలివియోగ

చుగ్గుతదైర్ధ్యయగుచు నయ్యదు

పతిగుణముల న్రవిడభాషఁ బాడుచునుండున్.

సూర్యాలౌకంబను నొక తెనుగు వార్తాపత్రికి

యదు ఉపవిలేఖకులు మోచాకుసుమామోదవిచార

వ్యాసంబున నొక దాన పూర్వోదాహృత యాదవాభ్యు

దయ శ్లోకమును, దాని యా వ్యాఖ్యానమును ఇట నీ

మదీయగ్రంథంబున ముద్రించిన వర్ణక్రమ మర్యాదనే

యుదాహరించి-ఈ వ్యాఖ్యలో దీక్షితులవాడు తమ

వాక్యమందును తా ముదాహరించిన శబ్దార్థవవాక్యమం

దును “కన్దళీ” అని వ్రాయక “కదళీ” అనియే వ్రాసి

నారనియు, ఆ కారణంబున జేసి-మాఘవ్యాఖ్యయందు

మల్లి నాథమారి యుదాహరించిన శబ్దార్థ వవాక్యమన

“కన్దళ్యాం చ శిశ్నోస్యాత్త”ను దాన “కన్దళ్యాం” నుట

పొరఁబాటనియు “కదళ్యాం” ననలసిన దనియు నభి

ప్రాయము నూచి- అందుల కుపబృంహకముగా క్రి

రాజా రాధాకాంతదేవ బహద్దూరువారి యకారాది

నిఘంటువునుండి - ఇట నిందు ముద్రితమైన వర్ణక్రమము

తో-శీలంధ్రం. క్లిం. కదళీపువ్వు, (యథామామే

౬-౩౨: "నవకదంబరజోరుణితాంబరై రధిపురంధ్ర శిలీంధ్రసుగంధిభిః")

అని ప్రమాణము నుదాహరించి—మూఘకావ్యమందలి శిలీంధ్రము కదళీపుష్పంబకానించబడినట్లు కనంబడుచున్నదని నిరూపించినారు.

ఇట్లెల్ల 'కదళీ' యనుటకు మాఱుగా 'కదళీ' అని అచ్చునం బొరబాటు పడినదనుట సిద్ధాంతమని వక్ష్యమాణగ్రంథమునానం దెలిసినగును. అంతవఱకు:—

(౧) ఈ వ్యాఖ్యయందు 'వర్ణాసమయం తత్రైవ శిలీంధ్రాణాం విజృంభణాత్' నుటచే శిలీంధ్రము కేవల వర్ణికంబ యని రూఢికెక్కినది గదా.

(౨) సూరిదీక్షితులలో నొకరి వాఙ్మతంబట్టి యింకొకరివ్రాఘటా దిద్ద దొరంకొనుట అమార్గంబు. ఈ యాదవాభ్యుదయ శ్లోకాదికములందు అచ్చు బొరబాటులు లేని యాగ్రహమా? అట్లులేని దేశికులవారికి మహేంద్రశిలీంధ్రా అభిప్రాయశబ్దములందును, దీక్షితులవారికి అభిప్రాయశిలీంధ్రాః జ్యమృగ శబ్దములందును, మాఘకవికి కదమృచ్ఛురాది శబ్దములందును పరస్పర్యాయవాసికమే గాని అనువాదము గాదను విషయము తెలియ దనవలసి వచ్చును. కావున నీవిషయంబున సందేహముం దీర్చి ప్రమాణము అప్రేక్షియము. మల్లికార్జునరతిమునుండి యీ గ్రంథమున నుదాహరింపబడియున్న 'యయాకిమపితృద్వి సమ్మత్తయన "నవకదళీ" యని మూలంబును, తద్వ్యాఖ్యయందు "నూతనశిలీంధ్రసుమాసి" యని తదర్థంబును గలవు వైగా ఆ వ్యాఖ్యయందు "కాలాబ్జయోగా దుది తా శిలీంధ్రాః సంపన్నసస్యాం కథమన్తి ధాత్రీమ్" అని నిమిత్తనిదానంబుననుండు ప్రమాణంబు ఉదాహరింపబడి యున్నది. ఆ ప్రమాణమే మేఘవ్యాఖ్యలో "ఉచ్చి శిలీంధ్రామ్" అన్నచోట మల్లి నాథమూరి వ్రాసియున్నాఁడు:—కావున అదట మల్లి నాథమూరి యుదాహరించిన శబ్దార్థవ్యాఖ్యమున "కదళ్యాంబ శిలీంధ్రాస్యాత్త" నుదాహరించిన "కదళీ" శబ్దము పారబాటు గాదనియు, దానిని "కదళీ" శబ్దముగాఁ దిద్దవలసినపని లేదనియు, దీక్షితోదాహృత శబ్దార్థవ్యాఖ్యముందే అచ్చు పారబాటునియు దీనినే కదళీశబ్దముగాఁ దిద్దికొనం దగుననియు, ఈ మల్లి

కా తద్వ్యాఖ్యలను చూచుచున్నది. మఱియు దీక్షితులవారి వ్యాఖ్యతో యాదవాభ్యుదయమును అచ్చు వేయించినవారు మహి శూర సంస్థాన ధర్మాధికారి శ్రీమంత్ చక్రవర్తి అయ్యంగారువారు. వారే తిరుమల తాతాచార్యులవారి వ్యాఖ్యతో మల్లి కనుగూడ నన్ను వేయించినవారు. ఆ వ్యాఖ్యయందును 'నవకదళీ' శబ్దమునకు 'నూతన శిలీంధ్రసుమార్థము వ్రాయబడి యున్నది. యాదవాభ్యుదయశ్లోకలో కదళీయని ముద్రించిన ధర్మాధికారి గారు మల్లికా తిట్టికలపై—మూలమందలి కదళీశబ్దమునంగల నకారము తప్పనియేని, వ్యాఖ్యయందలి శిలీంధ్రార్థము తప్పనియేనియు నూచింపరైరి. కావున యాదవాభ్యుదయ టీకలో వారు 'కదళీ' అని ప్రకారంకముగా ముద్రింపమి కనదప్పుచేత నని తెల్ల మగుచున్నది. ఈ చక్కచేతనే బహద్దూరువారి కదళీ పుష్పంబు పారబాటునియు, వారు "కదళీపుష్పమ్" అని ముద్రించినది యుండిన సరిగా నుండవలయుం దెలియ నగుచున్నది.

పూ. ద్వైరూపకోశమందు:

వాగురావాగురీ సస్యా నృసింహాచ మహేష్ఠికా, కదళీకదళీ సస్యా దారి చారరం తథా. ౧౧

అని "కదళీకదళీ" శబ్దములకు అభిన్నార్థ చెప్పబడినది. కావున నిది నియ్యియగదయల రును పడిన ప్రయాస స్వర్థము, అని హెచ్చరించువారికి ఉత్తరము:

ఉ. ఈ కోశమందే ముద్రితప్రకారంబున 'కదళీ కదళీ' యను వాక్యము మఱియొక శ్లోకమందు మఱల ముద్రితమై యున్నది. మఱియును సమూరు చమూరు పుంకు అభిన్నార్థ చెప్పబడినది.

కువరస్తూవరోఽసిస్యా త్కువరఃకూపలోఽపిచ ఉత్తమోమత్తమోఽసిస్యా త్కుదళీకదళీతథా. ౧౩ పరిరవృష్ఠి పరీరవృష్ఠిః క్రోడా క్రోశశ్చ కీర్తితః గాఢీనో గాఢీనం చాపి సమూరుశ్చ చమూరుశ్చ. ౧౪

అమరమున:

కదళీ: ద్దళీచీన శ్చమూరుప్రియకావశి; సమూరు శ్చేతిహరిణా అమీఅజినయోనయః.

అని సమూహ చమూరువు భేదము చెప్పబడినది. కావున శమూరవ త్రేమటకు మాటుగా లేఖకదోషంబున చమూరువ త్రేని పశియించును. శసలచే నయిన రూపభేదములు సయితము ఈ కోశంబున “ముసలో ముళోపిచ” ఇత్యాదిస్థలములందు ఉపాత్తములై యున్నవి. అట్లే ‘కదళీకన్దశీ’ అనునాకృతి మిందు రెండు మా ద్భంజుట పాఠమునం బ్రత్యక్షముం దొలగించు చున్నది. ఒకజత స్పృహారము దభేదమును ఇంకొకజత మృగార్థము దభేదమును తెల్పునన వినిగమన జేమి? ఏజత దేనిం దెఱువో? అందులకు వినిగమనంజేమి? జతను ఒకమాత్రే చెప్పినచో నానార్థములందు అభేదము సిద్ధింపదా? “గనర్థోపిచ గానర్థః” అన్నచో నానార్థములు దభేదము సిద్ధింపలేదా? ఇందు తొలిజతకు “కదళీకన్దశీ”*

“రమ్భాయాం వైజయంత్యాంన” అను నానార్థ రత్నమాలా వాఙ్మయంబట్టి కదలియనగా రంభ యను వచ్చు యని చెప్ప నొప్పునా? “మోచాశాల్మలీ రమ్భయో” అను మేదనీవాక్యముంబట్టి మోచకు రంభయను వచ్చునను అర్థముగా చెప్పం జెల్లునా?

కపురపుటనటి పూవు శారము.

శాలభారతము, పే. ౨౦౩ (౭౩)

యద్వనీషుచల ఖడ్గంశేత్రా

సర్వతః శే నిసా విలలాస,

తద్వభార భువి తిత్పిదలేఖా

విభ్రమం స్థలరుహాత్పలవీధి.

శాలభారతము, (౭౪)

మల్బరోమహు రయుక్తాశుష్మం

నేవలేస్మగజదాన మగన్ధి,

కక్కితక్రమా తాళనిపాతః

కర్దూద పిచలా నతి భిభృత్.

అమక్రమాలవ, ర (౧౮౩)

* ఇదియు మూలమున కొంచెము లోపించినది.

క. రవిశశిముకురములు శర

దువ్వులిమెటుంగువెట్టు భూతియోయనం బర్యే

బవనాహత సప్తస్థన

నిఘనాపరాగంబుదిదికి నిర్మలకాంతిక.

శార్దూలసరపద్ధతి, పే. ౫౮౪ (౯)

చేతః కర్మైన్ది సప్తస్థనముమరసాసారసారభ్యుభ్య ద్భృత్యేన గీఃభిజ్జీతమితిసభగదశో వాసరాశ్చారదినాః.

ధగ్మశ్శార్దూలసరపద్ధతి, పే. ౫౮౫ (౧౦)

అయమనన్దగజస్య మదామ్భుసః

పరిమళోనతమ శారద భూరహః,

ఇయమయస్త్రిపదీత్రుటితాభిః

కమలినీమలినీ వింతి ర్మను.

రఘుకంశము, శరద్వర్ణనము, ర (౨౩)

ప్రపంచే సప్తప్తపర్ణానాం వాదగన్ధినిభి రావాహః,

అనూమయేవశ్చాన్మగా సప్తప్తే ప్రమమ్రుతః.

విశ్రమాంకనరిత్రము, పే. ౭౯ (౩౬)

ఉ. హరియయారవిభ్రమము

లంలం జేదం దటిన్విలాసమత్

తాంలం జేదం బుష్పింక

దంబవిజ్ఞంభణ సపర్ణనా

నారుచిరక్రమాన భజ

నంబొరించే శోత్సమాగమం

బారయ నంబుదాగమ మ

హామిమోన్నతి నాక్రమించినక.

మాఘము : శరద్వర్ణన, ౬. (౫౦)

వపు రయక్కుమచ్చుమగన్దయః... ..

ఈ కపురపుమ్రాకు అరణియనం బ్రమాణము:-
మనుచిత్రితః

అరిది యాయేదాకు లరణి నగు కప్పుగము

సరిగాదు దానికల శశియొడలు కప్పుగము.

అముక్తమాల్యద, ౫ (౧౮౩)

శశికదళోదరస్సనపుఁ బావడలూరు

చకచఁబట్టి పాటికఁబెంగ.

వ్యా. శశికదళ=కర్పూరపు టరఁటిచెట్టుయొక్క.

నవకందళీసుగుము (శిలీంధ్రము) పాటలము

“శిలీంధ్రీసహనా మస్తవదీపపాటలాభే”

“నవకస్తలీశిఖాపరుషంవహసి విషమారుణమధరం”

“అరుణత్వం ధారయన్చి రభితోఽపిశిలీన్ద్రాః.”

“విడమ్యమానా నవకస్తలైస్తే వివాహధూమారుణ
[లోచనశ్రీ:]

“ఆరక్తరాజిభి రియంకుసుమై ర్నవకస్తలీ”

“అశ్విక్తరాగ స్త్వరుణః శ్వేతరక్త స్తుపాటలాః”
—అమరము.

కపురపు టరఁటిపువ్వు తెలుపు.

సుభాషితరత్నభాణ్డాగారము, పే. ౫౬౦ (౧౧)

కాశాఃక్షీరనికాశాః దధిసరవర్ణాని సప్తపర్ణాని,
నవనీత నిభశ్చంద్రాః శరదిచత్రప్రభా జ్యోతిర్నామ్.

బృహత్సంహిత, ౨౯ పే. ౮౫. [యమ్,

ఫలకుసుమసమ్రువృద్ధిం వనస్పతీనాం విలోక్యవిజ్ఞే

సులభత్వం ద్రివ్యాణాం నిమృత్తిశ్చాపి సస్యానామ్.

గోధూమశ్చేషధూకై ర్యవమృద్ధిస్సప్తపర్ణేన.

గావశ్చపాటలాభిః కదలీభి రజావికం భవతి.

బృహత్సంహిత, ౫౧ పే. ౧౬౭.

పనసాశోకకదలీ జమ్బూలకువదాడిమాః,

ద్రాక్షపారేవతాతైచ నీజపూరాతిమక్తకాః.

ఏతేద్రుమాఃకాణ్డరోప్యా గోమయేనవ్రతేపితాః,

మాలచ్ఛేదేఽథవా స్కన్ధేరోపణీయాః ప్రయత్నతః.

అజాతభాఖాశశిరే జాతభాఖాహిమగమే

వర్షాగమేచ సుస్కన్ధాక్ యథాది కృత్తిరోపయేత్.

బృహత్సంహిత, ౫౧. పే. ౧౬౮.

జమ్బూవేతసవనీర కదమ్బాదుమృరాద్ధనాః

నీజపూరికమృద్వీకా లకుచాశ్చ సదాడిమాః.

వజ్రబలీనక్తమాల్యద - శ్రీః పనసస్తథా

తిమిరోమ్రాతకత్తైవ హేడకానూపజాః స్మృతాః.

శ్రీమదమరచంద్ర విరచిత కావ్యకల్పలతా ప్రథమ
ప్రతాన వర్ణనిధితి స్తవకమం ది ట్లున్నది.

గురభోదోలా కోకిలమారుత

నూర్యగతి తరుఁలోద్యేదాః,

జాతీతరపుష్పచయా

ప్రమజ్జరీభ్రమరయుగారాః.

* * * *

వర్షా సుఘనశిఖిస్తయ

హంసగమాః సజ్జకస్తలోద్యేదాః,

జాతీకదమ్మకేతక

యుక్తానిలనిమ్న గాహలీప్రీతిః.

శరదీన్ద్రవివటుత్వం

జలాన్చతాఽగ ప్రిహంసవృషదర్పాః,

సప్తచ్ఛదపద్మసితా

ప్రధాన్యశిఖిపక్షమదపాతాః.

శిలీంధ్రకదలీకుసుమములు-భిన్నపదార్థములు.

ఉదాహృతవర్ణనల ప్రకరణములచేతను, నవకస్తలీ ఉత్పన్నత కస్తలోద్యేదనవకస్తలైః, ఆవిర్భూతప్రథమ ముఖాః కస్తలీః ఉచ్ఛిలీన్ద్రామ్ ఆవిర్భూతశిలీన్ద్రామ్ “అశేహసం రక్తశిలీన్ద్రజాలై ర్నవకస్తలీమ్,” ఏకమాదిగత విశేషణస్యారస్యంబుచేతను కందలీకుసుమము (శిలీంధ్రము) కేవల వార్షికంబనియు, ‘సుసుమైర్నవకస్తలీ’ అనట చేత కందలీయను నీమొలయే కేవల వార్షికమనియును విశేషమగుచుండ - ఉదాహృతకదలీవర్ణనలచే కదలీయు తత్ఫలకుమవంబులును సార్వకాలికంబు లనియును విశేషం బగుచుండ, శిలీంధ్రంబును అరఁటిపూవును అభిన్నము లగుట దెట్లు ఘటిల్లును ?

“శిలీంధ్రై రత్న భూమగజై రితి భూమిర్భూషితా” అని యున్నది. అరఁటిపువ్వు ఆకులజీబలో స్థూపముగా అగపడదు. కాన భూభూషణముగా నుత్పేక్ష దీనికి శోభావహము గాదు. కాన శిలీంధ్ర మననది జీబున

మొందుపడక కలికే నుట్టినది నిగిడియుండు పుష్ప
విశేషము గావలయును.

“అకర్ణ్యశీమాతధ్వనిం వసుమతీ ద్రచ్చే శీలీన్ధ్రస్వభాః.”

ఆరణ్యపుష్ప ఆకలచాటున మఱిగి అగపడ
కండుమ గాన దానికి గ్వజత్వము చెప్పుట సరిపడదు.
కాన శీలీన్ధ్ర మిట నరణిపూవు గాదు. మఱి యరణి
చెట్టే యందమేని ఉలుము బడబడయన్న మాత్రాన
నరణి మెలచి నిగుడుట యనుభవరక్షితము గాదు.
ద్వజత్వకథనముచే మొలకయే పూవుతోడిది యభిప్రేత
మని తలంపఁదగియున్నది. మేఘధ్వనముచే నా మొలక
పాడమి నివసునని

“మహీ ముచ్చిల్లిన్ద్రాం కర్తం ప్రభవతి తే గర్జితః”
అనుటచే తెలియుచున్నది.

“అశహసం రక్తశీలీన్ధ్రా లై ర కాళికైః (క్షణికైః)
అచ్చితైః”

“నీపం దృష్ట్యా ఆవిర్భూతప్రళమముఖశాః
కస్తీర్జగ్వా సారక్షాస్తేమార్గం సూర్యువ్యున్ది”

అమటచేత, అనగా “సారంగములు నీపకుసుమమును
గొఱికి పాటుమరి చిన తొలిమొగ్గుతోడి కందలికలను
మెనవి నీదారిని సూచించును” అనుటచేత ఈమొగ్గు
యించుకతడవు కుమున్నె మేఘ మటుపోయిన వెంటనే
అనించినదని తెలియఁగుచున్నది. మేఘసంపర్కముచేత
కొన్నివ్రాఁతలు పూగుట ప్రసిద్ధమే గదా. నీపవృక్షంబు
అట్టడియకదా, ఇందు నీపకుసుమంబును ఈమొగ్గుయనే
గదా మేఘము ఇప్పుడే యీదారిని పోయినదని
సూచించినట్టిది. ఆకాలికైః (క్షణికైః)

మాలతీమాధవము :

ప్రళమప్రియావన సంశ్రుంశుర
త్పలకేన సంప్రతిమయా వివచ్చ్యతే,

ఘనరాజిమాశినపయస్సము త్తే
క్షణబద్ధమట్రులకదమ్మపద్మినిః.

ఇందలి నూతన క్షణశబ్దముల స్వారస్యము
వరయుండు.

నైషధము :
అరియనుపేరు చెవిసోకినంతమాత్ర
జాదుకోఁ బులకించె నజ్జవభిభుండు
ప్రాపుషేణ్యపయోధర ప్రభవమైన
గాలి ననిచిన నీపవృక్షంబువోలె.

ఇందు సోకనంతమాత్ర ననుపదముల స్వాస్యము
నరయుండు.

కుమారసంభవము :
తయాదుహిత్రా నుతరాం చకాశే
స్ఫురత్ప్రీభామణ్డలయా సుత్రీ,
విదూరభూమి ర్నవమేఘశబ్దా
దుద్భిన్నయా రత్నశలకాయేవ.

క్రాంతయులుమునకు రత్నశలకాయే పుట్టుచుండ,
మొలకలు పాడముటయు ననుచుటయు వింతగాదు. కాన
నిట మేఘోదయమువలన మొలచుచున్నదియు, ననుచున్నదియు
నగు నొకానొకమొలక శీలీన్ధ్రముగావి, అట్టి ధర్మంబుం
బారయని దగుటచే కదలి శీలీన్ధ్రము గాదు.

“అమీకిమపి” స్తోకమందు కందశీనుమనికాసము
వృష్టికిమన్నే మేఘోదయమాత్రమనకే వర్ణింపఁబడినది
గదా.

మాఘము :
“శీలీన్ధ్రసుగన్ధిః” అని శీలీన్ధ్రమునకు సుగంధము
చెప్పుటచేతను, ఇచ్చొట్టి మాఘవ్యాఖ్యానమునను
“ఉచ్చిల్లిన్ద్రామ్” అనుచో మేఘవ్యాఖ్యయందును
వ్యాఖ్యాత పదవాక్యప్రమాణపారావారపాఠిని మహా
మహాపాఠ్యాయ శ్రీమల్లినాథమూరి ఒకచో నిచ్చిన
పర్యాయపదమునే రెండవచోటను, ఒకచో నిచ్చిన
నిఘంటువాక్యమునే రెండవచోటను ఒసంగియుండుటం
బట్టియు, పుట్టుకొడుగునకు నీచకంపేగాని పరిమళము
లేమింజేసియు, మేఘమందు శీలీన్ధ్రమునకు కొందఱు
ఒజ్జలు సెళ్ళు పుట్టకొక్కువినరము సరిగాదు. మేఘ
శీలీన్ధ్రవ్యాఖ్యయందు కుసుమమని నిర్దేశింపనందునను,
మాఘశీలీన్ధ్రవ్యాఖ్యయందు నిర్దేశించినందునను, మేఘ

మున మొలకయు, మాఘమున దానిపువ్వును ఉద్దేశింపఁ బడినఁని యించుక భేద ముగఁగిరింపఁబయును.

మాఘముందు శిలీంధ్రమునకు నుగంధము మాత్రము గాక అశ్యంతమదనోద్దీప్తకత్వము సూచిత మైనది. ఉన్నిద్రకందశ్లోకముందు కందశ్చమయొక్క మదనోద్దీప్తమమునకు లోఁగనివాఁడు కొమ్ములు లేని యెద్దరి చెప్పఁబడియున్నది. అర్జుణిపూవున కింత మదనప్రభావము అదృష్టాశ్చుకచరము.

కదళీస్వజములను వసంతమునకును, శిలీంధ్రస్వజములను వర్షార్ద్రపునకును జెప్పుటచే నివి చెవ్వేఱని తెలియుచున్నది.

“ననాయభిః”, “అరణ్యేషు”, “వనానాంతతిః”, “వనీకడయాః”, “గిరియడమ్”, “నమయతిస్యవని”, ఇత్యాది వనప్రదేశావాచకపదనిర్దేశంబుచేతను, విక్రమార్వశియందలి కందళీప్రస్తావంబును, రఘువంశంబునందలి నవకందళప్రస్తావంబును వసన్మత్తావంబుల యగుట చేసెను, ఉపనవద్వర్ణనలలో కందళీకేమిచేతను కందళి క్రవటను ఫలములు చెప్పమిచేతను, ఇది యేదో అరణి వలెఁగాక తోఁటుపెట్ట నర్హముగాని యొకవానకారు కాటిమొలక గానోపు.

నిమిత్తనివానంబున కందళీసమృద్ధికి సస్య సంపత్తిసూచనయు; బృహత్సంహితయందు కదళీసమృద్ధికి అజావికసమృద్ధిసూచనయనను భేదంబుంబట్టి యీరెండును ఒక్కటియై గావని తలంపఁదగియున్నది.

కందళిని “కన్దళీశ్చానుకన్యమ్”, “ఉద్యోకైర్ద్రవ కాన్తకేతకభృతః కచ్చాపరితోన్మితామ్” అని కాలిదాసభవధూతులు అనూపజనుగా తెల్పినారు. వరాహమిహిరాచార్యుఁడు కదళిని ప్రసక్తియున్నప్పటి కిని అనూపజములలో చేర్చలేదు.

“జలప్రాయ వనూపంస్యా త్సుంసి కన్యప్రభావిధః” నీనను ఇవి చెవ్వేఱని విధము. —అమరము.

వరాహమిహిరుఁడు అనూపజములలో కందళిని చేర్చమి యేలయఁ అరామప్రతిష్ఠా వాతరువులే అని

ప్రకృతమైనవి. తద్వేగ్య మగుటచే నందు కందళి చొరలేను.

శిలీంధ్రపర్యాయమునకుం గందళికి “స్థిగకంద” యని యొకపర్యాయ మున్నదిగదా. అరణిదుంపగా జిగరులేదు. అంటుకొనుగుణము లేదు. కందళీకందమున నది యుండఁబలయు.

“ద్రోణపర్ణి” యని కందళీపర్యాయ మొకటి యున్నదిగదా. అరణియాకులు డొప్పలవలె నుండవు. అరణిపూలేకు లుండును. ఇదియు భేదమునకు నిదర్శనము.

అమరవాగ్భాతాశ్చరామాశ్రమి వివృదగ్రణి అమర కోశమందలి సకలపదములకును గల నానార్థములన్ని తత్త్వనిఘంటుప్రమాణోపన్యాసపూర్వకంబుగా వివరించినవాఁడు కందళీశబ్దమునర్థములలో గుల్మప్రభేదార్థమును వ్రాసినాఁడేగాని కదళ్యర్థమును వ్రాయఁడాయెను. అభేదమును తెల్పఁడాయెను.

శ్లోకరూపము లగు ప్రాచీననిఘంటువులలో నెందును కందళికి కదళ్యర్థములు గాని, కదళికి కదళ్యర్థములుగాని, కందళీ కదళీశబ్దములకుం బర్యాయశబ్దస్వము గాని, కదళీవాచకములలో కందళీశబ్దముగాని, దీని ద్రోణపర్ణ్యాపర్యాయములు దాని పర్యాయములలోఁ గాని, దాని రంభామోచాదిపర్యాయములు దీని పర్యాయములలోఁ గానియుం గానరావు. మఱి కదళికిని కందళికిని ఒకదానియర్థములు మఱియొకదానికిఁ గాకుండ వేఱువేఱు అర్థములే చెప్పఁబడి యున్నవి.

నానార్థరత్నమాలః
కన్దళీమృగ భేదేన్యాత్.....
కదళి గో రమ్భాయాంవైజనన్త్యాంబు.

అమరముః
కదళీవారణమునా రమ్భామోచాంకుమత్ఫలా కాష్ఠిలా.....

శ్లో:

కలకాకదళాపృష్ఠా కదలీకదళాపునః
 రమ్యస్యతేఽభవతి పతాకాః పృథ్వీదయోః,
 కదాఽపిమృకాయాం చ తలమృతీధూరుషేఽపిచ.
 మోక్షోభాష్టాశీపుంసి మోచాశాల్యతీరస్థయోః,
 కన్దళం త్రిమకపాలే పుష్పరాగే ననాజురే,
 కలధ్వసా కన్దలీతు మృగగుల్మప్రభేదయోః.
 శీలీన్ధ్రం కన్దలీపుష్పే కబరే నార్ఘ్యమస్తరే,
 ద్రుభేనేస్త్రీకుచిహగీ భేదగణ్డూపదీమృవోః.

మల్లినాథపుష్ప శబ్దార్థన వాక్యము:

ద్రోణపర్ణిష్ఠిగద్వా కన్దలీధూకదళ్యసి,
 కన్దళ్యాం శీలీన్ధ్రంసామృత్.

త్రిపురారిధృత విశ్వకోశవాక్యము:

శీలీన్ధ్రం కన్దలీపుష్పే కరత్రిపుటకాఖ్యయోః.

జీవాజీమద్రితమైన శ్రీమదాచార్య హేమచంద్ర
 విరచితా సేకారధనగ్రహమం దిట్లున్నది.

.....శిశిరఃశీతలే హిమే,

ఋతుభేదే శీలీన్ధ్రస్తు తరుమిన ప్రభేదయోః,
 శీలీన్ధ్రం కదళిపుష్పే కవకత్రిపుటాఖ్యయోః,
 శీలీన్ధ్రవిహగీగణ్డూపదీమృ దగ శీకరః,
 కపాలం కువ్వరుగ్నోదే ఘటాదితక లేగణే,
 శిరోస్థనిఃస్తలంతు ననా జూరేకలధ్వసా,
 ఉపరాగేమృగభేదే కలాపేకదలీ ద్రుమే.

ఇందలి యథోరేఖాంకితపదములుమాత్రము నాగర
 త్తప్తకమన పెద్దయత్తరముల నున్నవి.

ఆపెద్దయత్తరముల పదములెల్ల వర్ణక్రమము
 కకసంఘి వచ్చుచున్నవి: శిశిర, శీలీన్ధ్ర, శీలీన్ధ్రీ,
 కికర...కపాల, కన్దళ, కదలీ. పెద్దయత్తరముల పద
 ముల మూలపదములుగాను కడవుచి వాని నానార్థ
 వాచకములుగాను ఈగ్రంథమునంగల పరిపాటి. దానం
 జేసి యిటు 'కదలీద్రుమే' యనుట కన్దళార్థము కాదని
 యు, సమాసము గాదనియు, కదలీశబ్దమునకు ద్రుమనిశే

షము [అనఁగా అరటి] యర్థమును నర్థముగా నిది
 యొకవాక్య మనియు, ఇందు కదలీశబ్దము ప్రథమాంతము
 మూలముగాను, ద్రుమే యనినప్రత్యంతము వివరణము
 గాను గ్రంథకర్త యభిప్రాయ మనియు సేర్పడు
 చున్నది.

ఇటు 'ద్రుమవిశేషే' అనక ద్రుమేయనట అరటి
 యను వ్యాఖ్యను బాధక మనఁదగదు నిఘంటుకారులు
 'విశేష' పదమును మానుకయుం గలదు; కనుకను

నానార్థరత్నమాల:

"కదలీమృగే 'రమ్యాయాం వై జనున్త్యాం న,"

ఇటు 'మృగవిశేషే' అనలేదుగదా.

కొన్ని వ్రాతపుస్తకములలో శీలీన్ధ్రమని దీర్ఘ
 మధ్యముగా నున్నదని ముద్రపుట జ్ఞాపిక.

వాచస్పత్యము - బృహదభిధానము.

కన్దళ—త్రి. కది అలచ, ౧ కలాపే, ౨. ఉప
 రాగే, ౩. ననాజురే, ౪. కలధ్వసాచ మేది, ౫. అప
 వాదేశబ్దగ, ౬. కలపాభేదే (వాన్యద్ధే), ౭. కపాలేచ-
 పు. ధరణిః-గారా-జీవ కన్దలీ ౮. మృగభేదే 'స్త్రీ'
 మేది. సాంధ్యమికదలీ "ద్రోణపర్ణిష్ఠిగద్వా కన్దలీ
 ధూకదళ్యసీ"తిశబ్దార్థవోక్తే. "ధ్వజాంతుకైస్త్రైత కన్దలీ
 వనః"—మాఘః; "అనిర్భూతప్రథమమనృశా కన్దలీచాను
 కచ్చమ" మేఘ. పుష్పేన. "ఎడమృగమానా నవకన్ద
 లైస్యః" రఘుః. "ద్విదళఃస్తలకమ్మసలాలితః" మాఘ.
 "నిష్పీడితేన్దుకరకన్దళజోఽనుసేకః" ఉత్తరరామ.

ధూమికన్దలీ—స్త్రీ. ధూమిలగ్నా కన్దలీ శా. త.
 కన్దలీభేదే—మాఘః ౬-౩౦, మల్లి.

"అభ్యుల్లసత్కలికా వనరాజిరుచ్చైః"—మాఘః.

కన్దలీకుసుమ. న. కన్దళ్యాఇకుసుమమస్య శీలీన్ధ్రే
 ౬ త. ధూమికదలీపుష్పేన. ద్రోణపర్ణి-ధూమికదళ్యామ
 శబ్దార్థ.

శీలీన్ధ్ర—న. శీలీంసరతి, ధృ. క. పుష్పదూడి.
 ముమ్. ౧. కదలీపుష్పే, ౨. కవకేచ-మేది. ౩. త్రిపు
 టాయాం-విశ్వ.

నవకందలికుసుమము ఎఱుపుగదా, అరటిపువ్వు ముదిరిననేగాని ఎఱుపడదు.

శీలీంధ్రము కేవల మెఱుపుగాదు తెలుపు గలసిన యెఱుపు “సాయంతనదీపపాటలాభము” గదా. కాననే “అరుణశ్వంధారయద్భి శీలీన్ధ్రైః” అనుట “అశ్రుక్తరాగ స్వరూః శ్వేతరక్తస్తు పాటలః” అని యమరము. కాననే రఘువులో కంఠికుసుమమునకు “వివాహ ధూమ్రారుణలోచనః” యుపమేయము సరిపొంది యున్నది. అట్లే విక్రమార్కశిలో “అరక్త” యనినం బాటలయని గ్రహింపఁదగి యున్నది.

“రక్తశీలీన్ధ్రజాలైః” అన్నచోట శీత్రసాదృశ్య ముంబట్టి రక్తశబ్దము పాటలపరమనియే గ్రహింపవలెను.

శీలీంధ్రమనఁ గపురపుటనఁటిపువ్వు యేనియు వా దింప నలవిగాదు. తొలిది యెఱుపు, రెండవది తెలుపు నంగ వా.

“అడవియరటి వానలలోనేగాని పూవదు; మన యరఱులు నీటిసమృద్ధిచే నెప్పుడునం బూచును కాన కంఠి(కాటి)యరటి గాఁడగును.” అని వాదింపఁ దగదు. కందలి అనూపజముగదా.

ఒకచోళ కబ్బంబుల నెటనేనియు సార్వకాలికం బగుటం గదలికి కర్నధ్రపురం బ్రస్తావము కనంబడినను, అంతమాత్రాన దానిని కందలికిని అభేదము లభింపదు, తక్కువనుంబును శీలీంధ్రము గానేరదు.

అకారాది నిఘంటువులందు శీలీంధ్రమన నరటి పువ్వును వివరణమునకు గతియేమనః—

Vaidya (వైద్యుని నిఘంటువులో)

కన్దళ I. m. n. 6. the plantain tree; కన్దళ దళోల్లాసాః పమోబిద్దహః. Am. S. 48.

III. N. A. Kandala flower, R. XIII.22.

కన్దలీ. f. 1. The plantain tree or the banana tree. కన్దలీశ్చాపకచ్ఛం జగ్ధ్వా. Megha I. 21. Rt. II. 5.

కన్దలీకుసుమ. n. A mushroom.

శీలీన్ధ్ర II. n. 1. A mushroom ‘కర్తయన్పు ప్రభవతిమసీ ముచ్చిశీన్ధ్రా’ మనన్ద్యామ్. 2. The flower of the plantain tree; ‘అధిపురన్ధ్రీ శీలీన్ధ్రీ’ సుగన్ధిభిః ‘Sis. VI. 32. ‘అలి నారమతాలినీశీలీన్ధ్రీ’ 72

శీలీన్ధ్రీక. n. A mushroom.

ఇటు కందళదళములనా నరఁటియాకులని వై ద్యుని యాశయముగాఁ గన్పట్టదున్నది. కందలిపువ్వుము యొక్క రేకులన్నయెడల మల్లినాథసూరి యభిప్రాయ మునకు భిషడును. ఎట్లన “కన్దళదళోల్లాసాః” అను నీచోటంబోలె తొలితొలి వాచయింపలకార్యము మాఘ ములో వర్ణితమైన “ప్రసవత స్సుతరా” మను శ్లోకమున కందళ మనఁగా భూకదలిపువ్వుమని మల్లినాథసూరి వివ రించినాఁడు. ఇటు చెట్టనం గారణవిశేష మగపడదు

వైద్యుఁ డిటు కందళశబ్దమునకు మఱియొక యర్థ ముగా “A Kandala flower” అని వ్రాసినాఁడు; “A plantain flower” అని వ్రాయఁదాఁయెను. దానం జేసి కందళ వన నరఁటిపువ్వు గానని వైద్యుని యాశయ ముగా నగపడుదున్నది. వల్లినాథుఁడు “శిడయ్యులనా నకన్దళైః” అన్నచోఁ గందళమునకు ఏయర్థమును ఏప్రమాణమును వ్రాసినాఁడో “విశకందళ” యన్న చోటను ఆయర్థమునే అప్రమాణమునే వ్రాసినాఁడు. ఇట్లు ఆరెంటికిని అభేదము తడలిమతమైయుండ వైద్యుఁ డు అట్టిచేయకు నీరెంటును ఇటు భేదము తలంచినాఁడు. భేద మనుపపన్నము.

ఇది యిట్లుండ రఘునంశమును హూణభాష ననువదించిన పండితుడు ఇచ్చెట్లు plantain flowers అనక “Kandali flowers” అని అనువదించి కందళము అరఁటిపువ్వు గాదనుట తెలిపినాఁడు.

మఱియు మల్లినాథసూరి రఘువులో “నవకన్ద లైః”, మేఘములో “కన్దలీశ్చాపకచ్ఛమ్” అను రెండు తావులను వ్రాసిన వివరణములచే కందలి యెచ్చెట్లో కంద లము ఆపువ్వేమని తెలియుండఁగా వైద్యుఁడు చెట్టు అరఁటి యనియు, పువ్వు అరఁటి కాదనియు వ్రాసినాఁడు.

19

మఱియును, వల్లి నాథుని "ఉచ్చిల్లినా" యొక్క "మన్నచోట" నేమర్థమును ఏ ప్రమాణముతో వ్రాసాడో "శీలినీ" సుగనిభిః" అన్నచోటను ఆ యర్థముతో ఆ ప్రమాణముతో నే నిరూపించినాడు. వైద్యుడు ఉచ్చిల్లినా" అను పదమును "A mushroom" అనగా పుట్టగొడుగుని యర్థము వ్రాసినాడు. దాని బట్టి మాఘశ్లోకమందును "శీలినీ" సుగనిభిః" అనుచోట పుట్టగొడుగు అర్థము కావలయును. దానికి అనగా పుట్టకొక్కునను పరిచయమును అత్యంతవరచోదీపకపరిచయమును ఈ ప్రయోగమువలననే సాధింపవచ్చును. ఇట్టి యర్థములు ఈ యాధునికాకారాదినిఘంటుకారులం ప్రమాణీకరించిన ఫలము.

మఱియు, వైద్యుని రెండుతావులను ఏకార్థము వల్లి నాథవాగ్ధ్యులచే సిద్ధమైయుండగా తద్విరుద్ధముగా వైద్యుడు మేఘమునం బుట్టకొక్కునియు, మాఘమున రెండ్రెవుననియు వ్రాయుట పారలబాటుగా నున్నది. ఈ యర్థములలో పుట్టగొడుగు రెండును అర్థముందురేని మల్లి నాథుని "శీలినీ" సుగనిభిః" అన్నచో నేపథ్యము పద మర్థముగా వ్రాసిన "అనివారయతాళిని శీలినీ" అన్నచోటను ఆపర్యాయపదముచేతనే యర్థముం జెప్పెను. కాన నీమూడుతావులను ఏకపదార్థమే నిర్ణయించుట న్యాయమైయున్నది. ఇందు మూడవతావున శీలినీద్రము "సాయంకేదీపపాటలాభము" గదా. దానం జేసి, మూడవం బుట్టగొడుగుచేసి, పుట్టగొడుగు ఎటువని యేర్పరుచున్నది; ఇది యనుభవవిరుద్ధము. కాన నీ మూడుతావులను బుట్టగొడుగుగాదు. మూడుతావులను అక్షరగాదన నుపపత్తి తదీయవార్షికత్వమును, వల్లి నాథుని శీలినీద్రమున కెరులను పర్యాయముగా కదలిని వ్రాయక కందలినే వ్రాయుటయు.

మఱియు శీలినీద్రమునం దుమ్మెదలు క్రిడించు మియు, అది పాటలమరియు మూడుయెడ వర్ణితము గదా. పాటలమనగా శ్వేతరక్తము. అక్షరపూవు దొప్పించువనితటిని అలికి మకరందాదికము నొసంగదు. దొప్పించివినతటిని దొప్పగాటపు తెలుపుగా నుండును, కావున మిరియుండును గాని తెలుపు మిరియుండదు.

కాన నిటు నరటిపూవు కానేరదు. "అపరిమితానురాగ నుమనోలస" గదా "రంధ". దీన వైద్యుడు శీలినీద్ర శబ్దార్థములకు తావ్రాసిన రెండు మూడు ప్రమాణముల యర్థమును తాను సరిగా గ్రహింపబడి విశదముచున్నది. కదలి కందలి శబ్దములను గల భూమోవర్ణ సామ్యము ఈ యకారాదినిఘంటుకారులు యీ పారలబాటునకుం గారణముగాబోలును!

ఇదు కింకాక ముదాహరణముం చెల్వెనః
అమరములో అజినయోని హరిణజాతి విశేషములు ఇట్లు చెప్పబడి యున్నవి.
"కదలి కందలిచీన శృంగులు ప్రియకాశి,
సమూహ శృంగి హరిణా అమీ అజినయోనయః."

ఇందులకు గురుబాలప్రబోధికలో "కదలి శబ్దము మొదలు ౬ ఆస్తరకాదులకు ఉపయోగించు చర్మమున కుం గారణము లైన యిట్టిజాతి విశేషముల పేర్లు" అని కదలి కందలిశబ్దములు భిన్నవాచకములుగాఁ దెల్పబడి యున్నవి. అట్లే రామాశ్రమాయమందును భేదమే చెప్పబడి యున్నది. అసనికి విద్యద్వార్య ప్రణీతాకారాది నిఘంటువులం గొన్నింటు కదలి కందలి శబ్దములకు రెంటికిని విశేష్యం గోన్న తకురంగవిశేష మర్థముగాన భిన్న వాచకత చెప్పబడినది. అట్లే శీలినీద్రవివరణంబులం గల కందలిశబ్దము ముగ్ధాలపు తేలుకాదికుల ప్రమాదంబులజేసి కదలిశబ్దముగా పరిణమించి రాగాగ్రాణా శీలినీద్రము కందలిపుష్పములం గోలుపోయి కదలిపుష్పమై తుద కీ యకారాది నిఘంటువుల దు అరటిపుష్పయినది గావలయును. బొంబాయిలో మన్రితయిన మలతీమాధవ మనంగల త్రిపురారిజగద్ధరవాగ్ధ్యులలో "శీలినీ" కందలి పుష్పమ" అని కందలిశబ్దముతోనే విశ్వనిఘంటువు ప్రదర్శించబడి యున్నది; కదలిశబ్దముతో గాదు. మాఘ మేఘముల నాగరపుష్పములలోను కందలి యనియే శీలినీద్రవివరణ మున్నదిగాని కదలియని యుండలేదు. కావ్యగ్రంథములందు ఐర్వాభివముగా కందలికలదేగాని కదలిలేదు. కావ్యగ్రంథంబులందు ప్రకృతవార్షిక ద్విద్విశేష తత్కృసుమవాచకంబులుగా ఛందోబద్ధంబు

లై యసంగిగూపంబులై కదలి కందలికుసుమ శిలీగ్ర శబ్దంబులే యందుటయు, కదలియేనియు తత్పర్యా యంబులు రంభాదికంబు లేనియు లేమియు గన నగును. దానింబట్టియు విచారింప కందలియే ప్రకృత శబ్దముగాని కదలిగాదనియు, ఎవరి ప్రమాదంబుననో అది కాలక్రమమున కదలిగా వివ్వరుల యకారాది నిఘం టువులలో పడినదనియు తోచుచున్నది. ఒక్కసార బాటు ఇన్ని యాధునికనిఘంటువుల దు నెక్కినటు వింతగాదా యందులేని, వింతగాను; ఎట్లన చిత్తగింపుం డు. ఈ యాధునికాకారాదినిఘంటువులకెల్ల ముందుది, ఒండె, ముందుని, ఆకరములు. కాన తొలి నొక్కండె గల్గిన ప్రమాదము కడుమ యన్నిటను నెక్కినటు సా యికము ఈ కదలికందలికు యభేదముకు “కదలి కదలి చీవ” అను నొక “కదలి కదలి” అను ముక్కయుం గానమొయున్న నుండెనున్నది. అట్టి పొరగొట్టుకు గలుగునా యని యాశ్చర్యమేని, ఆ పొరగొట్టుకు ఈ యకారాది నిఘంటుకారులు చేరిన నామాట గాను, అట్లో యెట్లో జరించి యా పొరగొట్టు తుదకు నీ గ్రంథములందు సంక్రమించి యుండునని నా తలంపు. ఈ క్రింది గ్రంథములం గనడు :

కాకుంతులము	కాలినీయము
ఆంధ్రకాకుం లము	వీరేశలింగీయము
,,	నానీయము
,,	శ్రీరామీయము
,,	వేంకటరాజీయము

ఇంక నడియూలును వస్తువొక్కటియే; చిగరని యు, మొగ్గయ్యయు నికడెంగుల పల్కాటు పేర్కొ నంబడి యున్నది. అంతయు మొగ్గయేగాని చిగురుగాదని తుదిదానం చెలియుచున్నది. తొలిదాని తాత్పర్యంబు నదియనున నా మతము. దిగంబరులనాట గోచిపెట్టు కొన్నవాడేగాదా నింద్యుడు.

ఉదాహృతములలో కొన్నిటికి ఇంగిలీషులో టీకలు అనువాదములు వ్రాసినవారును కొందఱు పొర బాటు గావించినారు, ఎట్లన:—రఘువునకు ఇంగ్లీషు

వ్రాసిన పండితులు కందలి యనగా కదలియని పొర బాటు పడలేదు. “నవకన్దలై” అనుదానిని “by the new flowers of Kandali” అని పఠాణీకరించి. “—of the plantain” అని పఠాణీకరింపలేదు. విక్ర మేర్యశికి టీకవ్రాసినవారు “నవకన్దలి” అనునా “Plantain” అని స్ఫుటముగా నిర్దేశించినారు. మూలము లోని నవశబ్ద స్వారస్యముచే నీమొలక కేల వానిక మనియు, దానంజేసియే ఇది కదలి [అనగా Plantain] కానియు విమర్శించుకొరైరి పేఱు పఠాణీకర్త “కన్దలిస్సామకన్దలి” అనునా “The Plantain tree” అని అనువాదము వ్రాసినాడు; దానికే టీకలో “Kandalis” అని టీకాకారుడ వ్రాసి నాడు. ముద్రితప్రకారంబున పఠాణీకర్తయు టీకా కర్తయు నొక్కరుండుగా నున్నది. కాని యాభేదంబు గన వెవ్వేటుపండితు లీరెండుపక్షం గానించినట్లు తలంపందగియున్నది. “ఉచ్చిలీస్సామ” అన్ననా “mushrooms” అని అనువాదము వ్రాయబడి యు న్నది. అది పొరగొట్టుకు సోపపత్తికముగా తెలిపియే యున్నాడెగదా.

ఆంధ్రించినవారు ఇట్టి పొరగొట్టుకు నేయక “విదళకన్దళ”. యదానికి “విదళకందళ” యనియు “శిలీగ్రకుగన్ధిళి” అంటుకు “కందలికుసుమగంధ యంతంబులనై” అనియు “అలీనీకేలీంద్రే” అనురావి “పడంఘ్రింపతుల—పలుకెలింద్రే పుష్పముల” అని యు సరిగానే రచించినారు.

మాలతీపీకలో శిలీగ్రుననగా పున్నాగవిశేష మని వివరణము ముద్రితము. అందులకు ప్రమాణముగా పున్నాగశబ్దమేని తత్పర్యాయమేనియు లేనిది విశ్చ నిఘంటువాక్యము ముద్రితమై యున్నది. అందు శిలీగ్ర శబ్దమునకు కందలికుసుమము, పడగల్లు, వర్షాకాళ మల్లెయు నను మూడు ఆర్థములు చెప్పబడియున్నది ఇం దొకటియు పున్నాగమేని, పున్నాగవిశేషమే యుం గాదు. కావున “పున్నాగ” యనుమాట మూల “పుష్ప”యనుటకు పొరగొట్టుగా పడి

జోవు. ఆ వ్యాఖ్యయందే “రక్షిత్యస్యే” అనుట గన
 త్రితరారికాలమునకే శీలీఘ్రమును రమాభివృద్ధిమన
 తించు పారభాటు కలిగియుండుననియు, అందులకుం
 బ్రమాణము గానరామి నాతఁడు దానిని గ్రహింపలేదని
 యు నెన్నచగి యున్నది. భూరంభ యనుటకు అచ్చు
 లో భూపదముదొలగిందితో యియు సంశయింపఁ
 దగియున్నది. ఈ పుష్పమేదో యాధివేషికోశాలక
 త్రిపురారి యిన్నివ్రాతలు వ్రాసెనని తోచెడిని.

మఱి యీకందలి యను మొలక యేమొలక
 యనగా—ఇట్లు తోచెడిని.

కదలిపర్యాయములలో నెఱుఁగు భూకదలి కాన
 రాదు, కందలిపర్యాయములలో భూకదలి కదు.
 మాఘమేఘముల కంటకుం గందలిని భూకదలి యనియే
 మల్లి నాభూరి వ్రాసెనుగదా. రెండును భూమిశబ్దమును
 మానక నెక్కిలిపెంగదా. స్వార్థమందు, భూమియనఁ
 గా భూమియనియు, భూచంద్రుడనగా చంద్రుడని
 యు, భూకాకమనం గాకమనియు, నిప్పగిదిఃర్థముగా
 భూశబ్దము పూర్వపదముగాఁ బ్రయోగింపబడునని
 వాదించువారితో నేను డికింపను. వే మెట్లు నేలవేము
 గాదో, తాడి యెట్లు నేలతాడిగాదో అట్లే కదలియు
 భూకదలి గాదు కందలిగాదు, శీలీఘ్రము గాదు
 అనుట న్యాయము. నేలవేపదాలములను, నేలతాడి
 ముంజెలును లేవుగదా. వృక్షులకేమి వాచకములకు పూర్వ
 పదముగా ప్రయుక్తులగు భూవాచకము తుద్రత
 ద్యోతకముగా నుదాహరణములం దవపడుచున్నది.
 “భూఖర్జూరి = తుద్రఖర్జూరి”, భూభాత్రీ=భూమ్యామ
 లీ, “నేలయునిరిక”. ఉనిరిక మహావృక్షము, నేలయునీ
 రిక లాడితెను మొలక. “భూనిమ్మ = నేలవేము” వేము
 మహావృక్షము, నేలవేము లాడితెను మొలక; అట్లే భూ
 క్వాకి అనగా కందలికి చెప్పిన వర్ణనలకు ఒప్పువట్టిది
 శీలీఘ్రానికి యిది యొకటి కలదు. అదియే యామాట
 తుద్రము పెద్దలునుం జెప్పట కలదు. దాని యామాట
 తుద్రమునుం నుండును కాని, చిన్నది; చెట్టును
 తుద్రమునై నే యుండునుగాని, చిన్నది దానిపువ్వు
 తుద్రమునై దానియుండక, మీదికి నిగిడియుండు

ను ఎఱ్ఱగా నుండును. అది వానికము, తోటపెట్టం
 దగిది గాదు. కాన పెద్దలమాటబడి దానినే కందలి
 శబ్దార్థముగాఁ గొనుట యుచితిము.

మఱి శీలీఘ్ర మేమయిన మనకేము, ఆరగడకు
 ఈరగడ యేల? పుష్పమాత్ర సాధారణంబగు పరిమళము
 మోచాకునుమను నకు (అరటిపువ్వునకు) ఏల యొప్పునో
 ర గు, అని యాక్షేప మేని,—మోచయన నరటియు
 శాల్యలియు; రెండింటి పువ్వులును ఎఱుపు. పుష్పమాత్ర
 మునకు పరిమళము సిద్ధంబయినను ఎఱ్ఱపూవునకు అది
 లేదు ప్రసిద్ధము. అట్లే యభియుక్తుల యనుభవసారోక్తి.
 Bain's Induction. P. 52.

In flowers there is a remarkable con-
 currence between the scarlet colour and
 the absence of fragrance. The following
 quotation gives a selection of instances.

‘Among all the colours that blooms
 assume none are less associated with
 fragrance than scarlet. We cannot at
 present recollect a bright scarlet blossom
 that is sweet scented—yet no other colour
 among flowers is more admired and
 sought after. Scarlet prevails among
 Balsamina, Euphorbia, Pelargonium,
 Poppy, Salvria, Bouvardia, and Verbena;
 yet none of the scarlets are of sweet per-
 fumes. Some of the light-coloured Balsams
 and Verbenas are sweet-scented, but none
 of the scarlets are. The commonsage
 with blue blossoms, is odoriferous both in
 flower and foliage; but the scarlet Salvias
 are devoid of smell. None of the sweet
 scentedleaved Pelargoniums have scarlet
 blooms, and none of the scarlet bloomers
 have sweet scent of leaves nor of blooms.
 Some of the white-margined Poppies have
 pleasant odours; but the British scarlets
 are not sweet-scented. The British white
 blooming Hawthorn is of the most delight-
 ful fragrance; the scarlet flowering has no

smell. Some of the Honey suckles are sweetly perfumed, but the Scarlet Trumpet is scentless.' (Elder, American Gardener's Monthly).

మనకు కింశుకాదుల పరిమళభావము అనుభవ సిద్ధమేగదా, ఉక్తినిద్ధంబును. "నిర్గంధా ఇవ కింశుకాః", పూర్వోక్త 'బేను' వాక్యంబువలన ఎఱుపు కాఁజుపు గాక ఇంచుక తక్కువయై యితరవర్ణములు ఏవేని మిశ్రములైయున్న. పువ్వులకు గొడ్డెంగ లోనగువానికిం బరిమళము అపవన్నము కాదు. అట్లే పూర్వోక్త శిలీంధ్రము పూళిమువలె కేవలము "అతిహృహితము" గాక, "పాటలాగము" గావున దానికిం బరిమళము ఉపపన్నము. అరటిపూవును బూరుగుబూవును కా ఁజుపులు, గన వానికిం బరిమళము ఉపపన్నము గాదు. ఈ యుపపత్తులను అభిరుక్తోఽస్తు నేల, అను భవముచే నరటియేని, బూరుగేని, రెండునేని, పరిమళ వంతములు గాఁగూడదా యని యధిక్షేపమేని వినుఁడు:

అనుభవమే సర్వోత్కృష్టప్రమాణము, అరటి పూవునకును, బూరుగుపూవునకును పరిమళము లేమి యనుభవనిధము. ప్ర ఉంపనింకు, సంపభూతయో బస నీపుష్పంబున పృథివీధూతసంబాధి యగు గంధ మేమాయెను? ఉ గంధము లేకపోలేదు. కాని, ఈ యరటిబూరుగుల గంధము నలసి ముక్కుతోఁజలం దూర్చికొని యెఁజీల్చిననేగాని యిచ్చుకేనియు తెలియ రాదు. ఆ యింతుకయు పరిమళము గాను. ఆమోద మనందగినది కానేగాదు; అనఁగా మనుష్యప్రాణే ద్రియ గోచరంబుగా గాలిలోఁ జేరి వ్యాపించునది కానే గాదు. "శిలీంధ్రసుగంధిభిః ననవాయుభిః"

"విమర్దో ఛేదేతి నహో గన్ధే జనననోహోరే,
ఆమోదస్సోఽతినిర్హారీ.....

సమాక్షగ్నే తునిర్హారీ సురభిర్హృదతర్పణః."

—అమరము.

"పరిమళః=నానాద్రవ్యములను మెదుపుటవలనఁబుట్టిన దై జనులకు మనోహరమయిన గంధముచేరు. ఆమో

దః-అతినిర్హారీసః=విక్సిత మారముగా వ్యాపించునట్టి యా పరిమళము చేరు అని దీక్ష.

మల్లె, సంమోగ, గొడ్డెంగ - ఏనమాదులను వాసన వలననే ఇరువది ముప్పది యడుగుల దూరమునుండియే కనుఁగొందుకయే కఱియి యెఱుంగవచ్చును. వాని వాసనయు కరమభివచితము, కాననే వానిని లోకు లు శ్రమపడియేనియు సంపాదించి చెంతఁ జేర్చుకొందురు, ధరింతురుగదా. అరటిబూరుగుల యునికిని మాడ్కిచే నెఱుంగఁదరు మేగాని చాఁచులోనే యున్నను వాసనచే నెఱుంగఁ దరముగాదు. పరిమళార్థ మెవ్వరును అరటి బూరుగులను చెంత మంచుకొనట నిప్పటి కింకఁ గని విని యెఱుంగము. గొడ్డెంగను గేవంగింబోలె బూరుగును అరటిని (కర్తిరించి) జడములుకొను భాగ్యకాలియు లేరు.

అరటిపూరేక్షలు విలువం గల్గు పాలకు ఇంచుక వాసన కలదు, ఆవియు ఒకగజము దూరమేని ప్రస రింపఁజాలరు, అభిరవచితమునుం గాదు. దానిని తొలి యనం జనదు. అది వెగటుగా సయితము ఉండును. [ఈ యభిరవచిత శిలీంధ్రమున నరటి గాదని యెఱుంగం దగుక]. మగంధియరటి యను వ్యవహారము ఫలప్రయుక్తము గాని పుష్పప్రయుక్తము గాదు అట్టి యీ పువ్వునకు పరిమళము చెప్పుటయే, అందును అత్యంతముదోర్దీప్తక పరిమళము జెప్పుటయు, అపరిమళ మనకు లోఁగని వానిని పసరుమని దూఱుటయు నొప్పు దగిన విషయములు గావు.

ఇవిసంబంధ వనభవమునకును మహాకవుల రచనల కును విశిష్టమయిన అరటిపూ పరిమళ మేరియు బూరుగుపూవైచియేనియు నప్రసిద్ధకవుల ప్రబంధముల యం దెప్పలేని క్రవ్వి కనిపట్టినను అత్యుది సాహసి కోక్తి యని యాచారజీవుంబ.

పూర్వోక్తమున రామకృష్ణ సూర్యులవారి రగవలో మోహతు సామాన్యవాచకమును సప్తపర్వ దూప విశేషాభిప్రాయకముగానేని కొందఱున్న నందు లకు ప్రతిబంధకముగా వారు మోహతో మలముమారుక

మమ జోడించినారు. మలంకమారుతము విసంతముం
రెప్పును సప్తర్షివికాసమున కడ మెల్లక యున్నది.
కావున మోచాకుసుమామోద ప్రయోగము

అపప్రయోగంబు.

శ్రీ పూర్ణ రామకృష్ణయ్య పంతులవారి
యజ్ఞాపంబు అసహహితంబు.

ఇం దుదాహృత గ్రంథములు

మాఘము
గౌడమాఘము
బాలభారతము
భోజంపుపు
కర్ణాటపద్ధతి
ధర్మశాస్త్రభ్యుదయము
రఘువంశము
విక్రమార్వశీమము
మేఘసందేశము

౧౦ సుభాషితరత్న భాండాగారము
మల్లి కామారుతము
మాలతీమాహితము
యాదవాభ్యుదయము
విక్రమాంక దేవచరితము

౧౫ ఋతుసంహారము
ఆధ్రమాఘము
మనుచరిత్రము
సేమినిర్వాణకావ్యము
ప్రసన్నరాఘవనాటకము

౨౦ ఉదారరాఘవము

కుమలయాశ్వవిలాసము
విధసాలభంజిక
ఆముక్తమాల్యద
జక్కన విక్రమార్కచరిత్రము

౨౫ బృహత్సంహిత
శైవధము
కుమారసంభవము
నానార్థరత్నమాల
మేడిని

౩౦ శబ్దార్థము
విశ్వనిఘంటువు
వైద్యనిఘంటువు
సర్వశబ్దసంబోధిని
అక్షరకోశము

౩౫ కాకుంఠము కాళివాసీయము
,, వీరేశలింగీయము
,, నరసీయము
,, శ్రీరామాయము
,, వేంకటరాజీయము

౪౦ అష్టయ్యదీక్షితవ్యాఖ్య
వల్లివాధవ్యాఖ్యలు
జగద్ధరవ్యాఖ్య
త్రిపురారివ్యాఖ్య
తిరుమలతాతాచార్యవ్యాఖ్య

౪౫ రఘువంశహాతానువాదము
మేఘ హాతానువాదము
,, హాణటిక

విక్రమార్వశీహాణటిక

౪౯ Bain's Induction

౧

౨

వేనవడి పాండవేయులు వెతలఁగూరి
యోర్మిమీఁజీ-మఱి-తెగించి యున్నవారు-
మెపువడెను: దుర్యోధనసంపద-యది
వారిమధ్యఁ గృష్ణుఁడు రాయబారి యయ్యె.
అందువాండ్రను మెలపించి, యగడు వడిన
యతఁడు—కృష్ణుఁడు! భళిర! రాజాధిరాజు
లందఱుండ—మహారథు లతిరథులగు
నవనిపు లటంకఁ గృష్ణుఁడా? యగుటదూత?

ప్రీధనాద్యనరక్తిఁ బ్రసేనజతుని
హత్యగావించి మఁగిగొనె ననుచుఁ గృష్ణు
నూరువాడయు నేకమై కాలులనరె?
అతని యవకీర్తి కొండంత యగుట వినమె?
అది గుఱింపఁడు చలవాది యతఁడు తివిరి
జాంబవతిచెల్మిఁ గై నేసి, నశ్యభామ
తనకుఁ బదసేవ నేయునంతకును విడఁడు
గోపికాలోలుఁ డాతఁడా కొనకు దూత?

స్థలము జలమని స్థలమని జలముఁ దలఁచి
మయసభను మాయచే నవమాన మంది
వచ్చె దుర్యోధనుండు ద్రోవది హసించె
నంత భారితాహవ బీజమయ్యె నదియె
అదియ ద్రావపీవస్తాహరణహేతు
వది: మరలఁ బాండవేయుల మదిఁ గలంచె
నిట్లు లొండోరుల్ పెరిగి రోపించునపుడు
అందుతగవుల మఱియూద కగున దెవరో?
ఏదినత్యమొ! యెఱిగి మోచింతుమేని
కృష్ణు నవకీర్తిగూర్చి భాషింపనేల?
తననతులభోడి యాటఁడి తానువడెను
గోపికలు * రుద్రగణికలకులమువారు
తడవె సాదీపునూర్ధ్వ రేతస్కవిద్య
నతఁడు: విబుధుఁడు రాజశాస్త్రార్థవేత్త
స్వార్థవిరహితుంకగు గాయబారి యతఁడు
కృష్ణు నవఁబోల దతని కింకెవరు సాటి?

* "Deva dasi :—In old Hindu Works, seven classes of Dasis are mentioned, Viz.,
(1) Datta ... (2) Vikrita ...
(3) Bhritiya ... (4) Bhakta ...
(5) Hrita ... (6) Alankara ...
(7) Rudra Ganika or Gopika, who receive regular wages from a temple, and are employed to sing and dance".—

—Edgar Thurston's

Castes and Tribes of Southern India.

గోపికలుండ్రగణికలు. బ్రాహ్మణవైవాజిక కబ్బముల బ్రాహ్మణకబ్బము లొసించి పరివ్రాజకుఁడు మిఁదినట్లు, రుద్రగణములొనివా రమ సర్వమున చైలుదేరిక రుద్రగణిక లనుమాటలో రుద్రకబ్బము లొసించునేడె గణికలని మిఁదిరిది. గోపికలనబడు కిరు కొండలుకలయ నట్లు గుగవాండ్రు కారు.

శ్రీ కృష్ణ శేవరాయలయాస్థానమునఁ బ్రసిద్ధి నొందిన మహాకవులలో నీ రాధామాధవ కవియొక్కఁడు. రసవత్తరమగు నీతని కవితామృతము నాధునికరసికలోకమున కింకంజితముఁ బరిచయము కాకుంట విచారకరము. రావుబహద్దరు కం. వీరేశలింగము సంతకులవారు ఆంధ్రకవుల చరిత్రములో నీరాధామాధవునిబేర్కొనినగరు, పగరు, తొగరు, పగరు అనుపదములు చరణాదియందుంచి భారత భాగవత రామాయణార్థములతో నీకవి రచించిన పద్యరత్నములను మూటి నుదాహరించినారు. రసవత్తరము లగు నీపద్యములు సాహిత్యప్రియుల నాకర్షించి రాధామాధవుని కవితారసము జవిజూడఁ బ్రోత్సహించినవి. కాలగర్భమున మరుగుపడిన యీకవి గ్రంథములు చదువుటకును జీవితచరిత్రము నెఱుంగుటకును దగిన యవకాశము లింతవఱకును సమకూరకపోవుట శోచనీయము.

సారస్వతశోధకులును విద్వదగ్రణులు నగు బ్రహ్మశ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవి (యం. ఏ.) గారి మహాకవి యుదంతమును మదరాసు విశ్వవిద్యాలయ పత్రమున నొసంగిన ఆంధ్రభాషాచరిత్ర మను నుపన్యాసమున నీక్రింది విషయగఁ జెప్పినారు.

“చింతలపూడి ఎల్లయ్యకవి యొక్కవంశమునందు వరుసగా ఎనిమిది పురుషాంతరముల

వఱకు పలువురుకవులుద్భవించిరి కడపజిల్లాలో పెన్నానదీతీరమున చింతలపూడి యను గ్రామమున వసించి కృష్ణరాయలచే సన్మానింపఁబడెను. రాధామాధవమును గ్రంథమును రచించి శ్రీ కృష్ణున కర్పించెను. అచ్యుతరాయలచే నీకవికి “రాధామాధవ” యను బిరుద మొసంగఁబడెను. తారకయోగము, శ్రీరాముని ఆధ్యాత్మిక దైవిక మహత్త్వములను దెలుపు తారకబ్రహ్మరాజీయ మను వేదాంతగ్రంథమునుగూడ రచించెను. సకలము తిమ్మయమంత్రి యగు సంజయకుమారుఁడు తిమ్మయ కీపుస్తకము కృతీయొసంగఁబడెను. వీరి యేడ్డవ మనుమఁడు మధురవాణి విలాసమును, నాలవమనుమఁడు సంజీవకవి చంద్రాంగద చరిత్రమును, మూడవ మనుమఁడు ఛాయాశతి రాఘవాభ్యుదయమును రచించిరి. ఈ కుటుంబమునందలి కవులలో నెల్ల నీతని కవిత్వ ముత్తమోత్తమ మైనది.

(మా. అంధ్రపత్రిక, తే 22-4-21 ఐ.)

సూత్రప్రాయము లగు నీవాక్యముల యాధారమున నీకవి జీవితచరిత్రము తెలిసికొన యత్నించెదము. ఇంతవఱ కీకవి రచించిన గ్రంథములు మూఁడు లభించినవి. రాధామాధవము, విష్ణుమాయావిలాసము, తారకబ్రహ్మరాజము అను నీమూఁడుగ్రంథములలో విష్ణుమాయావిలాసము శ్రీ రామకృష్ణకవిగారు

పేర్కొనకపోవుటచే నిది వారి కడరిచితము
గానోపు. ఇక్కవి తనవృత్తాంతము నీక్రింది
విషముగఁ జెప్పకొనెను.

నీ. శ్రీవత్సలాంధన శ్రీముఖాంబుజమున
శ్రీవత్స మునికుశేఖరుండు
ప్రభవించె నామహాభాగవంశాంభోధి
దివ్యరత్నంబులు తెఱఁగుమీఱఁ
బట్టి రనేకులు పురుషార్థపక్షతైన
వారు వారలలోన మశకర్త
వర్ణింపఁబడిరి వల్లభుఁ డొప్పారె
నశనికి శ్రీకృష్ణుఁ డవతరించె
నశనియందుఁ గామనార్యుఁడు జన్మించె
నతనికేను లచ్చమాంబయందు
జననమైతి నెల్లనక్కవిచంద్రుండ
సరసహితచకోర సంఘములర.

ఉదాహృత రాధామాధవ పద్యము వలనఁ
బ్రకృతకవినామము ఎల్లనక్కవి. శ్రీవత్స
గోత్రుఁడు. తాత శ్రీకృష్ణార్యుఁడు. తండ్రి
కామనార్యుఁడు. తల్లి లచ్చమాంబయని తెలి
యును. ఈయెల్లయకవికి రాధామాధవనామము
వచ్చిన సందర్భము రాధామాధవ కృత్యాది
యందలి యీక్రిందిపద్యమునందుఁ గలదు.

శా. రాధామాధవ మమ్యతాంకితముగాఁ
బ్రౌఢక్రియం జెప్పి త
న్మాధుర్యంబునఁ గృష్ణరాయవిభుఁ గ
ర్ణాలేఖ మెప్పించి, నా
నాధాత్మప్రతిమాన సత్కృతులలో
నన్ భూషణశ్రేణితో

రాధామాధవ నామమందిన జగ
త్ప్రఖ్యాత చారితుఁడన్.

ఈపద్యమువలనఁ గృష్ణదేవరాయలే ఎల్లనకు
రాధామాధవనామము ప్రసాదించినటుల స్పష్ట
మగుచున్నది. అచ్యుతరాయ లీ బిరుదము
నొసంగినటుల రామకృష్ణకవిగా రూపించు
ట కుపపత్తిగోచరింపవు. ఎల్లయకవి విష్ణు
మాయా విలాసము రాధామాధవము గద్య
ములందు“రాధామాధవ యెల్లనార్యుఁడు, యె
ల్లనార్యుఁడు”అను నామమును నుపయోగించి
కొనెను. తారకబ్రహ్మరాఁమున నేనామము
జెప్పకొనుటమాని బిరుదనామమునే నామము
గాఁ జెప్పకొన్నాఁడు.

క. రాధారుణాధరోరుప
యోధర కాశ్మీర వరరసోదయ కవితా
మాధుర్యధుర్య నన్నన్
రాధామాధవుని సుకవిత్నముఁ బలికెన్.

గద్యము. శ్రీమదనగోపాలచరణ కమలసేవా
ధురీణ సత్కళాపారీణ కృష్ణభట్టారక
ప్రాత్త్ర చింతలపూఁడి కామయ ప్రభుసు
పుత్ర శుద్ధసారస్వతవిభవ రాధామాధవ
ప్రణీతంబైన శ్రీతారక బ్రహ్మరాజం
బను మహాప్రబంధంబునందు.

దీనిచే నెల్లయరచించిన గ్రంథములలో
రాధామాధవము మొదటి గ్రంథమనియు,
నాగ్రంథరచనమున కానందించి కృష్ణదేవరా
యలు రాధామాధవనామము ప్రసాదించెనని
యు, రెండవ గ్రంథమగు విష్ణుమాయా విలాస

మైసూరు రాజభవనము-వింతదృశ్యము

మైసూరు రాజభవనము-వింతదృశ్యము

చాయచిత్రకారుడు: యం. కే. రంగస్వామి ఆశ్రయంగాదు, చెన్నై.

సూర్యాస్తమయము

చాయాచిత్రకారుడు: యం. కే. శంకర్షామి ఆయ్యంగారు, చెన్నపురి.

మున నిజనామము, బిరుదనామము నుపయోగించుకొనెననియు, ననంతరము రాధామాధవనామమే జగత్ప్రసిద్ధమగుటచే నిజనామము చెప్పుకొనమానెననియుఁ దోచుచున్నది.

రాధామాధవుని గ్రంథములు-వివరములు

౧. రాధామాధవము

ఇది యైదాశ్వాసముల పద్యకావ్యము. మదనగోపాలస్వామి కంకితము. ప్రధానరసమిందు శృంగారము. కవిత మృదుమధురము. జయదేవమహాకవి రచించిన సంస్కృత రాధామాధవమున కిది యాంధ్రీకరణము. రాధామాధవమునకుఁ జివర నీపద్యమును రచించి కవి తాను సంకల్పసిద్ధుఁడని చెప్పుకొనెను.

ఉ. సంతత భావసిద్ధియుత

సంస్థితియుక్, సనయక్రియా పరిశ్రాంతియు, సర్వలక్షణ విచారతయుక్ ఫలియించె, రాధికాకాంతుఁడు ప్రాణవల్లభుఁడు
గావునఁ బావనమూర్తియైన యీచింతలపూడి యెల్లకవి
శేఖరు కోమలకావ్యకన్యకుక్.

౨. విష్ణు మాయానాటకము

(విష్ణుమాయా విలాసము) ఇది యైదాశ్వాసముల పద్యకావ్యము. ఉపలబ్ధమగు గ్రంథమునందుఁ గృత్యాదిలేదు. ఆశ్వాసాంత పద్యములవలన నిది శ్రీకృష్ణాంకితమని తెలియును. ఎఱుగుడిపాటి వేంకటకవి, రోసనూరి వేంకటపతికవి రచించిన విష్ణుమాయావిలాసముల కంటె

నిది పూర్వతరము. రసవత్తరము. ఈ యుత్తమగ్రంథము కృత్యాది లభింపకపోవుట సంతాపకరము.

3. తారకబ్రహ్మరాజము.

ఇది యైదాశ్వాసముల పద్యకావ్యము. సంజయ తిమ్మమంత్రి కంకితము. పరమభాగవతోత్తముఁడును, ప్రయాగక్షేత్రవాసియు నగు నాగాయణాశ్రములు రచించిన సంస్కృత వేదాంతగ్రంథమునకుఁ దెలుఁగు. ఇందలి యంశము వేదాంతము. ఈ కృతిభర్త యగు తిమ్మమంత్రి విద్యానగరరాజ్యమును గొంతకాలము భరించిన సకలము తిమ్మయకు మంత్రి యని రామకృష్ణకవిగారు వ్రాసిరి. తారక బ్రహ్మరాజమున నీతిమ్మయ అచ్యుతరాయల యొద్ద మంత్రియని స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడినది.

“చ. తిరుపతిగెల్చి పాంశ్యనర

దేవుని పట్టముగట్టి యుత్కలేశ్వరుఁ గరుణించి మ్రొక్కిన న
వాయికిఁ దా నభయం బొనంగి పెంపరుదుగఁ గీర్తిచేకొనిన
యచ్యుతరాయలమంత్రిరత్నమై
తిరముగనున్న నంజవిభు
తిమ్మరుసుం దగుఁ బ్రస్తుతింపఁగఁ.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తులో నున్న ప్రతిలోఁ దిరుపతిగెల్చి యనుటకు బదులు తిరుపతిగట్టి యని గలదు.

సంజయ తిమ్మమంత్రి

తారకబ్రహ్మరాజీయము సంకితము నొం
దిన తిమ్మమంత్రి కాశ్యపగోత్రుడు. శ్రీ రామ
మంత్రోపాసకుడు. ఈయనతాత రాయ
మంత్రి యమాత్యపదవియందు సుప్రసిద్ధుడై
నాటి రాచవారికడ బేరెన్నిక గన్నవాడు.
తల్లి తిప్పమ్మ, తండ్రి సంజయ, తమ్ముడు
సంకషరసు. భార్య లింగాంబ. ఈ తిమ్మయ
మంత్రి కుమారుడు సంజయ. ఈయన కుల
స్థాన పేరుపంబులు విద్యానగర సింహాసనంబు
నఁ బ్రసిద్ధము లనియు, తారకబ్రహ్మ రాజీ
యోక్తివలన నీకృతిభర్త మిగులఁ బ్రసిద్ధు
డనియుఁ గులక్రమాగత రాజకీయోద్యోగియని
యుఁ దెలియుచున్నది. ఈయన రాజకీయవ్యవ
హారములయందేకాక సర్వవిద్యాపారంగతుఁ
డనియు, సర్వలిప్తిజ్ఞుడనియు, మంత్రిత్వముతోఁ
బాటుగ కంఠాసారలేఖకత్వముగూడఁ గల
వాడని తారకబ్రహ్మరాజీయములోని యీ
క్రింది పద్యములవలనఁ దెలియును.

“రాయదేవేంద్రుఁ డచ్యుతరాయవిభుఁడు”

క. ఆరాయలక్ష్మణ గంధా

సారము వ్రాయుచును గీర్తి సంపాదించెన్

ధీరగుణాధ్యుడు కంఠా

సారము సంజయను తిమ్మనచివుఁడు సిరులన్”

ఉ. వేదపురాణ శాస్త్రముఖి

విద్యలకెల్ల గురుండు బ్రహ్మవి

ద్యాదృఢబుద్ధి, నేర్పు లిపు

లన్నియు వ్రాయ, సమస్తదేశభా

షాదు లెఱుంగు స్వామిహిత

మైన ప్రయోజనమాచరించు నా

నాదిశలం బ్రసిద్ధుడగు

సంజయ తిమ్మనిబోల రెవ్వరున్.

చరిత్రాంశములు

తారకబ్రహ్మరాజీయము వలన అచ్యుత
దేవరాయలు “ప్రతిసంవత్సరంబును శ్రీవేంక
టేశ్వరునకు సత్కావ్యప్రబంధ పుష్పాంజలి
సమర్పించుచు గీర్తిసుకృతంబులు నిర్వహించు
కొనుచున్నవాఁడని తెలియుచున్నది. అచ్యుత
రాయల యఖండభాషాభిమానమున కీసూక్తి
చాలును. ఈ రాజేంద్రుని కీర్త్యంకము లగు
నాండ్రప్రబంధము లెన్ని యంతరించినవో
కదా! ఆనియతి ననుసరించి రాజగు సచ్యుత
రాయలకుఁ దనకు శుభప్రాప్తికై తిమ్మమంత్రి
తారకబ్రహ్మరాజమును రచింప రాధామాధ
పుని బ్రోత్సహించెను. ప్రతిసంవత్సరము అచ్యుత
రాయలు రచింపించిన గ్రంథరాజములు విద్యా
నగరసామ్రాజ్యముతోఁబాటు నశించియుండు
ను. చరిత్రకారు లచ్యుతరాయలను సామాన్య
వ్యక్తిగఁ దలంచి తూలనాడిరి. సమకాలికు
డగు నీ రాధామాధపుని వర్ణనముఁ బరికింప
నాతఁ డుత్కలులకు, ఆంధ్రులకు, యవనులకుఁ
బూజనీయుడై యాదర్శప్రాయముగ రాజ్య
మేలెనని తెలియును.

నీ. పద్మాప్తరుచిమించు పద్మరాగపురవి

గూర్చినపతక మక్కువ నెలుంగ,

పసికివాఁతల పచ్చపట్టుపచ్చడ మొన
 పరివన్నెయై కటి పరిభవిల్ల
 హారత్న పీఠులు ప్రసరించు మేలు కు
 క్లై కిరీటముకంటె జోకగాఁగ
 కస్తూరికాతిలకము పుష్పమాల్యంబు
 మిండతుమ్మెదల కామెతయొనర్చ
 దండ నుత్కళయవనాంధ్ర ధరణినాథు
 లక్ష్మి నేనింప రత్న సింహాసనమునఁ
 గొలుపు గూర్చుండుఁగృష్ణుని చెలువుమీఱ
 రాయ దేవేంద్రుఁ డచ్యుత రాయవిభుఁడు.

ఉ. కుంభిని దాల్చి తా నిరవు
 కొల్విన యచ్యుత రాయశాసన
 స్తంభము మేరుశైలముఁ బ్ర
 తాపయశో రవిచంద్రమండలీ
 సంభృత లక్షణం బనుచు
 సంతసమారఁగఁ జూచుచంద మా
 జుభవిరోధిముఖ్యులు ది
 శావలయసితులౌట యేర్పడుకా.

రాధామాధవకవిప్రశంస :

ఈ చింతలపూడి రాధామాధవ కవి
 నివాసము రామకృష్ణకవిగారు నిరూపింపకయే
 స్పష్టముగఁ జెప్పిరి. విశేషాంశములు దెలియు
 పాఠకు వారి నిర్ణయము విశ్వసించఁదగును.
 అంధదేశమున నెన్నియో చింతలపూడి
 యను గ్రామములు గలవు. పెన్నాతీరస్థమగు
 చింతలపూడియే కవి నివాసస్థలమని ఋజువు
 చేయు శాంకములు దెలిసికొనుట కుత్సాహ
 పడుచున్నారము.

రాధామాధవ కవి కృష్ణదేవరాయల
 యుత్తరవయస్సునను అచ్యుతరాయల రాజ్యా
 రంభకాలమునను, విఖ్యాతుఁడై యుండెను. కృష్ణ
 దేవరాయలదర్శించునాటి కీయన రాధామాధ
 వము రచించెను. అల్లసాని పెద్దనార్యుఁడు
 విద్యాధికారి గావున ఆయనకడఁ బరీక్షలో
 నుత్తీర్ణుఁడై యిక్కవి రాయల యాస్థానమునఁ
 బ్రవేశము కలుగఁజేసికొని రాధామాధవమును
 వినిపించి బిరుదనామము సత్కృతులు బహు
 సెను. ఆతరుణమున రాయలసభ ధాతృప్రతి
 మాన సత్కృతులతో నిండియున్నదట. తరు
 వాత అచ్యుతరాయలసభయు నటులే ప్రశంసా
 పాత్రముగ నున్నదట. దీనినిబట్టిచూడ రాధా
 మాధవకవి క్రీ. శ. ౧౫౨౦ మొదలు ౧౫౪౨
 లోఁగా గ్రంథ రచనమున మేలుచేయియై
 ప్రసిద్ధి నొందియుండెనని గ్రహింపవచ్చును. ఈ
 కవివంశజుల గ్రంథములలో నేమేని చరిత్రా
 ధారము లభించినచో నెంకను స్పష్టముగఁ గాల
 నిర్ణయము గావింపవచ్చును.

రాధామాధవుఁడు “కామయ ప్రభు”వని
 తనతండ్రిని బేర్కొనెను. ఈ ప్రభు బిరుదము
 వలన నీకవి రాచటికము, గ్రామాధికారిత్వము
 గల ధనికుఁడని తోచును. కృతిభర్త యగు
 తిమ్మమంత్రిని బేర్కొను తటి “నీకు నుత్త
 మొనర్పఁదలంచిన వాడ బంధు సంభవనకా”
 అని రాధామాధవుఁడు చెప్పెను. దీనిచే రాధా
 మాధవునకు సంజయతిమ్మమంత్రికి బంధవ్యసం
 బంధముంట స్పష్టము. అందుచే రాధామాధ
 వుని నియోగి బ్రాహ్మణుఁడని విశ్వసించవచ్చును.

రాధామాధవుని కవిత మృదుమధురపద
భూయిష్టమై శ్రవఃపేయముగ నుండును. ధార
నిరర్గళము. దీర్ఘసమాసములు, శబ్దాలంకార
ములు, అస్వాభావికవర్ణనములు నీతని కవిత
లోఁ గానరావు. ఈయన రచించిన గ్రంథము
లన్నింటిలో రాధామాధవ ముత్తమోత్తమ
గ్రంథరాజము. రాధామాధవుల శృంగార
విహారము లిందు మనోహరముగ, రసవత్తర
ముగ నభివర్ణింపఁబడినవి. పదియూటవ శతా
బ్దిలో బయలు వెడలిన యుత్తమగ్రంథరాజము
లలో నొకటి యగు రాధామాధవము నే
రసజ్ఞ శేఖరులేని ప్రచురించుట యత్యవసరము.
విష్ణుమాయావిలాసము కృత్యాదిరహితముగ
ను, దారకబ్రహ్మరాజము తుది యాశ్వాసము
కొఱంతగను లభించినవి. ఇంక నిక్కవి యెన్ని
గ్రంథములు రచించెనో, యెన్నటి కవి లభిం
చునో తెలియదు. రసవత్తరమగు నితని కవి
త్వముఁ బాఠకలోకమునకుఁ బరిచయమొనర్ప
ఁజేడుపద్యములుమాత్ర ముదాహరింతుము.

చ. పవడపుమోవి నీనగపు

పల్లవభాగతుపార వారిబిం

దువుగతి నున్న నీవరిది

తోయపుము త్రియముగ గడంబడక

దివియంగనీ ప్రకోష్ఠరుచి

నింపుచు నుచ్చితపం డటంటివా

భవదుచితోక్తి సత్క్రియలు

పాయస నామది తోయజేతుణా!

చ. పనిపడి యేవిధంబునఁ ద

పం బానరించెనో లక్ష్మీ యీసనా

తను సుఖమూర్తి విష్ణుఁ బర

తత్త్వముఁగూడి సుఖించుచున్న ద

త్యనుపమలీల నిట్లు మన

మందట మింతులమై రమింతు మీ

పనజడళాక్షు రాముని న

వశ్యముగూడి తదర్చ నారత్ని.”

నారాయణాశ్రమి రచించిన తారక

బ్రహ్మరాజముగాని జయదేవుని రాధామాధ
వముగాని యిపుడు కనిపించుటలేదు. ఈ
యుద్గ్రంథములకు భావానువాదములుగనున్న
యాంధ్రప్రబంధములైన లభించినందుల కానం
దింపవలసి యున్నది. రాధామాధవ కవికృత
గ్రంథములు మూఁడును మదరాసులోని
ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయమునఁ గలవు. తారక
బ్రహ్మరాజము ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తులోఁ
గలదు. ఈమూఁడుగ్రంథములు మేము నిజము
రాష్ట్రమునఁ బరిశోధనము గావించుకొని నల్లి
గొండ మండలమునఁ జూచినారము. ఇపుడా
గ్రంథములయజమాని మరణించినాఁడు, వార
సులను విచారింప గ్రంథములు తా మెఱుంగ
మనిరి.

ఓరియంటలు లైబరరీ వారి గ్రంథపట్టి

కయు, ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారి గ్రంథపట్టి

కయు, మేము సేకరించిన యంశములు జోషిచి

యీకవిజీవితము నీవిధముగ నాంధ్రలోకము

నకుఁ బరిచయము గావించఁ గల్గితిమి. గ్రంథ

ప్రకాశకు లీయుత్తమ గ్రంథములు ముద్రణ

భాగ్యము నొందక యునుభవించునజ్ఞాతవాస

దుర్గతి తొలగింపఁ బ్రార్థితులు.

“రండి, -నీళ్లి వె! కడుగుకొనండి కాళ్లు; ఇదెతువాలు! కూర్చుండు డియ్యెడను; - తమకు దీసుకొని వత్తునా మంచితీర్థి?” మనుచు-ఆదరమ్మునఁబల్కె మామయ్యగారు.

తలఁపెఱుంగని చూపుల తళుకులీన-మొలకనగవుల బుగ్గబుగ్గల రహింప డియ్యెలఁ బరున్న మఱఁదలు నెయ్యిమెనగఁ-స్వాగతమునిచ్చె; వింతభావాల బాస.

ప్రక్కప్రక్కలనుండి యొకొక్కతేఱ-చూచి చూడని యటుల చూచుటయె కాని ఎదురుపడరైరి ఆయత్తమొదలుగాగఁ-గలుగు నైదువ లదియేమి కారణంబో!

నగము మొగమెత్తి, గోడచాటుగను నిక్కి-నక్కి-చూచి, పకాలున నవ్వులాడి, తిరిగిచూడకయే చిఱుపరువులెత్తె-సిగ్గునక జిన్నిమఱఁదలు చిలిపిసిల్లి.

కుదురుఁబడయని పదములఁ గూడఁదీసి-కొనుచు నతియత్నమున‘బా-వ’అనుచు‘నగుచు’ తప్పటడుగుల నిడుచుఁ జెంతకునుఁజేరి-చిగురు చేతులఁ బైకెత్తె జిట్టిమఱఁది.

“ఎంతటివాడవైతి! వపుడే దరియం జని బావతోడ నే కాంతము లాడనేర్పితివె! ఆదట ముచ్చటలూరఁ బిల్చుమా చెంతకు రానివాడవు! ఒసే, కొడుకెంతటి బుద్ధిమంతుడో కాంతువు ర”మృతంచు నయగారముదేఱఁగఁ బల్కె పిన్నియుక.

* * * * *

ఎడతెఱపిలేని మర్యాద లడరుకతన,-ముమ్మరమ్ముగ సిగ్గు లోఁగ్రుమ్ములాడఁ బ్రొద్దుపుచ్చుట కెట్లుఁ బొల్పోకయతఁడు-చూపుగమిఁబంచె దిక్కులం జూఱలాడ.

* * * * *

అంతలో—“నాయనా, ఇంటనందఱకును-కుశలమా! పెద్దదానను గోర్కెనీర నరయరావుగద! సరి, ఇల్లాలివైన-నరయ నొకఁడరి రాగూడదా” యటంచు పలుకు నమ్మమ్మ నుడికి మార్పలుకకుండ-నానఁదలవంప ముసిమసి నగవు లురల “పురుషుడవు నీకు సిగ్గేల? పూవుఁబోడి-మనుమరాలు గన్గొన్ననవ్వునుఁ గదోయి! ముసలిప్రాణము—ఎపుడేగిపోవునోగ-దా యనుచు చింతిలితి; కుట్టదాని పెద్దఁ గండఁజూచెడి ప్రాప్తము గలుగదనుచు-ముడుపుఁగట్టితి నిలవేలుపులకునెల్ల.

స్వామి కృపచేతఁ గోర్కె- సాఫల్యమయ్యె-ముసలిమొఱ లాలకించెనేమో విధాత!
అస లుడిగెను; వీడుపొమ్మనుచు, కాడు-రమ్మనుచున్న; దింకనా బ్రదుకిదేల?
అందఱి కనుల ముందర హాయిగాను-గుప్పెడూపిరి విడుచుటే కొఱతవడెను.

పోయినదీపావళి కా-స్యానముగఁ బిలువనెంచ జ్వరముగలిగె న
బ్బాయికి; ఇష్టమయిన నే-మో! ఏచిక్కు-లో! అటంచునుంటిమి; యైనా.

చల్లగఁ జూచెను దైవం-బుల్లాసంబయ్యె మాకు; నొప్పుగ మీరి
న్నాళ్లకు నట్టింటను మా-చల్లాన్నము దినఁగనయ్యెఁ జా, లదె పదివేల్.”

అనుచు నిటులు గలుపుఁగోలుఁదనము గదుర-నెమ్మదిగమాటలాడ..... శిరమ్ము నూపి
“బేను,...మంచిది,...ఉ,...నరియె,” అనుటె కాని-అగ్గలంబగులజ్జ నాయవ్యపలుకు
లకు జవా బీయఁడయ్యె;—అలత్యమంచు-నెంచెనో! సిగ్గుటంచు నూహించెనో! మ
తేమిభావించెనో! కాని ఇంటిలో-నికరిగె ముసలమ్మ తొడిబడు నడుగులిడుచు.

* * * * *

“ఉదయమయ్యెడిని లేచెదరా! తమ”రనుచు-మృదువుగా నొకకేక మేలుకొలిపి,
“దయచేయుఁడిటు దంతధావన మొనరింప”-నని వెండిపాత్ర నీళ్లను నొసంగి.

“స్నానముజేయ నుష్ణజలములను సిద్ధ-మొనరించినారు రం”డనుచుఁ బిలిచి,
“ప్రాద్దెక్క-లెండిక భోజనంబున”కని-తాను నాపంక్తి నాసీనుఁ డగుచు,

“మంచిభోజనమామె! వడ్డించినట్టి వెల్ల నట్టులె మిగిలిపోయెను! సెబాసు!
పాయసము, గారె, తెమ్మను”యటంచు-మన్ననల్ చేసినారుగా మామగారు.

తొట్టిలోనుండు పసిపాప దొట్టి యరువ-దేండ్ల ముసలాపె వఱకు నాయంట నుండు
నెల్లరును పేర్చికూర్చి సంధిల్లనల్లఁ-దలిరురేకుల కన్న మేల్తరము గాఁగ
నవ్యనవనీతమునకంటె నవకముగను-కంట నొత్తిడుకొని కడు గారవమునఁ
గొనరికొనరి కోర్కుల నమకూర్చినారు-క్రొత్తయల్లున కెందునఁ గొఱతలేక

* * * * *

హరిహరుల యంతవారలే అత్తవారి-మందిరమునందు విందు మరగి తిరిగి
నిజనివాసంబులనుజేర నేరరైరి;-అత్తవారింటఁగల సౌఖ్య మల్లునకును

వేయిజన్మాలకై న లభింపఁగలదె !!!

○

—అది ఆతనికి మామూలయిపోయింది. ఏమీ తోచనవ్వవట్లా వచ్చిపూర్వుని కవిష్టించి పోట్లాడి పోతుంటాడు.

కాని ఆతనితో కబుర్లువేయడమంటే నాకమిత కలాసా ఆతను చెప్పేవేరీ—చేసేవేమీకాని—నాకు వచ్చువు. ఆసంగతి ఆతనికి బాగా తెలుసును. అయినా ఎప్పుడో ఓమారై నా మాట్లాడకుండా—పోట్లాడకుండా—కోజుగడిచేదికాదు. అందుచేత నేమోమాడను—చూకిద్దరికీ అంతన్నేహం.

మామూలుకోశకే, మామూలుకన్నా మరీచక్కగా వేమంవేసుకొని, ప్రశ్నకు మైనాడు నుందరం—నాచదువు చెడగొట్టడానికి. దూరాన్నంచే నాచేతులో పుస్తకం కవిపెట్టి, తమాషాగా, చిరునవ్వుతో నావైపేమాస్తూ వస్తున్నాడు: నేనూ అదిగ్రహించి, శాకుంతలంమూసేసి, షిగరెట్టు ముట్టించుకొని తయారుగా ఉన్నాను;

—మల్లా మొదలూ!

కోటిమీదకోటి ఎక్కిస్తున్నాడు: ఆతని ధోరణుతో వింతగా ఉన్నది:

‘అవును ఆలాగే ఉంటుంది అర్థంగాకపోలే’ అని తుసడిచాడు నుందరం.

నాకక్కడితో హుషారెక్కింది: ఇక ఊరుకో చూడలేదు:

‘అయితే, కవిత్వానికి, వేషానికి సంబంధమేమిటి?’ అని నేనందుకున్నాను.

‘తెలియకపోలే ఆలా అడుగు—దోపలోకిరా— ఏమందా? సోమయాజులుగారికి శాలువకూ ఏంబాంధ వ్యవహారం, అంతకన్న—’

‘అంటే’

‘ఏపాటికి తగిన ఆట ఆపాటికి అమరాలన్నమాట చూశ్లేమా? తత్వాలు వ్రాసిన బ్రహ్మంగారూ, సిద్ధయ్య గారూ సన్యాసులయినారు. శృంగారం కురిపించిన నూకన్నగారు—’

‘మహారసికులనే—కానూ, నీవనబోయేది?’

‘అవును. ఆలోచనవరకే కాకుండా—అనుభవం లోకి తెచ్చుకున్న రసికత్వంకూడాను వారిది.’

‘అనుభవం లేకపోలేనేం—ఊహించ మాడదా?’

నుందరం నవ్వాడు. నాకూ అది పిచ్చుప్రశ్నే మో ననిపించింది.

‘సరే అనుగుణ్యమైన సంస్కారం అవసరమని— పోనీ—ఒప్పుకుంటాను : మరి ప్రత్యేకమైన సేవధ్యం ఎందుకూ’

‘అవసరమే!—ఈన సమ్మతానికి, ఇతరులని నమ్మించడానికి: రంభతో ఇంబర్-వ్యూ ఆసించబోయే అవధాన్ల గారు, వేసమంతా దిగవిడిచి, గావంచాతో బయలు దేరుతాడేమో కనుక్కో— పేస్ పార్టు కానద్దా?— అందుకనే కవితాకన్యకు ప్రియుల మువ్వదామనుకునే మాద్యమలు—’

‘అదేమిటోయ్—నీవు కవిని కాదా?—కవికన్న మాతురు కవికి ఏమవుతుంది?’

‘ఆ—ఏమవుతుందా?—నాటి బ్రహ్మకు ఏమవుతుందో—నిమ్మళంమీద అది అవుతుంది: అవన్నీ పూర్వపుమాటలోయ్—ఇప్పటి రకాలందరూ, పెంచుకొనే బాపతుకాదు.’

‘సరే, పెంచుకోండి, ఏమన్నా చెసుకోండి— మీరు చెడ్డదికాకుండా కవితాన్ని ఓకన్ననుచేసి, దాన్ని చెడగొడుతున్నారు.’

‘అక్కడే మల్లా పొరబడుతున్నావు—అందరికీ తలో కన్నేనూ—అసలు పిల్ల ఒక్కలే: ఆమెను

ఏమహానుభావుడో ఎవరికి తెలియకుండా రై లెక్కిస్తాడు: మిగతా దండంతా, ఆ అన్నాయికి పింకల్లి పెత్తల్లి బిడ్డలాయ్—ఏవరై తేనేం—రక్తస్పర్శ ఉంటేసరి.'

‘కనుక,’

‘ఇంతదూరం వచ్చినా మల్లా మొదటికేనా?—తీరబడి గా ఆలోచించుకో. నిమ్మళంమీద నీకే అరమవుతుంది—శృంగారీకేత్ మొదలైన వాక్యాలన్నీ సరిగా అర్థంచేసుకోకుండా ఎందుకూ వాదిస్తావు? సుందరం అంతటితో అనుగ్రహించి విడిచిపెట్టాడు—అతను వెల్లిపోయిన చాలా నేపటిదాకా నవ్వుకుంటూనే ఉన్నాను.

చిన్నప్పటినుంచీ ఎకగున్నాను సుందరాన్ని. ఎప్పుడూ ఇంతే! అన్నీవిపరీతం ఆలోచనలు: కొత్తగా మల్లాడేవాడు మాత్రం కొంతనేపు ఉక్కిరిబిక్కిరవుతాడు—ఓమాదిరిగా ఎరుగున్నవాడు ‘క్రాక్’ ఏమోననుకొని జాలిపడతాడు: ఏమైతేనేం మొత్తంమీద చాలా మరుక్ష నవాడు—అక్కరకు రావలసినవాడు:

ఉన్నట్టాగా ఉండి—కవిప్రకేయకంగా ఓకేవ ముండాని సుందరానికి నూచించింది: వెంటనే వెనుకటి ఫక్కిఅంతామార్చేసి క్రొత్తపద్ధతీని తయారయినాడు. అసలే చక్కనివాడు: అంతకన్నా చక్కగా అలంకరించుకునేవాడు: అతను దోసను పోతూంటే చూసి, మెచ్చుకొని, ‘ఇట్టిమనోహరాంగుడొక డెండయినాకలడేని అన్నపద్ధం భావాన్ని సర్పరించని—పడుమపిల్లలుండెరనుకుంటాను.

సుందరానికి లక్షణవర్ణనైన భార్య ఉంది: అనుభవించడానికి కావాల్సినంత ఆస్తి ఉంది: హాయిగాతిని, ఇంటిపట్టున కడుపులో పాలు కడలకుండా కూర్చోక ఏమిటా ఈవేమలన్నీ అని ఒకొక్కప్పుడు నాకు కోపం వచ్చేది: కాని ఏం లాభం? నాచేత నేమవుతుంది? అతను తనకుతోచినంత తానుచేయడమేకాని.

ఇంక కొకరు ఏమనుకున్నా—ఏం చెప్పినా—లక్ష్యంచేసేవాడుకాదు; వినేవాడూ కాదు:

9

అప్పటికి అరగంటనుంచీ కనిపెడుతున్నాను: సుందరం ఆలాగే కడలకుండా—నిల్చునే ఉన్నాడు:

నాకు కనబడి వారం అయింది అప్పటికి. ఎక్కడికన్నా వెల్లాడేమో ననుకున్నాను: నాకోసమేవస్తూ—

అక్కడ ఆగిపోయి ఉంటాడు—అందులో ఆశ్చర్య మేమీ లేదు. సుందరం, ప్రకృతిదేవత సొందర్యాన్ని ఉపాసించే జట్టులో ఒకడు: ఒక్కొక్కనాడు అన్నమాటకూడా మరచిపోయి, ఆకాశంలో మబ్బు బాగుండనుకుంటూనో, నక్షత్రాలు మినుకుంటున్నవనుకుంటూనో, నిలుచున్నచోటనే తెప్పవేయకుండా రాత్రంతా గడిపేవాడు.

వెన్నెల బాగావచ్చింది. చందమామ నాకే చూడటానికి చాలా ముచ్చటగా ఉన్నాడు:—పరికేవం మరీ అద్భుతంగా ఉంది: మేఘాలన్నీ బాలచంద్రుడు తాకుతాడేమోనని పత్రితలలాగా పరుగెత్తుతున్నాయి: కొబ్బరిచెట్లు—చేయతాకి నాకొంత వాసేనని—కొనలు చాచి అందుకోవాలెనని తంటాలుపడుతున్నాయి—ఆ మనోహరదృశ్యాన్నంతా చూస్తూ, తలన్నా తిప్పకుండా అక్కడే నిలుచున్నాడు సుందరం.

ఆమనోహరదృశ్యం—

అద్భుతలఘలమీద ఆమెనీడ పడుతుంది—మేడమించి గ్రామోభోష విసబడుతుంది:

చూసినకొద్దీ నాకు అనుమానంగానే ఉంది-కాని-ఏమో, ఎటుచెప్పడానికి వీలులేదు:

భోష పాటచాలించింది:—లోపల దీపకాంతి కూడా—తగ్గింది:

—రోవియో జూలియట్ లో సీను సామెత్తరించింది:

తెల్లనిచీర కట్టుకుని, వెన్నెట్లోకూడా తళతళలాడి పోతూ—ఆమె—బాల్కనీలోకి వచ్చి నిలుచున్నది—

ఇక చూడనక్కరలేకుండానే సంగతేమో తెలిసిపోయింది:—ఏముందీ, సుందరం, పైకి ఎక్కి-వెల్లి—

మా కొత్త దార్లకు

34

మే మెట్లు పనుల చేయుచుందుము?

నాణ్యము

ప్రథమమున

యుండువలెను.

అట్టిది మావద్ద గలదు.

పనితనము

తదుపరి

రాగలదు.

దీనిని మే మొసంగగలము.

తృప్తికరము

మీకు కావలసిన

దిది యొక్కటియే.

దీనికి పూచీ నివ్వగలము.

మ.రా:—మా అమ్మకములు మా పూచీవలననే రాగలవు. దీనివలన సరిగా నచ్చని నగలు మరల వాఫసుచేయ వీలుండగలదు. దీనివలన మీ ధనముకు తగిన వస్తువు లభించగలదు.

సురాష్ మల్ లల్లూభాయి ఆండ్ కో.,

వజ్రములవర్తకులు, నగలు, వెడిసామానులు

తయారుచేయువారు,

313, ఎస్.ప్ల నేట్, మద్రాసు.

రాంచీ ఆఫీసు:—

రాకుభార్డు గేట్, తిరుచినాపల్లి.

చిరకాలమునుండి బాధించుచున్న మూత్రవ్యాధులకును గళ (గనేరియా) వ్యాధికిని క్రొత్తగాకనిపెట్టబడిన దివ్యోషధము.

గ నో కి ల్ల ర్ (రిజిస్టర్డ్)

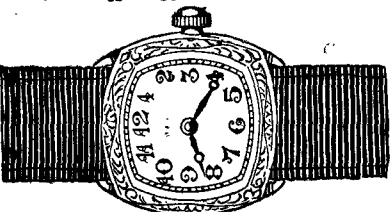

ఈ యాషధము శ్రేష్ఠతమము. ఇంగ్లీషుమందులను దేశీయములగు నాషధములను పుచ్చుకొనినను గుణము కలుగనియడలను, యింజక్షనులవలనను వాక్సినులవలననుగూడ లాభము లేకపోయినయడలను కడపటిప్రయత్నముగా మా గనోకిల్లరునుగూడ పుచ్చుకొనిచూడుడు. పెక్కుదేండ్లనుండియున్నను లేక క్రొత్తగా కలిగినను ఏరకము శగసంకటమైనను మరెట్టి మూత్రవ్యాధులైనను స్త్రీలకైనను పురుషులకైనను గనోకిల్లరు తప్పక కుదుర్చును. మూత్రము రూరీగా వెడలును. మూత్రముపోవుచున్నపుడును కలుగునుంట తగ్గిపోవును. మూత్రనాళము నందలి వాపు తీసిపోవును. శగవ్యాధి (గనోకోకసు) వలన మూత్రము బొట్టుగా పడుట, మేహరోగమువలన మూత్ర ద్వారమునుండిపోవు తెలుపు, యూరెటిటిసు, స్రాస్తాటిటిసు, సిస్టిటిసు, లుకోరియా, మున్నగువ్యాధులన్నియును స్త్రీలకును పురుషులకునుగూడ గనోకిల్లరువలన కుదురును. వీర్యము (సెమను) పోవుట, స్త్రీలు గర్భవతులుగా మున్నపుడు కలుగు మూత్రవ్యాధులు మున్నగునవిగూడ దీనివలన కుదురును. 50 మాత్రలుగల సీసా ఖరీదు రు. 3-0-0 పి. పి. చార్జీ ప్రత్యేకము. ఒక్కసారి 3 సీసాలు తెప్పించుకొనిన పి. పి. చార్జీ మేమే భరించెదము.

అడ్రసు:—డాక్టర్ డి. యన్. జసాని, 137 కికాపేథి, గులాల్ వాడి, బొంబాయి 4.

Tel. Add. "GONOKILLER" Dr. D. N. JASAN1, 137 Kika Street, Gulalvadi, Bomday, 4.
మద్రాసు సిటి ఏజెంట్లు దాదా అండు కంపెనీ, 260 చైనాబజారురోడ్డు, మద్రాసు.

రోట్టుగోట్టు రిస్టువాచ్

మాచుట
కు యందము
గనుండిలివర్
యంత్ర నిర్మా
ణముగల ప్ర
స్తుమైన గడి

యారము. 86 గంటల కొకతూరికి యిచ్చిన సరిగా పని చేయు రైల్వే రిగ్యులేటరు. 2 సెంటలు గ్యారంటీ.

రంక్లాక్ ఉచితముగ నొసంగబడును.

పై రెండును కొన్నవారికి ఒక జత కండ్లతోడ్డు, రాళ్లుపొదిగిన ఉంగరము, ఒక కత్తి, ఒక ఎలక్ట్రిక్ లైటుతో సహా రు. 4/8/-లు.

ఎమ్. సి. మేయర్ అండు కో.,
చేపేడి మ. దాను.

పండిట్ ఎ. జె. సోమయాజిశాస్త్రి,
ఆయుర్వేదపార్శ్వ.

రావిపాడు, అంబాజీపేట, P. O. తూర్పుగోదావరి.

1. భస్మ, లేహ, ఆష, తెల్లది అన్ని ఆయుర్వేదాషధములను ప్రత్యేకశ్రద్ధతో తయారుచేయువారు.
2. వైద్యసభ, సేవల్ కాంగ్రెసులలో స్వర్ణ పతకయోగ్యతాప్రశంసలు పొందియున్నవారు.
3. సోమనాధరసము:—జీర్ణించిన సుఖవ్యాధులు వస్తారలచే జనించిన అతిమూత్రమును బోగొట్టుటకు సర్వసమర్థముల దివ్యోషధము. నెలకు రు. 5/-లు.
4. 12 ఔషధములు గల కుటుంబసంరక్షణి పెట్టె (Family Medicine Chest) రు. 5/-
5. అశోకఆరిష్ట, మాత్రలు, భస్మ, మర్ణములు కలసిన నెట్టు 1-కి రు. 3-10-0

సర్వ స్త్రీవ్యాధులను అనేకవేలసార్లు జనుప్రథమగ కుదిర్చిన రాజౌషధములు.

ప్రాంచి:—ఆర్. విశ్వనాథ శాస్త్రిగారు,
తిమ్మనచర్ల, గుంటకల్లు రైలవేయ్.
కేటలాగు ఉచితము. ఏజెంట్లు కావలెను.

కారు, నేనే పొరబడ్డాను: నుందరం నిలుచున్నా
కాదుని కదలలేదు: ఆమెమాత్రం—రెండునిమిషాలు
కాదుచి, తిరువాత లోపలికి వెళ్లి తలుపుచేసు
కుంది:

కీపం సాపుగా ఆరిపోయింది:

నుందరం అక్కడనుంచి బయలుదేరాడు. మొద
ట తిరిగి వెళ్లి పోవాలనుకున్నాడు కాబోలు, ఇంటిదోప
లూక, కాని మళ్లా ఏ మాలోచించుకున్నాడో,
చూపుచుకుత్తిరిగి, తిన్నగా మాయింటికి వచ్చేకాడు:

నేను ఆతడురావడం కనిపెట్టి ఏమిఎరుగనట్లుగా
మిక్కిలై కాబ్బకుంటూ కూర్చున్నాను — మధ్యమధ్య
కూర్చుంటూ, 'మేరెమాటాబులలో...అనుకుంటూ—

—నన్ను పలుకరించలేదు: వచ్చి ఎదురుగా
వచ్చి మాటబడి, చేబాచి, బల్లమీద, 'శ్వేతకావ్యం'
జాటి అంచుకున్నాడు—నేనూ చూస్తూ ఉరుకున్నాను.

'ఎక్కడనుంచి మొదలుపెట్టనూ, కథ' అని
ఆకనే ఎత్తుకున్నాడు కొంచెంనేపటికి.

నేను దానికి జవాబు చెప్పకుండా,

'ఈమధ్య నీవు ప్రకృతినిఉపాసించడం మానేసి'—

'ఆవునోయి—ప్రకృతిని కొన్నాళ్ల దాకా మరచి

పోవాలిసెప్పింది—చైతన్యమే...

వాకు నవ్వువచ్చింది.

'సరేలే—కథ నీవు చెప్పాలి! — నేను గ్రహించి
లేదా! అన్నాను.

'అందుకనే నేను చెప్పేది. నీవు తిన్నగా
చూస్తే కామా సరిగా గ్రహించేది.

'తిన్నగానే చూశాను—కాని నీవనేదేమో మాత్రం
గ్రహించలేను'

'పోనీ ఆక్కడికి కొంతనయమే—వింటావా?'

నేను తల ఊపాను:

'ఆ—అననూయ—కీ—నామా, స్నేహం లేదు—తెలి
సిందా.'

'అంటే'

'నీవుమాసిందాన్ని బట్టి—నిన్ను నేనూమానులే—
నీవేమి అనుకుంటావో, అది కాదంటున్నాను';

నేనేమిమాట్లాడలేదు.

'క్రిందటి మంగళవారం నాడు—మియింట్లోనే
భోజనంచేశాను—జ్ఞాపకం ఉంది కదూ.'—ప్రొద్దుపోయే
దాకా 'హిందూ' చదువుకుంటూ కూర్చున్నాను. నీవు
అప్పుడే నిద్రపోయినావు—

—పడుకున్నవాడిని లేపడం ఎందుకని, నీతో
చెప్పకుండానే వెళ్లిపోయినాను. అప్పటికి పన్నెండు
దాటింది.

'ఎవరోపెళ్లివారు—అక్కడ ఆగారు. కాస్తార్లు,
'నేనుగానలోలా—' మాషోగ్గావాయిస్తున్నారు. వినడం
తోనే నిద్రంతా ఆమాంతంగా మాయమయింది నాకు.
అక్కడనుంచి కదలడానికి మనసు ఒప్పించికాదు.

'వైకి—ఊరికేనే—చూశాను: ఆననూయ నిలు
చుని ఉంది:'

'అదివరకు చాలా సార్లుమాశాను, కాని ఎన్నడూ
అంత అందంగా కనబడలేదు. చూపు మరల్చినే లేక
పోయినాను. చూసినవాళ్లేమనుకుంటారో అన్నతలపే
లేకపోయింది.

'నేను తెలివితెచ్చుకొనే టప్పటికి—పెండ్లివారు
చాలామారం సాగిపోయినారు. రోడ్డుమీద కూడా
ఎవరూలేరు.'

'కాని ఆమె ఇంకా అక్కడనే నిలుచున్నది.

'తలుచుకుంటే నాకే నిద్రిచేసింది. ఆమె నన్ను
కనిపెట్టే ఉంటుంది. ఏమనుకుందో.'

'ఇక అక్కడ నిలువలేకపోయినాను. ఇంటికి
ఎట్లావెళ్లానో నాకే తెలియదు—ఎట్లా తెల్లవారిందో'

'మరచిపోదామనుకున్నాను. ఆలాటి పాపపు
తలపులు చేరనీయరాదనుకున్నాను—కాని, నానునను
నావశం మీరిపోయింది. ఆమెను చూడకుండా—ఆమెను
తలచుకోకుండా—ఉండటం దుర్లభమనిపించింది.

‘బయటికి రావడానికి చాలా సిగ్గువేసింది — ఎవరి కన్నా తెలిసిందేమో — ఏమనుకుంటారోనని, చాలా తపించాను’.

‘కాని నావశమే కాకపోయింది. ఇంట్లో కూర్చుంటేలేకపోయినాను. పవలల్లా ఏలాగో వేగిరించి, చీకటిపడగానేవచ్చి అక్కడే నిలుచుంటున్నాను.’

‘క్రమంగా నాకు తగనిదైర్యం వస్తూంది. ఎవరన్నా లక్ష్యంలేకుండా పోతుంది — ఆమె — ఆమెతప్ప లోకమేలేదు నాకిప్పుడు —’

‘నేనాతనిమాటకు అడ్డురాకుండా, వింటూ మార్పున్నాను. విన్నకొద్దీ—అతని ఉద్దేశాన్ని మాన్పినకొద్దీ— భయంవేసింది.’

‘ఏమంటావు?’ అని అడిగాడు సుందరం.

‘ఏమంటాను—నీవు చెప్తున్న పని అంత బాగుండలేదేమో—’

‘ఎవరికి?’

‘లోకానికి’

‘నీకూడానా?’

‘నామాటకేం లే’

‘నేను అడిగేది నీమాటే’

ఇక తప్పించుకోవడానికి వీలు లేక పోయింది. చూస్తూ ఉరుకోలేక పోయినాను. —

‘సుందరం—నా అభిప్రాయం మాత్రం—’

‘నేను తప్పు చెప్తున్నాననేనా?—అని ఆతడు అందుకున్నాడు.

‘అవును.’

‘అయితే ప్రయోజనం లేదు—నీవు అర్థంచేసుకోలేవు?’

‘ఈపట్టున నీకు అర్థంకానిది—నీవు గ్రహించనివి కూడా కొన్ని విషయాలున్నాయి—తెలుసునా?’

‘ఏమో, నాకు తెలియదు—తెలియనక్కరలేదు—కాని—నా ప్రేమ—నా ఆవేదన—సంగతి నీకెల్లా తెలుస్తుంది?’

నేను ‘నిజమే’నని తల ఊపాను.

తరువాత ఎవరమూ ఏమీ మాట్లాడలేదు.

3

రామమూర్తిగారు పడుచుదనంలో చాలా చక్కగా ఉండేవాడట—కాని నేనెరిగినప్పటినుంచీ అలాగే ఉన్నాడు—పిలకజాట్టు, సగంనెరిసిన గడ్డం—ముడతలు పడ్డమొగం.—ఏమో, అప్పటి ఆకారాన్ని చూసి ఊహించినా లేకపోయే వాణ్ణి, ఐదునులో ఉన్నప్పుడు ఎట్లా ఉండేవాడో.

మావైపునుంచే రోజూ కారులో కాట్రక్విచ్చేవాడు. ఆయన్ని చూడటం వ్యవధానంగానే మాముసలమ్మ— ‘ఎట్లా ఉండేవాడనుకున్నావు? సరిగా దొరలగా, — ఆమీసాలూ, ఆశుదురూ—నల్లలాంకోటు, జీతలగుడ్డ, పెట్టుకుని నడుస్తుంటే, నీగంతు కలకలలాడిపోయేది. — ఈనాటిమాటా, ఇప్పటికి ముప్పైఏండ్లకిందట—అప్పుడు మీతాతయ్య సబుకోర్టులో పనిచేస్తుండేవాళ్ళూ—నీవేం ఎరుగున్నావు. మీ అమ్మేంటిపిల్ల.....—అని ఆయన్ని ప్రశంసించడం మొదలు. పెట్టి, సాంకథలోకి దించేది. నేను విసువుకుని అక్కడనుంచి లేచిపోయేవాణ్ణి.

అనగూయ అయినంటిపిల్ల. చాలాచక్కందీ, చదువుకున్నదీ. ఆ అమ్మాయికీ, రామమూర్తిగారికీ అధమం మూడు పుష్కలాలన్నా లేదా ఉండవచ్చువయసులో.

—లోకంలో పాటుకథే. రామమూర్తిగారికి మొదటిభార్యతో వియోగం కలిగిన తరువాత, చాలా కాలం ఒంటరిగానే ఉండిపోయినాడు. ఏకాళో లేచి పోతాడేమోననుకునేవాళ్ళకూడాను. కాని ఉన్నట్టుగా ఉండి ఎవరికి తెలియకుండానే, ఇట్టే పడుచు భార్యను సంపాదించుకువచ్చాడు.

అనగూయను వీధిమొగం చూడనీయడనీ, చాలా కోరంటికం పెడుతాడనీ, కొడతాడనీ—పడుచు భార్యలున్నా సలివాళ్ళ కళ్ళేదుర్బుధులన్నీ ఉన్నాయనీ— అందరూ చెప్పుకునే వారు.

రూపాన్ని కాకుండా, గుణాల్ని వరించే పిల్లలు కూడా ఈకాలంలో ఉన్నారని నమ్మేరకం కాదు నేను. ఆయినా అనసూయ విషయంలో ఏమనుకోవడానికి పాలుబోలేదు. అప్పటివరకూ పాల్లుమాట బడవండా, మావళిగానే కాపురంచేస్తున్నది.

నేనామెను ఎన్నడూ సరిగా చూడనన్నా లేదు. అసూ ఆ అమ్మాయి సాధారణంగా కనబడదుకూడాను. మాయింటికి దగ్గరనే కనుక, ఎన్నడన్నా, ఏడుపుమాత్రం విసిరించేది. రామమూర్తిగారు—ఆకిరాతుడు—ఆ అమ్మాయిని తరుచు శింసిం చేవాడు.

సుందరంగాన విన్నప్పటినుంచీ, నామా ఆమె అంటే కులాసాపుట్టింది—నవరిహార్యంవస్తుని పారవాణాం చునః ప్రసర్తతే—మావాడికి కూడా మనసు మారిందంటే, ఆమెనామానుగ్యురాలై ఉండడన్నమాటేకాదా?

సుందరం, స్త్రీజనం విషయంలో ఆసలు చాలా జాగ్రత్తగా ఉంటాడు. ఆపట్లమాత్రం చంచలుడుకాడు. ఆతడు అనసూయను వరించాడంటే—నాకు ఆశ్చర్యం వేసింది మొదట.

కాని సందేహ మేమీలేదు. నిజంగా సుందరం వంటివాడికి తగిందే. ఆమెమా ఆతనే తగినవాడు. ఈ యుగంలో పీటలేదు కనుక గాని—ఏహంసో శుభ్యరాయబారం నడుపుతే ఎంతో త్వరగా తేలిపోయేది కదా ఏదో ఒకటి అనిపించేది.

నే నాతనికి సహాయమా చేయదలచలేదు. వారిం చ దలచనా లేదు—మాసి సంతోషిద్దామనకున్నాను.

... ..

అకాలజలదోదయమయింది.

సుందరం పరుగెత్తుకుంటూ—నిజంగా పరుగు గుతోనే—వచ్చాడు. వేసవిలోకన్నా ఎక్కువగా ఎండ క్షస్తూంది. నేనూ అప్పుడే కాఫీ పుచ్చుకుని—నిద్రపోవా లనుకుంటున్నాను.

అమాంకం వచ్చి వెన్నుమీద చరిచాడు. మత్తంతా వదిలిపోయి లేచి కూర్చున్నాను. ఆతనుమాత్రం కూర్చోకుండా—ఒకచోట నిలవకుండానే—

‘లేవోయి—వర్షవేళకుని బయలుదేళ్ళు—త్వరగా—లే—ఆలా చూస్తావే!’—

అని గబగబ నన్ను హెచ్చరించి, ఉత్తరీయము, వర్ష తీసుకునివచ్చి నామీద పడేశాడు.

‘ఏమిటిహడావడి?’ అని నేను చాలా తీరుబడిగా అడిగాను, ఆతని తొందరంతా లెక్కపెట్టకుండా.

‘కాదు—దోపలో చెప్పుతాను ముందుబయలుదేరు.’

‘సంగలేమో తెలియందీ, కదలను. అసలు ఇంకో రైలే, ఇప్పుడు లోనికి రానిచ్చేవాణ్ణి కాను. ఏమిటి ఎండలో నన్నా కాస్తేపు పడుకోనియ్యకుండా.’

‘ఎప్పుడూ నీతో ఇంటేనేయి’ అని బిక్కమొగంవేసి, కూర్చున్నాడు సుందరం.

కొంచెంనేపు తలవంచుకుని ఏదో ఆలోచిస్తున్నట్లుగా ఊతుకుని,

‘రామమూర్తి—రమ్మన్నాడోయి మన్ని’ అన్నాడు చప్పున తలఎత్తి నావైపుమాస్తూ.

‘ఏమిటి?’

సుందరం మల్లా చెప్పాడు.

‘నిజంగానా?’

‘ఇంకా నమ్మకపోవడమేనా.’

‘సరే వెళుదామా.’

‘తప్పకుండా—నీదే ఆలస్యం’

—‘కారణం ఏమిటో’

‘ఏమయినా, నాకులక్ష్యం లేదు—అనసూయ...’

‘కనిపెట్టాడా?’

ఎన్నడోకనిపెట్టాలింది. అది ఆతనిపూరబాటే

‘దుర్మార్గుడు; మనంకాస్తజాగ్రత్తగా’

‘అయితే లెక్క ఏమిటోయి—ఆతనితోచెప్పే—అనసూయను—లాక్కుంటాను.’

‘అన్యాయ మేమో’

‘ఆతను చేసేదానికంటేనా?’

—ఇద్దరమూపెళ్లి రామమూర్తి రైబ్రీలోకూర్చున్నాము. లోపలికి కబురుపంపించాము.

నే నదివరకు ఎన్నడూలోపలికి వెళ్లలేదు. ఆయనకు అంత మంచి లైబ్రరీ ఉన్నదని కలబోసన్నా అనుకోలేదు. పాతవకిళ్ల దగ్గర ఉండేసరంజామా అనుకున్నానుగాని—మానేటప్పటికే నాకు తెలిసిపోయింది.—

పేరున్న ఆధునికుల గ్రంథాలన్నీ మంచి ప్రతులు, ముద్దులు మూటగడుతూ ఆలమరల నిండా ఉన్నాయి.—

లోపలికి రమ్మని నొకరువచ్చి చెప్పాడు, సుందరం, నేనూ, లోపలికి వెళ్లొను.

ద్రాయింగరూము—ఫోటో గ్రాఫులలోనే కాని ప్రత్యక్షంగా ఎన్నడూ ఆలాటిది చూడలేదు—ఎంతో బాగుంది—నాకు లోపలికి వెళ్లడానికి అదేదో అనిపించింది.

రామమూర్తిగారు ఛెన్నైరఫీల్డులో కూర్చుని ఉన్నాడు. ప్రక్కన ప్రేలో కాఫీ సామగ్రి అంతా ఉన్నది.

మమ్మల్ని చూసి, లేచి ఎదురుగుండా వచ్చాడు. సబహుమానంగా లోపలికి తీసుకువెళ్లి కూర్చోబెట్టి తానకూడా మాకు ఎదురుగా కూర్చున్నాడు, చేతులో ఫుస్తకం ప్రక్కన పెట్టేసి.

అందరమూ కాఫీ పుచ్చుకున్నాము.

అంతవరకూ సుందరం ఏమీ మాట్లాడలేదు—నేనూ ఏమనడానికి తోచక ఊరుకునే ఉన్నాను. రామమూర్తిగారే మాట్లాడుతున్నారు ఏవో అటుటలూ—ఈ మాటలూను.

ఆయన మొగం, వాలకం మాస్తే, మోసమేమీ స్ఫురించడంలేదు, కాని నాకాయన ఎదుట ముండ్ల మీద కూర్చున్నట్టుగా ఉంది. ఎప్పుడు బయటపడుదామా అనుకుంటూ, విధిలేక తప్పని సరిగా కూర్చున్నాను.

‘అననూయా!’

రామమూర్తిగారు నెమ్మదిగా పిలిచారు. నాకు గుండెలు అగిచాతాయేమో ననిపించింది. నిలువున నీరైనాను. సుందరంస్థితి గమనించడమేలేదు.

గాజులు చప్పుడు వినబడ్డది. గుమ్మరికి అడ్డమన్న తెరతో లగ్నాకొని అననూయలోపలికి—

—రాలేదు. ముందరికి అడుగువేయబోతూ, మమ్మల్ని చూసి, చప్పున లోపలికి పోయింది.

‘పరచ లేదు—రా.’

ఆమె తలవంచుకునినచ్చి దూరంగా నిలబడినది. నాకు నిజంగా భయంవేస్తోంది. ఆమె మొగంలో మాత్రం ఆశ్చర్యం కనబడుతుంది.

రామమూర్తిగారు లేచి నిలుచున్నారు. అననూయ ఆయనకు చాటుగా ఉంది. మాకు కనిపించడంలేదు.

‘కష్టమనుకోకుండా పిలువగానే వచ్చారు. కృతజ్ఞుణ్ణి అని రామమూర్తిగారు ఎత్తుకున్నారు.

నాకు ఏంజనాలు చెప్పనలెనో తోచలేదు. అసలు అనసరం లేదేమో కూడాను, మాట్లాడకుండానే కూర్చున్నాం.

‘సుందరంగానూ, మిమ్మల్ని నేను చిన్నప్పటి నుంచీ ఎరుగున్నాను. మీనాయనగారికి నాకూ, ఒకప్పుడు స్నేహంకూడా ఉండేది.

సుందరం తెల్లబోయి ఆయనవై పేచూస్తున్నాడు.

‘—మీకన్న వయసు చెల్లినవాడిని గతక, రెండు ముక్కలు వేదాంతం మాట్లాడుతాను, వినువుకోబోకండీ—మానవుడికి ఆయుఃప్రమాణము శతాధికం అని నిర్ణయం ఉన్నా, విధిదుర్విశ్లేయం కాదండీ—శంకరుడు జీవనం విద్యుచ్ఛిరమనే అన్నాడు. అనుభవం విషయంలో లోకాయతిపరమతమే నాకు నచ్చిందండీ—ఏమంటారు!’—

మేమేమీ అనలేదు. ఆయనే అందుకున్నాడు—

‘ఇక మామూలు ధోరణిలోకివస్తాను:—కులాసా రెండు విధాలని నా ఊహ—సాంతం, పరకీయం అని అంటే, తాననుభవించడం, ఎవరినన్నాచూసి ఆనందించడం. ఎవరి అదృష్టాన్ని బట్టి ఎవరికివారికి—ఏదో, ఈ రెండు రకాల్లో, ఒకటి—

సుందరం రెండుమూడుసార్లు మాటకు అడ్డం రాబోయినాడు. కాని రామమూర్తిగారు మాట చొర

నీయలేదు. ఇక ప్రయోజనం లేదని, మాట అందుకోడానికి యత్నంమానేసి, అభినయంతో, తన అభిప్రాయం తెలియజెప్పాలని తంటాలుపడుతున్నాడు. ఆయన అది గ్రహించాడు కాబోలు చిరునవ్వుతో—

‘నామనా తొందరపడకోయి! నీకు నాలా మూడవపాలు వయసుందీ!—వస్తున్నానుకదూ? అన్నాడు,

నాకేక అభిగిని కూర్చోడం దుర్భరమయి పోయింది. అప్పటికి పదినిమిషాలనుంచీ వింటూన్నా కని బెడుతున్నా, మాటలభోరణి తేమిటో, మనసులో ఏమండో—ఏమి—గోచరించలేదు. ఆయన నుత్తులలో ఉండటమే యాతనగా ఉంది. ఆచూపు—

ఆచూపు తమాషగా ఉంది, కాని ఆరం అయేటట్టుమాత్రం లేదు. మా ప్రజ్వలనీ మా అధీనం దాటి పోతున్నాయి.

—అది అంతకన్నా చిత్రంగా ఉంది!—ఇప్పుడు గాంధీర్యం ఉట్టిపడుతూంది ఆముఖిపలికలో. అ—ధీరుడు ఓమాదిరిగా, దుర్నిరీతుడుగా ఉన్నాడు—కూరిపోయినాడు.

‘అనసూయను నీవు ప్రేమిస్తున్నావుకదూ?’

పిడుగుపడింది:—కాని ఆయన చలించలేదే?

‘అడుగినక్కర లేదు—నీకు—ఆ—మె—మీద చాలా ప్రేమ ఉంది—నాకు తెలుసును.’

అగ్నిపర్యతం అడుగంటా కదిలి పోయింది:— తప్తధాతుప్రవాహం ముంచుకువస్తుంది.

—నుందరం కూర్చున్నచోట నుంచి లేచి— ఎగిరి—నిలుచున్నాడు—వణికిపోతున్నాడు. కళ్లు, భావ—కవిత్వ—రాగాన్ని క్రక్కుతున్నాయి.

రామమూర్తిగారు—నేను అనసూయను..... అనసూయ నీడ—నాకు కావాలి..... ఆబంగారు బొమ్మకు—మీరు—మీరు—ఆమెకు మీరు తగరు—ఆమె జీవితాన్ని పాడుచేస్తున్నారు. ఆలావణ్యరాకీ—ఆ....

రామమూర్తిగారు ఈధూకుడు చుకుడైనా కాలేదు. చిరునవ్వు—నిజంగానే—చిరునవ్వు నవ్వాడు—

‘అవునోయి—ఆమెనీకుకావాలి; నేనుసంతోషంగా అనసూయను, ఆమెప్రేమను ఆశీర్వచనపురస్కరంగా నీకిచ్చివేస్తాను. హృదయపూర్వకంగా ఆమెను ఆమె వరించిన అవ్యక్తకాలిదగ్గరకు బ్రహ్మరథంపట్టి తీసుకుని వెళుతాను. నీవు పోషించనక్కరలేదు. నాకు కలిగిన దంతా ఆమెదే. ఇప్పుడే ఆమెకు యిచ్చివేస్తాను. ప్రేమేకాదూ, నీవు కోరేది, నీకు కావలసింది?—’

విన్నాం ఈమాటలన్నీ విన్నాం. కాని అప్పటి మాస్థిలి ఏలా తెలియజేయడం?

నీలాంబుచాలమాటునుంచి తొణుకుతూ ఉన్న విద్యుచ్ఛక్తి తెరతొలగించుకుని మాకళ్లయెదుటమెరిసింది.

చెంఱన ముందరికి దుమికింది. అప్పటికి మేం అనసూయ మాటే మరచిపోయినాం. రామమూర్తిగారు కూడా.

ఆయనకూడా ఈధోరణిలో ఆమెను గమనించడమే లేదు. అమాంతం, ముందుకు ఉరికి ఎదుట నిలవబడేటప్పటికి ఎంత నిగ్రహమున్నా మలాగే ఆయనా ఉలిక్కిపడ్డాడు.

‘ఏమిటి ఆగడం?’

ఎవ్వరమూ మాట్లాడలేదు. మెదలనన్నా లేదు.

‘అనసూయో!’

రామమూర్తిగారు చాలా ఆశ్చర్యపడుతున్నాడు. ఇక అనసూయో.

ఆచూపులు, ఆచూపులకి అరం తెలియడం లేదు కాని ఆమెకళ్లయెదుట పడుటకన్న ఏమైపోయినా బాగుండుననిపిస్తుంది. ఆకోపం—ఆవిషాదం;

‘అభినయంలేదూ. మీభార్యను పనుడెవ్వడో మెచ్చుకున్నాడని ఆ—అతనికి దానంచేస్తారా? పశువుల్లో పక్షుల్లో కూడా లేదే ఇంతధర్మబుద్ధి?

రామమూర్తిగారు అనసూయన తేరి బారచూశాడు—

‘వెళ్లవా?—నీ జీవితాన్నంతా వ్యర్థం చేసుకుంటావా?—నీవు కుఖపడటమే నేనుకోరేది—నీమీదప్రేమ’—

అనసూయ అడుపులిలాగా గర్జించింది—

‘నామీద—ప్రేమ—అవును, నిజం కానే—నామీద మీకు ప్రేమ—దయ—అపేక్ష—ఎన్ని ఉన్నాయి!— పశువధ చేసేవాళ్లన్నా, అప్రాణిమీద కనికరిస్తారు—మీకా మాత్రమన్నా జాలితేదే?’

రామమూర్తిగారు తెలతెల బోయినారు.—

‘అనసూయా—పొరబడ్డానా?’ అని సంకయిస్తూ ప్రశ్నించాడు.

‘మీరు తప్పుచేశారని—ఈదాసి అనగలదా, ఆన దానికి అధికారముందా?—కాని, ఇంతకాల మున్నా, నామనస్సు కనిపెట్టలేక పోయినారుకాదా?’

‘నీవు—ఈ—ఈయనను—’

‘అవును. మీ మాటలన్నీ విన్నతర్వాత సంగ తంతా తెలిసింది. నాకు తెలియకుండానే నన్ను ఇమిచ్చి ఎంతకథ అల్లారు.’

‘ఏమిటి?’

‘వీరు—ఎవరూ?’

అని మమ్ములను చూపించి అడిగింది.—‘నేనూ నుం దరం తెల్లబోయినాము. మేము ఎవరమెకాడా అన నూయకి తెలియదా?’

కాని రామమూర్తిగారికి కోపంవచ్చింది. ఆయ నకు అనసూయమాటలు అర్థంకావడం లేదు కాబోలు!

‘ఏం నేమిటా—ఎవరో తెలియకుండానే,— ఆయన్ని—’

అనసూయ నవ్వింది.

‘ప్రేమించావనేనా, మీరడుగబోయేది?—

‘అవును’—అని రామమూర్తిగారు కలకొగించారు మల్లా—ఈమారు బిగ్గరగానే— నవ్వేసింది అన సూయ.

‘అయితే—నేను ప్రేమించానా?—ఎవరినీ?’

‘ఎరుగవో!’

‘మీకు—తెలియదా?’

‘తెలుసును. నేను—చూశాను. ఆవెన్నెల రాత్రు ల్లో ఆతనికోసం నీవూ—నీకోసం ఆతడూ—పరితపి చడం—’

‘రామమూర్తిగారు ఉగ్రుడైపోయినాడు మన నులో దాచలేక, కథంతా చెప్పేశాడు— నిశ్చయూ నుందరం—అనసూయకోసం నిరీక్షించడం—ఆమె ఆతినికి నబడటం—...

ఇంకా ఏవేమోమాటలన్నాడు—వింశి వ్యాఖ్యా నాలు చేశాడు—ఆ శాంతమంతా ఎక్కడికి పోయిందో.

అనసూయ అంతా విన్నది—

—‘అలాగే—ఒకరిని మించినవారొకరూ—మీరు ఆయన్ని చూశారు—ఆయన—నన్ను చూశాడుకాదు— పరే అంతవరకూ మీకథ బాగానేఉంది—ఒప్పుకుందాం—కాని మిమ్మల్ని ఇద్దరినీ—నేను చూడలేదే?’

—ఇక ఎవరేం మాట్లాడుతారు?

‘—చూడకపోవడం నాదిపొరబాటు— లేకపోతే ఇంతకథ ఏలాజరుగనూ. అయ్యో, స్పృహగా ఎంతకష్ట పడ్డారూ? నన్నడుగ లేకపోయినారా? నా—నామీదనా మీ కపనమ్మకం. అంత విశ్వాసం లేకపోయిందా?’

‘అవును ఏలాఅడుగుతారు అబద్ధం చెబుతానేమో ననుకున్నారకాదు. మీతో—మీతో అబద్ధమాడుతానని మిమ్మల్ని మోసం—మీకు ద్రోహంచేస్తానని ఏలా అను కున్నారూ! అంతమాత్రం నన్ను నమ్మలేకపోయినారా? అబ్బ! మీది ఎంతరాతిగండే!’

‘మీ ఎదురుబడి ఇతరులన్నప్పుడు ఇంత నదురూ బెదురూ లేకుండా మాట్లాడడం తప్పే. నాకూ తెలుసును. కాని స్త్రీకి ఇంతకన్న గొప్పపరీక్ష ఏమింది. మీవంశ గౌరవం, మీ ప్రతిష్ఠ, నన్ను కన్నవారిమర్యాద నేను కాపాడుకోనదూ?’

‘మీకూ తెలుసునుకాదు. భోజనం అయిన తరు వాత నిద్రపోకముందు కాస్తేపు చల్ల గాలిలో తిరిగే అల వాటు నాకుందని? నేను కాపురానికి వచ్చినప్పటినుంచీ మీరు చూస్తూనే ఉన్నారు. చిన్నప్పటినుంచీ కూడా అంతే. కావలెస్తే మావాళ్లని కనుక్కోండి.

చక్కగా చెప్పిలఉండి, చందుడూ, నక్షత్రాలూ, మెరుస్తూ కనబడుతుంటే—క్రిందకోడ్డూ—కోడ్డు మీదపోయే మనుష్యులనీ మాడటానికి—ఎవరికి మనసొప్పు తుందండీ?—నాధ్యక్షంలో నేనుంటే—పాపం. ఆయన నన్ను చూసి ఉంటాడు:—

‘వీరివేషం, వైఖరి మానే కవిత్వం చెప్పేవారలాగా కనబడుతున్నారె—మీరూ, ఒకరికేక బయటికి అనక పోయినా—మనసులో ఉందికామా మీకును ఆధోరణి—కనుక ఇది మీరుభయములా కలిసిచేసిన వంచనా?;

‘మా నాన్న అనేవాడు లేండి ‘నిరంకుశాః’ కవయోగి—మాచిన్న తనంలో సరిగా అర్థంచేసుకోలేక, ఈకవులందరూ, సరిగా అర్థంకేంపెట్టి పొడిచిమంచిదోవ లోకి తీసుకువచ్చేవాడు లేక ఈలాచెడిపోతున్నారనుకునేవాళ్ళం—కాని బుద్ధితెలిసినకొద్దీ, ఆ అమాయకపు ఊహలే నిజం అవుతున్నాయే?—మీరందరూ, నిజం చేస్తున్నారే?

‘మీ ఆలోచనలో మంచి చెడ్డలు మీకు తెలియాలి—కానీ—అందరూ, మీలాగానే అనుకొని—అందరూ మీ అందుబాటులో వారనుకుని—సృభాగా కష్టపెట్టకండీ—మీరుకష్టపడకండి.’

వింటున్నకొద్దీ, కాలిదాసు శకుంతలచేత చెప్పించిన లెక్కరు, దీనిముందర చాలా నీరసంగా కనబడ్డది—నిజంగానే, చక్కని వాళ్ళకు, కోపంకూడా అదోమాదిరి అందమే—

అనసూయ, ఈమాటలన్నీ రామమూర్తిగారికి ఎదురై అన్నది. ఇకచాలించి, మమ్మల్ని రక్షిస్తుందేమో

ననుకున్నాం—నేనుమాత్రం, నాజన్మనూ—దానికీ కారకులనూ, మానంకానికి మూలపురుషులనూ, బాధిష్టాలన్నీ తప్పించి ఇందాకా బ్రదుకనిచ్చిన దైవానికీ ఎంత తిట్టానో—తిడుతూన్నానో—ఎవరి కరుక?

కాని, మా కంఠటితో తప్పించుకుని బయటపడే భాగ్యం లేదు. రామమూర్తిగారి దిక్కునుంచి మావైపుకు తిరిగింది ఆతుపాను. ఒక్కటే విసుక.

‘అయ్యో! మీరెవరో ఎరుగను—క్షమించండి. కాని, మీతోబుట్టువునే, ఆమాదిరిగా—మాడటానికి మీమనసు ఒప్పదనుకుంటాను—కాదు?;

అని అన్నది మృదుమధురస్వరంతో—ఎంతో నెమ్మదిగా.

ఆదెబ్బతో మాయిద్దరిపనీ ఆఖరయిపోయింది. నుందరం నేనూ,—ఎవరు ముందో, ఏలావచ్చి బయటపడ్డామో, తెలియదు.

నేను కాస్త వెనుకపడ్డా ననుకుంటాను. రామమూర్తిగారు అననూయయెదుట సాంజలియై తూమర్కణ వేడటం, ఆమె ఆయన్ని తగనిప్రేమతో వారించడం చూశాను చూచాయగా.

నుందరం ఈమధ్య అసలే కనబడటంమానేకాదు. వేసవికి ఊటీ వెళ్లాడేమో?

ఆమాటే—ఆ అమ్మాయి మాటే ఆమె అన్న ఆమాటే ఎప్పుడూ తలపునస్తూంటుంది, తలచుకున్నప్పుడల్లా నవ్వుకుంటూంటాను. నిజమే—ఒకరిని మించినవారొకరూ!

ఎన్నియబ్బా! నుండో నాహృదయసుముము
సమధికానందశాఖతో జంటఁబాసి
భగ్నమై ధూళియై తుది భస్మమయ్యె

నే సహింపంగలేక నిర్మిద్రనయన
జలదమాలాకవోష్టంపు సలిలధారఁ
దడవిపదనిడఁజూడ దుర్ దైవహతక

చోదితుండయి యెవ్వడో చూరగొంచు
నెగురఁగొట్టెను నాకర్మ మేమనందు
కూర్కురాదయ్యె గన్నులు గ్రుచ్చుకొనిన
మెతుకువోదయ్యె గొంతులో మెదపికొన్నఁ
గనులు మూసి సమాధిలోఁ గలసిపోవ
వృద్ధయైననుమసారభంబులు కదలుచుండె.

నే నభిలషింపవలసిన నిస్తులంపు
వస్తు వేదేని జగతిలోపలను లేదో?
ఉన్నను గ్రహింపలేకయే యొక్కదాని
కై, తపించుచునుంటినో? కాదుకాదు
యే నపేక్షింపవలసిన దిదియ నిజము
మఱల నామేను కష్టాల మరుగుచుండె

అంతమేలేని దారిద్ర్యహవ్యవాహ
కీలలెగఁజిమ్మి మఱికొంత తూలనేసె
నదనెఱిగి వచ్చిపడుగాదె యరిబలంబు.
ఒంటిగానుండ భయము మహోగ్రరూప
ధారియై యొక్కయధముఁడు తారుకొనును

సంతపఱకును నాకష్ట మంతరింప
జిలిబిలిగ ముద్దుమాట తేనెలను జిమ్ము
నుద్ది నన్నలరించు నాముద్దుబిడ్డ
యట్టె తానెగిరి చనునమ్మా! యటంచు
యెవ్వ టెరుఁగుదు రంత నేమేమిచ నెనో

ఈశ్వరా! యిట్టిదుఃఖినిహేమతిని
వేదనాదూయమానత వేగవేగ
నెన్ని హేమంతములు యెన్ని యెన్ని వార్ష
దినములు వసంతకములును జనఁగవలెనో?
నీవెఱుంగుదువా? లేక నిత్యసాక్షు
లయిన కొబ్బరికోనయా? యమల సలిల
కొళికయ? వృద్ధగౌతమికావ్యయా.....

ఎగిరిపోయిన సుమభస్మమెట్టులైన
శాంతికల్లోలిసిపరిసరములందుఁ
బ్రోవుచేసి తదీయ కల్లోలలోల
వాయుసుకుమారసఖుని సహాయమునను
నపుడ పునరుద్ధరింపంగ నానపడితి
సరియె నాకూతునఖయె వసంతలక్ష్మి
నిస్తులమనోహరపుఁ గుహూనిన్వనాల
నల్ల దే! పోలుస్వాగతంబడిగి పిలిచి
పరచెఁ దెలితెలియునుక కొంబట్టుపరుపు
అనిలనుకుమారుఁ డల్లన నరుగుదెంచి
కోమలములగు నాదు ముంగురులఁ గేల
నూచియెగఁద్రోసి మూసి దోఁబూచులాడె
ముద్దుగూఁతురు నగుచు నామోల నిలచి
భావకుసుమంబు రేకెత్తి పరిమళించె.

నీరసంబగు చేతుల నెత్తికొంచు
నాయవస్థలఁ గన్గొని నవ్విసవ్వి
పొంగి బోరగిలఁబడెదు పొమ్ముచాలు
యెండినను వక్రగుణమ? త్రాచేటి బోటి
నాకుయశమబ్బు నాన సుంతయును లేదు
యెరుల మెప్పింత మనునిచ్చ నుండనీను
దోడివారల యెగతాళిఁ ద్రుంగిపోను
మిత్రు నభినందంబుల మిట్టిపడను

నాదుముద్దుల కొమరిత నవ్యమధుర
మధురభాషాన్రవంతివై మలయుచుందు
నాతనూజాత శుభవదనంబుపైని
దొలఁకునపు పూలనావపైఁ దూఁగిపోదు
సోగకన్నులప్రకృతిక శోభలందుఁ
దూఱి యానందవాహినిఁ దోఁగిపోదు
అవధిలేనిది కాల మీయవని విపుల
యెవ్వ రేమనుకొన్న నాకేమి కొదువ.

ఆదివారము సాయంత్రము నాలుగు గంటలవేళ చంద్రశేఖరరావు పేపరు చదువుతూ ఈజీ చైర్ మీద పడుకున్నాడు. “నాన్నగారూ, కాఫీఫలహారము తీసుకువచ్చినాను. పుచ్చుకోండి, చల్లారిపోతుం” దని లలిత కాఫీఫలహారములను అక్కడపెట్టి లోపలికి వెళ్లింది.

శ్రీమతి ద్రోణరాజు సీతాదేవిగారు

“ఏమండీ లలితకి పదమూడవ యేడుకూడా వెళ్లి వస్తోంది. నేనిదివరకు రెండేళ్ళమంచి పోరుతున్నా మీ కేమీ నాటడంలేదు. కఠినమైన లున్నవని కొన్నాళ్లు, కొద్దిలో దావాపను లున్నవని కొన్నాళ్లు కాలయాపన చేస్తూవున్నారు. ఈమాఖమాసములోనైనా పెళ్లి చెయ్యకపోతే మనము నలుగురులోను తలమైతి తిరుగలేము” అన్నది అంతల్లో లోపలనుంచి వచ్చిన సుందరమ్మ.

“అవును నేను ఆలోచిస్తూనే వున్నాను మరి, ఇది ఐదో ముసలాలోచించినసంబంధాలు భూవసతి లేకపోవడము, పిల్లవాడికి చదువులేకపోవడము, ఇనన్నీవుంటే అబ్బాయి కురూపి అవడము తలపెట్టవలెనున్నావుంది. మన యిందిరకు వచ్చినసంబంధములాటిదే వెతికి, మూడువేలై నాసరే కట్నంపెట్టి, లలితకి అనుకూలమైన వరుని తేవాలి. లలిత రూపవతి. ఇగ్గీ ఘనకూడా బాగా చదువుకుంది.

దానికివచ్చిన వరుణ్ణి చెయ్యాలి. నాకు వారంరోజులైనా నెలవివ్వదు. డిగ్రీ తీసుకోటానికైనా తీరుబడిలేదు.”

“నిజమే, యేం చెయ్యను మరి. మా పినతల్లి కొడుకు శేషగిరిరావు నాలుగునెలలు ప్రివిలేజీ లీపు తీసుకొని కాశీగా యింటిదగ్గట కూరుచున్నాడు. అతని నేనీ తులు గొప్పగొప్పనాళ్లు చాలామంది వున్నారట. ఈ సంబంధము విషయములో అతనిని సహాయము చెయ్యమంటే బాగుండును.”

“అవునే, సమయానికి మా బాగాజ్ఞాపకముచేనేవు. నేనామాటే మరచిపోయినాను.” అంటూంటే ఇంతల్లో ఖద్దరుపంచె కట్టుకొని తువాలు మీదవేసుకొని శేషగిరి రావు లోపలికిచ్చాడు.

“ఓహో! బావగారా, వెయ్యేళ్లు. శేనూ, మీ చెల్లెలూ యిప్పుడే మీమాటనుకుంటున్నాము. ఈ కుర్చీమీద దయచెయ్యండి.” అన్నాడు చంద్రశేఖరరావు.

“అన్నయ్యా, వారంరోజులనుంచి యెక్కడా కనబడటంలేదే! పిల్లలంతా కులాసాగా వున్నారా? ఒక మాటు వద్దామంటే వకపూరు ప్రయాణమైనట్టు రావాలి. మీరు యీపూరువచ్చి గా రోజులైనా ఒక్కమాటు మీయింటికి రాలేకపోయేను. పాపము వదిన యేలాగో తీరుబడి చేసుకుని వచ్చింది.”

“అవునమ్మా చాలామారమే. వారంరోజులనుంచి శ్రీనివాసానికి జ్వరం వస్తోంది. నిన్ననే పథ్యంపెట్టేము. నాకూ అందుచేత రావడానికి వీలులేకపోయినది. మాటల సందడిని మరచిపోయేను. నీమాటే అనుకుంటున్నామని అన్నారేమిటిబావగారూ?”

“ఏమీలేదు. లలితకి గిరి యేళ్లు వెడతాయి. సంబంధాలు వెతకడానికి నాకక్కడ తీరుబడిలేదు. మీరు నెలవుమీద తీరుబడిగా కూర్చున్నారు. ఈ వుత్తకారం మాకు చెయ్యాలి. తగిన సంబంధమేదోచూచి యిండాడు పెళ్లిచెయ్యక తప్పదు. ఈభారమంతా మీదే.”

“అయ్యో! యీపాటిదానికి నన్నంత ప్రాధేయ పడాలా, బావగారూ; వాచేతనంతవరకు నే నీ ప్రయత్నం చేస్తాను. రేపటికొకాన నేను కిస్తులవనూలు చేసుకోవాలని ఆమలాపురం వెళ్ళాలి. అప్రాంతాల్లో ధనికులు నాకు తెలిసినవాళ్లు కొంతమంది వున్నాను. ఏకో మంచిగౌరవమైన సంబంధం చూపుకొనినవరి వస్తాను.”

“అన్నయ్యా! లలికఅందానికి తగ్గ పెండ్లికొడుకు ను చూడాలినుమో, నీ పిల్ల ఒకటి నాపిల్ల ఒకటి అనుకోకు. ఈ భారమంతా నీమీదే పడిరేకాము.”

“అమ్మయ్యా, నాకింతగా చెప్పాలా? మన లలికకి తగినవరుని వెతకటం పూచీ నాది. బావగారూ, నెలవు. రేపుడయం పడవకీర్తిలు దేరుతాను. వారంతోబాల్లో తిరిగివస్తాను. అమ్మయ్యా, వెడతాను.”

“నుంచిది.”

* * *

చంద్రశేఖరాపు రెనిన్యూ ఇన్స్పెక్టరు పనిలో వున్నాడు. గౌరవమైన కుటుంబములోనివాడు. వానికి పాటుకి ౨౦౦౦ రూపాయలు రాబడిగల భూవసతి. పెద్ద నాలుగిళ్ళ భవంతి. ఇంటిచుట్టుతోటలో ఫలవృక్షము లాను, గులాబీ, సంపెంగ మొదలైన పువ్వులచెట్లునుండి యున్నవి. ముగ్గురు మామగట్ల ఇద్దరు కొడుకులు. పెద్దకు మార్తె యిందిరకు పెల్లియయి కాపరానికి వెల్లింది. రెండవమామగట్ల లలికకు వివాహవిషయమై రెండు సంవత్సరాల నుంచి ప్రయత్నం చేస్తూన్నాడు గాని ఒకటి అనుకూల మైంది దొరకలేదు.

ఒకనాటి సాయంత్రము తారద, త్రినివాసం, మరి కొందరు కిల్లలా ఆడుకుంటూ కేమగిరావు గుమ్మంలోకి రాగానే “అమ్మో, అమ్మో, మామమ్మ” డని పరుగెత్తికొనిపోయి లోపలవున్న కలితోచెప్పేరు. ముందరమ్మ మిక్కిలి అత్రమతో చాచిడిలోకి వచ్చి,

“అన్నయ్యా, యిప్పుడు వచ్చినావు, బిల్లినకుని యేమైంది?” అని.

“ఏమిటమ్మా, ఇదేమి కారణముల చేరకు యేమిటి బాకెళ్ళి కొడుక్కురావాలని? నుంచీ చెడ్డా లేదు.”

కాస్త ఆలోచించాలా? అమలాపురంలో ఖుర్రా కావే క్వెరాపుగారి అబ్బాయి వున్నాడుగాని చదువుబొత్తిగ తక్కువ. మోడేపర్రలో చేబోలువారి సంబంధము ఒకటైంది. అన్నివిధాలా బాగుంది కాని, లలికకి ఈడు తగడు. మల్కొలవారి అబ్బాయి వున్నాడు; సాలీనా ౫౦ రూపాయలు వస్తాయి, బి. ఏ. ప్యాసయి, యల్. టి. చదువుకున్నాడు. ముప్పదియే ఖున్నాయి. తల్లి, తండ్రి లేరు. ఇంట్లో మరెవ్వరూ దత్తుతలేరు. ఈమూడుసమంధాలూకూడా నాకేమీ నచ్చ లేదు. విశాఖపట్నంలో ౨, ౩ మంచిసంబంధాలున్నాయని నాన్నే హితుడొకడు నిన్న పడవలో కనబడి చెప్పాడు. అవికూడా ఆలోచిద్దాము. నేను యింటికి వెడతాను. మరిబావగారు యింకా యింటికిరా లేదు కాబోలు! ఈసంగతులు ఆయనతో చెప్పు” అని వెళ్ళాడు.

* * *

“ఏమే? కేమగిరావు, బెజవాడ వుద్యోగంలో కల్లి ఆరుమాసాలయింది. అక్కడెవరన్నా పెల్లి కొడుకులంటే వాకబుచేస్తానని చెప్పాడు. అక్కడా యేమికుదరలే దత్తుకంటాడు. అకినికి బెజవాడనుంచీ విశాఖపట్నం ట్రాన్సుఫరు అయిందని మున్న వెంకోబరావు చెప్పాడు. అప్పుడో యేవో సంబంధాలున్నాయని యిది వరలో మనము అనుకున్నాంగామా? కేమగిరావు పేర విశాఖపట్నం ఈవార ఒకవుత్తరం వ్రాస్తాను.”

“ఏం రాస్తావో, మీరురాయటం, అతడు తిరగటం పరిపాకూండిగాని, యేమిలాభం లేదు. పెల్లికొడుకు బాగులేడనీ, అస్తితక్కువనీ, యేవోవంకలుపెట్టివచ్చిన సంబంధాలన్నీ విరివెట్టెరుగదా! పైకి చెప్పుకుంటే సిగ్గు. దానికి కాస్తకూసానికి గర వెల్లి గుం యేడు వస్తుంది. ఏమి పాపాపాపడం లేదు.”

“ఏం చెప్తాను మరి? అనువైన సంబంధము దొరక్కపోయి, ఏదారేపొయేవాడికో కట్టచెడితే, దానికి నాడి మీద యిష్టంలేకపోతే, బతికినన్నాకూ మన తేవానికి వునాయకుని యేడుస్తాంటుంది. అది రజప్పరైతే అవుతుంది. మరెవరూ దొరకేవరకూ నేను చెయ్యదలచుకో లేదు.”

ఇంతలో టపాబంట్లోను కవతొకటి యిచ్చి వెళ్ళాడు. చంద్రశేఖరావు తొందరతో విప్పిచదివాడు.

వికాఖపట్నం, మహారాణి పేట

౯-౧౦-౨౭

మహారాజశ్రీ బావగారి సన్నిధికి నేను ఈవూరు వచ్చి ౧౦ రోజులైనది. ఈవూళ్లో దుగ్గిరాల ఉమామహేశ్వరరావుగారి కొమారుడు బి. ఏ. చదువుచున్నాడు. సమస్తవిధముల వారి కేలోటు లేదు. మన లలితకు అనుకూలవరుగుగా నున్నాడు. ఈసంబంధము సిరపరచవలె నని యున్నది. రేపటి వుదయము నే నక్కడికి వస్తావున్నాను. అన్నిసంగతులు విశేషంగా మాట్లాడవచ్చును.

ఇట్లు : విధేయుడు,

సో. శేషగిర్రావు,

ఆరాత్రి తెల్లవారింది. "తైము యెంతైనది. మేలు వేళయిందా" అని అందరూ అశకుంటూ వుండగా, గుమ్మంలోబండి ఆగింది. "వచ్చాడు; వచ్చాడు, మామ" అని పిల్లలు కేకలేయడం మొదలుపెట్టారు. తండ్రి ఆ మాటలు విని నీళ్లు పోసుకొని తుడుముకొంటూనే చావట్లోకి వచ్చి "దయచేయండి బావగారూ, అంతా తేను మా" అన్నాడు.

"ఆ తమవయస్సు అంత బాగావున్నాను."

"అన్నయ్యా, మడి గట్టుకో; పాపము! నిన్న యెప్పుడు భోంచేసివచ్చావో, సావుకాశంగా ఆనక మాట్లాడుకోవచ్చు" నన్నది సుందరమృత.

"బోను, స్నానంచెయ్యండి బావగారూ!"

"అలాగే."

అంతా మడికట్టుగుని భోజనాలుచేసి తాంబూలంవేసుగుంటూ చావిట్లో కూచున్నారు.

"భావగారూ! ఈ ఆశ్విజ బహుళ తదియరాత్రి 9 గంటలకు వకమాహుర్త ముందిట. అది తప్పితే మళ్ళీ చైత్రమాసదాకా వీలేదట. అబ్బాయి దసరాశైలవులు ఆఖరవగానే చదువుకి తిరిగి చెన్నపట్నం వెళ్లిపోతాడు. యేమంటారు?"

"అయితే బావా, వాళ్ళ సిరిగతులేముతో తీరా చెప్పావుగావు."

"ఉమామహేశ్వరరావుగారి కొక్కడేకొడుకు. సాలుకు 1500 రూపాయలు రాబడిగలభూములున్నాయి. ఒక యిల్లుంది. పిల్లవాడు బి. ఏ. చదువుచున్నాడు. వాళ్ళ మంచి సాంప్రదాయం కలవాళ్ళని చాలామంది చెప్పాడు."

"అన్నయ్యా! పెళ్లికొడుకు అందంగా వుంటాడా!"

"ఆ, అందాని కక్కడికీ, నూటు, బూటు, క్రాపు వంటే అందమా; లేకపోతే లేదా? పరువు, మర్యాద ఆలోచించాలి కానీ? నామట్టుకు బాగానే వున్నాడు; తెలివి తేటలు కలవాడు."

"బోనండీ బావగారూ, మీరన్నది నిజమే. ఈ సమంధం బాగానేవుంది. అయితే కట్నంమాటేమిటి?"

"లాంఛనాలు 500 రూపాయలు పెడితే కట్నము 1500 రూపాయలు. లేకపోతే 2000 రూపాయలమే మామూలయిపోయిందిగామా."

"సరే. ఈ తదియముహూర్తానికే ఆయేటట్లు ఆరేంజమెంటు చెయ్యండి."

"అలాగే; మీశ్రయత్నాలు మీరు చెయ్యండి. నేను వెళ్లాల్సి. ఈవాళ్ ఆదివారం గనుక నాకు రావటానికి వీలయింది. సాయంకాలం ప్యాసెంజరులో వెడతాను."

రాత్రి శేషగిర్రావు వికాఖపట్నం వెళ్ళాడు.

* * * *

"మహుర్తం ఈవాళ్ళకి 9 రోజులుంది. ఏమే? మనసుబ్బాయమ్మకీ, రమణమ్మకీ కబురుపంపి మనవాళ్ళను నలుగురినీ పిలిచి, అప్పడాయ, అటుగులు, ఒడియాలు మొదలైన మహిమనులన్నీ చేయించు. పప్పులు, ఉప్పులు యింట్లో చేయించడానికి వ్యవధిలేదు. పచ్చిపప్పులు బజారులో తెప్పిస్తాను. ఒకరే, వెంకన్నా! ఇలారా, మన లలితమ్మకీ పెండ్లి వారంరోజులుంది. పందిళ్ళపాకలు

వేయించాలి. సుబ్బయ్యనీ, రామయ్యనీ పిల్చుగొచ్చి యెల్లండికి ఆపనలన్నీ చేయించాలి.”

“చిత్తం బాబూ, యేవూరండి అబ్బాయిగారిది?”

“విశాఖపట్నంరా?”

“బాగుంది బాబూ. వీధులో పందిరిస్తుంటానికి మనతోటలోని గలతోపున్న అరటిచెట్టు కట్టిస్తాను బాబూ.”

“కట్టించు, ఎలావుండాలనుకొన్నావు, సీతాకళ్యాణమండపంలాగుండాలి. ఇవుగో ఈవిదురూపాయలు. రంగులకాగితాలు తెప్పించిబుట్టలు మొదలైఃవి పందిరిలో కట్టించు.”

“చిత్తం బాబూ, నెలవు.”

* * * *

గోదావరిదగ్గరకు స్నానానికి వచ్చిన ఆడవాళ్లలో కావేరమ్మ “ఏమమ్మా కిష్టమ్మా? వింజమూరి వారి లలితకి పెళ్లియి. యెప్పుడూ?”

“నువ్వెరగవా యేమిటి? అప్పుడే పందిళ్లూ పాకలూ అన్నీ వేశారు. చుట్టాలుకూడా చాలామంది ఈతాశవొచ్చారు. ఎల్లండి పెళ్లి. రేపు పెళ్లిమాతుర్ని చేస్తారు.”

“పెళ్లికొడుకు ఏవూరు?”

“విశాఖపట్నం. వాళ్లింటిపేరు దుగ్గిరాలవారు; భావరాజువారింట్లో విడిది.”

“దుగ్గిరాల ఉమామహేశ్వరపదానులుగారా? పరిమొన్న మావేనగోడలిపెళ్లికి పురోహితుడేయిన. ఇదేమి టమ్మా! యిన్నాళ్లు పెంచి యిలాటి సంఘం ధమువెలిగారూ? పదిహేనేళ్లు గుట్టంలాగపిల్లని పెంచి అవధానుకొడు క్రిస్తున్నారా? గొప్పవాళ్లేపనిచేసినా బాగానే వుంటుంది.”

“సుబ్బమ్మా, నీకెండుకమ్మా, ఇచ్చేవాళ్లు చేసుకునేవాళ్లు వుండగానూ, అవుధాన్లు అవుధాన్లు అంచున్నావు, అవుధాన్లు బ్రాహ్మడు గాడా యేమి?”

“ఊరుకోండమ్మా, కిష్టమ్మా, అవధాన్లంటే బ్రహ్మపదానులుగారి భార్యకి కోపం వచ్చింది. మన కెండుకీ అనసవరమైన ప్రసంగాలూ? మాటలతో పొద్దెక్కిపోతూంది. మాఅబ్బాయికి కాలేజీవేళకి పదిగంటలకు వంట కావాలి నేను వెళుతున్నాను.”

“నీకేనా? నాకుమాత్రము మావారి కచేరీవేళకి వంటకావద్దు, నేనూ వెళుతున్నాను.”

అని బిందెలు బుజానబెట్టి నడ్డినిచెయ్యిపెట్టుకుని ఎవరితోపని వారు వెళ్లారు.

* * * *

చుట్టాలంతా గలగల్లాడుతూ యింటినిండావున్నారు, లలితని ఆశేళ్ల పెళ్లిమాతుర్నిచేశారు. సాయంత్రం పేరంటాళ్లంతావచ్చి మంగళహారతు లిచ్చారు. “రాత్రి 7 గంటలకి మేయిల్లో మేగపెళ్లివారంతా దిగుతారు. పెండ్లివారిని యెదురుసన్నాపించుచుడానికి తోటలోకి వెళ్లాలి. దబ్బున అంతా జడలువేసుకుని, చీరలుకట్టుగొండ్రా?” అని నుందరమ్మకెళ్లి అన్నపూర్ణమ్మ కేకలేస్తూంది.

“లైట్లు యింకా రాలేదేమిరా వెంకన్నా?” అన్నాడు పంతులు.

“ఒచ్చాయిబాబూ, నాలుగులైట్లు తీసుగొచ్చారు”

“మేళం వచ్చిందా?”

“అ, అంతా సిద్ధంగావున్నారండి.”

“మీరు లైలుచేరండి 6 గంటల 25 నిమిషాలైంది. త్వరగా రాలి అన్నాడు” పురోహితుడు.

“రైలుదగ్గరికి పెళ్లివారికి కారుపంపేరా, లేదా?” అన్నది నుందరమ్మ రవికొడుకుకుంటూ.

“అ అన్నీ పంపేనే, చీరకట్టేబప్పుటికి పట్నం మటు మణిగిం” దని నీ వింకారవిక తొడగలంతోనే వున్నావు, చీరకట్టావూ? జడవేసుగోవాలా యిప్పుడు?”

“అన్నీ అయినాయి పదండి. నా ఆలస్యంలేదు. సుబ్బమ్మా, రంగమా, అంతా రండి. మీ బావగారు కనిపెట్టుకున్నారు.”

అడవాళ్లు, మొగాళ్లు అంతా ముస్తాబయి వర పూజ చేసేటప్పుడు యివ్వవలసిన లాంఛనాలన్నీ పట్టించు కొని గ్యాసులైట్తో గన్ సెట్ మేళంతో తైలుదేరి తోటలో బంగాళాలోకి వెళ్లారు. పెల్లివారు పావుగంట క్రిందటనేవచ్చి అక్కడవున్నారు. అక్కడ చెయ్యి ముసిన లాంఛనాలన్నీ జరిపి వరపూజచేసి తాంబూలాలు త్రచ్చుకొని పెల్లివారిని మేళంతో తీసుకొచ్చి విడిదిలో దింపారు. రాత్రి 9 గంటలైంది. అంతా భోజనాలిచ్చేసి తాంబూలాలు వేసుకుంటూ ముచ్చటలు చెప్పుకుంటూ కూర్చున్నారు.

లలిత, ఆమె పింతెల్లికూతురు కమల, మేడ మీద ఒకగదిలో కూర్చొని తాంబూలం వేసుకుంటున్నారు. వారిద్దరూ చిన్నప్పటినుంచీ రివ తరగతివరకూ ఒకబడిలో ఒక్కానులో చదివెడివారు. చుట్టరిక మేగాక న్నేహమెక్కువ. లలితకంటే కమల ఒకసంవత్సరముపెద్ద. కమల 10 మాసములక్రిందటనే అత్తవాంట్టికి కాపురమునకు వెల్లెనది. అనంతపురములో ఆమెభర్త స్టేషరు. కమల కాపురమునకు వెల్లెనతర్వాత లలితను చూడవచ్చుట ఇదియే మొదటిసారి.

“కవలా? యెన్నాళ్లయిందే నిన్ను చూచి? ప్రాణములేచి వచ్చినట్లుందే?”

“ఈమధ్య మీ బావగారింట్లో జబ్బుచేయటం చేత నీవుత్తరములకు జవాబువ్రాయుటకైనా, నాకు తీరికలేకపోయింది. భగవదనుగ్రహమువల్ల నెలరోజుల సుంచి కొంచెములేచి తిరుగుచున్నారు. నీవు నీభర్త పెండ్లిపీటలమీద కూర్చునియుండగా చూడవలెనని యభిలాషచే, పెండ్లి రోజుల్లాండి వచ్చెదనని మీ బావగారిని కోరివచ్చితిని.”

“అక్కా, ఎన్ని యిబ్బందులున్నా పీలుచేసుకొని అంతదూరము నుంచినచ్చుటకు నీకు నామీదగల ప్రేమకు నేనింతయు కృతజ్ఞురాలను. అయితే, నీవు యిదా కార్యోటలోకి వెళ్లావా? విశేషములేమిటి?”

“విశేషులేమున్నాయి? నీవు యివివరలో పెండ్లికొడుకుని చూచావా?”

“లేదు. ఏమి ఆలా అంటున్నావు? కాగా లేదా యేమిటి?”

“ఎక్కడికి బాగు? పేరయ్యకాస్త్రులగారి కొడుకు వెంకటకాస్త్రుని చూచావా? మల్లయ్యకాస్త్రుగారింట్లో వేచాలునేర్చుకునేవాడు జ్ఞాపగముందా! అదే అచ్చు పెండ్లికొడుకు. అదిగాక విద్యాలవారిలోవచ్చిన వారిలో నోకరు విద్యంకుణ్ణి అవధాన్లుగారూ అని పిల్చారు. అదేదో వైదికసంబంధములాగ కనబడుతూంది. అయినా యిప్పుడేమనకుంటే యేమిలాభము?”

“లాభమో, గీధమో, ఈసంబంధము మా నెయ్యటమే. ఇది తప్పిపోయే నూత్రమేదో చూడాలి, యేమిలాచన చెపుతావు?”

“లలితా, అంతా సిద్ధమైనాక యింకా యేమిలాచన? ఇప్పుడీపెల్లి మానివేస్తే నలుగురు పెద్దమనుష్యులలో నాన్నగారికి అవమానంకామా; నీమీద ఆయనకు కోపం రాదా?”

“కోపంమాట కేమిలే, ఆయనకి అవమానమా? అది నానెత్తినే పెట్టుకుంటానులే. ఆయనపట్టి అమాయకులు. ఆయనమాత్రం పెల్లికొడుకుని యివ్వరకు చూశారా యేమిటి?”

“అయితే మీ నాన్నకూడా యెలాసిరపరిచారు? ఈవాడె పెల్లికొడుకెక్కడ సంభవించాడు? ఈసంబంధము వెతకనవారెవరు మరి?”

“అక్కా, అమ్మ పింతెల్లికొడుకు శేషిగిర్రావు మామనెరగవూ! అయినే దేశాలన్నీ తిరిగి ఆఖరికి ఈసంబంధము కుదిర్చాడు.”

గట్టిచిక్కువచ్చింది యిప్పుడు. రాత్రి ఒంటిగంటయింది. లలితకి కంటిమీద కునుకులేదు. యేమి పాలు పోవటంలేదు. ఈపెండ్లి తప్పిపోయే ఆలోచన చేస్తూంది. తెల్లవారింది. “తలంటుకుందు గాని లే అమ్మా లలితా” అని పిల్చింది అమ్మమ్మ.

“ఏమిథలంకే! నావంట్లో యేమి బాగులేదు. తలనొప్పిగావుంది. నేలేవలేను” అని కప్పుకుని పడుకుంది

లలిత. “అలాంటి యెల్లాగేమరీ, నుండరమ్మా నీకూతురు తలంటు గోడుట. వంట్లో బాగులేదని కప్పకొని పడుకుంది.” అని చిగ్గరగా కేక లేసింది. ఈమాటలు విని చావట్లోంచి తండ్రి లలితదగ్గర నవచ్చి, “అమ్మా లలితా? లేనవేమమ్మా?”

“యేమీలేదండీ నాన్నగారూ, నావంట్లో బాగులేదు.”

“రాత్రి పరుండువరకు కులాసాగా తిరిగితివి గారూ? నిజముగా నీవంట్లో నున్నీగా ఉన్నదా, ఈ సంబంధములో యేదైనా లోటున్నదా? చెప్పు.”

“యేలోటూ లేదుగాని నేను పెండ్లికొడుకుని చూడాలి”

తండ్రి యేమంటాడు? వాళ్ల కీకర్తమానం చెప్పులేదు. ఆలోచిస్తూ గదిలో కూర్చున్నాడు. ఎనిమిది గంటలైంది. 10, 11, 12 గంటలైంది. ఇంట్లో యెవరినీ పట్టుకువారు యేమీతోచకుండా కూర్చున్నారు.

మొగ పెల్లివారింట్లో అంతా చాలా హడావిడిలో వున్నారు. కాని 12 గంటలైనా యింకా ఋక్ష్మాత్రము రాలేదు. వియ్యంకుడు వీధి అరుగుమీదకొచ్చుచు, “12 గంటలైంది. ఇంకా ఋక్ష్మాత్రము తేలేదేమి చెప్పా” అని ఆలోచనచేసిచేసి ఒంటిగంట విన్నాడు.

“ఇంక కూచుని ఆలోచిస్తే యేమీలాభంలేదు. నేనే స్వయంగావెళ్లి కనుక్కుంటా” నని చెప్పి వైనజరీ ఓణి ఒకటి వేసుకొని విద్యాలవారింటికివచ్చి “ఒంటి గంట అయింది. ఇంకా ఋక్ష్మాత్రము కావడీ పంపక పోవుటకు కారణమే”మని అడిగాడు. చంద్రశేఖర రావు మామగారు విశ్వేశ్వరరావుగారువచ్చి, వియ్యంకుని పర్యవీక్షించుకూర్చుండజేసి, “అయ్యా, మరేమీలేదుగాని తమ అబ్బాయిని మా ఆమ్మాయి (పెల్లిమాతురు) చూడాలని అంటూవున్నది. ఇందుచేతనే ఆలస్యానికి కారణమైనది. ఈసంగతి తమతో మనవిచెప్పుడానికి మాఅల్లుడు సిగ్గుపడుతున్నాడు. క్షమించాలి.”అన్నాడు.

“ఇందులో తప్పేముంది రెండీ? మా అబ్బాయి కుంటివాడా, గుడ్డివాడా? చదువురానిమూర్ఖుడా? నా

కలాంటిభయమేమీ లేదు. ఇప్పుడేవెళ్లి తీసుకొస్తాను” అని వెళ్లి పావుగంటలో పిలకజాట్టు, చెవులకి అంటుతోట్టు, కళ్లకి పెట్టిన కాటుక కనబడకుండా స్వేక్లకట్స్, కార్లకు పసుపుపారాణి కనబడకుండా స్ట్రాకింగ్స్, బూట్సు, గ్లాస్సోమల్లులంత కట్టి, మెడ్రాసు హాఫారం తొడిగి, శేలం అంచుపట్టుకుండువా వైనవేసుకొన్న పెల్లికొడుకు తోనూ, మరికొందరు బంధువులతోనూ సిద్ధమయ్యాడు. వియ్యంకుడు. ఇంట్లో మొగాకూర్చి వచ్చినవాళ్లూ అంతా కచేరీచావిట్లో కూచున్నారు. తలుపు వోరవాకిలిగావేసుకొని సందులోనుంచి చూస్తూంది లలిత. నల్లగావున్నాడు; తలమీద పిలకజాట్టు; స్పెక్టికల్స్లోనుంచి కళ్లకి దిట్టంగా పెట్టిన కాటుక; చెవులకి అంటుతోట్టు; మొహాని కెక్కడా కళాకాంతులులేవు, నాజూకుతనము లేదు. మొద్దుస్వరూపమలా గున్నాడు.

ఇంతలో గుమ్మముద్గిర కొచ్చి “లలితా, కం హియర్” అన్నాడు తాత. గ్లాస్సోపెటపావడగట్టి బెత్తెనుచేతులు, కంటేమెడ, గల విట్టోరియాచిల్లరవిక తొడిగి, చేతులకు రెండు బంగారుగాజులు, మెడలో ఒక నేక్చైనుమాత్రమే కలిగి, పక్కపాపిడి, పిరుదులు నంటుచున్న సిల్కరెబ్బన్ గల చాలుజడ, కార్లకు స్లిప్పర్లు వేసికొని యూకోపియన్ లేడీవలె, “ఎస్, గ్రాండ్ ఫాదర్, ఐదుమ్ కమింగ్” అని చావిట్లోకివచ్చి నిలబడింది లలిత. పావుగంటనేవు చూసింది; ఎవరూ యేమీ మాట్లాడలేదు.

“ఈయనే పెల్లికొడుకు. బాగా చూచుకో, మెడ్రాసులో బి. ఏ. సీనియర్ చదువుచున్నాడు. మాట్లాడవేమి లలితా” అన్నాడు మేనత్తమొగుడు.

“ఏమిటి, బి. ఏ. చదువుచున్న మొహమేనాయిది? మెడ్రాసులోవుండీ తలమీద క్రావ్ అయినా లేకుండా తల నున్నగా డెక్కించి వంగతొడిగులాగ పిలకవుంచుకోటానికి యీ బి. ఏ. స్టూడెంటుకి సిగ్గులేక పోయిందా? అదిగాక. తెలివి తేటలున్న మొహంలాగ కనబట్టలేదు. మీరు మీరు యేంయెళ్లుబెట్టుకున్నావరే గాని, నాకుమాత్రమీవరు డక్కరలేదు.” అని చటాలన లోపలికి వెళ్లింది లలిత.

“అప్పిల్ల అలాంటూంటే మన మేం చెయ్యగలము? ఇదివరలో వరుని పిల్లకు చూపించకుండా వివాహము నెటిలు చెయ్యటం తప్పు మాది. త్నూమర్నూ కోరుకొంటున్నా” నన్నాడు విశ్వేశ్వరరావు.

“త్నూమర్నూమాటకేంగాని మేము పెళ్లి నిమిత్తం చేసుకొన్న సరంజాము, బంధుల రాకపోకల రైలుఖర్చులు అయిదుసంకలరూపాయలు వృథాగా మీపల్ల అయినాయి. వాటిమాట యేమంటారు?” అన్నాడు విశ్వంకుడు.

చంద్రశేఖర్రావు గదిలోంచి వూడి యివతలికే రాలేదు. ఉమామహేశ్వరరావు లోపలికి వెళ్లి అల్లుడి

తో ఈసంగతులన్నీ చెప్పి 500 రూపాయలు ⁵మోచాట్లకి తీసుకొనివచ్చి నలుగురిలో కళ్లనీర్లుకాజేస్తూ వియ్యంకుడి చేతులో గుమ్మరించాడు. ఎవరిదోషం కాదు వెల్లారు. చంద్రశేఖర్రావు చాలా సిగ్గుపడిపోయాడు. “భగవంతుడా! ఈ ఆడపిల్ల పెళ్లి శుభగుంచి ప్రాజ్ఞాం తకంగా వుంది. నేను స్వయంగా చూచుకోక ఈపని వొకళ్ల మీద పెట్టినందుకు తగిన శాస్తి అయింది. చేసిన పనులన్నీ వృథా అయినాయి. నావుద్యోగం పోతేపోయిందిగాని 4, 5, నెలు తెలుపు పెట్టి, నేనే స్వయంగా వెళ్లి వెతగాలి. ఈలోపుగా కారదాబిల్లు ప్యాసే తే రజస్వలా సంతకవివాహమని, నిషేధముకూడా వుండదు” అని నిశ్చయించుకున్నాడు.

౧. బద్దెకొమ్ముజుట్టు మళయాళీ

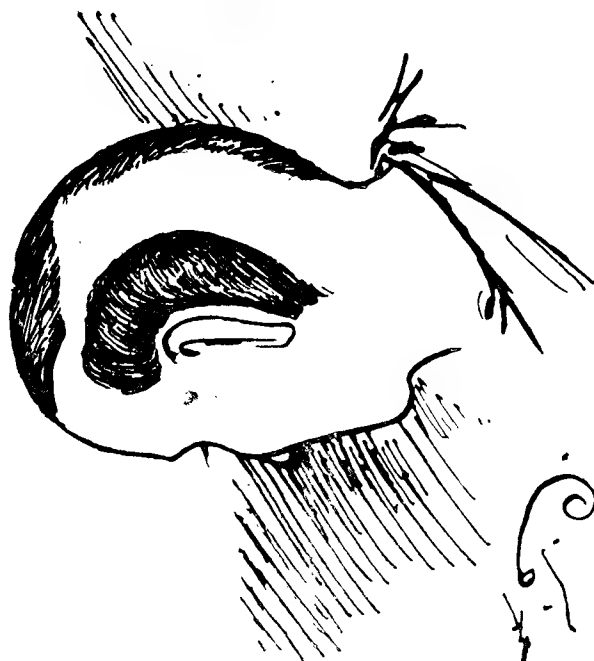

౨. ఆచార్య అయ్యవార్లుగారు

3. సుందరమగు వేలుముడి

ప్రజాసూక్తము

ర. యిదియొక కొత్తపక్షము కాకపక్షము

ప్రజాసూక్తము

కొంగ - రొట్టిముక్క

అయ్యగారి సత్యనారాయణ మూర్తిగార, బి. ఏ.

ప్రియంగా ఓకొంగ. ఆకొంగ కందిచేనంథా తిరిగి కందిగింజ, శనగచేనంథా తిరిగి శనగింజ, మినపచేనల్లా తిరిగి మినపగింజ, పెసరచేనల్లా తిరిగి పెసరగింజ, ఉలవచేనల్లా తిరిగి ఉలవగింజా తెచ్చి రొట్టికాల్పింది. చూసి చూసి ఆ రొట్టి తినలేక కొంగ గేంచేసింది: పొద్దున్నే మేత కెడుతూ ఏకులూడికే ముసలమ్మ దగ్గర కెళ్లి దాన్ని దాచిపెట్టమని యిచ్చి చక్కాపోయింది. ఏకు లోడుకుతూ అవ్వకు కునికిపాట్లువస్తే రొట్టిముక్క జాగ్రత్తగా వుండదేమో అని అవ్వ దాన్ని కాస్తా తినేసింది. సాయంత్రానికల్లా కొంగ తిరిగివచ్చి అవ్వదగ్గర కెళ్లి “అవ్వా! అవ్వా! నా రొట్టి ముక్క నాకుతే” అంది. “నాకు నిద్రవస్తూంటే జాగ్రత్తగా వుండదేమో అని దాన్ని కాస్తా తినేశాను. ఆ కందిరొట్టి కేకులనూలు” అని అవ్వ కొంచెం నూలిచ్చి పంపేసింది. తరువాత ఓసాలాడు బట్టలు నేస్తూంటే వాడిదగ్గర నానూలు తీసికెళ్లి అందికదా కొంగ “సాలి

బావా! సాలిబావా! నేనేమో మేత కెడుతున్నాను. ఈచూలు కాస్తా దాచిపెట్టుదూ” అని నూలిచ్చి చక్కాపోయింది. వాడేం జేశాడు తనబట్టకి నూలు తక్కువయితే ఆనూలు కాస్తా నేనేనుకొన్నాడు. సాయంత్రం వస్తూనే కొంగ సాలాడిదగ్గర కెళ్లి “సాలి బావా! సాలిబావా! నానూలు నాకి”మ్మంది. సాలా డన్నాడుకదా బట్టలోకి నూలు తక్కువైతే ఆనూలు కాస్తా నేనేనుకొన్నాను. కంది రొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్మల పంచ” అని ఓకమ్మలపంచ యిచ్చాడు. ఆ కమ్మలపంచ చంకబెట్టుకొని, మేత కెడుతూ దాన్ని దాచమని ఓ గుర్రాలకాపరి కిచ్చింది. ఆరోజునే గుర్రాలకాపరి యింటికి చుట్టాలూ పక్కాలూ వచ్చారు. వాళ్ల కీపంచ బహుమతి యిచ్చి కాపరి వాళ్లను సాగనంపాడు. కొంగ సాయంత్రం మళ్లీవచ్చి ఆకాపరిని పంచ ఇమ్మని అడిగింది. “ఇంకా నీ పంచ చెక్కడంది? చుట్టాలూస్తే వాళ్ల కిచ్చేశాను. అంచేత కంది

రొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ములపంచ, కమ్ములపంచకు కొమ్ములగుర్రం” అని కొంగ కో కొమ్ములగుర్రాన్ని చూచి పంపేశాడు. ఆ మర్నాడు కొంగ మళ్ళీ మేతకెడుతూ గుర్రాన్నో మావటివాడి కిచ్చింది దాచమని. వాడేంచేశాడు ఇంటికి చుట్టాలొస్తే దానిమీదెక్కించి పంపేశాడు. యథాప్రకారం సాయంత్రానికల్లా మళ్ళీ వచ్చింది కొంగ. “నాగుర్రం నాకు తే” అని మావటివాణ్ణి డిగింది. వాడన్నాడు, “చుట్టాల నెక్కించి పంపేశాను. అంచేత కందిరొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ములపంచ, కమ్ములపంచకు కొమ్ములగుర్రం, కొమ్ముల గుర్రానికి దాట్లయేనుగు” అని బాగా దాట్లువేసే యేనుగునిచ్చి పంపాడు కొంగను. మర్నాడు మేతకెడుతూ ఆయేనుగునో వరహాలవర్తకుడి కిచ్చింది దాచమని కొంగ. ఆవర్తకు డేంజేశాడు, దాన్ని కూతురి కరణమిచ్చి పంపించాడు. సాయంత్రానికల్లా మళ్ళీ కొంగ తయారు. వచ్చి ఏనుగునిమ్మని వర్తకుణ్ణి డిగింది. “ఏనుగెక్కడుంది గనుక. కూతురి కరణమిచ్చి పంపించేశాను. కందిరొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ములపంచ, కమ్ములపంచకు కొమ్ములగుర్రం, కొమ్ములగుర్రానికి దాట్లయేనుగు, దాట్లయేనుక్కు మానెడు సోలెడు వరహాలు” అని మానెడు సోలెడు వరహాలూ కొంగకు కొలిచియిచ్చాడు. ఈ వరహాలన్నీ పట్టుకెళ్లి కొంగేంజేసింది మర్నాడు మేతకెళ్లేటప్పుడు పిడకలమ్మేదానికి దాచమని యిచ్చింది. దొరకిందే సందని ఆవరహాలన్నీ ఖర్చుచేసుకొంది ఆ అమ్మి. సాయంత్రం కొంగ వచ్చి వరహాలడిగితే ఎక్కడున్నాయి? ఖర్చయినా” యంది పిడకలమ్మి. అని “కందిరొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ములపంచ, కమ్ములపంచకు కొమ్ములగుర్రం, కొమ్ములగుర్రానికి దాట్లయేనుగు, దాట్లయేనుక్కు మానెడు సోలెడు వరహాలు, మానెడు సోలెడు వరహాలకు గంపన్నరపిడకలు” అని గంపన్నరపిడకలిచ్చింది. మర్నాడు పొద్దున్న మేతకెళ్లేటప్పుడు ఈ పిడకలన్నీ తీసుకుపోయి ఓ పెద్దమ్మదగ్గర దాచబెట్టింది. పెద్దమ్మేంజేసింది పిడకలన్నీ పొయిలోవేసి హాయిగా అల్లొండుకుంది. మళ్ళీ సాయంత్రం కొంగొచ్చి అడిగింది పిడకలిమ్మని పెద్దమ్మను. “పిడకలతో అల్లొండుకొన్నాను. అంచేత కందిరొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ములపంచ, కమ్ములపంచకు కొమ్ములగుర్రం, కొమ్ములగుర్రానికి దాట్లయేనుగు, దాట్లయేనుక్కు మానెడు సోలెడు వరహాలు, మానెడు సోలెడు వరహాలకు గంపన్నరపిడకలు, గంపన్నరపిడకలకు అట్టున్నర” అని ఓ అట్టూ దానిలో సగమూయిచ్చింది పెద్దమ్మ. దక్కిందే శాన అనుకొని అట్టున్నరా తీసుకొని, —అప్పుడైనా తినవచ్చునా—దాన్ని పొద్దున్నే మేతకుపోయ్యేటప్పుడు ఊనుపోక కునికిపాట్లుపడుతూ కూర్చున్న ఓ ముసలమ్మకు దాచమని యిచ్చింది. కునికి పాట్లుపడుతూ పడుతూ పరాగ్గా ఆ అట్టుముక్క శాస్తానోట్లోవేసేసుకొంది ముసలమ్మ. కొంగొచ్చి సాయంత్రం అట్టున్నర ముక్కా అడిగితే “కునికి

లన్నీ ఖర్చుచేసుకొంది ఆ అమ్మి. సాయంత్రం కొంగ వచ్చి వరహాలడిగితే ఎక్కడున్నాయి? ఖర్చయినా” యంది పిడకలమ్మి. అని “కందిరొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ములపంచ, కమ్ములపంచకు కొమ్ములగుర్రం, కొమ్ములగుర్రానికి దాట్లయేనుగు, దాట్లయేనుక్కు మానెడు సోలెడు వరహాలు, మానెడు సోలెడు వరహాలకు గంపన్నరపిడకలు” అని గంపన్నరపిడకలిచ్చింది. మర్నాడు పొద్దున్న మేతకెళ్లేటప్పుడు ఈ పిడకలన్నీ తీసుకుపోయి ఓ పెద్దమ్మదగ్గర దాచబెట్టింది. పెద్దమ్మేంజేసింది పిడకలన్నీ పొయిలోవేసి హాయిగా అల్లొండుకుంది. మళ్ళీ సాయంత్రం కొంగొచ్చి అడిగింది పిడకలిమ్మని పెద్దమ్మను. “పిడకలతో అల్లొండుకొన్నాను. అంచేత కందిరొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ములపంచ, కమ్ములపంచకు కొమ్ములగుర్రం, కొమ్ములగుర్రానికి దాట్లయేనుగు, దాట్లయేనుక్కు మానెడు సోలెడు వరహాలు, మానెడు సోలెడు వరహాలకు గంపన్నరపిడకలు, గంపన్నరపిడకలకు అట్టున్నర” అని ఓ అట్టూ దానిలో సగమూయిచ్చింది పెద్దమ్మ. దక్కిందే శాన అనుకొని అట్టున్నరా తీసుకొని, —అప్పుడైనా తినవచ్చునా—దాన్ని పొద్దున్నే మేతకుపోయ్యేటప్పుడు ఊనుపోక కునికిపాట్లుపడుతూ కూర్చున్న ఓ ముసలమ్మకు దాచమని యిచ్చింది. కునికి పాట్లుపడుతూ పడుతూ పరాగ్గా ఆ అట్టుముక్క శాస్తానోట్లోవేసేసుకొంది ముసలమ్మ. కొంగొచ్చి సాయంత్రం అట్టున్నర ముక్కా అడిగితే “కునికి

పాట్లుపడుతూ పరాగ్గా నోట్లో వేసుకొన్నాను. అంచేత కందిరొట్టి కేకుల నూలు, ఏకుల నూలికి కమ్ముపాచ, కమ్ము పంచకు కొమ్ముల గుర్రం కొమ్ముల గుర్రానికి దాట్ల యేనుగు, దాట్ల యేనుక్కు మానెడు సోలెడు వరహాలు, మానెడు సోలెడు వరహాలకు గంపన్నర, పిడకలు గంపన్నర పిడకలకు అట్టు

న్నర, అట్టున్నరకు చెంపపెట్టున్నర" అని చెంపకాయ ఘట్టిగాను, ఓ చెంపకాయ ఘట్టిగాను కొట్టింది. దానితో కొంగ యేడ పూ యింటికి చక్కాపోయింది.

కథ కంచి కెళ్ళింది. మనం యింటి కొచ్చాం.

శంభులింగం

కొలచిన చటుట్టి గార

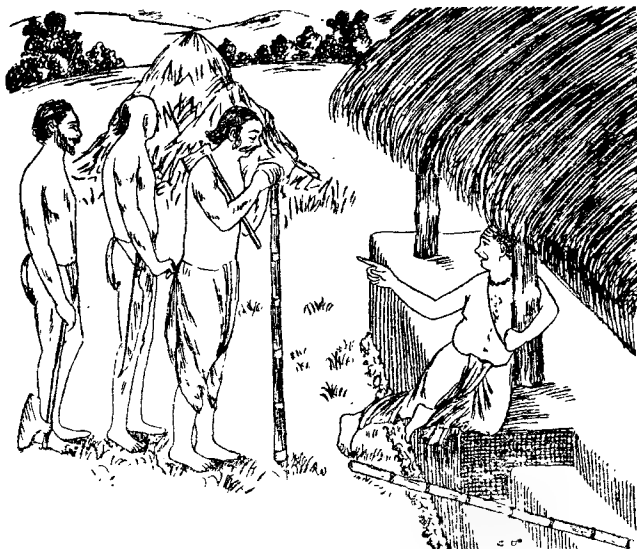
“ఊరికి కావలికాస్తు

ఊరికి కావలికాస్తు వచ్చాడు.”

సుమారు నూరేండ్లక్రిందట

శంభులింగమనే ఒక బ్రాహ్మణుడుండేవాడట. వారిది పల్లెటూరుట. ఆచూరికి బాదిపోటు దొంగలు వస్తారని వదంతి పుట్టిందట. పుట్టగానే ఊళ్లోవాళ్లందరూ ఒక పెద్ద గడ్డివామిలో చెబులు తప్పేలాలు సామాన సాములు అంతా పెట్టేశారట. అంతా ఎక్కడికోపోయి దాగకొన్నారట. శంభులింగమాత్రం “ఊరికి కావలికాస్తు ఏళిలో అరుగు మీద కూర్చున్నాడట.

అంతలో బందిపోటువాళ్లు వచ్చి శంభులింగం తప్ప పట్టపురుగన్నా కనబడక ఆశ్చర్యముతో “నీ పేరేమిటి” అని అడిగేరట. “నా పేరు శంభులింగం” అని చెప్పేడట. ఆనొంగలు హాస్యానికి, “శంభులింగం, నీచెంబు ఎక్కడ పెట్టేవు” అని అడిగేరట. “అందరు గడ్డివామిలో పెట్టితే నేను గడ్డివామిలోనే పెట్టాను” అని

“అందరు గడ్డివామిలో పెడితే నేను గడ్డివామిలోనే పెట్టాను”

చెప్పేడట. దొంగలు కష్టము లేకుండా గడ్డివామి పెళ్లగించి దానిలో వున్న సొమ్మంతా తీసుకొని వెళ్లిపోయినారట. ఊళ్లో వాళ్లు వచ్చి చూచి “చాదస్తపు శంభులింగం, నీమూలముగా ప్రేడిపోయినా మ”ని యేడ్చురట. శంభులింగం “నాచెంబు మాత్రం పోలేదా” అన్నాడట.

“చాదస్తపు శంభులింగం, నీ మూలముగా ప్రేడిపోయినామ”

ప్రతిబింబము

చాయాచిత్రకారుడు : యం. కే. గంగప్పయ్య అయ్యంగారు, తెన్కటి.

రంగుల పింగాణిబిళ్లల చిత్రములు

చిత్రము ౧

చిత్రము ౨

చిట్ట పొట్లకాయ
 నీమ నెల్లికాయ
 గోక్షపుచ్చకాయ
 గొచ్చినెల్లికాయ
 ఉత్తకు పెడితే అల్లం
 నేతింట బెల్లం
 కొత్తకుండల్లోని గోధుమల్లారా!
 చాలపితల్లోని పసిబిడ్డల్లారా!
 అమ్మలమ్మ నీబిడ్డపేరేమంటే
 నీళ్లల్లో నిమ్మపండు,
 పాలల్లో పనసపండు
 నేతిలో నేరేడుపండు.

బొమ్మల పెండ్లి

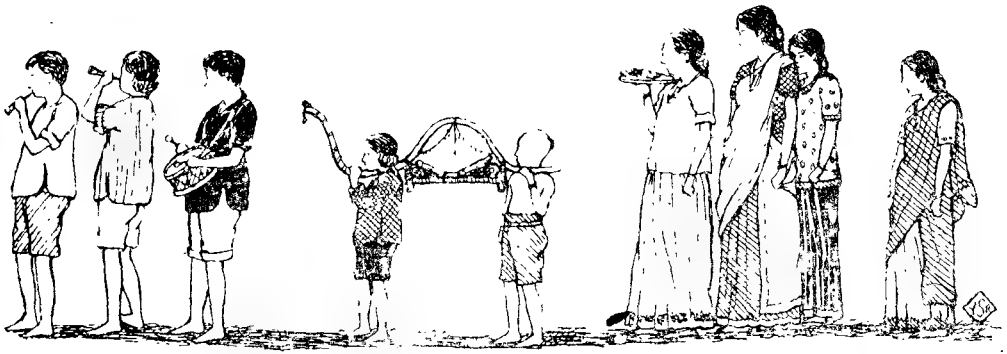
బాలికలు చందనపు బొమ్మలకు
 పెండ్లితంతు నడిపితురు. అప్పు డీ
 పదము పాడుదురు.

చిట్టిబొమ్మలపెండ్లి చేయవలెననగా
 శృంగారవాకిళ్లు సిరితోరణాలు
 గాజుపాలికలతో గాజుకుండలతో
 అరటిస్తంభాలతో అమరె పెండ్లరుగు.

చిన్నన్న పెట్టెనే వన్నెచీరల్లు
 పెద్దన్న పెట్టెనే పెట్టెలసొమ్ము
 నూరుదు నెబొమ్మనీకు నూటొక్కకొమ్ము
 పోతునే బొమ్మనీకు పొన్నేఱునీళ్లు

కట్టెదూనె బొమ్మనీకు కరకంచుచీర
 తొడుగుదునె బొమ్మ నీకు తోపంచురవీర
 ఒడిబియ్యం పెడుదునే ఒడిగిన్నె పెడుదు
 అత్తవారింటికీ పోయి రమ్మందు
 అత్తచెప్పినమాట వినవె ఓబొమ్మ!
 మామచెప్పిననీ మానకే బొమ్మ!
 రావాకుచిలకమ్మ ఆడవేపాప
 రాజుల్లు నీ చెద్దు చూడవచ్చేరు.

ప్రధానపుంగరం పమిడివత్తుల్లు
 గణగణగ వాయిస్తు గంటవాయిస్తు
 గజంబరాయడూ తర్లి రాగాను
 తల్లిముందరనిలచి యిట్లన్ని పలికె

అన్న అందలమెక్కి తాగుట్ట మెక్కి
గుర్రముమీదను పల్లమున్నాది
పల్లముమీదను బాలు డున్నాడు
బాలుడిముందరికి కూతుర్ని దేరె

బొట్టుకు బొమ్మంచు చీర దేరమ్మ
చీరకు చిలకల్ల రవికె దేరమ్మ
రవికకు రత్నాలపేరు దేరమ్మ
పేరుకు పెట్టెల్ల సొమ్ముదేరమ్మ

చిన్నన్న దెచ్చాడు చింతాకుచీర
పెద్దన్న తెచ్చాడు పెట్టెల్ల సొమ్ము
రావాకుచిలకతో ఆడబోకమ్మ
రాజుల్లు సీచెయిది చూడవచ్చేరు.

వీధిలో ముడివిప్పి ముడువబోకమ్మ
పల్లెత్తిగట్టిగా పలుకబోకమ్మ
పొరుగిల్ల కెప్పుడూ పోవకేబొమ్మ
నలుగురినోళ్లల్లా నానకేబొమ్మ!

ఈ బొమ్మల పెండ్లిలో వియ్యాల
వారి విందులు, అలకలు, మొదలుగా
పెండ్లి మర్యాదలన్నీ నడుపుదురు. ఇది
భావికాలమందు వాస్తవముగా జరుగబోయే
విషయములకు అభ్యాసకృత్య మనవచ్చును.
యాజ్ఞికుల శుష్కేష్టుల వంటిది. దీనిచే
పసితనముననే బాలికలకు, కులాచార

బొమ్మల పెండ్లి

కూతురినిగలోకి కురువేరు దేరె
నాకొక్క ముత్యాలబొట్టు దేరమ్మ

సంప్రదాయములందు ప్రవేశ మేర్పడును. ఈ
యలవాటుచే నటుతర్వాత వానిని చక్కగా
జరుపుకోగల్గుదురు.

౪౮

చెమ్మ చెక్క
చేరెడేసి చక్క
అట్లు పొయ్యంగ
కరిగి-చంగ [తెట్టంగ
ముత్యాల చెమ్మచక్క ముగ్గు
కత్నాల చెమ్మచక్క రంగు
తెట్టంగ
పండ్లగ్నా మాబావపెల్లి
అకులుపాకులు తెండి
అగ్గివత్తారండి
మార్యదేవుడి పెల్లి
మాచివత్తాం రండి
మావాల్లింటో పెల్లి
మల్లీవత్తాం రండి.

బాలికలు ఇద్దరిద్దరు చేతులు చేతులు
కలసి తట్టుతూ చుట్టి తిరుగుతూ ఈ పదం
పాడుతారు.

౪౯

జీర్ణంజీర్ణం వాతాపిజీర్ణం
గుట్టలోతిన్న గుగ్గిళ్లరిగి
ఏనుగుల్నిన్న వెలక్కాయ లరిగి
అద్దునుడుతిన్న అరటిపళ్లరిగి
భీముడుతిన్న పిండివంట లరిగి
గణపతితిన్న ఖజ్జాలరిగి
అబ్బాయి తాగిన పాలు ఆముదము అరిగి
పందల్లే పాకి
కుందల్లే కూర్చుండి
సందల్లే నడిచి
గుట్టమంత పరుగు

ఏనుగంత సత్తువు ఉండేటట్టు
సాకుమీ యీబిడ్డను సండివీరాయ.

తల్లులు రెండు సంవత్సరము పసిబిడ్డలకు
పాలు తిమ్మదముకుడిపి పయిపదము చెప్పతూ
కాళ్లుచేతులు సాగలాగి ఒంటికి ఆముదము
పూస్తారు.

౪౦

దొంగవో దొరవో?
దొంగవో దొరవో? —

అంటూ ముడ్డిపూసదగ్గరనుండి ముచ్చిలిగుంట
దాకా వెన్నెముకను అలాకనగా తాకుతారు.
దానిచేత బిడ్డకు చక్కిలిగిలి యేర్పడుతుంది.

కొంతదూరము ఓర్చుకోవచ్చు
నుగాని ముచ్చిలిగుంట చేరు
వకు రాను రాను చక్కిలి
గింతను నిబ్బరించుకోవడము
సాధ్యము కాకపోతుంది. నిబ్బ
రించుకోలేక చక్కిలిగింతపడి
బిడ్డనవును. నవ్వితే దొంగ,
నవ్వకుంటే దొర, అని నిర్ణ
యము. 'నవ్వి నావు గనుక నీవు
దొంగవై నావులే' అని చక్కిలి
గిలి పెట్టినవారు కేలిచేస్తారు.

దొంగవో? దొరవో?

అందుకని బిడ్డ చక్కిలిగింత పడకుండా నిబ్బ
రించుకునేటంకుకు ప్రయత్నించును.

పెద్దవారు బిడ్డను ముందు కూర్చుండ
బెట్టుకొని 'నీవు దొంగవో దొరవో కనుగొం
దనా' అని అడిగి —

శ్రీ ౬ శంక రాచార్యులవారు అద్వైత వేదాంతము అను ఒకగొప్ప మేడను 'అధ్యాస' అను పునాదిమీండకట్టిరి. ఈపునాదికి మొదట మొదట ఉష్ణరపని చేసినవారు బౌద్ధులని పురాతనవస్తుశోధకులు కనుగొనుచున్నారు.

ప్రాజ్ఞులు ప్రజ్ఞానేత్రముతో పరిపండగిన బ్రహ్మసూత్రములకు భాష్యము వ్రాయఁబోవుచు శ్రీమూచార్యులవారు అద్వైతమతమునకు పీఠికగా అధ్యాసభాష్యమును రచించిరి. ఈ పునాదిలోని ఇసుకనే గీతాభాష్యమునందును వెనఁజల్లిరి. ఈరేణువులే మధురమగు వారి కవితాగానములో స రి గ మ ప ధ ని

౧

బ్రహ్మము అనఁగా పరమేశ్వరుఁడు ఒకఁడే ఉన్నాఁడు; వేతేమియు లేదు.

౨

బ్రహ్మమునందు జగద్భ్రాంతి (అధ్యాస) కలుగును.

౩

జగత్తు లేనే లేదు.

పరమేశ్వరుఁడు ఉండెనో లేడో కానితానును జగత్తును ఉన్నటులు ఆబాలగోపాల మెఱుంగునుగదా! జగత్తులేదనుట యెటులు?

ఎటులంటి నోయి! బ్రహ్మమునందు జగత్తు కల్పిత మగుచున్నది! చీకటిలో త్రాటినిజూచి

పాము అని అనుకొనవా? ఎండలో తలతల లాడు ఆలిచిప్పను చూచి వెండిరేకనుకొనవా? ఎడారులలో ఎండమావులను చూడవా? ఈ త్రాటియందు పాము ఆరోపితమయినది. ఆలిచిప్ప వెండి యయినది. తెలిసిన పిదప త్రాడు త్రాడే ఆలిచిప్ప ఆలిచిప్పయే. ఈ రీతిగనే బ్రహ్మమునందు జగత్తు ఆరోపితమయినది. తెలియుచో అంతయు బ్రహ్మమే.

మూ డు

మనకు మూడు పదార్థములు చూపట్టు చున్నవి. ౧. పరమేశ్వరుఁడు లేక బ్రహ్మము ౨. జీవాత్మ లేక నేను ౩. ప్రపంచము లేక జడము.

బ్రహ్మము

బ్రహ్మము సత్ + చిత్ + ఆనంద + స్వరూపము. సత్ అనఁగా ఎల్లపుడును (నశింపక) ఉండునది చిత్ = చేతన స్వరూపము, అనఁగా ఎఱుకయే స్వరూపముగా గలది, మఱియు ఆనందముగూడ ఆయనస్వరూపము.

పరమేశ్వరుఁడు చచ్చిపోవు స్వభావము కలవాడనిగాని, తెలివితక్కువ మొద్దని గాని, ఎప్పుడును ఏడ్చుచు కూరుచుండువాడని గాని ఎవఁడును అనుకొనఁడు కావున పరమేశ్వరుఁడు సచ్చిదానందస్వరూపుఁడని యనినచో ఎవరును వాదించదు. ఇట మతభేదము లేదు.

జీవుడు లేక నేను

నేను అను ఎఱుకకు తావు అయిన వాడు జీవుడు. ఇతడు నేహేంద్రియాదు లగు ఉపాధులతో కూడుకొని ఉన్నాడు. ఇతడే ఆత్మ, జీవాత్మ, ప్రత్యగాత్మ, చిదాత్మ, కర్త, భోక్త.

‘నేను పుల్లయ్యను’, ‘నేను వెంకయ్యను’, ‘నేను పుల్లమ్మను’, ‘నేను వెంకమ్మను’ అని ఇతఁ డనును. ఇతఁడు సుఖముకొఱకు దేవు లాడును. ఆ సుఖము కొఱకు ఎన్నియో దుఃఖములు అనుభవింపను.

ప్రపంచము లేక జడము

బుద్ధి మొదలుకొని శరీరము వఱకు అయిన ప్రకృతి పరిణామ మెల్లయు జడము. ఇది అసత్తు, అచేతనము. సచ్చిత్ స్వరూపుని కంటె వేఱయిన దెల్లయు జడము.

ఇది నేనుకంటె వేఱు. కావున దీనికి ‘నీవు’ అని వేదాంతములలో వాడుక. ఇది నేను అను ఎఱుకకు తావైన జీవాత్మచే చూడఁ బడును గావున విషయ మనిపించుకొనును. కాఁగా జీవాత్మ లేక ‘నేను’ విషయి యాయెను.

ఈజడమే ఈజగత్తే అందఱచేతను బోల్తాలు కొట్టించుచున్నది. వింతలో వింత

యేమనఁగా లేకుండఁగ నే ఉన్నా ననిపించు కొనుచున్నది.

* * *

నిక్కమునకు జడము లేక ప్రపంచము, విడిగా లేదు. చైతన్యసంయోగము లేక జడము దొరుకదు. ఆకాశసంయోగము లేక గాలి విడిగా దొరుకునా? కావున నే పుట్టునటువంటి స్థావర జంగమాత్మక మగునది మెల్లయు ప్రకృతిపురుషసంయోగమువలన పుట్టునని గీత చెప్పను.*

ఆత్మ అత్యంతనిర్మలము అతిశుద్ధము. బుద్ధియు అత్యంతనిర్మలము అతిశుద్ధము. అద్దమునందు సూర్యుడు ప్రతిబింబించినటులు బుద్ధియందు ఆత్మచైతన్యాభాస కలుగును. బుద్ధ్యాభాస మనస్సునందను, మనఆభావ ఇంద్రియములందను. ఇంద్రియాభాస దేహము నందను కలుగును.†

ఇట్టి బుద్ధి సంయోగము ఇటు ఇంద్రియ ములకును అటు ఆత్మకును గలదు.

అధ్యాస

చీకటిలో త్రాడు చూచి పామునుకొను చున్నాము. త్రాటియందు పాము అధ్యస్తము అనఁగా ఆరోపిత మగుచున్నది.

* యావత్ సంఖ్యాశే కించిత్ సత్త్వం స్థావర జంగమమ్. తేత్రతేత్రజ్ఞ సంయోగాత్. - ౧౩-౨౬.

† బుద్ధిశ్చ ఆత్మపమ నైర్మల్య ద్యుపపత్తేః, ఆత్మచైతన్యాకారాభాసతోపపత్తేః, బుద్ధ్యాభాసం మనః, తదాభాసా సీంద్రియాణి, ఇంద్రియాభాస శ్చ దేహః. [అతో లోకైక దేహమాత్రే ఏవ ఆత్మదృష్టిః క్రియతే.] - గీతాభాష్య. ౧౮-౫౦.

ఒకవస్తువునందు మఱియొక వస్తువు నారోపించుట అధ్యాస.

ఆకాశమున చంద్రుఁ డొకఁడే వెలుగుచున్న ను దృష్టిదోషము గలవానికి చంద్రు లిరువురు కనిపింతురు.

దవుదవుల ఎండమావులు కానిపించును. ఇట్టి మిథ్యారోపమే అధ్యాస.

అధ్యాస భాష్యము

‘నాయిల్లు నాశరీరము నాచేయి నామనస్సు’ అని మనము వ్యవహరించుచున్నాము. ఈవ్యవహారమునందలి ఇల్లు శరీరము చేయి మనస్సు అను వీనికంటె వేఱుగా నేను అని ఒకపదార్థము కలదు. ఈ నేనే దర్శనములు వక్కాణించు చిదాత్మ. ఆచిదాత్మకంటె వేఱయిన ఇల్లు శరీరము చేయి మనస్సు ఇవి జడములు, అనాత్మపదార్థములు లేక నీవు. పై నేను విషయి. ఈనీవు విషయము.*

ఈ నేను నీవులు లేక చిజ్జడములు చీకటి వెలుగులవలె వేఱువేఱు దినుసులు. నేను నీవు కాదు, నీవు నేను కాదు. నేను=చిదాత్మ. నీవు=జడము. చిదాత్మయందు దర్శనములు జడమునందును జడమునందు దుండు

ధర్మములు చిదాత్మయందును ఉండవు. ఇటులయినను చేతనధర్మములు జడమునందును. జడధర్మములు చేతనమునందును ఆరోపించుచున్నాము.

దేహముకంటె, ఇంద్రియములకంటె, ఘనస్పృకంటె నేను వేఱుగా నున్నను ఆదేహధర్మములను ఆ ఇంద్రియధర్మములను ఆ యంతఃకరణధర్మములను ఈ నేను నందు ఆరోపించుచున్నాము. నేను ఎర్రగా నున్నాను అని దేహధర్మమును ఆరోపించుకొనుచున్నాము. నేను మూగను అని ఇంద్రియధర్మమును ఆరోపించుకొనుచున్నాము. కామము మొదలగు అంతఃకరణధర్మములను ఆరోపించుకొనుచున్నాము +

ఈయారోపము పేరే అధ్యాస.

అతిశుద్ధము అతినూత్నము అగు ఈనేనునకు (జీవునకు) బాహ్యజగత్తుతో సంబంధము కలుగునపుడు ఈయారోపము కలుగుచుండును.

ఈనేను అనుచిదాత్మ లేక వ్యక్తిగతముగు ఆత్మ విషయధర్మములచే అనగా జడధర్మములచే ఆవరింపబడి నేను అను ఎఱుకకు పాల్పడెను. ఇది సాక్షిగాదు కర్త. ఇది అప

* యాష్మదస్మత్ ప్రత్యయగోచరయోః విషయ విషయిణోః, తమః ప్రకాశేద్ విరుద్ధస్వభావయోః ఇతరేతర భావానుపపత్తౌ సిద్ధాయాం, తత్కర్మణా మపి నతరా మితరేతర భావానుపపత్తి ర్యోతః, అస్మత్ ప్రత్యయ గోచరే విషయిణి చిదాత్మకే యాష్మత్ ప్రత్యయ గోచరస్య తద్ధర్మాణాం చ అధ్యాసః.

[బ్రహ్మసూత్ర భాష్య.]

+ తథా దేహధర్మా-స్థూలార్థహం, కృత్-ఽహమ్ గౌరోహమ్, తిష్ఠామి, గచ్ఛామి, సంభ్రామిషేతి, తథా ఇంద్రియధర్మా-మాకః, కాణః, క్షీబః, బధిరః, అంధో-ఽహమితి, తథా-స్తంభకరణధర్మా-కామ సంకల్పవిచిత్రా-ఽధ్యవసాయాదీక.

—[అధ్యాసభాష్య.]

రోక్షము కాదు కావుననే దీనికి అర్థభానము మొందు.

దేహదులను నేనే యని అనుకొనుట భ్రాంతి. అటులయినను వ్యవహారమునం దది సంభవించుచున్నది. ఇది నైసర్గికము. అనాది. ఇదియ అధ్యాస.

త్రాటియందు మనకు అజ్ఞానమువలన అనగా 'ఇది త్రాడు' అని స్పష్టప్రతిపత్తి లేమివలన సర్వభ్రాంతి కలుగుచున్నది. లోగడ మనము పాము నెఱిగియుంటిమి. త్రాటిని గూడ నెఱిగియుంటిమి. రూపుచే త్రాడు పామును పోలియుండును. చీకటిలో ఆ త్రాటి యొక్క మిగిలిన ధర్మములు కానిపింపవు. సర్పసామ్య మొకటియే కానిపించును. పూర్వ సంస్కారవశమున భయము కలుగును. దాన మోహ ముదయించును. దాన పాము అను భ్రాంతి కలుగును.

అన్ని భ్రమలకును ముమ్మొదట ఇట్టి* కారణములు ఉండును.

బ్రహ్మమునందు జగద్ భ్రాంతి కలుగుటకు ఇట్టి కారణసామగ్రి కలదా? అసలు జగత్తున కును బ్రహ్మమునకును సామ్యము కలదా? బ్రహ్మము సత్తు, జగత్తు అసత్తు. బ్రహ్మము చిత్తు, జగత్తు అచిత్తు. బ్రహ్మము ఆనందము జగత్తు దుఃఖము. ఇంక నీరెంటికి పోలికయేడ?

దీని ప్రణాళి యిది కాదు జీవుడు జడ రథమును అధిరోహించినాడు. ఆరథముకూడ తా ననుకొనుచున్నాడు. జీవుడు దేహ మను చొక్కా తొడుగుకొన్నాడు. ఆ చొక్కా కూడ తా ననుకొనుచున్నాడు భ్రమచే బ్రహ్మస్వరూపము మనకు ప్రచ్ఛన్నమయి యున్నది. కాన మనము జగదాకారముగా బ్రహ్మమునే చూచుచున్నాము. భ్రమ పోయి నచో బ్రహ్మ స్వరూపము ప్రకాశించును. అపుడుమనకు బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగును. పిమ్మట బ్రహ్మమునందు జగద్భ్రాంతి కలుగజాలదు.

శంకరులవారి యభిప్రాయ మేమనగా జగత్తునికాని, జగదాకారమనిగాని యేమియు లేదు. ఉన్న దొక బ్రహ్మమే. బ్రహ్మము తక్క జీవాత్మయని వేటొకటి లేదు. జీవాత్మ పరమార్థమున లేదు. బ్రహ్మమునందు జీవాత్మ అధ్యస్త మగుచున్నది.

అధ్యాసవలననే మనకు దుఃఖములు. అధ్యాసకే అవిద్యయని మాటుపేరు. అవిద్య మనకు సెలవిచ్చుచో ముక్తిద్వారము ఎదుట. అవిద్యను తొలగించుటకే వేదాంతశాస్త్రము దండధారి. ఇదియే శంకరరక్షణము.

జగత్తు, అధ్యాస (అవిద్య)

ఉండునది సత్తు. ఉండనిది అసత్తు. సత్తునకు మార్పు ఉండమి ఒకవిశేషము.

* నిక్కమైన వస్తువు నెఱుకచే గలుగు సంస్కారము, ప్రమాత్యదోషము, ప్రమాణదోషము, ప్రమేయ దోషము, ఆధిష్టానముయొక్క విశేష అజ్ఞానము, సామాన్యజ్ఞానము : ఇది అధ్యాస సామగ్రి.

బ్రహ్మ మొకటియే ఉండునది. మార్పులేనిది, కావున అదియొకటియే సత్తు. కాఁగా ఈ జగత్తు ఈయధ్యాస ఎటునుండి ఉడిపడెను?

జగత్తు మార్పు చెందుచుండును; కాన జగత్తు సత్తుకాదు. జగత్తు ఉన్నటులు తోచుచును. కాని అసలు జగత్తు లేదు, ఈ లెక్కన జగత్తు అసత్తు.

జగత్తు ఉన్నటులు తోచుజేయునది అధ్యాస లేక అవిద్య. కావున అవిద్య, అసత్తు కాదు. కాని అవిద్యయు మార్పు చెందుచుండును. విద్య ఆవిర్భవింపఁగనే అవిద్య తొలఁగును. కావున అవిద్య సత్తుకాదు: కాఁగా అవిద్య సత్తు కాదు, అసత్తు కాదు. సదసత్తు కానిది అనిర్వచనీయము. అనఁగా కలదనికాని లేదనికాని చెప్పరానిది. అని ర్వాచ్యమగు నీ యధ్యాసనే ఈ యవిద్యనే మాయ యనియు నందురు.

ఇది బ్రహ్మము యొక్కయే అంశవిశేషము. విద్యయు అవిద్యయు బ్రహ్మాంశములు. విద్యకు అవిద్యకును చీకటి వెలుగులంత తేడా. చీకటి పోవుడు వెలుగు, వెలుగు పోవుడు చీకటియు వచ్చునటులు అవిద్య పోవుడు విద్యయు, విద్యపోవుడు అవిద్యయు దాగుడు మూఁత లాడును. విద్య ఆవిర్భవించుచో తత్త్వమును, అవిద్య ఆవరించుచో మిథ్యయగు జగత్తును కానిపించును. తత్త్వము విడిపడఁగానే బ్రహ్మముకంటె వే తేదియు ఎఱుకకు గాదు. అపు డెట్టి భేదజ్ఞానమును లేదు.

మిథ్యయగు జగత్తు కానిపించునపుడు ఆత్మ విషయిగా పరిణమించి విషయరూపమగు జగత్తును ఎదుట అనుభవము చేసికొనును.

‘సచ్చత్యచ్ఛాభవత్’ ‘విజ్ఞానం చ అవిజ్ఞానంచ’ అని ఉపనిషత్తు చేతనమును జడమును తెలిపినను కేవల చేతనపదార్థ మనియు, కేవల జడపదార్థ మనియు విశీలిగా లేవు. ఆత్మకే జడబుద్ధియు చేతనబుద్ధియు; ఈ రెండు బుద్ధులును పారమార్థికములు కావు. ఆత్మ యొక్క పారమార్థికజ్ఞానము అధ్యాసచే రెండుగా తునిసి రెండుతెఱుగులుగా ప్రకాశమొందను. అవిద్య పోవుచో దానితోపాటు ఇదియు పోవును.

ఆత్మను అనాత్మను కలుపు నొకతీరు, ఒక ధర్మము ఎఱుకకు కలదు. కాని ఆత్మకును, జడమునకును, చీకటి వెలుగుల కున్నంత తేడా. ఇంత తేడాగల ఆత్మానాత్మలకు కలయిక ఉండదనియే మొదట తోచును. శంకరులు ‘ఆత్మానాత్మలకలయిక పారమార్థికముగాలేదు కాని వ్యావహారికముగా నిక్కము’ అని అనిరి. ఆత్మకును జడమునకును వ్యావహారిక సంబంధము అనాదిసిద్ధము. అనాదిసిద్ధ మయినదానికి కడకు వ్యావహారికసత్తను ఇయ్యకొనవలయు.

ఒకదానికి పారమార్థికసత్త, మఱొకదానికి వ్యావహారికసత్త ఇయ్యకొన్నచో ఎట్టి సిద్ధాంతము తేలును?

పారమార్థికసత్త అనగా నిక్కముగు ఉనికి. వ్యావహారికసత్తకు ఉనికియే లేదు. నిక్కముగా

ఏది ఉండునో దానినే సిద్ధింపజేయుటకు వ్యావహారికసత్త కలదు అని తెలియవలయు. ఈ వ్యావహారికసత్తకు దీనికంటె వేఱు సార్థక్యము లేదు.

ఆత్మను అవిద్య ఆశ్రయించుట జేసి * అనాత్మ పొడమె ననగాదు. అటులన్నచో ఆత్మ పరిణామి అగును. శ్రుతి ఆత్మను పరిణామి అనదు. కావున ఆత్మ అపరిణామి అగుచో అది ఎటులు అజ్ఞానవర్తి? అపూర్ణమును అజ్ఞాన మాశ్రయించును. ఆత్మ పూర్ణము. ఆత్మ దేని కిని అంశము కాదు. అది తనకొఱకు మఱొక దానిమీఁదఁ బడదు. కావున ఆత్మను అజ్ఞానము ఆశ్రయింపనేరదు.

వివరణాచార్యుఁడు లోనగువారు బ్రహ్మమును అజ్ఞానమునకు ఆశ్రయము చేసిరి. ఈ మతముచొప్పున అజ్ఞానముగాని, అవిద్య గాని జగత్ కారణమగుచో జీవుని అజ్ఞానమునకు ఆశ్రయముచేసిన భామతీకారుని మతముకూడ సంగతముగా దోచును. కాని జీవుఁడు అజ్ఞానమునకు ఆశ్రయమాయెనా అతనికి పారమార్థికసత్తనుగూడఁజేట్టిపెట్టవలయును.

శంకరులు జీవునికి పారమార్థిక సత్తను ఇయ్యకొనలేదు. మఱియు జీవుని గాని బ్రహ్మమునుగాని అజ్ఞానమునకు ఆశ్రయము చేయలేదు. వీరి మతమున బ్రహ్మము విషయము

గాదు, విషయముఁ గాదు. 'నేను' అను ఎఱుకకు గోచరమగు ఆత్మకలదు. అది విషయము. నేను అను ఎఱుకకు విషయముకదా! ఈ నేను అను ఎఱుక ఎటునుండి వచ్చెను? అవిద్యనుండి.

అనఁగా 'నేను' అను ఎఱుకకు గోచరమగు ఆత్మ బ్రహ్మమునకు విషయము కాదు. అవిద్య బ్రహ్మమును ఆశ్రయము చేసికొననేరదు. అవిద్యవలన పుట్టినది బ్రహ్మమునకు విషయ మెటులు కాఁగలదు? ఇక 'నేను' అను ఎఱుక బ్రహ్మమును గాదు; బ్రహ్మమునుండి పొడమినదియుఁ గాదు. అవిద్య లేక మాయ బ్రహ్మాంశ మనుట నిక్కమకాని దానిచే బ్రహ్మమునకు లేపము లేదు.

ప్రకృతినుండి అహంకారము పొడమెనని సాంఖ్యులు. అవిద్యనుండి అహంకార మని వేదాంతులు. ప్రకృతి ఒక్కటియే అహంకారమును కనలేదు. పురుషుఁడు వలయు. ఇటులే బ్రహ్మసాన్నిధ్యమున అవిద్య అహంకారమును సృజించును. బ్రహ్మమునకు దానితో ఎట్టి లేపమును లేదు. దాన బ్రహ్మస్వరూపమునకు ఎట్టిమార్పును లేదు.

తేలివ దేవున, — జీవుఁడు బ్రహ్మము కాఁడు. జీవునికి పారమార్థికముగా అస్తిత్వము లేదు. జీవుఁడు అవిద్యాసంభూతుఁడు కావున జీవత్వము మిథ్య, ఉళిక్కి.† అవిద్య

* పారమార్థికసత్త వెఱుగమని గాని, భ్రమచే గాని వ్యావహారిక. తాత్పర్య కలుగు ననుట.

† వివరణాచార్య ప్రభృతుల మతమున జీవబ్రహ్మ ప్రభేదము లేదు. బ్రహ్మమే అవిద్యాగ్రస్తమయి జీవాకారిత మగు. అవిద్య పాయుడు జీవత్వమును పాయును. భామతీకారుల మతమున జీవుఁడే అవిద్యకు ఆశ్రయము.

వలనఁగాని, అజ్ఞానమువలనఁగాని పుట్టునది మిథ్య. దానికి జ్ఞానము పునాది కాలేదు. బ్రహ్మము నిర్వికారము అనాసక్తము. కావున బ్రహ్మముతో జీవభావమునకు ఎట్టి సంపర్కమును లేదు. జీవుఁడు బ్రహ్మమును ఎఱుఁగనూ లేఁడు, జీవునకు బ్రహ్మమునందు చారితార్థ్యము ఉండనూజాలదు అని తోచును.

ఇ దొకరితి శూన్యవాదము. జీవనముగాని జగత్తుగాని దుఃఖమునకే మూలమగుచో ఈ మతమునకు సార్థకత కలుగును. ఈమతమున నిర్వాణముగాని, ముక్తిగాని సాధితమాయెనేని అంతయు శూన్యమయిపోవును.

బౌద్ధదర్శనము

నేటి నై యాయుకుల మతమున జ్ఞానముత్పేక్షాస్థాయి. ఒకక్షణమున పుట్టును, ఒకక్షణము ఉండును, మూడవక్షణమున మూలఁబడును. బౌద్ధులదర్శనమున జ్ఞానము తుణికము. దీనికి స్థితిలేదు. వెంటనే గిట్టుచు.

వీరు రెండుసత్యములు అంగీకరింతురు ౧. సంవృత సత్యము, ౨. పరమార్థ సత్యము. నరీవృతసత్యమును తటవఁగా తటవఁగా దీనికి పునాది లేదనియు ఉళక్కి యనియు తెలియును. ఇంకను లోఁతునకు దిగుచో ఆ ఉళక్కి యు ఉళక్కి యని తెలియును. ఇది మాధ్య

మికుల మతము. దీనిపేరు అప్రతిష్ఠిత సర్వధర్మవాదము. ఇంక పరమార్థసత్య మేమనఁగా ధర్మధాతువు. అది అనిర్వచనీయము. దీనికే మఱొకపేరు శూన్యము. శూన్యము అభావవాదము కాదు, భావవాదమును గాదు. ఇది అనిర్వచనీయమగు ఒకానొకటి. ఇది అచ్ఛేద్యము, అభేద్యము, అచ్ఛిద్రము, దృఢము, సారము*, అదాపి, అనినాశి. ఇట్టి శూన్యత్వము పేరే వజ్రము. ఇది భావముకాదు, అభావము కాదు, భావాభావము కాదు, అభావాభావము కాదు. కావున ఇది మనధారణ కావల. అటులని దీనిని ఇయ్యకొనకుండ వీలు లేదు.

దీనికిని శంకరదర్శనమునకును గల పోలికనిబట్టి పలువురు శంకరదర్శనమును ప్రచ్ఛన్నబౌద్ధమని అన్నారు. కాని అది నిక్కము కాదు. శంకరులు బ్రహ్మమును చాటుచేసికొని శూన్యమతమును స్థాపింపలేదు. ప్రత్యుత వారి పరమగురువులగు శ్రీ ౬ గౌడపాదాచార్యుల వారి వలె వలసినదానిని కైకొని శూన్యసిద్ధాంతమును ధ్వంసము చేసిరి.

స వీ ను లు

నేను, లేక ఆత్మ, నిక్కమునకు లేనిచో నిక బ్రహ్మము ఉన్న నేమి ఊడిన నేమి? నేను

అవిద్య నాయఁగ నే జీవునికడ బ్రహ్మము స్వస్వరూపమున ప్రతీత మగును. భామతీకారులు శాంకరభాష్యమునకు టీక వ్రాసిరి. వారును అదైవతవాదులే. కాని జీవభావము బ్రహ్మము యొక్కయే అంశవిశేషమని వారి అభిప్రాయము. ఇటులాయెనేని జీవుఁడు బ్రహ్మమునకు అనాదికాలమునండియు అంశవిశేషముగా ఉన్నాఁడన్న మాట. ఏది అనాదికాలము నుండియు ఉండునో అది అనంతకాల వ్యాపి.

*అచ్ఛేద్యోఽయ మదాశోఽయ మక్షేద్యోఽవోష్య ఏవచ. గీత-౨.

ఉన్నయెడలనే జగత్తుతో గాని బ్రహ్మముతో గాని ప్రయోజనము గదా !

కావున అద్వైతమునకు భంగము రాని చందమున ఈ నేనును నిలువలెనని నవీనులు అందురు.

‘నాకు రెండు ప్రకృతులు కలవు; ఒకటి పర, రెండవది అపర. పర-జీవప్రకృతి. అపర-మన్ను మిన్ను నిష్ఠ నీరు గాలి మనస్సు బుద్ధి అహంకారము.* ఈ రెంటినయోగమే† జగత్తు. ఈ రెండు ప్రకృతులును నావే’ యని గీత యనును. మఱియు నన్ను సర్వభూతముల

కును భీజమునుగా నెఱుంగు మని భగవానుడనుచు.

ఈసంయోగము అధ్యాసకంటె అనఁగా భ్రమకంటె లేక అసత్యముకంటె దృఢమయి యుండవలయును.

జీవుఁడు నాయంశమే అనుటయు, అతఁడు శరీరము గొనుననుటయుఁ గలిగి ఇదంతయు వట్టి అధ్యాస యగుచో ఆమతము అడియాస యని నవీను లనుచున్నాడు. వీరి యభీష్టము తెలుపుటకు మఱొక వ్యాసము వలయును.

ని శా కాం త

(SHELLEY'S "TO THE NIGHT")

నెట్టి లక్ష్మీనరసింహము గారు (కవితాసమితి)

౧

రాగదమ్మా, నిశాకాంత, వేగిరమ్మ! - పడమటి కడలి యలలపై వడిగ వడిగ

నడుగు లిడుచును నడిచిరావమ్మ, వేగ!

దట్టముగ మంచుతో నిండినట్టి తూర్పు-కొండ గుహలందు నుదయంబునుండిప్రాద్దు గ్రుంకునంతకు నొంటిగాఁ గూరుచుండి, - పీఠియును భీతియును మొలపించుస్వప్న జాలములఁ జాలనల్లుచు, సౌమ్యపును భ-యంకరపు నౌచు నుండు వీ పండువలన :

వడిగ రావమ్మ, యాగుహల్ వెడలి, దేవి!

* గీత. — ౭-౪, ౫, ౬.

† శ్రాటియందును ఆలివిప్యయందును అధ్యస్తము చేయఁబడిన సర్వము రిజితిము*వీని సంయోగమువలె ఈ శాంతి సంయోగముగూడ ఇతిరేతర తద్ధర్మాధ్యాస లక్షణ మని శంకరులు—గీతాభాష్య-౧౩-౨౬.

౨

మినుకుమినుకుమటంచును మెఱయుచుక్క-లందముగఁ జెక్కియున్న నీలాంబరమును

గాయముచెల్లఁ జక్కగాఁ గప్పకొమ్మ!

కొమ్మ, దననరోజాక్షియచులను నీదు - కప్పఁగొప్పతోఁ బూర్తిగాఁగప్పి, యాపె
మూర్చిలఁగ ముద్దుగొమ్మ, యోముద్దుగుమ్మ! - పిదపఁ బురములందును జనపదములందు
మత్తుమందుఁజల్లుచుఁ జరింపఁగదవమ్మ! - వేచియుంటి నీకయి కనుల్ వాఁచునట్లు :

జాగుమాని, నిశాకాంత రాగదమ్మ!

౩

లేచి యరుణోదయమును నేఁజూచినపుడె, యుస్సురనుచు నీకొఱకు నిట్టూర్చినాడఁ!

బ్రాద్దపై కెక్కి, మంచెల్లఁబోయి, యెరడ

మింటినడుమనుండి విరులమీఁదఁ, దరులమీఁద, రవి తనకరముల మోక్షింపట్లు

తీవ్రముగఁ బడినప్పడుక, దివనకాంత-యలసి, విశ్రాంతినొందఁగాఁదలఁచి, యింటి

మొగముపెట్టి కిట్టని చుట్టముగతి మసలు-చున్న యిప్పడుక, నామదిక నిన్నెతలఁచి

యోనిశాకాంత, నేను నిట్టూర్చినాడఁ!

౪

పాలఁతి, వింటివా? నీదుతోఁబుట్టువైన - మృత్యుదేవత నాదుసమీపమునకు

నరుగుదెంచి, “నేవలయునా?” యనుచునడిగె;

నీకుమారి, నిద్రాదేవి, సౌకుమార్య-మొలుక, మూతలుపడెడు కన్నుల ననుగని,

“క్రక్కకుఁ వచ్చె, యక్కునకక్కుఁ జేర్చ-మందువా? నేనువలయునా?” యనుచు, నెండఁ

బడిన తేంట్ల రవమువంటి నుడులనడిగె: - “నీవునలదు”; “రావలదమ్మనీ”, వటంచు

వారలకు మాఱుపలికినవాడ నేను.

౫

మృత్యువెట్లును దప్పకయేగుదెంచు - వేగమే: కటా! య్యంత వేగముగ నె:

ఆపెనుకనుండఁగాఁబోవు నీవు నాకు;

నిదురయును రాకమానదుగద? యది నను - వదలిపోవునప్పటికిఁ బోవుదువు నీవు;

మృత్యునిద్రల నేనుబ్రాధింపక యిదె - వరము నడుగుచుంటిని బ్రేమవలన నిన్ను;

ఓనిశాకాంత, యెయ్యారమైన పెండ్లి-నడకలనుమాని శీఘ్రయానంబుతో నె

వేగ రాగదమ్మా, రమ్మ, వేగిరమ్మ!

కన్నడిగలు-తెలుగలు

విద్వాన్, కూరిగనూరు నరసింగరావు గారు, బి. ఏ., యల్. టి.

“సత్యమేవ జయతే నాన్యతమ్”

కన్నడిగలును తెలుగలును చాలకాలమువఱకు కలసి మెలసి యుండిరి. సహవాసమువలనను, సమీపవాసము వలనను బుట్టినసంబంధము ఆయాజాతుల సాంఘిక, రాజకీయమతప్రపంచములం దక్కడక్కడ కన్పట్టుచున్నది. అట్టిసంబంధ మొంతమట్టుకుండెనని చెలిసికొన

వలయునన్న ఆయా జాతుల ఇతిహాస గ్రంథములను, వాఙ్మయచరిత్రములను పరీక్షింపవలయును అత్యమిత్రజాతి భాషాభిమానమున సత్యాంశమును గప్పిపుచ్చక, విషయముల నున్నవియున్నట్లు విలిపింపకాధారములతోను, గ్రంథాంతరికవాఙ్మూలములతోను సమర్థించి వెలివేసి సత్యప్రియులగు వాచకమహాశయులే స్వసిద్ధాంతముల జేసికొన వినువలయును. స్వాభిప్రాయములన్న దెలుపవచ్చుచు గాని అకారణముగా నితరుల నిందించుటనుచితము. ఆత్మస్తుతిని ఊమింపనగుగాని పరనిందను భరింపతరము గాదు. ఇటీవల కొందఱాంధ్రులు విలిపింపక ప్రఖ్యాతిజెందిన పరదేశభాగములను తమదేశములోనివి యనియు, పరాక్రమవంతులైన రాజులు తమ జాతికి చేరిన రాజు లనియు, విద్యానిధులైన పరదేశకవులను తమకవులనియు సాధింపఁబూని నిర్ణేతుకముగా కన్నడిగల నొక ప్రక్కను, తమిళుల నొకప్రక్కను చులకనగా జూచి వారిని ఖండించి వ్రాయునపుడు నీచత్వని ప్రయోగించినారు. కర్ణాటభాషయం దల్పపరిచయ మున్నంతనే వారిట్లు కర్ణాటదేశజాతిజీవన వాఙ్మయచరిత్రముల రహస్యస్వరస్యము లెఱుగక అబద్ధవాక్యములను కొన్నిచేర్చి

వక్రసిద్ధాంతము నొక్కదానిం గూర్చుట అన్యాయము. ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రోపోద్ఘాతమును దీని కుదాహరణముగా జూపవచ్చును. ఇట్టి చేతలవలన సత్యభంగము చేకూరుటయే గాక పరస్పరజాతి విద్వేషమును అనైకమత్యమును సృష్టియగును. గనుక సత్యాన్వేషకులగు నామిత్రులు బ్ర. శ్రీ. సోమశేఖరశర్మగారు సంకయగ్రస్తములైన కొన్ని విషయములను గుఱించి వ్యాసము నొక్కటివ్రాయుమని ప్రోత్సహించిరి పరస్పరజాతివిద్వేషమును పోగొట్టుట కట్టిలేఖనము సాహాయ్యక మగుననుతలంపున వైశేర్కొనిన విషయమును గుఱించి వ్రాయ సాహసించిరి.

నే నీవ్యాసమనందు కర్ణాటకదేశవ్యాప్తిని గుఱించియు, కర్ణాటజాతిజీవనమును గుఱించియు, కర్ణాటభాషాస్వరూపమును గుఱించియు, కర్ణాటసంగీత ప్రాచీనతను గుఱించియు, కర్ణాటసాహిత్యపోషణమును గుఱించియు కొంత పరిశోధించి అతిసంగ్రహముగా ముఖ్యాంశములను మాత్రమే వ్రాయుచున్నాను.

కర్నాడు—నామము సలక్షణ మైనది; సార్థకమైనది. ప్రకృతి, పురుషుడు నని రెండువస్తువులు గలవు. వానిలో ప్రకృతి పంచభౌతిక బుద్ధిభేదములకు చిరకాలము లాంగని లక్షణములు గలది. దాని లక్షణములు ధ్రువము లనియు దృష్టిగోచరము లనియు మనము నమ్మవచ్చును. ప్రకృతిప్రదేశముబోలె, పురుషదేహ మంతగా ధ్రువమైనది గాదు. జరాభారమునకును, వ్యాధివేదనకును, మర్ణక్షతికిని త్వరగా మాటిపోవు లక్షణములు గలది. ఈ కారణముబట్టియే వివిధజాతులవారు వారి వారి శాశ్వతములైన దేశనామములతోనే పిలువబడిరి. మఱియు లక్షణములు బాహ్యములు, అంతరఘటనని ద్వివిధములు. బాహ్యలక్షణములు చక్షుర్గోచరములు. అంతర్లక్షణము లలిగూఢములు. గనుక జనులు బాహ్యలక్షణముల నవలోకించియే దేశనామముల నిదసాగిరి. ప్రకృతి లక్షణములలోని బొన్నత్యము, వర్ణము ననునవి విస్తృతములైనవి. కాబట్టి, జనులు జనాంగమును, జనసాసనమును, కనుగొనుటకు కొండలను గుఱుతులుగా నుంచుకొనిరి. నేలను

గుఱుతులుగా నుంచికొనిరి; ఏఱులను గుఱుతులుగా నుంచి కొనిరి. ఈవిధానమున కర్నాడును నామకరణ మేలక్షణములనుబట్టి కలిగినో పరీక్షింతుము.

కర్నాడు=కరు + నాడు=మిట్టసేలయని యర్థము. దొడ్డబెట్ట మొదలగు పర్యతములగలిగి మైసూరు పీఠభూమి తో గూడుకొన్న ప్రదేశమునకు మిట్టసేల యని పేరు తెట్టుట తప్పుగాను. లక్షణమునబట్టి దేశములకు శేర్లుపుట్టుచున్నవనుటకు విరోధాఖండముండలీ నెదర్ల్యాండ్సును పదమును లక్షింపుడు. నెదర్ల్యాండ్సు నిన్నభూములు, పల్లపుసేలలు. ఈ యొక్క నిదర్శనమే చాలు. కర్నాడు=కర్ + నాడు=కందు + నాడు=నల్లసేల యని యర్థము. దక్షిణహిందూస్థానమునందలీ పీఠభూమి యగ్నిపర్యత దహన జ్వాలల ననుభవించినది. భూగర్భితములైన లోహములెల్ల ప్రవరూపమున ఏఱులైపాటిసేలను నల్లసేలగా జేసినవి. భూమిశాస్త్రజ్ఞు లట్టిభూమిని “అగ్నిపర్యతభూమి” (‘Volcanic Soil’) అందురు. ఇట్టి యగ్నిపర్యతప్రకోపము పూర్వమున కర్నాడునందు కలిగియుండవచ్చుననుటకు మద్రాసు కర్నాడులోని బళ్లారియండలముననుండు లోహమయమై సారవంతమైన రేగడసేలయూ, కడపయండలమున దొరకు నల్లతాళ్లును, బొంబాయి కర్నాడునందుదొరకు పలకతాళ్లును మైసూరు రామగిరులందు కనబడుబంగారపు గనులును సాక్ష్యములు. ప్రధానలక్షణమున, కలభముగాతమకంటుబడుసేలవన్నెను బట్టియే కర్నాడుని శేరిడిరి. కర్నాడునందుండు కొండలను నీలగిరులని=నల్ల కొండలని పిలిచిరి. అందలీ యున్న తపస్వతమ కర్నాడులోనిదగుట దానికి దొడ్డబెట్టయను కన్నడ శేర్లుబెట్టిరి. కర్నాడునందు పారునదిని కృష్ణానది నల్లయేఱని బలికిరి. తెలుగువారు కర్నాడు మేరనుండు అడవులను నల్లకుల లనిరి. ఇదియంగాక “కన్నడముకస్తూరి” యను నొక నానుడి గలను. ఒకవస్తువు నింకొకవస్తువునకు బోల్చునపుడు ప్రధానలక్షణసామ్య ముండవలయుగదా! ఇందు కస్తూరినలుపును శేలకులుపునకును, కస్తూరిగంధమును మైసూరు మొదలగు ప్రదేశములనుండు చందనవృక్ష గంధమునకును బోల్పిచెప్పియున్నారు. ఇట్లు పర్ణమును వాసననుబట్టి కన్నడమును కస్తూరికిబోల్పిరి. కన్నడము

కస్తూరియనుటకిదియే కారణము. తెల్ల + అను=తెలుగు అనుటకును, “తెలుగుతేట” యనుటకును కారణము లివియు, నిట్టివియు నుండు. ద్రావిడులు సమభూములందును, సముద్రతీరభూములందును వసించెడివారు. గనుకనే ఎత్తయిన కర్నాడును కరువాడని పిలచినారు. స్వదేశజనులు భూవర్ణమును బట్టియే కర్నాడుని వాడినారు. కర్నాడు అనుపదమునందలీ రూపము కందు + పొక అను సమస్త పదమున నెట్లు కర్పొక (అనుము)అనిమాటినదో అట్లునే కరిదు + నాడు=కర్నాడునియైనది. ‘కన్నడ’ అను పదము ‘కర్నాడు’ను పోమునకు రూపాంతరము. కర్నాడు=కర్నాడు + అ, ‘అ’ యను నది సుబంధార్థకమైన వ్యవీచితక్రి ప్రత్యయము. అద్దానినే ఆర్యులు తమభాషలో కర్ణాటమని మార్చుకొన్నారు. కర్నాడుభద్రము వాడుకలో కన్నడమైనది. వలపలికకు పూర్వాక్షరము ద్విత్వమును బొందు వ్యాకరణవిశేష మిందు అన్వయము: ఉ. కబుక = కబ్బు = (చెఱుకు) ఈ ‘కన్నడ’ శబ్దమును కర్నాడునందలీభాష కుపయోగించుచున్నారు. తదితరసదర్శములందు విశేషణపదముగా వాడుచున్నారు. కర్నాడునం దుండువాడు కర్నాడు + ఇగ=కర్నాడిగ=కన్నడిగయ్యె. కన్నడిగలు, తెలుగులు, తమిళ మలెయాళులు దక్షిణ హిందూస్థానమున చిరకాలమునుండి యుండినవారు. ఆంధ్రులు త్తరహిందూస్థానమునుండి వచ్చినవారు. ఈ వాదమునకు, సంస్కృతపదములను జేర్చక జాతీయపదజాలము తోనే రచించిన ఏలపాట మొదలగు పామరజనుల పాటలును, సంస్కృతవృత్తలక్షణములకు భిన్నములుగా నుండు సీసపద్యము మొదలగుజాతివృత్తములును తార్కాణములు. వేరేల? వృత్తములను సంస్కృతవృత్తములనియు, జాతి వృత్తములనియు విభాగించుటయే యింకాపదా? ఏజాతి? తెలుగుజాతి. ఇది యొక్కటియే చాలు తెలుగువారార్యులు కారనుటకు. ఆంధ్రులార్యులై యుండవచ్చును. వారిట్లు తెలుగులలో గలసి వారిని వశముచేసికొని, తమజాత్యభిమానము బేడజాలక తెలుగుపద్యములకు జాతి వృత్తములని శేరిడిరి. ఆంధ్రులు తెలుగులు ఒక్కరేయైన ఆర్యవర్ణమునకు జేరిన యాంధ్రులు, ద్రావిడవర్ణమునకు

జేరిన జాతివారి ఛందస్సును ఎరువు పుచ్చుకొందురా? స్వదేశీయుల నరగంట చూచుచు తమ అర్థాంగీకార శ్వాసమున వారి ఛందోల్కణములను గొన్ని యట్లు చేయుచి తమ అర్థసంస్కృతవృత్తముల ననేకములను వానితో జేర్చి సంస్కృతవృత్తములు జాతివృత్తములని విషయ భేదమును లోగొన్న విభాగము నొక్కటి చేసిరి. కన్నడిగలు తాము ద్రావిడసంఘమునకు జేరినవారని చెప్పి కొనుట గౌరవహీనమని భావించుట, ఆర్యులైననే స్వర్గ ప్రాప్తి యని వారు నమ్ముదు. కన్నడిగల తెలుగుల స్వజాతిఛందస్సులు అనేకసమానలక్షణముల గలిగియుండుటచే విప్పట్టున నింతవాసితిని. ఆప్రసంగము నట్లించి యాకర్మాదంతజతు వ్యాపించియుండెనని చూతము.

తొమ్మిదవ శతమానముననుండిన రాజకవి శృప యుగజేవుడు తన “కవిరాజవార్త” మను లక్షణగ్రంథమున కర్ణాటదేశపు ఎల్లలక్షనజించి యిట్లు వాక్రచ్చినాడు:

కావేరియందమాగో
దారి పరమిద్దనాడదా కన్నడవో
భావినిది జనపదంపను
ధాత్యయవిలీనవిశద విషయ విశేషం.

—ప్రథమపరిచ్ఛేదము, ౩౬ పద్యము.

ఇది గ్రంథాంతరికవాక్యాలము, నామాటగాదు. ఈమేరలనబట్టిచూచిన వెంగి నాడును, దానియందుండిన కమ్మెనాడును ఈప్రదేశములోనివై యున్నవి. పై జెప్పినట్లు అగ్నిపర్యత శిఖలచే దగ్గముగటంబట్టియే వెంగి నాడు=వేగినాడు=దగ్గర ప్రస్తుతి పిలువబడె. కమ్మెనాడు పరిమళ పృథువువృక్షములు బుట్టినిల్లగుచేత నట్టి పేరునబరగె. వెంగీవిషయమే

“అభిగీతకుసుమపరిమళ
ఫలరసమందానిశాద్రికాననలీలా
విశేషనదింభోజయహీ
తత్మమేనిపుధు విషయజనక వెంగీవిషయం.”

(రన్నని అజితపురాణము —ప్ర. ఆ. ౨౩ ప.)
అని రన్నమహాకవివ్రాసినపుడు దానిలోనన్న కమ్యకబ్బి మను సార్థకముచేసికొనజాలు కమ్మెనాడెందులకు పరిమ

ళపుష్పభరితముగనే యుండెను. ఇప్పుడు వెంగిమండలము ను నివాసప్రదేశముగా జెప్పికొన్న ఆదిపండు పొన్నడు మొదలగువారు ఆంధ్రులుగాని తెలుగులుగాని ఎట్లుగుదురు? గోదావరీ కావేరిమధ్య భూమికి కర్ణాటకుని ప్రమాణపరమన్నపుడు తద్దేశాంతర్గత వెంగిమండలముగాని, విజయనగరమును లోగొన్నదత్తమండలములను గాని తెలుగనాడని యెట్లు చెప్పనగును? మఱియు పైజెప్పిన కారణములంబట్టి బల్లారిమండలము నల్ల సేలగలది. విజయనగర మందులోనిది. ఏకాదశమునను తెలుగనాడులోనిది కాజాలదు. కర్నాడులోని ఊర్ల పేరుల పరిశీలించిన కొంచెమించు మించుగా నన్నియు కన్నడమాటలే. ధారవాడను తెలుగ పద మనజాలగదా! బాడగన గ్రామము; ధారబాడ=ధారవాడ. బెజనాడయు నట్టిదే. మధ్యనుండు నెల్లూరు ఓరగల్లు మొదలగునవియు కన్నడపదములే. ఊర్ అన్న నుండుచోటు. కల్ అన్న పర్యతప్రదేశము. నెల్లు=నల్లు ఊర్=గ్రామము నెల్లు అర్థమున నెల్లును పదము తెలుగునలేదుకదా! పూర్వీకులు గ్రామముల పేర్లను ధాన్యపు పేర్లతోను, తాళ్ల పేర్లతోను, నీళ్ల పేర్లతోను బిలుచుచుండెడివారు. ఉదాహరణము-జోళ్లపరాసి-జోన్నరాసి, సంగనకల్లు=సంగనగల్లు కల్ బావి=తాతిబావి ఇట్లు నై పరికరస్తుసంబంధముతో బిలుచుటకు కారణము నేనప్పుడే పైన జెప్పయున్నాను. ఇక పంపడు తెలుగజేమీ కాలనామములను పరిశీలించి కనుగొందము. పంపకవిత్తండ్రి జైనమతము నవలంబించెను. అతని పూర్వీకులు వైదికమతావలంబకు. పంపనిత్తండ్రి అభిరామ దేవరాయుడు. అతడు పితృపరంపరగా వచ్చిన మతమును వదిలి నూతనమతమును స్వీకరింపనియందున్న వివేక విమర్శకులగు నయస్థితియుం దుండవలయును. అట్టి పయస్సు నలుగోండ్లందము. చిన్నతనముననే బుట్టియున్న యశని మనకు ఇగవదియేండ్లయిన నుండును. అప్పుడు అభిరామదేవుడు తెలుగనాడునుండి కర్ణాటమున కిరిగి తనకొడుకును కర్ణాటభాష నభ్యసింప నొజ్జలయొద్దకు బంపునా? అడు అప్పకాలములోనే అద్వితీయపాండిత్యము కన్నడమునబడని దేశికబృహు వ్రాస్తుననా? సాధ్యములను పర్యాలోచింపుడు. మఱి

యొకమాట. పంపనికీ సాహిత్యముచేయ పాఠము జెప్పించిన గురువు తెవరు? కర్ణాటకులే యుండవలయుగదా? పంపయను నామము నింత విచారింపుడు. ఈ నామము పంపాక్షేత్రప్రాంతమునుండి వచ్చినది. తెలుగువాడులో పంపపదము నామకరణమునకు వాడినది విరళము. పంపడు జైనవిద్వేషముగల తెలుగువాడునుండి జైనుల కాశ్రయమును కర్నాటకునకు వచ్చిననుకొందము. అతని కొడుకునకు వైదికమతమునం దవిశ్వాస ముండిన నుండవచ్చుగాక. తెలుగుబాసతో పగయేల? ఉభయభాషలందు పాండిత్య మున్నదని చాటుటకై పంపకవి లన ఆదిపురాణమును కర్ణాటభాషలో వ్రాయుటయే గాక దానిలో సంస్కృతమున పద్యముల వ్రాసి జొన్పినాడు. తెలుగు చెలిసియున్న తెలుగునను జేయరాదా? తెలుగుననే గ్రంథము నేదైన నేల వ్రాయలేదు? నిరర్థకమనియు, తనరాజున కప్రియమనియు వదలెకన్నను కన్నడమును ప్రశంసజేసి యతనిమెప్పు బహువచ్చును గాని పంపకవి తెలుగువాడేయైన జాత్యభిమానమున జారవిడిచి, తెలుగును తెలుగునను పాఠమున్నను సందర్భ మొకటి కల్పించుకొని ఆంధ్రులను గూర్చి తనయాది పురాణమున

క. “కేరళవికటీనూ

త్రారణణణిమలయయవతి దర్పణనాంధ్రీ

నీరంధ్రబంధురస్తన

హానుదారం సరస్వతీమణిహారం” — ప్ర. 32.

అని వ్రాయనా? వేంగియండలము కర్ణాటములోనిది. పంపడు శుద్ధకర్ణాటకుడు. అట్లుగుటచేటియే కర్ణాటయునకుల సోదరిభావముగని గౌరవబుద్ధిని వారి నిందు చేపడయ్యె. పంపడు తెలుగుజైనభారతమును జూచి కన్నడమున పరివర్తనము జేయుటంజేసియే నద్దాని నల్లకాలము లోనే ముగించెనను ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రమునందలివాక్యము నిరూధార మైనది. ఇక పొన్నకవి, నాగవర్మాదికవులును కర్ణాటకులని తేలుచున్నది. కర్ణాటదేశమున జినసమును ప్రదీపమడై రత్నత్రయమున నొకడైన పంపకవి కర్ణాటదేశియుడనియు కర్ణాటకవిపుంగవుడనియు గొంత

వఱకు బర్యాలోచించితిమి. ఇకనుభయకవి చక్రవర్తి బిరుదులనుబడసిన పొన్నరన్న జన్నలనుగూర్చి కొంత విచుర్చింతము. జన్నడు తనయశోధరచరిత్రమునం దిట్లు వ్రాసియున్నాడు:—

క. “కన్నర నాదరదింకుడై

హొన్నం మనమొనెదు తెలపంకుడెరన్నం

మన్నిసి బల్లాళంకుడై

జన్నం కవిచక్రవర్తి వెసరంతలేదం.”

ఈపద్యమున బేర్కొన్న రాజులందఱును గర్ణాటదేశమున రాజ్యముల నేలి కవిరాజులను కవిచక్రవర్తులుగా జేసిన కర్ణాటకులు. పొన్నడు మల్లపయ పున్నిమయ్యలప్రార్థనానుసారముగ పురాణమాడామణి యని పేరుగన్న శాంతిపురాణమును వ్రాసెను. వల్లపశబ్దముందలి ‘అప్ప’ శబ్దము కర్ణాటకపదము. ‘అప్ప’ శబ్దము తెలుగునందు అక్కయను యర్థముగల స్త్రీవాచకశబ్దముగా వాడబడుచున్నది. కన్నడమునం దయ్యదిపుల్లింగశబ్దము. మఱియు మల్లపకు అమృతభక్తుడను ప్రఖ్యాతిగలదు. అయ్యయన్న కర్ణాటభాషయందు తండ్రియని యర్థము. అప్పయనుపదమునకు పర్యాయపదముగా వాడుబడుచున్నది. అమృతభక్తుడై శాంతిపురాణమును కర్ణాటభాషను వ్రాయించిన మల్లప్ప కర్ణాటకుడు. అతడు గోదావరి నుండి కావేరీవరకు వ్యాపించియుండిన కర్ణాటదేశములోని కమ్మనాడునందలి పుంగనూరు నివాసి. శాంతిపురాణమును వ్రాసిన పొన్నకవి నామము సహితము కర్ణాటశబ్దమే. నాడునుబట్టి చూచినను, నామమునుబట్టి చూచినను పొన్నకవి తెలుగువాడుకాదు. శుద్ధకర్ణాటకుడే. రన్నని పోషకుడును రన్నడును పై జెప్పినట్టి కారణములచే కర్ణాటకులే జన్నడు నట్టి కన్నడిగడే. ఇక కర్ణాటకభంజనమును కర్ణాటక కాదంబనిని వ్రాసిన నాగవర్మ నింతకనుగొందము. అతడు తన ఛందోబుధిని వ్రాసికొన్న దేశవర్ణనమును, తెలుగువారు ఎల్లవేళలందెల్లడలను చదివి, నాగవర్మ తెలుగడని చాటుచున్నాడు. అతడు తెలుగుడు కాడనుటకు నతని కర్ణాటగ్రంథములే ప్రబలతార్కాణములై యుండుటయేకాక

అతడు చెప్పిన వెంగిమండలమును వెంగిపళువు గ్రామమును నృపతుంగని వాక్యానుసారముగా కర్ణాటకదేశములోనివి యగుచున్నవి. బొంబాయిరాష్ట్రములోని కర్ణాటప్రదేశమునందు వెంగిపళువునది యొకటి యున్నదని కర్ణాటకపరిశోధకులొకరు అనేకసంవత్సరములకు వెనుకనే కర్ణాటపరిమత్పత్రికయందు నూచించిరి. అది యటుండనిండు. వెంగిపళువును శబ్దములోని శకారము కర్ణాటవర్ణమాలలోనందు దేశీయాక్షరము లైదింటిలో ఒకటియగు శకారము. ఈ శకారము కర్ణాటకమునందు, ద్రావిడమునందుమాత్రమే గల వర్ణము. తెలుగునందీవర్ణము లేదు. అట్టి శబ్దముగలమాటను గ్రామమున కిడ నెట్లు పొసగును? కన్నడిగలు కన్నడమాటతో నాయూరికి 'వెంగిపళు' నని పేరిడినారు. పళువన్న నడవి యని యర్థము. పూర్వమున నన్నిప్రవృత్తప్రశోబద్ధాత్మ లోహారసమున నెంతవేగినను దండకారణ్యభాగమై యుండిన వెంగివిషయమున స్మృతసంపత్తి లేకుండునా? కొండగులుతు, కోనగులుతు, అడవిగులుతు, మడువుగులుతుబట్టి కేరులు పెట్టుచుండిన దేశీయులు తమ పూర్వపద్ధతి ననుసరించి వృక్షసంపత్తియే ప్రధానలక్షణముగా గలిగిన యచ్చటికి వెంగిపళువును పేరుపెట్టిరి. తరువండములతో నిండిన ఈప్రదేశమును బ్రాహ్మణులు తమనివాసమొగ్గయుగు అగ్రహారముగా జేసికొనుటకు నిదియే ప్రబలకారణము. పళువునంతతో పోలి నాగవర్మ కవి తండ్రిపేరు నింతపరిశీలించును. నాగవర్మ తండ్రిపేరు వెల్లుమయ్య. అమృతబ్దమునకు అయ్యశబ్దము పునరుక్తియగు. అమృతముమాట, పుల్లింగమున కర్ణాటభాషయందు మాత్రమే, కర్ణాటనామములందుమాత్రమే ప్రయోగింపబడుచున్నదని నే నప్పుడే చెప్పియున్నాడను. పొన్నరన్న నాగచంద్ర మొదలగు కవులు తమ గ్రంథములందీపదమును వాడియున్నారు.

మల్లికార్జున.
మల్లపయ్యన తమ్మనమ్మనభక్త నామముదాత్తనీ
మల్లపయ్యనో శోష్యగుం పితృభక్తియొం వినయోక్తి
—పొన్ననిశాంతి పురాణము ప్ర. ఆ. ౪౦. ప. [యుం

చంపకమాలె.
[వినాకవెత్తవో
దుదోశరవెత్తవోదుదోలలాటది నింగళగల్గదెత్తవో
దుదోగురునూనూతానుమణమున్న లంపురుదెత్తవో
[రుదో.
—రన్నని గదాయుధము తృ. ఆ. ౫౦. ప.
నొసలాళోకణ్డ మెందునచ్చి పారెదెంతానక్కె—
[తమ్మమ్మన
క్రి. సలంబం తిరువాయ్మొతందరివరే—
—రన్నని గదాయుధము.
చంపకమాలె.
ధినువెనరాతిమండలము నెన్నునుజంగనగమ్మనిత్తుసా
[దం
పసుధేయనీవెనెందునుదోళో తటిసంపదాత్తి
[రాఘవం.
—నాగచంద్రుని పంపరామాయణము ప. ఆ. ౧౧౬ ప.
నాగవర్మయు నతనిపితృపరంపరయు కర్ణాటవాస్తవ్యులగు కన్నడిగలగుటనే వారి నానుధేయములం దీపద్ధకర్ణాట శబ్దము కావంబగుచున్నది. ఎప్పుడునాయక, కృష్ణమ్మ కృష్ణమాచార్యులు అనుపేరులుగలవారుతోలిగన్నడిగలే. కర్ణాటభాషలో జైమినిభారతమునుద్రాసిన లక్ష్మీశుడను కవి తాను 'అణ్ణమాంకనసుతం' అని చెప్పికొన్నాడు. ఇందలి అణ్ణము యకపదము తత్పదధారి కన్నడిగ డని చాటుచున్నది. మఱియు నాగవర్మొల్లి పేరు తుదఁబెప్పేశబ్దమున్నది. అయ్యది అంబాశేబ్దబద్ధ వము. దానికి తత్పనుము అంటె. తెలుగున 'అంబా' శబ్దమునకు తత్పనుము 'అంబ'; తద్భవము అమ్మ. ఇదియు నాగవర్మ పూర్వీకుల కర్ణాటకత్వమును నూచించుచు న్నది. . గనుక, నిలుమారి నారాయణరావుగారు, వంగూరి సుబ్బారావుగారును వ్రాసి వాదించినట్లు చంపకవి మొదలగువారు ఆంధ్రులుగాని, తెలుగులుగాని కారు. శుద్ధకర్ణాటకులే యగుదురు. వారు ఆంధ్రులునుగారు, ఆంధ్రదేశమునుండియు వెడలిరాలేదు. ఆంధ్రగ్రంథముల నెవ్వియును వ్రాయలేదు. అశ్విమిత జాత్యభిమానసంబోధితమైన వారివాదము సత్యవిరుద్ధ.

మును, అబద్ధమునై యున్నది. ఆంధ్రులనిగాని తెలుగలనిగాని చెప్పికొనని పంపకవి మొదలగువారిని వారు లేనివాదము నొక్కటి లేవదీసి ఆంధ్రులనిరిగాని, నిక్కముగా కర్ణాటకపులనిసింపుకొనజాలు నారాయణభట్టు, నన్నయభట్టు, పాల్కురికి సోమనాథ, శ్రీనాథ, కృష్ణదేవరాయ మున్నగువారిని లెక్కకు గొనరైరి. నీ నిటు చెప్పటవాదమునకు ప్రతివాదము చేయునభిలాషంగాదు. నందంపూడి శాసనమున—

“యస్సంస్కృతకర్ణాట

ప్రాకృతైవైశాచికాంధ్రభాషానుకవిరాజశేఖర...”

యని నారాయణభట్టును నన్నయ తానును రాజవాక్యములతో శాశ్వతముగా ప్రశంసించియున్నాడు. సమాసపదమును గూర్చుటయందు అల్పాక్షగళబ్దములను అబలాశబ్దములను మొదలు నుంచుట వ్యాకరణవిధిగా నున్నది. విపులశబ్దానుశాసకుడు, సంస్కృతవ్యాసభారతి పరిశుభ్రకుడును నగు నన్నపార్థుని శాసనమునందు సమాసవాక్యమును గూర్చుటయందు తప్పుచేయుదుగాదా? అయిన నాంధ్రశబ్దమును గొననుంచి సంస్కృతమునకు తరువాత ద్వితీయస్థానమును కర్ణాటమున కొనగియున్నాడు. ఇది యంతయు హృదయంగమముగా నున్నది. దీనికి కారణమండవలయుగాదా? మఱియు శాసనకర్త, నారాయణభట్టును కవియనక సువియనియు నందునను సుకవిరాజశేఖరుడనియు, కవీభవశ్రాంతుడుడనియు సంచోధించియున్నాడు. కాలజాతిబలగౌరవములను బట్టి సమాసవాక్యములందు పదములకు తత్తమచిత్తస్థానము లాసంగుటకు కవిప్రయోగములు గలవు. కాలక్రమమునుబట్టి గూర్చిన మీన, కూర్మ, నరాహ, నారసింహ, వామన, పరశురామ, రఘురామ, కృష్ణ, బుద్ధ, కల్కలవతారములను వాక్యమును, జాతిక్రమమునుబట్టి గూర్చిన బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రులను వాక్యమును, బలగౌరవములనుబట్టి గూర్చిన రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులను వాక్యమును ఉదాహరణములుగా గొనవచ్చును. ఇందు నారాయణభట్టు పాండిత్యమునకు మాత్రమే పాగవడలేదు. ముఖ్యముగా వివిధభాషలందు కవిత్వము

జేయజాలు బలగౌరవములకు శ్లాఘింపబడినాడు. ఆంధ్రవైశాచికప్రాకృతభాషలందు కవిత్వము జేయుటకంటె కర్ణాటభాషయందు కవిత్వముచేయు శక్తియు, నద్దానియందుకంటె సంస్కృతమున కవిత్వముచేయజాలు శక్తియు నెక్కువగనుండి యుండవలయు. కావున కర్ణాటపదము సంస్కృతపదము వెంటనే గౌరవపడవి నలంకరించినది. నారాయణభట్టు కర్ణాటకుడుగాకున్న ఆంధ్రభాషయందుకంటె నులభముగా రసముగా కర్ణాటమున కవనముచేయగలుగు నాయననిది యిందు ముఖ్యాంశము. పూర్వచాళుక్యులు పశ్చిమచాళుక్యుల వంశశాఖవారుగాదా? పూర్వ సముద్రతీరమున నున్న తెలుగల గెలిచివారిని చెంతనున్న కన్నడిగలతోజేచి, పూర్వచాళుక్యులు వెంగిరుండలమున రాజ్యభారముచేసిరి. ఇక్కలమున జైనమతప్రాబల్యమున కునికిపట్టుగు పశ్చిమకర్ణాటమునువదలి, వైదికమతసానుభూతిగల చాళుక్యరాజశాఖ వెంటనే వైదికమతవిద్వేషులగు జైనులతో సరనారాయణులబోలె మతయుద్ధము జేయబూనిన నారాయణభట్టును నన్నయభట్టును విచ్చియుండవలయు.

ఉ. పాయక పాకశాసనికి

భారతసూరరణంబునందు నా

రాయణునట్టు తానును

ధరామరవంశ విభూషణుండు నా

రాయణభట్టు వాఙ్మయ ధు

రంధురుడున్ తనకిప్పుడున్ సహా

ధ్యాయుండునై నవాఁ డభిమ

తంబుగఁ దోడయి నిర్వహింపగన్,

వారు సహాధ్యాయులేగాక స్వవంశజులై యుండురని నాయభిప్రాయము. ఈయభిప్రాయమున కాధారము నందంపూడి శాసనమునందు ‘నన్ని నారాయణ’ యనుచోట నారాయణనామమునకు ముందు నన్ని యను పదము ప్రయోగింపబడియున్నది. నన్ని యన్న కన్నడమున సత్యుని యర్థము.

ఆ. ‘నిత్యసత్యవచన మత్యురరాధిపా

చార్యునజను నన్నపార్థుఁజూచి

పరమధర్మవిదుడు పరచతుర్వ్యాయ

భగణు డిట్టలనియె కరుణతోడ.

అని యన్నది.

“కావ్యానాంకర్త నన్నియభట్టో తేభిశో గండాచార్యః” అని నందంపూడి శాసనములో క్రింద నున్నది. సత్య నానందైన నన్నపార్థ్యుడు - నన్నియభట్టు = సత్యముయొక్క భట్టే యగుచున్నాడు. ‘అ’ యను షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయంతముతో గూడిన ‘నన్నయ’ యను విశేషణపదము కర్ణాటభాషకు కేరినది. నన్నపార్థ్య యను నామములోని అప్పశబ్దమును కర్ణాటభాషకు కేరి నది. నన్నప్పయను నామకరణమునకు ప్రయోజము నన్నప్ప = నాతండ్రియనిగాని, నారాయణప్పయను పదము నకు ప్రేమవాచకము గాని యుండవలయు. ఇవియన్ని యు సమన్వయించి సిద్ధాంతముచేసిన నన్ని నారాయణ భట్టును నన్నినన్నపార్థ్యభట్టును పశ్చిమ కర్ణాటదేశము నుండి, పూర్వకర్ణాటదేశమునకు చిక్కుకొనంతముతోగూడి వచ్చి, వైదికమతాభిమానమువల్లను, జైనమత విశ్వేషము వల్లను భారతాదివైదిక గ్రంథములను వ్రాసి, వైదిక ధర్మసంక్షేపమును జేసికొనుచు ధనయశోధనములను బడసిరిని తెలుచున్నది. నారాయణ భట్టును నన్నియ భట్టును సహాధ్యాయులుగా నుండుటయు, జైనభారత పురాణములు వ్రాసిన కర్ణాటకవులతో ప్రతిభటించి కర్ణాట కవనమునుచేయుటలు నారాయణభట్టునకు మత కవితా యుద్ధమున నన్నియభట్టు నారాయణ పదవి నొసంగుటయు, తాను నరస్థానమును స్వీకరించుటయు, తాను విప్రులశబ్దము శాసనమడుగుటకు తోడ్పడిన వివిధభాషాభిజ్ఞుడగు నారాయణభట్టునెడ తనకృతజ్ఞతను గనబఱచుటకై ‘పాఠ్యకపాకశాసనీకీ’యనుపద్యమున సహాధ్యాయులపేరును నుపయోగించి రాజరాజునుండి నన్నియ భట్టు నందంపూడి గ్రామము నతని కగ్రహారముగా నిప్పించుటయు, శాసనగ్రంథాంతరైతిహాసికాధారములై వై సిద్ధాంతమును సమర్థించుచున్నవి. ఇట్లు కర్ణాటకులే తెలుగభాషను సంస్కరించి, లక్షణసమేతముగాజేసి, భారతాది ఘనలక్ష్యగ్రంథములను వ్రాసియుండిరనుటకు చోటున్నది. గాని, ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రమున లిఖించి

నట్లు ఆంధ్రులే కర్ణాటలక్ష్యలక్షణగ్రంథములను వ్రాసి రనుట యబద్ధము. అదిపంపని! ముందే నృపతుంగుడు కవిరాజ మార్గమును లక్షణగ్రంథమును వ్రాసి లక్ష్యముల నిచ్చియున్నాడు. అతడు వినులోదయనాగార్జునాది కర్ణాట పద్యగద్య మహాకవుల లక్ష్యలక్షణగ్రంథముల ననుసరించి తనగ్రంథమును వ్రాసినట్లు చెప్పికొన్నాడు. మఱియు నన్నయ తనభారతకథను వ్రాయకముందు పంపని కావ్యములను రన్ననికావ్యములను అవలోకించి యుండవలెను. రాజనరేంద్రుడు బహుభాషల బహు విధముల భారతముల తనయాస్థానమున విన్నట్లు నన్న పార్థ్యుని మహాభారతమువలన తెలియవచ్చుచున్నది. ఆ భారతములలో కర్ణాటజైనభారత మొక్కటియై యుండ వచ్చునని వంగూరి నుబ్బరావుగారును ఒప్పికొని యు న్నారు. వినుట యంతవిశేషము గాదు. నన్నపార్థ్యుడు పంపభారతమును రన్ననిగదాయుద్ధము నొండు రెండేడల ననువర్తించుట ఆశ్చర్యకరముగా నున్నది. పంపభారతము ‘విక్రమార్జునవిజయ’ మను నామాంతరము గలది. రన్నని గదాయుద్ధము వస్తుదృష్టి నట్లు పేరిడబడి నాయకదృష్టిని ‘సాహసభీమవిజయ’ మని నామాంతర మొసగబడెను. అందలి అనువర్తనస్థానముల నించి బొందుపరచెదన.

చ. సకలస్మృతర ఘేదరాంబితమహా

మాణిక్యగాణిక్య హా

స్తికరత్నోర్జితచక్రవర్తి విభవం

మున్నంబలికై ఒండ్రయై

హికపారత్రిక భోగమండుడునం

మాణిక్యభట్టారకాం

తికమంసార వినేయరాజిగజయం

భద్రాం శుభం మంగళం.

—పంపని ఆదిపురాణము, ౧౬ ఆశ్వా. ౮ ప.

చ. మనమాతంగతురంగ కాంచనల

సస్మృతికాణిక్య సం

పదలోలితాగొని తెచ్చియిచ్చి ముదము

పుకాగించి నేవించిర

య్యునయాస్తాచాల నేతుశీతనగమ

ధ్యోర్వీపతుల్యంతతా

హిమో బిన్ సిరప్

రక్తవృద్ధి చేయుటయం దమోఘమైనది.

పాండురోగము, మలేరియాజ్వరరానంతరము కలుగు బలహీనత
మొదలైన వ్యాధులకు చాల ముఖ్యమైనది.

హిమోబిన్ సిరప్ శ్రేష్ఠమైనదేగాక, పైన్ హిమోగ్లాబిన్, ఆర్సినిక్ ప్రిప్రెసైన్
కలిపి తయారుచేయబడి యున్నది.

స్త్రీలు గర్భమును ధరించినపుడును, శిశువును కనిన తరువాతనుగూడ
నవశ్య ముపయోగింపదగియున్నది.

**Bengal Chemical &
Pharmaceutical Works, Ltd.,
CALCUTTA.**

పుష్పిక

పుష్పిక

తలనూనెలో రాణివంటిది

పుష్పిక

పుష్పికవలన కలుగు మనోహరమైన
కువాసనవలన మీరు నూతనవికాసమును
బొంది సువాసనలతో గూడిన పుష్పికవలన
మంచి విహారించుచున్నట్లు తలచగలరు.

పుష్పిక మెదడుకు చల్లదనమునిచ్చి
జ్ఞాపకశక్తిని పెరిపిరచి, వెండ్రుకలు నెర
యుటను మాన్చి, పొడు గెదుగునట్లు
చేయును. ఒకపర్యాయము వాడిన మీకే
తెలియగలదు.

వెల సీసా 1-కి 0-12-0 అణాలు.

పోస్టేజి ప్యాకింగ్ ప్రత్యేకము.

నూతన, స్వచ్ఛమైన వనమూలికలు, పేటెంట్ యావధములు, అన్ని
విధములైన వైద్యపరికరములు సర్వకాలములకును దొరుకును. వైద్యకాల
లకు, వైద్యులకు ఆకుపత్రులకు ప్రత్యేక తగ్గింపునరల కివ్వబడును.

ఫోటో కెమిరాయున్న దానికి చలయు సామగ్రిన్నీ మావద్ద
దొరుకును.

SHIVA SHANKAR & Co.,

161/1, Harrison Road, Calcutta.

11 దినములలో పునర్జన్మము

హిందూదేశముం దంతటను ప్రఖ్యాతి గాంచిన (పునర్జన్మపు ఖడ్గరకాయలు)

నపుంసకత్వముచే ప్రాణహత్యకు పూనిన అనేకులు ఈకాయలవలన పునర్జన్మము పొంది తనవిడిర సంసార
సౌఖ్యము ననుభవించుచున్నారు. చెడిన వీర్యమును శుద్ధపరచి, గట్టిపరచి సరి అయిన స్థలనమును కలిగించి యెండి
పోయిన పచ్చికపై వర్షముపడిన యేవిధముగా మొలచునో అదేవిధముగ నూతనముగ వీర్యసృష్టి, భాతువృద్ధిర క్రమస్థి
కలిగించు బలవర్ధక బోవధము. నివృణ్ణియోజనమైన అన్ని మందులన్నీ వాడి, వారి కోరికలు తీరకయుండు
వారలు యీకాయలను తిని మాకు యినాములు యిచ్చియున్నారు. కాయలు 22 కి 11 దినములకు రప్ప 5.

యినాందార్ యూనానిమెడికల్ ఫార్మసి, కార్వేటినగరం (చిత్తూర్ జిల్లా.)

భృగదక్షాధర్మజ తత్సభాస్థిత జగ
తూర్వప్రతాపాదయుక్.

చ. అల్పదామైతై పూత పాస
మల్లిగకంపనవుంకుతిర్వతం
బలరుచిపంగెల్లగెవ తుం
బిగళధ్వనియూకుకిల్వకో
గిలెననెనోటినుజ్జెనెనమా
మరనోర్మొలలడుంబువు
య్యెలపాసగావరంపులీలా
శేనెనెదత్తొబసంతమాసదోళో.

—పంపభారతము ద్వి. ఆ. ౧౨ ప.

లయగ్రాహి—

కమ్మనిలతాంతిమల కుమ్మెననిచ్చు మధు
పమ్మల నుగీతిననమ్మ లెనగంజా
తమ్మలలసత్తి సయమ్మల నుగంధిముఖ
శమ్మలను నానుచు ముదమ్మోరవాచా
లమ్మలగు కోకిలకులమ్మలరవమ్మ మధు
రమ్మలను వీ చేసనశమ్మ నుమనోభా
రమ్మలననకోకనికరమ్మలను జంపక
చయమ్మలును గింతుకవనమ్మలునునొప్పె.

—ఆరణ్యపర్వము.

మొదటిపద్యమునందు వృత్తముసహితముక్కుటియే.
పంపకవి తన ఆదిపురాణమునెట్లు చెప్పికొన్నాడు.

క. ఇదునెనుకవిప్రమోద

ప్రదమిమనె సమస్తభవ్యలోకప్రమోద

ప్రదమెనెనెగొడ్డాదిపురా

ణివోళిచ్చుదుకాన్యధర్మముం ధర్మముముం.

అట్టి కాన్యధర్మములనెల్ల గలిగిన ఆదిపురాణమును మించ
చుయినను బుద్ధితోనైన నన్నియ గాంచుయిండ్లదా?
పైజెప్పిన పద్యముల చెందింటియందును భావములు పద
ములు క్కగా పరివర్తింపబడినవి. ఆది పంపభావ
మునుగాని, పదములు గాని సంగ్రహశక్తినిగాని తెలివిగాని
మించలేదు కాని ఇవిజించలేక కొంచము విస్తరించి
చూసినాడు.

మ. మొదలొత్పంతననూనుపత్తు దివసం

చాపాగమాచార్యన

ద్వంద్వదినంభాస్కర నందనం దినయుగం

శల్యంభరంగెయ్యెదా

దనినార్థం దిందర్థదిందినగదా

యందంపరిచ్చిన్నమిం

తుదినంభో పదిసెంటరింసమెదు

దాద్రాహవం భారతం.

—రన్ననిగదాయుద్ధము, ఆత్మ్యా. 3౬ ప.

పంచాశ్రమము :

పదిదినంబులు భీష్ముడాహవ భారతండు గురండుపం
చవివంబులు కర్ణుడుకొ దివపద్యయంబు దినార్థమం
దుదితజేబుడుశల్య డత్త్యధిగ్ర పీరగదారణం
బడిదినార్థము గాగనిట్లు భయంకరంబగు వృత్తితో.
—ఆదిపర్వము.

ఇందు మఱియొకవిశేషము. నన్నయ వైపద్య
ముయొక్క భావపదధక్కిని గైకొనియుండుటయొక్క
దాని దయను ప్రాసాక్షరంబును సహితము అవర్తించి
నాడు. ఇవి యన్నియు నన్నయ కర్ణాటజైవకపురు భావ
పదజాలతైలుల ననుకరించి నాడని స్థాపించుచున్నవి ఏ
యుద్ధమనంజేగాని పరపదార్థగ్రహణము తుంతివ్యయందు
రగదా? నూతనవిషయమీల తన తెలుగుభారతమున
దూర్బుటయందును, మూలమున నన్న వర్ణనను మార్చుట
యందును నన్నయ చెమకదీయువాడుకాడు. గోదావరీవర్ణ
నమును దూర్చినాడు. కుమారాస్త్రనిద్యాసందర్శన సంద
ర్భమునందలి వర్ణనను మార్చినాడు. ఈమార్పును రాఘ
వరావుగారు తమ ఆంధ్రగద్యవాఙ్మయ చరిత్రమున ప్రశం
సించిరి. వారు వఃగూరి శుబ్బరావుగారివలె పరనిందజేయ
నందులకై పూజ్యుల. అయిన, వేదవ్యాసునికంటెను
నన్నపార్థుడు రమ్యతరముగ వ్రాయువాడని ఆత్మ
మితస్తుతిజేసినందులకు వారపరాధులే. అందలి గద్యము
నించుక తీసి విమర్శింతుము.

“అట్టియననరంబున నాచార్యుండు శుక్లాంబరా
భరణ...కొభితుండు రంగమధ్యంబుననశ్వతామసోతుం

దైవిమ కృజలగర్భవియన్మస్థంబున నంగారకసహితుండైన యాదిత్యుండునుంబోలె నున్న మూలమున వ్యాసమహర్షులు ద్రోణుని చంద్రునికిపోల్చి వ్రాసియున్నారు. జ్యోతిషము నందల్లభాసముండినను" చాలునువైయుపమానము నానందించుటకు తెల్లగుడ్డల తొడిగియున్న ద్రోణాచార్యుని పుట్టగుడ్డలతోనుండు అశ్వత్థామని చంద్రమంగళులకు క్రమముగా పోల్చినయ్యె. వర్ణమునుబట్టి చూచిన చంద్రగ్రహము తెలుపునన్నె గలదియు మంగళగ్రహ మెఱుపు వన్నెగలదియు నగుచున్నవి. ఇక యశ్వభావమునందో చంద్రగ్రహము సౌమ్యస్వభావము గలది. పేరున మంగళగ్రహముగాని మంగళగ్రహము క్రూరస్వభావము గలది; మారకగ్రహము. గురువు దేవగురువ్వంశమువాడు అశ్వత్థామ యన్న నోరుద్రాంతమువాడు. చంద్రుడు చల్లనివాడు. అశ్వత్థామ తీక్షణదృష్టిగలవాడు. ఇదియెంతయు నొప్పుచున్నది. జ్యోతిషశాస్త్రమునరయక కవిసమయయభ్రాంతిని ద్రోణాచార్యులను నూర్యునకు బోల్చుట కతడు భారతయుద్ధరంగమున నిలిచిన నేనాధిపతియైన వీరద్రోణుడు కాడు. గురువై తనకీష్యుల అస్త్రవిద్యాబంధును చూడ నుత్సాహముతోనుండు ఆచార్యుడు. చంద్రుని చెంతనుండు మంగళునినన్నెను కనుగొన నగుచు గాని నూర్యలేజమునకు లోబడిన భూమిజునివన్నె కంటబడు నెట్లు? ఇక గ్రహముల వయస్సును వాచినిబట్టి వ్రాయవలసియుండిన, అశ్వత్థామని, గ్రహవర్ణములో చిన్నవాడగు మంగళునికేల పోల్చవలయు? అంతకంటె జౌచిత్యముగల చంద్రప్రత్రుడగు బుధునికి పోల్చరాదా? అటుపాసగదు. ధాతాంబరమునకును సౌమ్యస్వభావ దృష్టులకును భంగము వచ్చును. బుధుడు సౌమ్యగ్రహముతోనున్న సౌమ్యుడుగానుండు, క్రూరగ్రహముతోనున్న క్రూరుడుగానుండు. అంగారకుడన్న నెల్లప్పుడునుక్రూరుడే. ధాతాంబరమునచోట తెల్లనియా కాళమును క్లేషోక్తిగలదు. అన్నిటికంటెను ముందు రాబోవు పరిణామములను నూచించునదిగానున్నది సందర్భము. ఈప్రదర్శనమునందే పాండవకౌరవులకులకహము గలిగినది. పాండవ పత్రపాత్రముగల ద్రోణుడు వారి విజయమునందు పొంగుటయు, అశ్వత్థామడు పాండవు

లకు భారతయుద్ధంబునందు మారకుడగుటయు, చంద్రయోగమున కుజదృష్టి ఉపపాండవుల పెదతోనే యుపకాంతినొందుటను నూచించుచున్నది. జ్యోతిషశాస్త్రమును నెఱుగని నాకే ఇన్నిరమణీయతలు మీదికి దోచినవి. జ్యోతిషశాస్త్రవేత్తలగు పండితులకింక నెంత సుఖప్రదమోచెప్ప నలవిగాదు. సమస్త వేదశాస్త్రపురాణజ్ఞుడును విష్ణునివీకవింశత్యవతారములలో నొకడును నగు శ్రీవేదవ్యాసమహర్షు లెక్కడ కేవలమానవుడైన నన్న పార్యుడెక్కడ? అట్లు ఆత్మగమున నెద్దియును పరిశీలించక జెప్పరాదు. నన్నయయే భారతమును కావ్యమని కవివృత్తులును, పురాణమని పుణ్యశ్రుతులును ఇంక ననేకములుగా ననేకులు చెలియుచున్నారు దాని బహుముఖత్వమును, ప్రగాఢస్వమును గూర్చి గ్రంథారంభమున లిఖించెనుగాదా? దేవరహస్యోక్తులను చెలిసిమాడవలయు. పాత్రాపాత్రతను జూడవలదే. ఇట్లనే మఱికొందఱు ఇతిహాసకర్తయు, పరమజ్ఞానియు నగు బాదరాయణమహర్షిని ప్రతిభకల కవులలో నొక్కడైన కాళిదాసునితోబోల్చి మహర్షిని ఈమానిసితో సరికాజాలడని యందురు. అయ్యది అజ్ఞాన సంజాత వాక్యము. ఇతిహాసమున దుష్కృతకథ నున్నట్లున్నదిగా చెప్పవలయును నాటకమున వస్తువును మార్చవచ్చును. ప్లాటారుగ్రాత్రలో నుండు జ్యూలియసుసీజగను తదిత్రపాత్రలును ప్రతిభాకల్పిత షేక్స్పియర్ జ్యూలియస్ సీజరు ఆంటోనీ మొదలగువారితో సరిరావన్నట్లున్నది. వితిహాసకుని కర్తవ్యమే వేఱు. నాటకకర్త కర్తవ్యమే వేఱు. వ్యాసమహర్షి మూలగ్రంథమున తిద్దుపాటుకీసిన నన్నయమహర్షి ఇంత వ్రాయవలసె. ఇప్పుడు నన్నయభిట్టు కర్ణాటకు డిగుటచే పారపాటున జేసిన స్వజనదోషము సహింపతగినది. అయిన సత్యంశమును వెలిబుచ్చవలసినదగుట సంతచర్చించితిని. ఇక పాల్కురికి సోమనాధుడు కన్నడగ్రంథముల వ్రాసి, కర్ణాటదేశమునకేబోయి యక్కడ సమాధి యగుటం చెలిసినవారతడు కర్ణాటదేశమువాడని నమ్మక యుండరా. తెలుగుదేశమున నుండి నన్నియవలె తెలుగుగ్రంథముల వ్రాసినాడు: ఓప్పికొందుము, ఈమత

యోధమున నన్నయ సోమనాథాది ప్రభృతులు వ్రాసిన పురాణములు జైనపురాణములఁకన్న నున్నవి. ఆదిపంపని జైనభారతమునకు ప్రతిగా నన్నియ బ్రాహ్మణ భారతమును వ్రాసెను. పంపకవి తా నుభయభావలందు ప్రవీణు డనిపించుకొనుటకై తనయాదిపురాణమున కర్ణాటక భాషయందు మాత్రమే పద్యములను వ్రాయుట కాక సంస్కృతమున సహితము గొన్నివృత్తముల వ్రాసినాడు. దానింజూచి నన్నియభట్టు భారతేతిహాసప్రారంభమున మంగళశ్లోకమును సంస్కృతమున వ్రాసి పిదప తెలుగుగ్రంథమును వ్రాసినాడు. అందలి సంస్కృతపద్యములు జినస్తవములు. ఇందలి సంస్కృతవృత్తమును త్రిమూర్తుల స్తవమై యున్నది. కావ్యముల కుండవలయు శబ్దాలంకారాది కావ్యశృంగారమును నన్నయ రన్నని గ్రంథములనుండి చూచి వ్రాసినాడని తోచుచున్నది. రాఘవరావుగారు నన్నయప్రతిభను దెలుపుటకు తార్కాణములుగా నొసగిన రీతులన్నియు రన్న గ్రంథోక్తి ప్రతిబింబితములు. కొన్నిటి నిందు మచ్చున కైతి వ్రాసెదను.

క. 'తన్నవైయ

న్నదీయతే' ఎనిపుదత్తి మచ్చెయదానం.

—అజితపురాణము.

ఇది వ్యాకపరిశేప్తనము

ఇట్టి పెన్నియో గలవు.

క. ఎనితం కుళుళగుదిదప

యెనితం కుళుళనెకశ్చలపయ జీహసేనీ

సేనీతం మల్మలమఱుగుప

యెనితం సంసారదోళగ తిట్టనె తిరివయ్.

—అజితపురాణము.

ఇయ్యవి జాతీయపదములు

క. పొల్లమె పరమతదోళం

విల్లవటోళో తోడదుక కిడదిరెలజీవసేనీ

నల్లియె తోడవయ్ తింబర

నల్లదె కుటిమెచ్చదెంబ నుడితప్పగుమే.

అజిత. పు.

ఇది నానుడి

వ. ఆతనేకాంగ వీరనుం, ఉభయ కులకుద్ధమం,

త్యాగాదిమహాగుణాత్రయ పవిత్రనుం, చతుర్వర్ణాభూ

పభోగియుం, పంచాంగమంత్ర నిరతనుం, పాద్మణ్యకయా

శం కృతనుం, సప్తాంగ రాజ్యసంపన్ననుం, అష్టదిక్పక్

విజయియుం, నవనిధిపరిపూర్ణనుం, దశకులధర్మనిర్మా

నుం, ఏకాదశోపవాసకాస్థానజేదియుం, ద్వాదశర

మండళనియోజిత ప్రధానవిజిగీషవృత్తనుం, త్రియోదశ

మదోపచారపరిణతప్రకటిత తుంగగజాగమ పరిజ్ఞాననుం,

చతుర్థశ్రమమునిచరిత్రనుం, పంచశతకర్మభూమిస్థిత విభాగ

ప్రగల్భమతియుం, షోడశతీర్థక భావనోపచిత జన్మ

నామోత్పత్తి పేతుభూతనుం, ఆగినతృప్తినిరర్థ.—

—అజిత పురాణము.

రన్ననికందములు జగద్విఖ్యాతములుగదా! ఇక

పంపని ఆదిపురాణమరీతినీ పొన్నని పురాణవచనా విభా

నమును జూచి పొల్కురికి సోమడు తానును ప్రతిభిడించి

వీరశైవబసవపురాణమును వ్రాయుటలో చూపినాడు.

పొన్నడు అత్యురాను క్రమముగా జినాతీరమాలయం

శ్లోకములు వ్రాసియుండ తాను నట్లేజేసినాడు. ఇంక

ననేకపోలికలున్నవి. ఇందు యెడములేమి వ్రాయవచ్చు

నాడను. శ్రీనాథునింతమాత్రము. వెంగిమండలమునాడని

చెప్పికొన్న పంపమొదలగువారి నే ఆంధ్రులని ఆంధ్రులు

వాదించుచున్నారకాని,

ప్రాధిపతికింప సంస్కృత భాషయంద్రు

పలుకునుడికారమున నాంధ్రభాషయంద్రు

ఎవ్వలేమన్న నంద్రు నాకేమికారత

నాకవిత్వంబునిజము కర్ణాటభాష.

—భీమేశ్వర పురాణము.

అని నిర్భీతినిఘంటాఘోషముగా బలుకుచున్నమాటలు ఆ

చంద్రతారార్కముగా తనయంద్రుంధమునందు పచ్చ

రూపమున నెక్కించిన శ్రీనాథుని కర్ణాటకద

యొప్పికొనుటకు వెనుదీసి లేని పోనివాడమని శేయు

చున్నారు. శైవకపులగ్రంథములందు తెలుగుభాష

విలక్షణములుగాను, విశేషలక్షణములుగాను కన్పట్టు ప్రాధాన్యముగను లన్నియు కర్ణాటభాషాదృష్టిని పరికించిన నిర్దుష్టములు, సాధువులు నగుచున్నవి. దానిని ప్రత్యేకముగా నిరూపించనగు. ఆముక్తమాల్యదయందలి ప్రయోగములు నట్టివియ. ఏల? కృష్ణరాయడు తుళుకర్ణాటకుడు, కృష్ణరాయని విషయమై యొకమాట. అతడు కేవలము కర్ణాటదేశమునకు జేసినవాడు. కిండి తుళునరసింగరాయడు. తుళుజనుల దక్షిణకన్పడమువారు. కృష్ణ దేవరాయలు నరసింగునికి భోగినీపుత్రుడు. వీరనరసింహరాజు పట్టుపహిషియందు బుట్టినవాడు. అతని రాజ్యపరిపాలనానంతరము కృష్ణ దేవరాయలు పట్టుమునకు వచ్చెను. కృష్ణ దేవరాయలకు తిమ్మకవింబ్రుడు వ్రాసిన కర్ణాటభారతభాగము అంకితము చేయబడినది. కృష్ణ దేవరాయలు కర్ణాటకుడైన వ్యాసయోగిశిష్యుడు. ఈవిషయమున వెంటయో సత్యమును వెలివేయు సోమనాథకవికృత “వ్యాసయోగిచరిత్రము” అను గ్రంథ మొక్కటి కలదు * విజయనగరేతిహాస ప్రదీపకములైన విషయములు ౪, ౫, ౬ ఉల్లాసములందున్నవి. నరసరాయకృష్ణరాయల గుఱించిన విషయములు ౫ ౬ ఉల్లాసములందున్నవి. గ్రంథసంపాదకులు ఈవిషయములనుగూర్చి కంగ్రపీఠికయందు వ్రాసినవాక్యములను ఇటు తెలుగుల వ్రాసెదను.

“నరసరాయని పుంజులు తిరుపతినుండి వ్యాసరాయలను విజయనగరమునకు రావేడుట, విజయనగరార్థనకు, విజయనగరమున వ్యాసరాయలకు స్వాగతమిచ్చుట. వారి కులగురువుగా పట్టుకుగట్టుట. ఇతరపండితులవారి నెదుర్చుట. వ్యాసరాయలు పండితపరీక్షత్తులందు విజయము నొందుట. నరసరాయడు వ్యాసరాయలను గౌరవించుట. అతనికరువాత వీరనరసింహరాయడును, కృష్ణ దేవరాయడును వారిని పూజించుట. శ్రీ వ్యాసరాయల

పూజించుటకే తనసర్వస్వము నొసగెదనని కృష్ణ దేవరాయలు ప్రతిజ్ఞ నేయుట. — ౫ వ ఉల్లాసము.

“కృష్ణ దేవరాయలు తనరాజభవనమున వ్యాసరాయలకు కనకాభిషేకమునేయుట, వ్యాసరాయ లటు తరువాత వ్యాససముద్రమును కట్టించుట, వ్యాస సముద్రవర్ణనము. కృష్ణ దేవరాయలు వ్యాసానుజ్ఞనుగొని పరమపదమున కరుగుట. అయ్యతరాయలవర్ణనము. వారాయనాతి సోమనాథుని వ్యాసరాయల సభకుబిలుచుట. సోమనాథుడు పోయి వ్యాసయోగిచరిత్రము వ్రాయుట; అయ్యది శ్లాఘింపబడుట. సోమనాథుని వంశవర్ణనము. ౬ వ ఉల్లాసము.

అద్వైతముతాపాంక్షకునివలె కన్పట్టుసోమనాథ కవి నిష్పక్షపాతబుద్ధిని ద్వైతముత మతాభిప్రాయము విజయనగరవిద్యాశీతాభిప్రాయము నగు వ్యాసరాయల చరిత్రము నున్నట్లున్నదిగా వ్రాయుట యిది సత్యపితృత్వమును అనమాయాగుమును సామన్యమును పాండిత్య సంపత్తి వేసేళ్ల చాటుచున్నది. కర్ణాటకులగు తుళువ నరసింగరాయడు, వీరసింహరాయడు, కృష్ణ దేవరాయడు, కర్ణాటకుడైన వ్యాసయోగిని కులగురువుగా నెన్నుకొన్న విషయము మొక్కటి జ్ఞాపకమునందుచుకొని కృష్ణ దేవరాయని గ్రంథముల నింత పరీక్షింతు. కృష్ణ దేవరాయ లనేక సంస్కృతగ్రంథములను వ్యాసయోగి ప్రభృతులనుండి సంపాదించిన సంస్కృత పాండిత్యగరిమ వ్రాసియుండు టంతగా విశేషాశ్చయుగాదు. అతడు తెలుగు కబ్బమునొక్కటి వ్రాసినాడు. దాని పేరు “ఆముక్తమాల్యద లేక విష్ణుబీర్తియను.” ఇది వైష్ణవగ్రంథము. గ్రంథప్రారంభమున కృష్ణ దేవరాయ లేల తెలుగున కబ్బమున ర్చననటకు కారణము నియ్యబడినవి. “మున్నే కళింగ దేశ విజగీషామనీషన్ దండెత్తి పోయి విజయవాటిం గొన్ని వాసరంబులండి శ్రీకాకు

* ఈగ్రంథమును ఉత్తమురీతిని సంపాదించి యైతిహాసికకాలపాతనిర్ణయచర్చతో ప్రకటనమున వెల్లడిచేసి మైసూరు సివిల్ సర్వీసునందుండిన బి. వెంకోబరాయలు అందఱికి వందనీయులు. వారు ముద్రించిన సంస్కృత పుస్తకము సూక్ష్మములైన ఆంగ్లేయవ్యాఖ్యానములతోగూడి వెలయుచున్నది. కర్ణాటభాష నెఱుంగని సంస్కృత పండితులును ఆంగ్లేయభాష నెఱుగిన ఆంగ్రపండితులును చదువువచ్చును.

శనిశేతనుండను నాంధ్రమధుమధను నేవింపన్ పోయి హరి వాసలోపవాసంబులు గావింపనప్యయరాత్రిచతుర్థయా మంబుఁ.”.....దేవుడుకలయందుంచి యిట్లు జెప్పె నట. దేవభావయగు సంస్కృతముగాను మాతృభావయగు కర్ణాటకము గాదు.

“తెలుఁగదేవన్న దేవంబు తెలుఁగేను

తెలుఁగువల్ల భుండఁ దెలుఁగొకండ

యెల్ల నృపులుగొలువ నెలుగవేబాసాడి

దేశభావలందుఁ దెలుఁగు లెన్ను.”

తుదనుండు వాక్యము తెలుఁగువల్లభునిది. కృష్ణదేవరాయలది కాదు. ‘ఆరియు రసమంజరి ముఖ్యమధురకావ్య రచన మెప్పించుకొంటి గీర్వాణభాష నాంధ్రభాష యసాధ్య-బె యందు నొక్క, కృత్తివినిశ్చిత్ర ప్రకమాకు బ్రముమగాగ.’ ‘అతం డశేమనృపనేప దత్తద్వాప లెలుంగవే’యనట ఈవాక్యము లన్నియు రాజనీతికారదుడైన విజయనగర సామ్రాజ్యాధిపతియగు కృష్ణదేవరాయల కలలోని మాటలు. కలయంతయు కల్లగాదు గదా? కావున ఆముక్తమాల్యదకు కృష్ణదేవరాయలు తెలుగువారియొక్క, విశిష్టాదైవ్యకులయొక్క రాజభక్తిని కాపాడికొనుటకై వ్రాసిన గ్రంథము. అందలి విచిత్రపదము లన్నియు తుశుకర్ణాట భాషలోనివి. స్వకార్యసిద్ధిని, స్వామికార్య సిద్ధిని, కృష్ణదేవరాయలు బహిర్యామిష్టిక సుఖప్రదం బగు “ఆముక్తమాల్యద” యను గ్రంథమును వ్రాయఁలసివచ్చె. కృష్ణదేవరాయ లనఁజేగు నతనితండ్రియొక్క ఉడుపి శ్రీకృష్ణదేవభక్తి సంసూచకముగా నిడినది. ఉడుపియందలి శ్రీకృష్ణమూర్తి కర్ణాటకుడైన శ్రీమహావార్ధప్రతిష్ఠితము. కృష్ణరాయలతండ్రి పేరు నరసింగరాయల. ఇదియొకర్ణాట సంప్రదాయమున బట్టియే యున్నది. ఆంధ్రులు సింగశబ్దమును తమసామగ్ధ్యము లందుండికొనరు. నరసింహరామందురుగావి నరసింగరామనరు. మురురాయరగండ, అలియ రామరాయపదములను కర్ణాటశబ్దములే. ఆముక్తమాల్యద ఆశ్వాసాంతపద్యము లన్నియు రాయలసీమ కర్ణాటక మనియు నతిదు కర్ణాటకుడనియు చాటుచున్న

వి. కన్నీసరు, మీన్, డింగరీలు మొదలగు పదములు కర్ణాటపదములు. “ఇది యాంధ్రోక్తి యథార్థవామయవనాసృక్ష్మకృంబావి” ఇందు కృంబావికన్నడపదము ఆంధ్రోక్తియని రాయలేల జెప్పిరో? వారి తావున కన్నడము కన్నీరను పదము దోచియుండె కాబోలు. కన్నడమున కన్నీరన్న రక్తమని యర్థము. ‘యవనాసృక్ష్మకృంబావి’యనుచోటియవనలరక్తముతోనిండిన దగుటంకృంబావి=పిట్టనినీళ్లతో నిండినబావియని యుత్పేక్షించుటయొప్పు. కృంబావి యనుపదముమందు అసృక్ష్మకృమని విశేషముగా వ్రాయబడినది. కన్నీరన్న నెత్తురని తెలుగునవాడుకకాఁగరాదు. కందామర, కంగలు-అను సమాసపరములున్నవి. అయిననవి ఎఱుపుతోమాత్రము సంబంధించినవి. ఇందు ఎఱుపునీళ్లు=నెత్తురనుభావమునకు సంబంధించినవిగావు-కృంబావియనునది కర్ణాటోక్తి. ఏల ననది నిచెంత చిక్క నూగురు, దొడ్డనూగురు అనుకన్నడపదములు గలిగిన మఱిరెండు గ్రామములున్నవి. ఇయ్యొడనే రాయమారు ఘోరయద్ధమాయెను.

మఱియొక విశేషము. హరివాసలోపవాసము ద్వైతముకు అశక్యకర్తవ్యమైనదిగా నున్నది. ఆనాడు భోజనము నిషిద్ధము. రాయలు కర్ణాటవైష్ణవరీతి హరివాసరముచేరి కర్ణాటక సింహాసన సంస్థాపనాచార్యులగు మాధవవిద్యారణ్యులు కర్ణాటకులు, అయిన వార ద్వైతము. శివార్చకులు. పిందూధర్మసంరక్షణార్థమై విజయనగర సింహాసనమును కర్ణాటకులగు హరిహరబుక్క, క్కలతోస్థాపించి, వారినందుంచి వారికిపంపాక్షేత్రవాసియగు శ్రీవియోపాక్షుని రాజ్యదైవముగా నిర్ణయించిరి. హరిహరబుక్కణ్ణులు కర్ణాటకులని సంజాండకవి “కుమారరామచరిత్ర” అను గ్రంథములోని యీ వాక్యమునుండి దెలియుచున్నది.

“పరిపరియాధరణంగళ రత్న దహరవధ్యదోకు కణ్ణెసెన సిరియుళ్ళనారివనీగ భండారద హరిహర హరి ణాయతాక్షీ”

హరియణ్ణకుమారరముని తండ్రికంపలిరాజ్యమున కోశాధ్యక్షుడుగానుండెను. శస్త్రపూజా వర్ణనసందర్భ

మునవచ్చిన ప్రభువులను, అధికారులను వర్ణించునపుడు కవిహరిహరణ్ణును పేర్కొన్నాడు. వీరుచైవమతసాను భూతిగలవారైయుండిరి. తరువాత వచ్చినవారు కొందఱు చంద్రగిరినుండి తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామిని ఇష్టదైవముగా గొని వైష్ణవులై వైష్ణవమత ముతను జూపిరి. తిరుపతి వేంకటేశుని శ్రీవైష్ణవాగ్రుతులు తగనికార్యములు చేసినందున వారు శిక్షింపబడిరి. వ్యాసరాయలు పండ్రెండు సంవత్సరముల శ్రీనివాసుని పూజచేసిరి. అందుండి నరస రాయ వీరనరసరాయ కృష్ణరాయ అమృతరాయలకాల మందు ద్వైతమతసానుభూతి హెచ్చినది. ఆనెగొంది దగ్గరనున్న ద్వైతయతీంద్రుల నన బృందావనములే దీనికి ప్రబల సాక్ష్యములు. మాధ్వమతానుసారముగ ద్వైతులకు శివద్వైతము లేదు. విష్ణుని సర్వోత్తము డన్నను శివుని పూజింతురు. ఇయ్యది సమరసభావమును లోగొన్నది. విజయనగరప్రజలు రాజ్యదేవతయగు శ్రీవిరూపాక్షుని అర గంటగొనుట వివాళకరమని భావించుచుండిరి. రాజుల కిష్టదైవముగు శ్రీనివాసుని విడనాడి రాజద్రోహులగుటకు వెఱచుచుండిరి. హరిహరపూజ కియ్యకొను ద్వైత మతానుసారముగ చెంటికిని భంగము లేకుండు. హరిహరులను పూజింపవచ్చును. విశిష్టయ్యగోవురమున నిప్పుడు వితలవిగ్రహములేకున్నను పూర్వమున పండరీపు రమునుండి విగ్రహమును మహమ్మదీయుల దాడికితాళ జాలకతెచ్చి యుండియుండిరి. తురుష్కుల దాడితిగ్గినంతనే యయ్యది స్వస్థానమునకు పంపబడెను. ద్వైత వ్యాసకూటమువారికిని, హరిహరకూటము వారికిని ఇష్ట దైవముగు పాండురంగవిఠలుని కృష్ణరాయలు ధ్యానించు చుండిరిని కుమారధూర్జటిగ్రంథమునందలి ఈ పద్యము దెలుపుచున్నది.

కా. ఆక్షోణీ రమణాగ్రగణ్యుడు

విరూపాక్షేశ్వరస్వామికే

రక్షాశిక్షకుడైన విఠలునకు

రంజిల్లనిత్యోత్సవం

బక్షయ్యంబుగ మించునందు

నిజభృత్య శ్రేణి దెప్పకొనితాం

తత్తేమంకరుడైపురి జనులు నానం

దంబునం జెందగక

కృష్ణరాయవిజయము, ద్వి. ఆ. ౧౧౯.

ఇట్లు ఆముక్తమాల్యద కర్తయగు కృష్ణదేవ రాయలు కర్ణాటకును, శిత్యవరంపరనుండి కర్ణాటకును. దీనిని మేడేపల్లి వెంకటరమణాచార్యులు ఆముక్తమాల్యద యుపోద్ఘాతమున నొప్పికొని యున్నారు. అది యెంత యు నొప్పుచున్నది. కృష్ణదేవరాయ లంతియొగాక కర్ణాటద్వైతమతాధిపతియు వ్యాసయోగి శ్రీయశిష్ఠుడు. కావున తెలుగున గ్రంథమువ్రాసిన రాయలు శుద్ధ కర్ణాటకులు, రాయలసీమ శుద్ధకర్ణాటకము. “ఇది కర్ణాట ధరాగృతి సిరభుజాహేవాక లభేభరాట్” ఇది కృష్ణ దేవరాయల వాక్యము.

శ్రీసుంతలై గోదావరికుండి కావేరివఱుకును వ్యాపించి యుండింబుగా వెలసిన విశాలకర్ణాటదేశము కాలవశమున అంగ్లేయునిర్మిత రాజకీయవిధిరాష్ట్రములలో ఖండరూపముదాల్చి సమయచున్నది. ఇరుగు పొరుగున నుండు హితశత్రుజనాంగములు దానిని తమ దేశాంగమునజేర్చిలోభబుద్ధిని బుద్ధిపూర్వకముగా లోగొన విశ్వప్రయత్నములు చేయుచున్నారు. అంగ్లేయప్రభువులు భాషారాష్ట్రములను జనాంగసంరక్షణార్థమై జేయుటత్యాగశ్రేయముగా నున్నది. రామకృష్ణాద్యవతార కాలములనుండియు ప్రఖ్యాతిగని ఐరోపాఖండమందలి స్విట్జర్లెండువలెదీనులకు శరణాలయమైయుండిన ఈకర్ణాట స్వతంత్రదేశము దీనదశలో నున్నది. దాని వైశాల్యమును వైభవమును పరులు గావజాలకున్నారు. దయామయుడైన దేవుడు మరల నీదేశమును స్వస్థితికి దెచ్చుగాత!

(SERMON IN THE MOUNT)

కవివాక్యము

శ్రీచలువనీటి చిలుసెలయేటిగములు
జుంటితేనెలగురియు ప్రసూనతతులు
నమృతరసమొల్కు- ఫలసమూహములతరులు
జలుగుటందాల శీత పచ్చికబురుళ్లు
వెలయు నీనేల విచ్చు విడిచి జరింప
ధనము కేవలదుఃఖభాజనము సుమ్ము.

ప్రభువాక్యము

ఎవడు ధనకాంతఃబోక సంతృప్తుడగుచు
బేదయై స్వచ్ఛజీవనవిధ మెఱింగి
మనగలం డాతఁడే ధన్యుడనఁబరంగు
వానిదే స్వర్గ రాజ్యసాభాగ్యమెల్ల.

కవివాక్యము

పట్టుగోల్పోయి మధుకణ భాగ్యమునకు
బిట్టువిలపించు నీతేటి పిల్లజూచి
కొల్ల గా విడ్డమధుమానకుసుమతతులు
మూఁగమొగమునఁ గన్నీటిబాట్ల రాల్చి
మధుకఫలభోగభాగ్యసంపదలనందు!

ప్రభువాక్యము

జ్ఞానలేశమ్ముఁ గోల్పోయి సౌఖ్యమునకు
బిట్టుకొట్లాడున య్యవివేకజూచి
యెవడు గాఢానుతాపాన నవయు నతఁడే
చాల పెంపొందు దివ్యోపలాలనమున.

కవివాక్యము

మృదులతమమైన హృదయమ్ము బెదరుకనులు
మంచినడవడి దనర నమాయికమున
బోవు నీమేకపిల్లకై పుడమిసతము
మొలకలరచించు, దీవల మొనలు దీర్చు,
భనకఁజిప్తరించు దరులసంపదల బెంచు.

ప్రభువాక్యము

పరమసాత్త్వికుడై స్వార్థపరతఃబోక
విమలవర్తనమున జీవనమును గడపు
నాతఁడే ధన్యతముఁ డీయనంతస్పృహ
రాజ్య మాతని కాణాచిరాజధాని.

3

కవివాక్యము

చలువనీడలకొమ్మల చక్కఁదనము
వలచు చెంగావిచివురుజొంపముల మురువు
తేనియల పూలగుత్తుల దిద్దుబాటు
నమృతరసమొల్కు పండ్ల సోయగము నింపు
మేలిగొనముల తీయమామిడికిఁ గాక
గలుగునే బామ్మజెముడు డొంకలకు నెందు?

ప్రభువాక్యము

కోరి యెవ్వఁడు లోకోపకారతృప్తఁ
దహతహాశాదు నాతఁడే ధన్యతముఁడు
వానిముంగిటఁ బ్రేమప్రసవంతి వారు
వెలయ దివ్యామృతము వానిపెరటఁ గురియు.

కవివాక్యము

పాపసంకులమై ద్వేషబద్ధమైన
స్పృహగనికరమున భరియించుకతన
బెండువలె నంచయెఱకల చెండువోలె
నేల నవిలాసముగ గాలిఁదేలుఁగాడె?

ప్రభువాక్యము

ఎవడు కరుణార్ద్రహృదయుడై కృప దలంచి
యితరులను సర్వదా క్షమింపఁ జూచు
నాతఁడే ధన్యుడనఁదగు—భూతలమున
నాతఁడే దివ్యకరుణార్ధుడై చెలంగు.

4

కవివాక్యము

తొరజల మంటనీక విశాల జలధిఁ
దరళహృదయాన మనలు ముక్తాంపుఁజిప్ప

యాణిముత్యమ్ములను గడుపారఁ గాంచు
బురదఁ బొరలాడు నత్తలో ముత్తైమున్నె ?

ప్రభువాక్యము

ధగధగలవోవు మించు టద్దమ్మువోలు
విమలహృదయాన నెవఁడు జీవితముగడపు
నతఁడు ధన్యుఁడు వాని హృదంతరమున
నతము దివ్యాకృతి తనంతఁబ్రతిఫలించు. ౧

కవివాక్యము

కాకి గూటనుజిక్కి యిక్కట్టుఁ జెందు
కోకిలమునకు మంచిచిగుళ్లు మేసి
వాయసమునకుఁ గడుపారఁ బుష్కనొసఁగు
నీరసాలము సురసాలమై రహించు.

ప్రభువాక్యము

పగలనడఁగించి శాంతినంపదల నిచ్చి
యెవఁడు సౌభ్రాత్రమును వెలయించు, నతఁడే
ధన్యతముఁ డాతఁ డొక్కఁడే దైవమునకు
గోముమై పెంచికొన్న గారాముఁటి. 2.

కవివాక్యము

నకలరాజన్యమకుటభూషణము గాఁగ
వెలిఁగి నానాటరత్నమై వెలయఁగోరు
మానికమునకుఁ గలిగె నీసానరావు
గులకతాలకురావుల గోడు గలదె?

ప్రభువాక్యము

కరఁగుహృదయాన లోకోపకారపరత
నెవఁడు రావులఁబడి బాధ నవయు నతఁడే
దనరు నీలోకమున ధన్యతముఁ డనంగ
వానిదే స్వర్గరాజ్యసౌభాగ్యమెల్ల. ౩

ప్రభుకుమారునిపేర నెవ్వఁడు జగాన

నొక్కులంబడి నిందల నొగిలి నవయు
నెవఁడు బాధలఁబడుఁ జిక్కు లెవఁడుపొందు
నతఁడే పెంపొందఁజాలు ధన్యాత్ముఁ డనంగ.

పూతవర్తనుఁ డానందపూర్ణుఁ డగుచుఁ
జలిపి దూఱులలవములక్షింపఁబోక
దివ్యసన్మానమును బొంది తేజరిల్లు
తొంటి మతకర్త లీకొంటె కంటకము
పాలఁబడి నిర్మలానందపదవి జనరె?

పాలుపుగావిడ్డ మధుమాస పుష్పముట్లు
సంతతవికాసవంతమై జాలువారు

సృష్టిహృదయానఁ దేని మ చినుకువోలె
బరగు నద్వర్తనుండైన నరుఁడొకండు.

పలుచబడి తేనెతీసిఁ గోల్పడియెనేని

నీరమై పూవురేకుల జారిజారి

కణకణమ్ముల మంటిలోఁ గలియుఁగాక
నీరమునకబ్బు నెట్లు తేనియల రుచులు?

సృష్టిసన్మార్గముల చేర్పరింపలేక

తివిరి యజ్ఞానతిమిరాన దేవులాడు

విపులలోకాన నిడ్డనీపిక యనంగఁ

బరఁగు నద్వర్తనుండైన నరుఁడొకండు.

విమలహృదయాన మిపుల పవిత్రుండైన

మానవునిజ్ఞాన తేజమ్ము మాటువడునె?

కర్మము పెంపొందు పర్యతాగ్రమున వెలయు

పట్టణముడాఁపఁగల కాండఁటము గలదె?

జ్ఞానియై దివ్యమార్గసంసక్తిబోవు

ధన్యుడా జ్ఞానసంపద దాఁచికొనక

దివ్యమహిమొన్నతిని జాటి తేజరిల్లు

వెలుఁగనెత్తిన యెంటిదీపిక నెవండు

బుట్టలోడాఁచి చీకటిఁ బొరయఁజూచు.

శాత్రవాహన వంశీయుల శాసనములు* భావరాజు వేంకటకృష్ణ రావుగారు

త్రాత్ర లేక శాత్రవాహనుల శాసనములలో

చాలాభాగము, బొంబాయిరాజధానియందున్న కాన్హీ, నాసిక్ గుహలందు గాన్పించెను. మిగిలినవి కొన్ని ఆంధ్రదేశమున అమరావతి, కొడవోలు మున్నగు తావులందును లభించెను. వీటి నన్నిటిని ఆంధ్రులచరిత్ర సమూహముగా చదవదలచుకొన్న విద్యార్థులకు ఆంధ్రభాషలో చేతికందివచ్చుటకై యొక్కచోట సంపాదించి ప్రకటింపదలచితిని. ఈ శాసనముల పఠనమువలన ఆ వంశీయుల చారిత్రమే గాక, వారి కాలపునాటి ఆర్థిక, రాజకీయ, సాంఘిక ధర్మపరిస్థితులు మున్నగునవికూడ యెఱుకపడగలవు. ఆంధ్రులచరిత్ర మనకు మొదట ఆంధ్రజాతీయు లగు శాత్రవాహనుల చరిత్రతో ప్రారంభ మగుచున్నది. శాత్రవాహనుల చరిత్రజాతివారా యను సంశయము నివర్తితముగాని యీ దినములలో “శాలివాహన-శక-వర్షము”న కాదిపురుషు డెవ్వడో నిశ్చయముగాని యీదినములలో - చరిత్రాన్వేషణమందు పూర్ణోత్సాహము గల ప్రతివ్యక్తియు చరిత్రాధారములగు నీశాసనములను చక్కగా పరిశీలించి సందేహములను బాపుకొనవచ్చును.

ఇంతవరకు ఆంధ్రదేశములో శాత్రవాహనుల శాసనములు విరివిగా లభించలేదు. ఈ

వంశీయులలో మొదటివారి శాసనములు ఇంచుమించుగా అన్నియు పశ్చిమదేశములందే లభించియుండెను. అందువలన శాత్రవాహనుల ఆంధ్రులు కారని వాదము చెలరేగెను. కాని యీవాదము సిద్ధాంతము కాలేదు. మనదేశమందు ఇంకను శాలివాహనుల శాసనములు దొరకగల వనునాశ కలదు. చరిత్రపరిశోధనకై సాయపడుచున్న ప్రభుత్వపువారి ఆర్కియోలాజికలు డిపార్టుమెంటువారు దేశమంతటను చుట్టుపెట్టి తిరిగినచో శాత్రవాహనుల శాసనములు విరివిగా లభించగలవని నా దృఢ విశ్వాసము. ఇంతకు ఆంధ్రదేశమును వారు శ్రద్ధగా పరిశీలించియుండనేలేదు. ఈయపేక్షకు తోడు కృష్ణాజిల్లాయందలి భట్టిప్రోలు, బుద్ధవని స్తూపములను నిర్మూలములు గావించి యింజనీరింగు శాఖవారు ఆనకట్టలు-లాకులు కళంగులు కట్టుటకు నచ్చటి స్తూపములందలి, కట్టడములందలి చలువరాళ్ల నన్నింటిని పెల్లగించి సున్నము చేసుకొనుటకు కాల్చివేసిరి. ఆరాళ్ల మీద నేవైన యక్షరము లుండనేమో యీ మహాత్ములు చూచి జాగ్రత్తపెట్టియుండలేదు. మన దురదృష్టవశమున పూర్వము మహాపట్టణములు నగరములుగా నుండిన స్థలము లన్నియు నేడు పాడువారి దిబ్బలతో నిండియున్నవి.

* ‘జయంతి’ రెండవసంచికనుండి. కై కొనబడినది. నాసిక్ గుహలందలి యీశాసనములలో నైదు జయంతిరెండు, ఆఱు సంచికలయందు ప్రకటితములు.

దేశముం డెక్కడెక్కడ చూచినను బౌద్ధ కాలమునాటి-అనగా శాతవాహనుల రాజ్య కాలమునాటి-స్తూపములను సూచించు “లంజ దిబ్బలు” అని పిలువబడుచున్న పెద్ద మట్టి దిబ్బలు గానవచ్చుచున్నవి. ఈ దిబ్బల నన్నింటిని ఆర్కియోలాజికలు శాఖవారు దేశ మంతా తిరిగి అన్వేషించి త్రవ్వించినచో నూతనశాసనము లెన్నేని వెలికి రాగలవు.

ఇంతవరకు లభించిన శాసనములను తెలుగున ప్రకటింపవలసినదని, నా మిత్రులు శ్రీయుత కోలవెన్ను రామకోటీశ్వరరావు గారు నన్ను పురికొల్పిరి. వారి యాదేశానుసారము ఈ ప్రయత్నమును సంకల్పించితిని. ప్రాకృతమందున్న శాతవాహనుల శాసనముల నాంధ్రమునందు ప్రకటించుట కిదియే ప్రథమ ప్రయత్నము. ఈ శాసనములలో నొక్క శాతవాహనులవే గాక వారి సమకాలీనరాజుల శాసనములుకూడ చేర్చదలచితిని. వాటి పఠనము ఆంధ్రదేశ చరిత్రమున కావశ్యకమని నా నమ్మకము.

ప్రస్తుతము ప్రకటింప బూనుకొన్నవి నాసిక, కార్లీగుహలలో చెక్కబడినవి. వీటి వెనుక అమరావతి మొదలయిన ఆంధ్రదేశ స్థములయిన తావులందు లభించినవాటిని ప్రచురింతును. ముందు నాసిక గుహలందలి శాసనముల నెత్తుకొందును. నాసిక కార్లీగుహల వర్ణనలకై చదువరి యింగ్లీషుభాషలో బర్గెసు షెర్లెసను పండితులు రచించిన “రాక్ కట్ టుం పిల్లు ఆఫ్ ఇండియా” అను గ్రంథమును,

బొంబాయి రాజధానియందున్న వెస్టరక్ ఇండియా ఆర్కియోలాజికల్ శాఖవారి రిపోర్టులలో నాల్గవ సంపుటమును చూచుకొనవచ్చును. మొదట నీశాసనముల నన్నింటిని రాయల్ ఏషియాటిక్కుసొసైటీవారు — బొంబాయిబ్రాంచివారు—తమపత్రికలో (జర్నలు) ఏడవసంపుటమునందు ప్రకటించియుండిరి. ఈ శాసనముల కర్థములుచెప్పి వ్యాఖ్యలు రచించి అందలి చరిత్రాంశములను లోకమునకు స్వయంబలయిన డాక్టరు రామకృష్ణగోపాల భండార్కరుగారు ౧౮౭౪ వ సంవత్సరమున “ట్రాన్ సాక్షన్సు ఆఫ్ ది లండన్ కాంగ్రెసు”నందు వెల్లడించిరి. మరల వీటి నన్నింటిని పరిశీలించి, బూలర్ పండితుని. ఆంగ్ల భాషాంతరీకరణములతో సంప్రతించి, పఠించి, దోషములను తన యోషినకొలది సంస్కరించి, డాక్టరు భగవాన్ లాల్ ఇంద్రాజిగారు చరిత్రాత్మకమైన వ్యాఖ్యను రచించి, ‘బొంబాయి గెజటీర్’ నాలవ సంపుటమున నాసిక జిల్లా చరిత్రతో చేర్చి వ్రాసియుండిరి. ఈ మూడింటిని పురస్కరించుకొని ఫ్రాంసుదేశీయుడును, ప్రాకృత సంస్కృతభాషా కోవిదుడును, మహాపండితుడు నగు నేనార్డుమనీషి తిరిగి చక్కగా పరిష్కరించి కీ. శే. లయిన డాక్టరు హుల్లుగారి కోరికపయిన ‘ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా’ ఎనిమిదవ సంపుటమున ప్రచురించెను. ఇట్లు ముమ్మారు సంస్కరింపబడిన మూలములబట్టి నేను వాటి నిక్కడ సంపాదించితిని.

ఈ శాసనముల నిపుడు ప్రకటించుటలో మూలము వివరించి, నాయభిప్రాయము నిత్తును. నాయుద్దేశము ననుసరించి ప్రాకృత భాషా పాఠకులు నామతము ఏమాత్రము యధార్థ మునిగాని, దోషరహితమనిగాని, యూహింప ఛాయను, సులభమైన ఆంధ్రీకరణమును ఇచ్చె కుందురుగాక. ఆంగ్ల భాష రానివారికి నయి దను. సంశయాస్పదములును, చర్చనీయము తము వీలయినంతవరకు దోడ్పడుట కీద్రయ లును అగు విషయములను, పదములను, త్నము తలపెట్టితిని కావున నిది యెంతవరకు పేళ్లను వీలయినంతవరకు చర్చించి మతభేద సఫలీకృతమైనదో పాఠకులే నిర్ణయింపనర్హులు.

౬

(ఇది ఆరవగుహ వసారాకు వెనుకతట్టు గోడపై నున్నది.)

మూలము: ప్రాకృతము

- ౧ సిద్ధం విర గహపతిస న్యైగమంసో లెణం
 ౨ దెయ ధమ కుటుంబిణియ^౩ చ న నందసిరియ^౪ ఒవరకొ దుహుతు.
 ౩ య చ న పురిసదతావ ఒవరకొ ఎవ లెణం చతుగభం
 ౪ ణియుత^౫ భిక్షుసంఘున చాతుదిసన నియాచితం.

సంస్కృతము (ఛాయ)

- ౧ సిద్ధమ్! వీరగృహపతేః నిగమస్య లేణం
 ౨ ధేయ ధమ్మం కుటుంబిన్యాః నందశ్రియః అపవరకః దహితా
 ౩ చ న పురుషదత్తః అపవరకః ఏవలేణం చతుర్గర్భం
 ౪ నియుక్తం భిక్షుసంఘస్య చాతుర్దివసస్య నియాచితమ్.

ఆంధ్రీకరణము

సిద్ధం. (విజయ సూచకము) ఈగుహ, గృహపతియును నైగముడును (వర్తకక్రేణి లేక వర్తకనికాయము నకు చెందిన కులజుడు) అను వీరునియొక్కయు, నిందోక ఆంతర్భాగము ఆతని భార్య యగు నందశ్రియొక్కయు, నింకొక అంశగృహ కూతురు రగు పురుషదత్తునియొక్కయు ధర్మములు. చతుర్భాగములాగా నిర్మింపబడిన యీ గుహ మార్గస్థులుగా వచ్చి నాలుగుదినము లుండిపోవు భిక్షుసంఘమునకు సమర్పింపబడినది.

౧. గమన. ఇచ్చట అనుస్వారం ఉండవచ్చునట్టికిని పూర్ణ బిందువును నూలించు నెత్తిపై చుక్క స్పష్ట మగు గన్పట్టుచున్నది. ౨. లేణ. ౩. కుటుంబినియ. ౪. నందసరాయ అని యొకపాఠ మున్నదిగాని 'నందసిరియ' పోయిన దనుట నిస్సంశయము. ౫. నియుత.

సంగ్రహవ్యాఖ్య

ఇందు దానపతి 'వీరగహపతి' యని బేర్కొనబడినాడు. 'గహపతి' యనునది గృహమేధికి పర్యాయ పదము. కావున నది యాతని గౌరవమును మాత్రమును సూచించునేగాని యాతని వామములోనిభాగము కాజాలదు. 'గహపతి' అనగా, 'కుటుంబి', 'గృహస్థు' అని యెవరికిని పేర్లుండవు. వైలాక్-వాడ్డీ శాసనముం దొకచోట 'సంపగహపతివా' యని గలదు. జున్నార్ శాసనములలో నొకచోట "పముసున ధము నిగసున" యని యొక దానపతి పేర్కొనబడియున్నాడు. ప్రస్తుత దానపతియగు వీరుడును, జున్నార్ శాసనదాత యగు వీరసేనుడును, ఒక్కరేనా యని సందియము కలుగుచున్నది. లిపిభేదములు కొంతవఱ కీ సందియమును బాపుచున్నవి. కాని యా భేదములు దేశభేదములచే కలిగియుండవచ్చునని సమాధానము చెప్పకొనినను ఉభయదానపతులు నొక్కరే కనుటకు వీలుకలుగదు. కావచ్చును, కాకపోవచ్చును. 'గహపతి' వలెనే 'నైగమ' అనుపదముకూడ నామము కాదనుట నిస్సంశయము. ఉచ్చారణభేదముచేత 'నిగమ' శబ్దము 'నైగమ' యనియు, 'నైగమ' యనియు లేఖకురచే వ్రాయబడియుండవచ్చును. బౌద్ధయుగమునందు, బౌద్ధసంఘమునందు 'గహపతి' వాదకము అన్ని కులములవారకు సామాన్యముగ నుపయోగించుచుండెరి. కావున గౌరవమును ధనమును గల వైశ్యకుటుంబముల నా రుపయోగించుకొనుటలో విశేష మేమిగలదు? ఇందు వీరగహపతి నైగమమడని చెప్పబడుటచేత నాతడు వైశ్యకులజుడనియు శ్రేష్ఠుడనియు నూహచేసితిమి.

2

(ఇని ఏడవగుహయొక్క వెనుకగోడపయిన కవాటమున కెడమప్రక్క నున్నది.)

మూలము: ప్రాకృతము

౧ భయంత-సవసానం అంతేవా-

౨ సీనియ పవయితాయ తాపసి-

౩ నియ చ దేయధమ్మ [లేణ]

౪ చాతు దిసస భిక్షుసంఘస దత్తం.

సంస్కృతము (భాష)

౧ భదంత సవసాన అంతేవా

౨ సీన్యాః ప్రవజితాయాః తాప

౩ స్యాః చ దేయధమ్మః లేణం

౪ చాతుర్ది వసస్య భిక్షుసంఘస్య దత్తం.

ఆంధ్రీకరణము

ఈ గుహ పూజ్యుడైన సవకునియొక్క శిష్యురాలును, పరివ్రాజికయు నగు తాపసిచే నంది పోవుచుండు భిక్షుసంఘముయొక్క నివాసముకొఱకు ధర్మముగా సమర్పింపబడినది.

సంగ్రహవ్యాఖ్య

ఇందు ఆశ్చర్యకరమయిన విషయములు కలవు. ఈ దానపత్ని పేరు తాపసి యని మాత్రమే తెలుపబడినది గాని నిజనామము మంగుపరుపబడియున్నట్లు తోచుచున్నది. గురువులనామమును దెలుపుట కింత ప్రయాసపడిన యామె తనపేరేల దెలుపుట కిచ్చగింపలేదో గ్రాహ్యము గాకున్నది. ఆచార్యుని నామము 'సవసన' యని యుండుటాశ్చర్యకరము. అట్టిపేరుండు బెటుగము. అయినను దానిని 'సావస' యని పాతము చదివినచో 'సావసక' యను పేరును జ్ఞప్తికి దెచ్చును. అప్పుడు సంస్కృతమున నాపేరు 'సాహర్ష' డనుకొవచ్చును.

(సశేషము.)

ప్రణయజీవి

కొల్లూరు ధర్మారాయ కవి గారు, బి. ఓ. (ఆంధ్రగీర్వాణ సాహిత్యపరిషత్తు)

మానసిక భావములకు సన్మానమిచ్చి
యక్షరస్వరూపము నిమనట్టి దివ్య

కవన వీణావిలాసినిరవ మదేమొ
నేడు నిశ్శబ్దకుహరాన నిద్రజెందె;

పూర్వగాధావిధాన సంభూతపూత
దివ్య తేజఃపరిత తంత్రీస్వనంబు

నే నెటులు మేళవించినగాని రాదు!
మీటునందున నాపారపాటో యేమొ
కాని తంత్రులు పులికితగాత్ర లగుచు

'నీవు కేవల ప్రణయైక జీవి'వనుచు
బలుకునే కాని వేరొండు పలుకవేమొ—

పూర్వవీరుల జీవితములనుగూర్చి
పాడి యలసితివో కవివర! మదీయ
మానసావేశ మాత్మీయ గానమందె
మరగిపోయెను, తుదకట్లై కరగిపోయె;
మధురమగునొక నేత్రయుగ్మంబునుండి
యంబక పరంపరలువచ్చి యస్మదీయ
హృదయమున నాటె, నాగీత మిందుకొరకె.

భరతఖండమున నేటికి సుమారు ౪౦,౦౦౦ మైళ్ల అయోమార్గము లేర్పరుపబడిన ఐను విషయ మెల్ల రరింగినదే. కాని యాయినపదారుల, దేశమునవ్యాపింప జేయుటలో యిండియా ప్రభుత్వమువారి అభిప్రాయ పేమి? వీటిపై వెచ్చించిన ధనము, యే మరతులపై యెచ్చటినంతి వెచ్చింపబడినది? వీనిమూలమున కృషివలు డెట్టిలాభమును పొందగలుగుచున్నాడు?

ప్రభుత్వపక్షపాతులు, హిందూదేశము ౧౦౦ కి ౨,౫ మొదలు ౫ వరకుగల స్వల్పవడ్డీకి లండను నగరము నుండి ధనమును గ్రహించి యినుపదారులు నిర్మించుకొనె ననియు, అందులకుగాను భారతదేశము కృతజ్ఞత చూపింపవలసియున్నదనియు, పలుమారు నుడువుచుందురు. ఇందుగల నిజానిజములు తర్కించుచో డెల్లమగు. ఈరైలు దారుల నిర్మించుటకు యిండియాదేశపు ప్రభుత్వము ద్రవ్యము వడ్డీకి వుచ్చుకొనలేదనియు, యీపైనజెప్పిన తెగ వారు వడ్డీయని పొరపడునది, హామీగా (Guarantee) కంపెనీలధనముపై నప్తము సంభవించునెడ ఇచ్చుటకు ఒప్పుకొనిన రేటుయనియు, చెప్పవలసియున్నది. అందు చేతనే యీ రైలుదారులు గవర్నమెంటువి గాక, ఇంగ్లండుదేశపు కంపెనీలవై యున్నవి. వెల్లస్తీ ప్రభువు నాటినుండియు, యీకంపెనీలు హిందూదేశమును అభివృద్ధి చేయుటకుగాను రైలుదారులేర్పరుచునట్లుగనునదరు కంపెనీలు యీరైలుదారులపై వెచ్చించినధనముపై వచ్చిన లాభ మనుభవించుటకును, నప్తము వచ్చుచో హిందూ

దేశపుకర్షకు డద్దానిని భరించి, కంపెనీవారి కట్టినప్తము లేకుండజేయుట యనుపద్ధతి యనులులో పెట్టబడినది. ౧౮౭౨ వ సంవత్సరములో పార్లమెంటురికపిటియెదుట సాత్యమిచ్చుచూ థారణ్ బిగ్ గారు యీపైపద్ధతిని నిరసించుచూ యీక్రిందివిధముగా నడివిరి, “హామీ పద్ధతి లేకయే యుండియున్నచో హిందూదేశపు అయోమార్గనిర్మాణార్థము హామీలేనిసామ్మ (Unguaranteed Capital) హిందూదేశమునకు వెల్లయుండెడి దని నేను రూఢిగా నమ్ముచున్నాను. ఈదేశములో ధనము వృద్ధి పొందుటచేతను, సదా విశేషధనము యెవ్విధముగాను యింగ్లండుదేశమున పెట్టుబడిపెట్టుటకు దారిగానకుండుటచే దక్షిణామెరికా మున్నగువిదేశములకు పోవుచుండుట చేతను, ఆట్టిధన మేల యిండియాను తిరస్కరించునో నే నూహింపజేరకున్నాను.”*

ఈకంపెనీలు యీ హామీని పురస్కరించుకొని వ్యవహరించినరీతి యొక్కంత విచారితము. వీరు సహజముగా నప్తముపొందకుండినను, తమయొక్క యనుమతత, యనవసరవ్యయములవలన కల్గిన, నప్తమును నుకరముగా హిందూదేశపుపన్నునుండి గైకొనుచుండిరి. విశేషించి వీరికంపెనీలకు గావలసిన ఫలములను ప్రభుత్వమువారు ఉచితముగా ఒసంగుచుండిరి. ౧౮౪౯ మొదలు ౧౯౦౦ వరకు జి. ఐ పి. రైలుదారి హామీ పద్ధతిపై నుండియుండెడిది. ౧౯౦౧ లో గవర్నమెంటువారిదారిని కొనినను ఏకారణముననో యీకంపెనీవారిచే తమ

* I do believe unguaranteed capital would have gone to India for the construction of Railways, had it not been for the guarantee. Considering how this country is always growing in wealth, and that an immense amount of capital is seeking investment which it cannot find in England and goes to south America and other countries abroad, I cannot conceive that it would persistently have neglected India.

—India in the Victorian Age, P. 354

తరపున యేజంట్లుగా నుండునట్లేర్పబడిరి, సదగు హామీ కాలములో యీకంపెనీ ౧౮.౯౧ కోట్ల రూప్యములు నష్టమును గనబఱచినది. ౧౦౦ కి ౪ చొప్పున యీ నష్టముపై వడ్డీ ౧౮.౫౨ మొదలు ౧౯.౨౪ వఱకు ౮.౯౩, ౨౦, ౩౩, ౩౪, ౩౫ లు అయినది. ప్రభుత్వమున కేజంట్లుగా ఈకంపెనీవారు ౧౯౦౨ మొదలు ౧౯౨౩ వఱకు పనిజేసినకాలములో నష్టము ౧.౭౩ కోట్లు. ఈనష్టము లన్నియు హిందూదేశము భరించియుండెనుగాదా! కంపెనీ నిజముగా యంతనష్టము పొందినదా యను విషయము నీ క్రిందియంతమునుబట్టి పాఠకు లూహింపవగు. ఈనష్టము ను పొందుచున్న కాలములో ౧౮౫౫ లో యీ కంపెనీ యొక్క ౨౦ పానుల పేరు ౨౫ మొదలు ౩౦.౬౨% యొక్కవఱకు అమ్మబడినది. నష్టము వచ్చుచుండిన కంపెనీ యొక్క పేరు, ఖరీదులో పడిపోవుటకుమా తేలకో నృద్ధి గాంచినది!

ఈహామీపద్ధతిక్రింద కంపెనీలు యెట్లనవసర వ్యయమొనర్చుచుండెడివో పూర్తిగా చర్చించుచు సి.పి. తివారీగారు నవంబరు ౨౯, ౧౯౨౫ లో "సిఫ్త్" పత్రికలో వ్రాసినసంగతినిబట్టి చెలియవగు. ౧౮౮౦ సం.రం వఱకు జి. ఐ. పి. రైల్వేకంపెనీవారు ఒకమైలు రైలు దారి నేర్పరచుటకు రు. ౧,౯౫,౯౪౫ లనువెచ్చించిరట. తోటి నాగపూర్—ఛాటిస్ గార్, ఛాండ్—మన్మాడ్ ప్రభుత్వపు రైలుదారులు (Nagapur-Chhatisgarh and Dhond-Manmad state Railways) మైలు నకు వరుసగా రు. ౫౩,౩౧౫ లను, రు. ౭౧,౭౫౬ లు న్ను ఖర్చుపెట్టినవట. ఎంతవ్యత్యాసము!

౧౮౮౩ లో ఎ. కె. కొనెల్ గారు "The Economic Revolution of India" యను పుస్తకములో వ్రాసినసంగతులెంతయు ఈ సందర్భమున విచారణీయములు. వీరిప్రకారము ౧౮౮౦-౮౧ సం.నకుహామీ రైలుదారుల పెట్టుబడిధనము ౯౬,౭౯౪,౨౧౬ పౌన్లు. ఇందులో ౪౬,౯౧౨,౧౭౭ పౌన్లు యింగ్లాండునుండియు ౪౯,౮౭౬,౦౪౯ పౌన్లు యిండియా నుండియు నైయున్నది. కాని వడ్డీ సుమారు ౨౮,౦౦౦,౦౦౦ పౌన్లు యింగ్లాండునకే పంపబడినది.

ఇంతవఱకును జచ్చించి తెచ్చుకొన్న అయోమ్యములన హిందూదేశస్థులు యీరైళ్లలో నెట్టి సౌకర్యములను పొందగలుగుచున్నారో యందరకునూ చెలిసియేయున్నది. దినమున కొక్కపూటయైనను సీయరు తిండి లేని భారతీయులు ౧, ౨ తరగతులలో ప్రయాణ మొనర్చలేరుగాదా! చునము ౩ వ తరగతి రైల్వేప్రయాణీకుల సభ లెన్నిచేసి ప్రజాసౌకర్యార్థ మెన్ని తీర్మానములలో రైల్వేకంపెనీవారిని ప్రార్థించిననూ వారు సరకుగొనకున్నారు గదా! కాని యీ ౩ వ తరగతి ప్రయాణీకుల మూలముననే డి. ఇ. వాచాగారి ప్రకారము రు. ౧౩ కోట్లు సాగునగు రైల్వే కంపెనీలకు చెందుచున్నట్లు చెలియుచున్నది ఇంచితేకేవలవారుగూడ ప్రభుత్వము వారి రైల్వేవిధానము తీవ్రముగా ఖండించి యనవసరముగు ఖర్చుపెట్టుచున్నారనియు, రైలుదారులపై నష్టము వచ్చుట కవకాశము లేదనియు, ౫౫ లేక ౬% లాభము తీయ ప్రయత్నము లొనర్చవచ్చుననియు చెలిసియున్నారు.

ఈ రైలుదారుల నిర్మించుటలో ఉద్దేశములు ప్రభుత్వము చెబుటనవి రెండు. మొదటిది: ప్రజల రాక పోకలసౌకర్యార్థమునూ, వర్తకవ్యాపారము లభివృద్ధి గావించుటకునూ, తదీత్యా గవర్నమెంటునకు లాభము కల్గుటకును అయియున్నది. రెండవది: దేశములో నెచ్చట నైన టౌనుము సంభవించునెడ యచ్చగల ప్రజాపీఠానివారణార్థమునై యున్నది. ఇక ఇందునొక్కనూత్రము గలదు. మొదటిదానిపై వెచ్చింపబడుసామునకు లాభము వచ్చుటకు వీలున్నదిగాన అందులకు వలయు పెట్టుబడి ధనము తగువడ్డీకి తీసికొని అట్టి రైలుదారుల నిర్మించుచుండురు. గాని టౌనునివారణార్థ మేర్పరుపబడిన రైలు దారులవలన యెల్లపుడును నష్టమే సంభవించుట సహజమై యుండుటచే ప్రభుత్వము, వైసజెప్పబడిన మొదటిరకపు రైలుదారుల నిర్మాణార్థము కైకొను అప్పు పరతులకు ఎలాగాక, యిట్టిరైలుదారుల నిర్మించుటకు దను సంవత్సరపురాబడినుండి పెట్టుబడి పెట్టుట ముఖ్యవసరమై యున్నది.

ఇక వీని లాభాలభములగున్చి యిండుకవిశరించి
విరమించెను.

ఈ యినుపదారులు, దేశాంతగత భాగములనుండి
పర్యవహించునట్లు సముద్రతీరములకు గొంపోవుచున్నవి;
తేవుపట్టణములనుండి విదేశములనుండి దిగుమతియైన సరకు
లను దేశమునందలి ప్రతిపట్టణములకునూ చేర్చుచున్నవి.
హిందూదేశమున స్వేచ్ఛావాణిజ్యపద్ధతి (Free Trade)
ఇండియాగవర్నమెంటువారిచేసములులోనుంచబడినది. ఈ
Free Trade పద్ధతినిగూర్చియు, అయోమార్గవ్యాప్తిని
గుర్చియు కొనెట్ గారి యభిప్రాయ మిక్రింది వాక్య
ముల బొందుపఱుపబడినది.

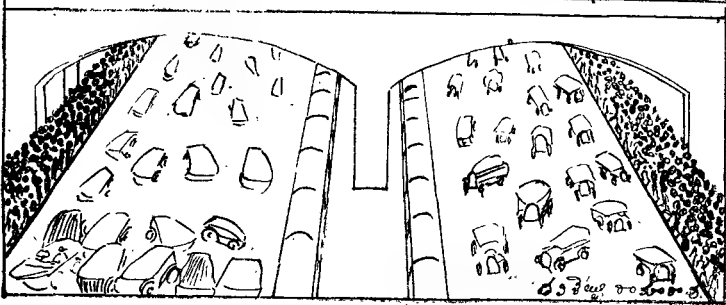
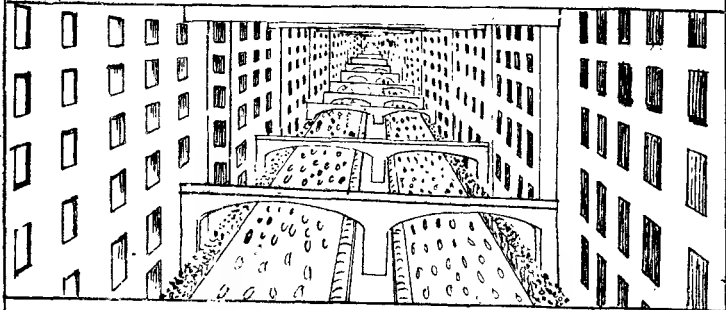
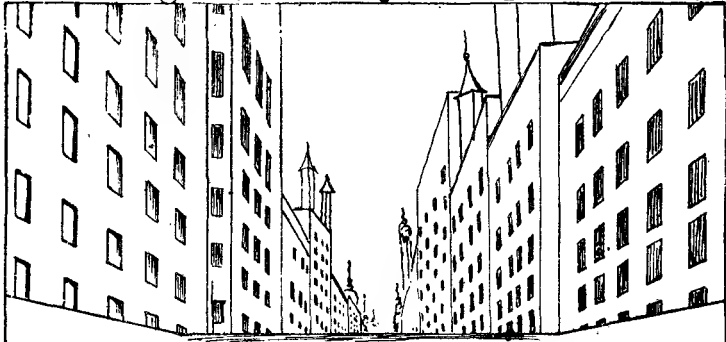
“హిందూదేశము తనకు వలయు బట్టలను తానే
సప్లయ జేసికొనుచుండెడిది. ఇప్పుడో, ఇంగ్లాండు పంపు
చున్నది. హిందూదేశపు నేతగాండ్ర విశేషము రాబడి,
స్వల్పధరలకే విదేశీపుబట్ట వచ్చుచుండుటచే అంత
మొందినది. విదేశీములనుండి దెచ్చుకొనుసరకులకు మాటు
గా భారతదేశ మాహారపదార్థముల నెగుమతించేయ మొద
లికినది.... ఈపనికి రైలుదారు లావశ్యకమై, విశేష
పైకము వెచ్చింపబడినది. ఈదినమున హిందూదేశము
నకు విదేశీపుబట్ట దిగుమతి, ఆహారపదార్థముల యెగుమతి
మానినచో హిందూదేశమునకు లాభమును, గవర్నమెంటు
వారికి కలతయు కల్గును..... ప్రభుత్వపక్ష
పాతులు టేముకాలములలో ఈరైలుదారు లాహారము
లేనిస్థలముల కాహారమును గొంపోయి ప్రజాసౌఖ్య మొన
గూర్చుటనుగూర్చి యుగ్గడింతురు. చుటియు, బొంబాయి,
మద్రాసు, పశ్చిమోత్తరప్రగజాలలోని ప్రజలు రైలు
లేనిచో గతకఠిన్మకాలములలో యేమై యుండురని వా
రచుదురు. నా జవాబేమన, ఏమైనది? రైలుదారులు తాము
మున్నుగొంపోయిన యాహారపదార్థము లాయాస్థలములకు
మఱు నాలుగురెల్లవెలతో తెచ్చియచ్చినమాట నిజము.

.....
రైలుదారులే యాహారపదార్థముల గొంపోకుండినచో
దేశాచారప్రకారము పాతర్లువేయబడిన యాహారపదార్థ

ములు టేముకాలములలో నుపయోగపడుచుండెడివి. రైలు
దారు లములనుకు వచ్చినపిమ్మట కర్షకుడు వెంటనే యెదు
రుగావచ్చు లాభమునకు బ్రతుకిగాని, పన్నుల యొత్తిడి
వలనగాని, దనపంటను విక్రయించి పూర్వమువలె యా
హారమును నిలువజేయుటకు మాటు ధనమును నిలువజేయు
చున్నాడు. కాని నగలుగాని, రూప్యములుగాని భుజింప
లేడుగదా. టేము-కమిషనర్లు యిందుమూలముననే రైలు
కఠిన్మకాలములలో నాలుగురెల్లు యిచ్చుచున్నాడనియు,
మొదటనిక్కువెల కమ్మిననూ, తుదకు లాభము నొందుట
లేదనియు, యభిప్రాయ మిచ్చియున్నారు. భూమిలేని
కూలివారు ధర వారి కందుబడిలో లేకుండుటచే మిక్కిలి
తోభించుచున్నారు. ప్రజాసమూహమునకు సహజశత్రు
వులగు యుద్ధము, టేమును రైల్వేలపై పెట్టుబడిపెట్టిన
విదేశీములకు దేశమాతలు, పరమమిత్రముగా నున్నవి.
హిందూదేశమునుండి రైల్వేలపై పెట్టిన పెట్టుబడి
సామ్యమునకు షడ్డీక్రింద నిచ్చుటకుగాను, పన్నుమూలముగా
30,000,000 పానులు పిండబడినవి. ఆ సామ్య
రైలులేచేతిలోనుండుచో కఠిన్మకాలమున సులభముగా
నాత్మరక్షణ మొనర్చుకొనుచుండెడివారు. గవర్నమెంటు
వారిది గుర్తించక యింకనూ మరలరాబోవు టేమునివార
కారముయై రైలుదారు లభివృద్ధిచేయువలసినదిగా చెప్పుచు
న్నారు. పాపము, దీరకే యయాచితముగా దయారస
పూరితులై బ్రహ్మసభకులు రైలుదారులు నిర్మించినయే
కాని, హిందూదేశ ప్రజలు విశేషముపైకమును పన్నులరూ
పమున తామిచ్చితిమని చెలియకున్నారు. అదిగాక, టేము
కాలమున ప్రజలు జీవించునిమిత్రము రైల్వేలకై లేనేమి,
తదితరములకై లేనేమి హిందూదేశము 12,000,000
పాన్లు ఇచ్చి యుండినప్పటికినీ 20,00,000 జనము
చనిపోయిరి.”

ఈ వైవాన్యమున విశేషకృషి సల్పిన మహా
నీయులయొక్క యభిప్రాయములను కొలదిగా పొందు
పఱచుచూ, గవర్నమెంటువారియొక్క రైల్వే పద్ధతిని
గుర్చి వ్రాసియుంటిని.

(3) 6. 10 20 30 లకు. య. మ. హి. వర్ణనలు.

హిందూదేశ పారిశ్రామికాభివృద్ధి

చావలి వెంకట హనుమంతరావుగారు, యం. ఏ.; యఫ్. ఆర్. ఇ. యస్. (లండను)

౨

హిందూదేశపరిశ్రమల నభివృద్ధిచేయుటకు

ముఖ్యవిధానము సంగ్రహము యున్నది.

మన పరిశ్రమలు పెంపొందుటకు విదేశపరిశ్రమలపోటీ ఎక్కువగ నున్నదనియు, దానినితొలగించినకాని లాభము కలుగదనియు మనము చాలకాలము క్రిందటనే గ్రహించితిమి. మన ప్రభుత్వము జాతీయప్రభుత్వము కాకపోవుట వలనను, ఆప్రభుత్వమువారు లంకామైరుమొదలగు బ్రిటిష్ పరిశ్రమల శ్రేయోభివృద్ధి నే వాంఛించుచు వారి చేతులక్రింద నుండుటవలనను, దేశీయపరిశ్రమలకు తగిన పోషణ లేకపోవుటయు, ఆకారణముగ నవి క్షీణించుటయు జరుగుచున్నది. కొద్దికాలముక్రిందట హైందవ వాణిజ్యసంఘమున కధ్యక్షత వహించిన బిర్లాగారు ఈవిషయమై చాల గట్టిగ నుడివియుండిరి. ఇతరనర్తకప్రముఖులును, ఆర్థికశాస్త్ర పండితులునుకూడ చాలమంది ఆవిషయమై ఏకాభిప్రాయులై యున్నారు. హిందూదేశమునకు ప్రస్తుతము కావలసినది జాతీయప్రభుత్వమును, ఆప్రభుత్వమువారిచే అమలులో నుంచబడు సంపూర్ణరక్షణ విధానము నై యున్నది. ప్రభుత్వమువారు తాముచేయు ప్రతికార్యమందును జాతీయజీవనమును పునరుద్ధరించుటకు ఉత్సాహమును

హవంతులుగ, నుండినకాని మనదేశీయ పరిశ్రమాభివృద్ధి జరుగుటకు కాని, ఆర్థికస్థితి బాగుపడుటకుకాని అవకాశములు లేవు.

* * * *

ఒక్కబట్టలపరిశ్రమ విషయమై ప్రస్తుత మాలోచింతము. ఈపరిశ్రమ మన దేశీయపరిశ్రమలలో ప్రధానస్థాన ముక్రమించుచున్నది. పూర్తిగ మనదేశములోని మూలధనముతోడనే ఇది సాగించబడుచున్నదని చెప్పవచ్చును. మొదటినుండియు లంకామైరువారి ఒర్దిడి దానికి ఎక్కువగా నుండెడిది. లంకామైరువర్తకుల విన్నపముపైన ప్రభుత్వమువారు దానికి సహాయముచేయుటకు బదులు హిందూదేశపు మిల్లులలో తయారగుచుండిన సరకుపై ఎగుమతిపన్నును విధించుచువచ్చుచుండిరి. ఆపన్ను ౧౯౨౩ సంవత్సరములో మిల్లుయజమానుల ఆందోళనపై తొలగించబడినది కాని అప్పటి నుండియు జపానుమిల్లుపరిశ్రమపోటీ ఎక్కువయై ఎప్పటి నీరసస్థితిని తొలగి పోకుండునట్లు చేసెను. మిల్లుయజమానులు జపానుదేశపు పోటీనుండి రక్షణకావలయుననియు, దానివలన పరిశ్రమకు చాలనష్టము వాటిల్లుచున్నదనియు, తమ పనివాడ్రకు కూలి ఎప్పటికప్పుడు ఈయ లేకపోవుచున్నామనియు అనేకపార్లు కోరి

యుండిరి. దానిపై ప్రభుత్వమువా రొక ప్రత్యేక సుంకములవిచారణసంఘమును (Textile Tariff Board) ఏర్పాటుచేసి వారి రిపోర్టుపైన కొంత సౌకర్యమును కలుగజేయుటకు పూనుకొనిరి. కాని వారియుద్దేశము పూర్తిగా త్యాగబుద్ధితో కూడుకొని యుండలేదు. జపాను దేశపు పరిశ్రమ పోటీనుండి హిందూ దేశపరిశ్రమను రక్షించునందర్భములో లంకాపైరు పరిశ్రమకు లాభము కలుగజేయుటకు ప్రభుత్వమువారు వన్నాగము పన్నిరి.* ౧౯౧౯ సంవత్సరములో మాంటెగ్యూసంస్కరణములను విచారించుట కేర్పాటుయిన జాయింటుపార్లమెంటరీసంఘము (Joint Parliamentary Committee) వారు హిందూ దేశములో పరిశ్రమాభివృద్ధికి కావలసిన విధానము నేర్పాటుచేయుటకును, ఆచరణయందుంచుటకును సాధ్యమైనంతవరకు ఇండియా ప్రభుత్వమువారికే అధికార ముండవలెననియు, ప్రభుత్వమువారును శాసనసభవారును ఏదేని యొకవిధానము విషయమై ఏకాభిప్రాయము న్నకు వచ్చినప్పుడు ఇండియామంత్రి దానిలో ఏవిధముగను కలుగజేసికొనకూడ దనియు ప్రాసియుండిరి. కాని ప్రభుత్వమువారు బట్టల పరిశ్రమసంరక్షణ సందర్భములో ఈ పరిశ్రమ విధానపు అగ్రిమెంటు—ఫిస్కల్ కన్వెన్షను (Fiscal convention) కు విపరీతార్థమును కల్పించి తమ అభిప్రాయములకు తగినట్లు దానికి అర్థము చెప్పిరి. దానిపై పండిత మాళవ్యా బిర్లా మొదలగు అసెంబ్లీ

సభ్యులు తమ అసమ్మతిని తెల్పుటయు, ప్రభుత్వమువా రాలసమ్మతిని లెక్కపెట్టకపోవుటచే మాళవ్యాప్రభుత్వము అసెంబ్లీసభ్యత్వమునకు రాజీనామా నిచ్చుటయు మొన్నమొన్నటి విషయములే కాన విపులముగ వ్రాయ నక్కరలేదు

* * * *

కాని ఒక్కసంగతిమాత్రము మనము జ్ఞాపక ముంచుకొనవలెను. హిందూ దేశమునకు సంపూర్ణమైన ఆర్థికస్వాతంత్ర్య మియ బడినగాని మన పరిశ్రమాభివృద్ధి సక్రమపద్ధతులపై జరుగుట వట్టిమాట. ఆర్థికస్వాతంత్ర్యముండినప్పుడు ఏవిధానమును ప్రభుత్వమువారు వలంబించిన హిందూ దేశమునకు ఎక్కువ లాభము కలుగునో అలోచించుట కవకాశ మేర్పడును. ఇప్పుడు ఇంగ్లాండునందు కొంత మంది కన్సర్వేటివ్ పక్షీయులు బ్రిటిషుసామ్రాజ్యసభ్యదేశములకుమధ్య అడ్డంకులులేక వర్తక వ్యాపారము సాగినకాని బ్రిటన్ దేశమునకు నిరుద్యోగసమస్య మొదలగు కష్టములనుండి మోక్షసాధనము లేదనియు, అట్టివర్తకపద్ధతిని ఇంగ్లాండు ప్రభుత్వమువారు వలంబించవలెననియు ఆందోళన సల్పుచున్నారు. కాని వారి ఆందోళన కాదేశమునందే ఎక్కువ ఆమోదము లేకుండ పోవుచున్నది. ఇతరసామ్రాజ్యాంతర భాగములగు ఇండియా, ఆస్ట్రేలియా, దక్షిణ-ఆఫ్రికాదేశము లంతకుముందే అట్టి విధాన

* ఈ విషయమై పూర్తిగా మేనల భారతీలో నేను వ్రాసిన వ్యాసమునందు చర్చించి యుంటిని.

మునకు వ్యతిరేకములుగ నుండునని వేరుగ చెప్పవలయునా? కాని ఇతర సామ్రాజ్యంతర భాగములకు ఆర్థికస్వాతంత్ర్యము పూర్తిగా నుండుటచే వాటినేమియు ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వమువారు చేయలేకపోయినప్పటికిని, హిందూ దేశమున కట్టి స్వాతంత్ర్యము లేకపోవుటచే మనలను నిర్బంధపెట్టవచ్చును. సైమనుకమిషనువారు తమ నివేదికయందు ఫిస్కల్ కన్వెన్షను (Fiscal Convention) నుగురించి వ్రాయుచు ఏయే విషయములలో ఇండియా మంత్రికలుగ జేసికొనవచ్చునో ఏయేవిషయములలో కలుగజేసికొనగూడదో అది ఆతనిబుద్ధికే వదలివేయవలెననియు, దానినిగురించి ఏవిధమైన కట్టుబాట్లుగాని నియమములుగాని ఉండకూడదనియు వ్రాసియున్నారు. దానినిబట్టి వారి యుద్దేశము ఇండియా మంత్రియొక్క అధికారమును ఎప్పటిమోస్తరుగనే నిలువబెట్టవలెనని స్పష్టమగుచున్నది. సైమను కమిషను వారి సూచనలు ఇతరవిషయములలో భారత దేశాభిప్రాయమునకు ఎంతవిపరీతముగ నున్నవో అందరకును తెలిసినవిషయముమే. కాని ఈసందర్భములో వారు వైన చెప్పిన సూచన చేసిననుటలో ఆశ్చర్యమేమియు లేదు.

* * * *

ఈరక్షణపద్ధతి ననుసరించుటలో వేరొక సంగతి మనము జ్ఞాపక ముంచుకొనవలసియున్నది. మారకపు రేటు ప్రభుత్వమువారి ఇష్టమువచ్చినట్లు హెచ్చించుటకు తగ్గించుటకు

అవకాశము లుండుటవలన మనదేశపు ఆర్థిక స్థితి నీరసించుటకు ఒక రాజమార్గ మేర్పాటుయినదని చెప్పవచ్చును. రూపాయ మారకమును మనదేశపు వర్తకప్రమాఖులందరును ఎదిరించుచుండగా మూడుసంవత్సరముల క్రిందట పిల్లింగు నాల్గు పెన్నులనుండి పిల్లింగు ఆరు పెన్నులకు హెచ్చుచేయుటచే ఈ దేశమునుండి ఎగుమతియగు ధాన్యము, ప్రత్తి, జనుము మొదలగు వస్తువుల ఖరీదులో రూపాయకు రెండు అణాలు చొప్పున వర్తకులకు నష్టమువచ్చుచున్నది. ఒక విధమైన ఎగుమతిసరకుకు ఇదివరలో మన దేశస్థులకు ౧% రూపాయలు వచ్చుచుండగా ఇప్పుడు హెచ్చుమారకము మూలముగ నుమారు రు. ౧3-౧౨-౦ లు మాత్రము వచ్చుచున్నవనిన ఈమారకములో మార్పువలన ఎంతనష్టము గలుగుచున్నదో స్పష్టమగును. ప్రస్తుతము మనదేశపు విదేశ వర్తకము దీనస్థితిలో నున్నదనిన దానికొక ముఖ్యకారణము ప్రభుత్వమువారి మారకపురేటువిధానమే. వర్తకులు సరకును ఎగుమతిచేయుట కిష్టపడకయున్నారు. సరకంతయు బజారులో బేరములేక పడియున్నది. ఇప్పటికైనను ప్రభుత్వమువారు తమ పట్టుదలను వదలి మారకపురేటు తగ్గించెదరేమోయనుటకు సూచనలేవియు కానవచ్చుటలేదు.

* * * *

హిందూ దేశ పారిశ్రామికాభివృద్ధి సక్రమముగ జరుగవలెనన్న దానికి కావలసిన ముఖ్య

పరికరములలో ధనసాహాయ్య మొక్కటై యున్నది. మన దేశపరిశ్రమలలో ఎక్కువ మొత్తము విదేశధనసాహాయ్యమువలన పోషింపబడుచున్నవి. — విదేశస్థులు ముఖ్యముగ ఇంగ్లీషువారు — మన దేశమందు స్థావర మేర్పాటుచేసుకొని వారి దేశముచుండి మూలధనమును గొనివచ్చి ఇచ్చట ఫ్యాక్టరీలు, మిల్లులు స్థాపించి పరిశ్రమల నభివృద్ధిచేసి వాటివలన వచ్చులాభమునంతను తమతమ దేశములకు తీసికొనిపోవుచున్నారు. ఇట్లు మన దేశములో పరిశ్రమాభివృద్ధికై పెట్టిన పెట్టుబడిలో విదేశమూలధనము సుమారు ౧౦౦౦ కోట్లు రూపాయలుండునని మనము అంచనా వేయవచ్చును. ఈధనముపై వచ్చురాబడి పైదేశములకు పోవుటయేకాక దానికి వడ్డీకింద ప్రతిసంవత్సరమును సుమారు ౨౦ కోట్ల రూపాయలు మనము విదేశస్థులకు చెల్లించవలసి వచ్చుచున్నది. ఈ సందర్భములో మన మాలోచించవలసినది మన దేశములో పరిశ్రమాభివృద్ధికి కావలసిన ధనము లేదా యనువిషయమై యున్నది. హిందూ దేశమునందు మూలధనము లేదనువాదము వట్టి నిర్వృత్తుకమైనట్టియు, నిస్సారమైనట్టియు వాదన యై యున్నది. కాని దేశమందు కలధనమును సరియగువిధమున బయటకు తీసికొనివచ్చి పరిశ్రమాభివృద్ధికై దానిని వ్యయపర్చుటకు తగిన సాధనములు సదుపాయములుమాత్రము కావలసినన్ని లేవని మన మొప్పుకొనవలసి యున్నది. అట్టిసాధనములు కల్పించి సదుపాయములు చేయుటయే

ములు చేయుటయే ప్రస్తుతము కర్తవ్యంశమని వేరుగ చెప్పవలయునా?

ఇదివరలో మన దేశమందున్న బ్యాంకులు అనగా ఇంపీరియల్ బ్యాంకు, ఎక్స్‌ప్రెస్ బ్యాంకులు, జాయింట్‌స్టాక్ బ్యాంకులు — ఈ పరిశ్రమలకు పెట్టుబడిధనమును ఏర్పాటు చేయుటలో కొంతపనిచేయుచున్నవి. కాని అవి పూర్తిగ ఈపనికిమాత్రమే ఏర్పాటై యుండక పోవుటవలనను, వాటిముఖ్యకార్యప్రణాళికలు వేరుగ నుండుటంబట్టియు పరిశ్రమలకు పెట్టుబడి పెట్టి వాటి నభివృద్ధిచేయుపనియందవి ఎక్కువ శ్రద్ధవహించుటకు వీలులేకున్నది. కాన మన దేశపారిశ్రామికాభివృద్ధికి ప్రధానముగ కావలసినది దేశీయుల ధనముతో ఏర్పాటుచేయబడి ఆపనికొరకే ఏర్పాటు కాబడిన పారిశ్రామిక బ్యాంకులై యున్నవి. అట్టిసంస్థలు ప్రస్తుతము మన దేశములో లేవనియే చెప్పవచ్చును. కొన్నాళ్లక్రిందట ఇప్పుడు గొప్ప ఉక్కు పరిశ్రమను పెట్టి దిగ్విజయముగ నడుపుచున్న తాతాకంపెనీవారు ఒక బ్యాంకు నట్టిదానిని తాతా ఇండస్ట్రీయల్ బ్యాంకు (Tata Industrial Bank) అనుపేరుతో ఏర్పాటుచేసి యుండిరి; కాని ఆసంస్థ కొలదికాలముమాత్రమే పనిచేసి నష్టముపొంది సెంట్రలు బ్యాంకుక్రింద మారి పోయినది. సర్ బాసిల్ బ్లాకేట్ గారు ఇండియా ప్రభుత్వపు ఆర్థికమంత్రిగ నుండగ ఆయన అధ్యక్షతక్రిందపనిచేసిన 'విదేశపెట్టుబడిధనపు కమిటీ' (Fexternal Capital Committee) వారి ఎదుట

వచ్చినసాక్ష్యములో హిందూదేశమున కంతకును పరిశ్రమలకు పెట్టుబడిపెట్టు బ్యాంకుకొకటి యుండవలెనను సూచన చాలమందిచే చేయబడెను. వారు దానినిగురించి పరిపూర్ణాభిప్రాయము నేమియు నీయకపోయినప్పటికిని అట్టి సంస్థయొక్కటి ముఖ్యావసరమని ఎల్లరును అంగీకరించినదే. దేశముమొత్తమున కంతకును ఒక ఇండస్ట్రియల్ బ్యాంకు నేర్పాటుచేసి దాని ఆదరణక్రింద పనిచేయుటకు ప్రతిరాష్ట్రము నందును రాష్ట్రీయ ఇండస్ట్రియల్ బ్యాంకులను జిల్లా బ్యాంకులను స్థాపించి పనిచేసినచో 'పారిశ్రామిక పెట్టుబడి' ధనసమన్వయ చాలవరకు పరిష్కారమగును. వ్యవసాయదారులకు పెట్టుబడిధనము సమకూర్చుటకును, వారిని వారి దుర్భర ఆర్థికిస్థితినుండి తొలగించుటకును భూమి తనఖా బ్యాంకులు ఎంత అవసరమో పరిశ్రమాభివృద్ధి సక్రమముగ సాగుటకును, పరిశ్రమల నేర్పాటుచేయువారికి కావలసిన మూలధనమును సమకూర్చుటకును పైన చెప్పబడిన ఇండస్ట్రియల్ బ్యాంకు లంత అవసరము.

* * * *

మన దేశమందు చిన్న చిన్న పరిశ్రమలనేకములు చిరకాలమునుండి యుండినప్పటికిని ప్రస్తుతకాలములో కొంతవరకు వాటికి తగినపోషణ లేకపోవుటవలనను, కొంతవరకు విదేశపునరకులయొక్కయు, ఇతరమిల్లునరకులయొక్కయు పోటీవలనను అవి దినదినముక్షీణించుచు వచ్చుచున్నవి. వాటిని పునరుద్ధరించుట

వలన దేశమునకు మహాపకారమని వేరుగ చెప్పవలయునా? ఆపనికి పైనసూచించిన బ్యాంకులు సహాయకారులుగానున్నట్లు ఇంకే సంస్థలు నుండవను విషయముకూడ నిర్వివాదాంశము. అవి కొద్ది వడ్డీపై చాలకాలమునకు తీర్చుటకు వీలైన అప్పులను తగినంత హామీపైన ఈపరిశ్రమలకు ఇచ్చుచుండినచాలలాభముగ నుండును. ఈ బ్యాంకులలో ప్రజాసామాన్యమునకు నమ్మకము కలుగునట్లుగా ప్రభుత్వమువారు కొంత ధనమును డిబెంఛెర్ల (Debentures) మూలముగ వాటియందుంచి ఎప్పటికప్పుడు అవి సరిగ పనిచేయుచున్నవో లేవో చూచుచుండుట కూడ అవసరము. ఏదైన పరిశ్రమలు స్థాపించినవారు వాటియందు అప్పు తీసుకొనునప్పుడు ఆపరిశ్రమ లస్థితిగతులను పూర్తిగ విచారించి వాటికి సహాయముచేయుట అవసరమో కాదో తెల్పుటకు సలహాసంఘములను అచ్చటచ్చట ఏర్పాటుచేయుట ముఖ్యము. తగినంత జాగ్రత్తతోను శ్రద్ధతోను ఈపనియంతయు నిర్వర్తించినచో దేశపరిశ్రమలకు ఎక్కువ ప్రోత్సాహము కలుగుననుటలో సందేహములేదు.

* * * *

పరిశ్రమాభివృద్ధికి కావలసిన ముఖ్య పరికరములలో పరిశ్రమలలో పనిచేయువారి రొక్కరై యున్నారు. ఫ్యాక్టరీలలోను మిల్లులలోను పనిచేయు కూలివారిని పరిశ్రమ యజమానులు సరిగ చూడకపోవుటచేతను, వారికి తగిన వేతనముల నీయకపోవుటవలనను పరిశ్రమాభివృద్ధికి

చాలా ఆటంకము కలుగునని వేరుగ చెప్పనక్కర లేదు. పరిశ్రమాభివృద్ధి సరియైనపద్ధతులపై జరుగకపోవుటచే ఒకేపనికి సంబంధించిన కూలీవారి బృందము బయలుదేరుటకుకూడ వీలులేకుండు నున్నది. ఫ్యాక్టోరీలలో పనిచేయువారు పూర్తిగ ఆపనియందే యుండక సాధారణముగ వ్యవసాయపరిశ్రమలమధ్య నూగులాడుచుండుట సామాన్యముగ మనదేశములో జరుగుచున్న విషయము. పరిశ్రమాభివృద్ధి సంపూర్ణముగ జరిగిన, వ్యవసాయము నవీనపద్ధతులపై సాగుచుండిన ఏదనిలో పనిచేయువారాపనిలో కేటాయింపుగ నుండుట తటస్థించును. అప్పుడే వ్యవసాయముకాని, పరిశ్రమలుకాని ఆటంకములేక

వృద్ధిపొందుటకు వీలుండును. పనిచేయువారు అదియు ఇదియుకాని సందిగ్ధావస్థలో నున్నంత కాలము పరిశ్రమ లభివృద్ధి పొందజాలవు; దానివలన పనిచేయువారలకుకూడ అనేకనష్టములు కల్గును. పనిచేయువారి సమస్యలన్నియు చర్చించుట కిది తావుకాదు. పరిశ్రమాభివృద్ధికి సంబంధించినంతరకు మాత్రమే వారి సంగతి చర్చించుట అవసరము. ఏపనికైన ధనమీత ముఖ్యమో మానవసహాయము కూడ అంత ముఖ్యమైనదే. మనదేశ పరిశ్రమాధికారులు ఈసంగతిని గమనించి ప్రవర్తించిన దేశక్షేమమునకు చాలసహాయము చేసినవారగుదురు.

విరహావతి

వేంకట కాళిదాస కవులు (ఆంధ్రగీర్వాణసాహిత్యపరిషత్తు)

చిక్కువడి మాసిపోయి నీ చికురజాల

మకట, సంస్కారశూన్యమై యమరునేల?
తేనియలుద్రావఁ బూవుపొత్తిల్లఁ జేరి
ధూళి నొదిగిన వట్టదహళి రీతి.

సహజరూపలావణ్యతేజములతోడ
శోభితమ్మగు నీవయఃప్రాభవమ్ము
దాగియున్నది నీవిహదపుఁ గలంత
లల్లుకొనియున్న భావోదయముల తెరల.

కానఁబడనివస్తువునకుఁ గాంతులూర
వెట్టియన్వేషణమ్ముఁ గామించునట్లు
విరహవైవర్ణ్యవైముఖ్య పరిచితమ్ము
లైన కన్నులఁ ద్రిప్పుచు నరసెదేల?
గళితవలయమ్ములైన నీకరము లిప్పు
డనుగుణములగు సంజ్ఞల నభినయించి

తావకహృదంతర రహస్యభావనముల
నొక్కటొక్కటె యెరిగించుచున్న వబల!

ఏమనోజ్ఞగళమ్మున కింతి, నీదు
కేలుదోయి మ్లానత లేని పూలమాల
యై వెలుంగునో? యపుడు నవ్యప్రమోద
చిహ్నములు నీముఖమున వసించునేమో?

ఆగవాక్షమ్మునొడ్డ నిత్యము వసించి
ఏధిఁ గన్గొందు వేటికి విసువులేక,
మారుపేలేని నయనయుగ్మమ్ముతోడ,
సఫలమేకాని పాంఛాద్రవస్థితోడ?

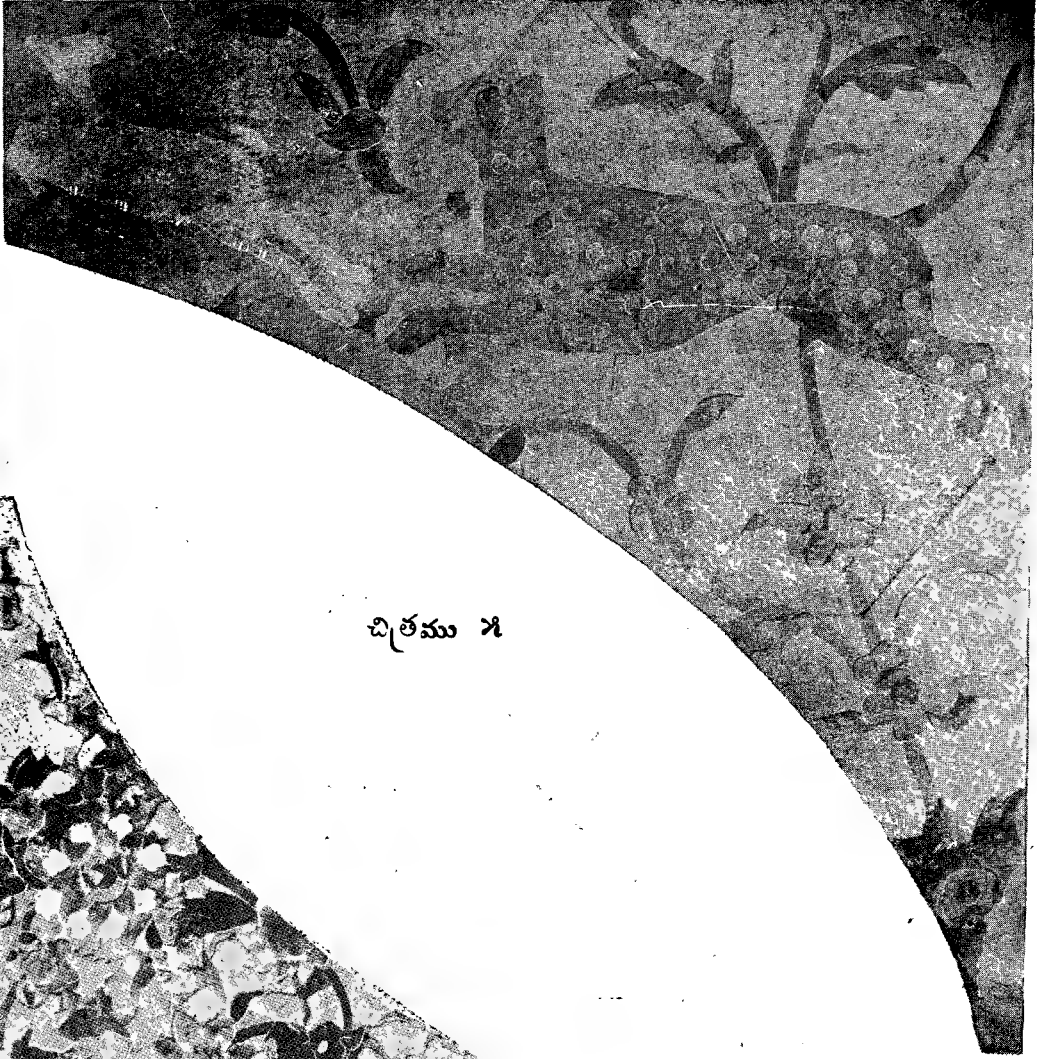
సాంధ్యవేళల నెన్నియొసారు లేను
నిన్నుఁ గనుఁగొంటిఁగాని తన్వీలలామ,
నీవ్రతమ్మున కర్థమ్ము నీవిచిత్ర
జీవితమ్మున కర్థమ్ము చెప్పలేను.

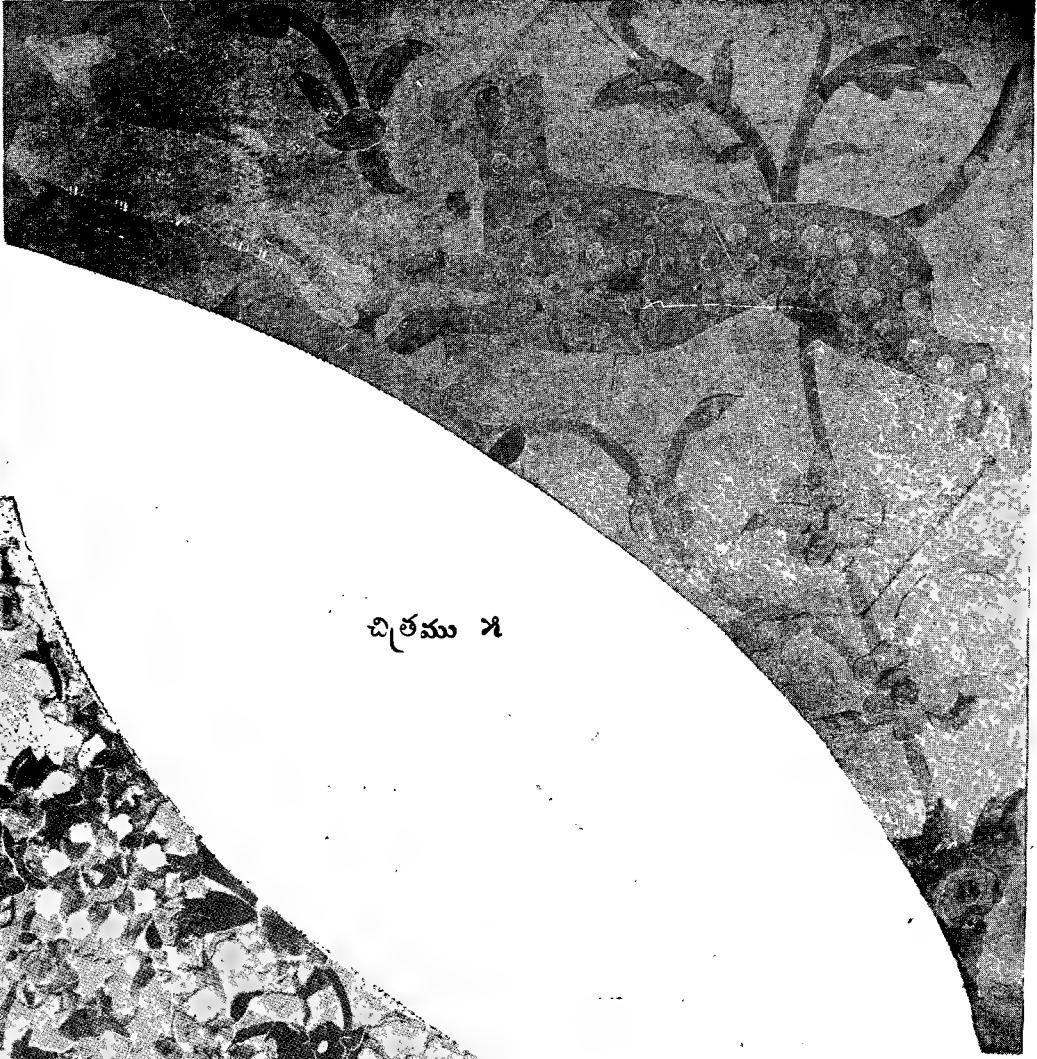
చిత్రము ౩

చిత్రము ౪

చిత్రము ౫

చిత్రము ౬

శ్రీ కృష్ణతులాభారప్రదర్శనము* ప్రతివాదిభయంకరం రంగాచార్యులుగారు (శ్రీ) దుర్గా ఆమెచూస్ నాటకసంఘము, బెజవాడ

నాటక ప్రదర్శనము జయప్రదముగ నిర్వహింప బడుటకు గావలసిన ముఖ్యపరికరములు-రెండు: పాత్రోచిత్రము గుర్తించి రంగస్థలముపై బ్రవర్తించగల నటులు; నాటకమునగా నేమో తెలిసికొనజాలిన ప్రేక్షకులు. ఇవి రెండును లేనినాడు నాటకప్రదర్శనము మాట యటుండ, నాటకకళకే ముప్పువాటిల్లి నదన్న మాట. ఔచిత్ర నెరింగి సందర్భానుకూలముగ నభినయించుచు కళాపోషణమునకు సాయపడుట కళాభిరుచిగల నటులని లక్షణము. నాటకమేమో, నాటకత్వమేమో గుర్తెరిగి సస్యమృత్యుర్యకముగ నటకునికి బ్రోత్సాహ మొసంగుచు, తద్వారా నాటకకళాపోషణమునకు సాయపడుట కళాభిరుచిగల ప్రేక్షకుల లక్షణము. ఇట్లీయరువురును—నటులకును, ప్రేక్షకుడును—గలిసి పరస్పరసహకారముతో నాటకకళాభివృద్ధికి తోడ్పడగలుగునట్లు చేయుటయే నాటకప్రదర్శనమునకుగల పరమాశయము. ఈ యరువురియందు నీలక్షణములు లోపించిననాడు, ఇట్టి పరస్పరసహకారము లేనినాడు, నాటకమునకు పుంబంధించింతవరకు, రసజ్ఞతయే యంతరించిపోయిన దని యర్థము. దురదృష్టవశమున ఈ కృష్ణతులాభార నాటకప్రదర్శనమునందు నాటకమునకు కావలసిన యీ రెండు లక్షణములును గూడ లోపించినవి. నటక ప్రేక్షకుల పరస్పరసహకారము విపరీతవిజృంభణముతో పెడదారిబట్టి కళాకాంత మృదులదేహముమీదుగనే

తన నిరంకుశపదాఘాతములతో ప్రయాణము సాగించి తుదకు, పాపము, దానిని నిర్దాక్షిణ్యముగ చిత్రపథ గావించి వైచినది!

శ్రీయుత యడవిల్లి సూర్యనారాయణగారు శ్రీకృష్ణుడు, సూర్యనారాయణగారు ఇంచుమించుగ నిరుపదియేండ్లనుండియు ఆంధ్రనాటకాభిమానులకు బాగుగ పరిచితులు. ఆంధ్రనాటకరంగముపై రసపోషక మగు నటనకు పేరందిన గొప్పగొప్ప నటుల చతుస్కుల కెందినవారు. సంజీవరావుగారుగూడ ఇంచుమించుగ రంగస్థలముపై సూర్యనారాయణగారియంతటి యనుభవముగలిగి ప్రతిష్ఠగడించుకొన్న విఖ్యాతనటులు.

శ్రీయుతులు కవీలవాయి రామనాథకాస్త్రి, రఘురామయ్యగారి ర్లిరువురును, రంగస్థలముతో పైవారి యంతటి యెక్కువ పరిచయముగలవారు కాకపోయినను, ఆంధ్రనాటకప్రపంచము, ప్రాతరయోచారములను, లక్ష్యములను పారద్రోలి, సూతనాశయములకు సూతనవిలసనములకు స్వాగతమొసంగుచున్న రోజులలో నాటకరంగమున బ్రవేశించి పేరు గడించుకొన్న నటకప్రముఖులు.

ఇంతగా వీరిరంగస్థలపరిచయమునుగూర్చి చెప్పుటకు కారణము: నటకుని ప్రవర్తనాచిత్రమును గుర్తించుటకుగల యవకాశములు వీరికుండెనని. ఇట్టివో వీరిం

* ఈ ప్రదర్శనము కడచిన జూలై నెల 31 వతేదీనాడు చెన్నపురి రాయల్ గియోల్ట్ హాలులో జరిగినది.

తటి యాచిత్యముతో బ్రవర్తించినదియు గొంచె మాలోచితము.

మొట్టమొదట ప్రదర్శనమును ప్రకటించుకొనుట లోనే వీరి యాచిత్యజ్ఞానము కళాభిరుచియు కేట తెల్ల మగుచున్నవి. ప్రదర్శనము నాటకప్రదర్శనము. కాని వీరి ప్రకటననుబట్టి నటకుల ప్రావీణ్యము నాటకరంగ మనకు జెందినదికాదు. ఒకరు గ్రామభాసు పాటలకు పేరందినవారు; మరియొకరు ఈలవైచి వేషగానము ననుకరించి పాడి కేరు సంపాదించుకొన్నవారు. వీరు నటకులై రంగస్థలముమీదికు రావలసిన సందర్భమున వీరి యీ ప్రత్యేకప్రావీణ్యములనుగూర్చి ప్రకటనగావించుకొనవలసిన యవసరమేమో బోధపడుటలేదు. నాటకప్రదర్శనమునకు గాని, నాటకకళాభిరుచికిగాని, వీరి యీ ప్రత్యేకప్రావీణ్యము లేవిధముగ లోడుపడునో తెలియదు. అయినను మదరాసు గోడలపైని ప్రకటనపత్రములలో, కరపత్రములలో, వీనిని నూచించి, వీరిద్వారా మదరాసుపాఠశాల దుర్గా అమెచ్యూర్స్ వారు వీరి పరిచయము గలిగించుట యవసరమని నిశ్చయించుకొనిరి. ఇట్లు ప్రకటించినప్పుడు నాటకప్రదర్శనములో వీనిని ప్రవేశపెట్టుట యవసరమా యని వీరి లోచింపలేదు. ఇందుచే, అవసరమైనచో, ప్రవేశపెట్టుటెట్లున్న సంగతి నాలోచింపవలసినపనియే వారికిలేదు. కాని వీనినిగూర్చి ప్రత్యేకముగ ప్రకటించుట మాత్రము జరిగినది. ఫలితము వారు గుర్తించికో లేదో తెలియదు. కాని ప్రేక్షకులకు మాత్ర మది బాగుగ తెలియవచ్చినది.

నాటక మారంభమైనది. నైకిల్ కట్టు కాషాయపు పంచెతో, ఆరంగేగల ఒకవర్ణ ధరించి, అప్పుడే గడ్డముమాత్రమే టైరము చేయించుకొనబడుచే కాబోలు, మరింత నిగనిగలాడుచున్న నల్లదనముగల మీసకట్టుతో, మెడనిండ సిగనిండ పూలదండలతో నారదుడు రంగముపై నవకరించెను. ఈ వేషము నారదుని కేమాత్ర మొప్పియుండునని సంజేషము గలుగుచున్నది. దీనినిగూర్చి విశేషముగా చర్చించుట కిచ్చట నవకాశములేదు. కాని యీవేషము విలాసిత్వమును చూపుచుండేనే కాని విరాగిత్వమును చూపుటలేదని మాత్రము చెప్పకతీరదు. వేషధారణము విషయమున నింకొక్కమాట. కృష్ణుడు రుక్మిణితో సత్యభామ యెదుటనే “రుక్మిణీ! నీ చెలియలు సత్య...” యన్నప్పుడు పదునెనిమిదేండ్ల యువతియైన రుక్మిణికి నలబది యేబదేండ్ల యవ్వ “చెలియ” లా

యైనాయని మాచువా రనుకొనక తప్పినదికాదు. ఇది నటకుల నటనప్రవీణితో సంబంధించినదికాదు. కాని పాత్రాచితికి భంగము గలిగించునటు మాత్రము వాస్తవము. ఇట్టిచో నటకులు, నటనయందు తమకుగల యోత్సుక్యమును గొంతవరకైన తగ్గించుకొని, యాచిత్యము గుర్తించి, యొకమాదిరి పాత్రధారణము తమపట్ల రాజింపదనియు అసంబద్ధముగ నుండుననియు తెలిసినప్పుడు దానిని వదలుకొనుట మేలు. లేనిచో నిది పాత్రధారి ప్రతిష్ఠకును, ప్రదర్శనము ప్రతిష్ఠకునుగూడ భంగకరము.

ఇంక నభినయమువిషయమున,—నారదునికి దానితో పనిలేదు. సత్యభామచే నత్రము చేయించినాడు; దానిఫలితముగూడ తనకు ముందుగనే తెలియును. తన ధనమంతయు ఒక్కొక్కప్పునికి సరికూగజాలనందుకు సత్యభామకు క్రోధాత్పర్యములు మితిమీరి పోవుచున్నవి; తక్కినవా రందరును తెలతెలబోవుచున్నారు. కాని నారదుడు మాత్రము విగ్రహవరించుకొనుచు అందరి కిని దూరముగా కూరుచుండియున్నాడు. అటుమాడ వలసిన యాచిత్యతగూడ అతని కంతగ గన్పట్టలేదు. అవును. ఎందుకు కన్పడవలయును? అది యంతయు నారదుడు చేసినపని. నారదునికి దానితో సంబంధముండవచ్చుగాక. తాను రామనాథకాస్త్రి. తనకేమి సంబంధము?

ఈ విషయమున సత్యభామపాత్ర బాత్రిగా ఒప్పియుండలేదు. అభినయము కేవల మసహజము. తెచ్చిపెట్టుకొన్నది. సంగీతముకై సంజీరావుగారు పశినయవస్థ యీసంగతిని మరింత స్పష్టము గావించెను.

మూర్ఖనారాయణగారి నటన పాత్రాచితి ననుసరించి సరసముగ నుండెను. రఘురామయ్యగారి నటన సహజమృదులమై రుక్మిణికి దగిన వినయమును, రాణికి దగిన తీవ్రిగూడ వెలువరచుచుండెను.

సంగీతము విషయమున,—ఒక్క మూర్ఖనారాయణగారు తప్ప తక్కినమువ్వరును సంగీతప్రియులే. అనగా నాటకరంగమునకును, సంగీతమునకును గల సంబంధమును రవ్వంతయైన గమనించక నాటకము నొకపాట కచ్చేరీగా మార్పువారని మాయభిప్రాయము. ఈసందర్భమున విఖ్యాతు లగు నటకులుగూడ వివక్షణ మలియుండుట, నాటకకళాదృష్టిని జూచినచో, మిక్కిలి విచారకరమైన సంగతి.

ఇదియంతయు పాత్రధారులకృత్యులనుగూర్చి. వారి వారి నటనసామర్థ్యముపై పాత్రాభిజ్ఞతపై నిది యాధార పడి యుండును. ఒక నటకునికి అభినయములో సామర్థ్యము లోపించియుండవచ్చును. మరియొకరికి తాను ధరించుపాత్ర సరిగబోధపడకపోవచ్చును. ఇట్టి కారణములచే నాటకప్రదర్శనము విరమమైనప్పుడు అది వారి బుద్ధిపూర్వకమైన యపరాధము కాజాలదు. తమకు చేతపై నంతవరకు ప్రయత్నించి, ప్రదర్శనమును నిర్వహించినటు లిచ్చట దాని మంచిచెడ్డలను సవినయముగ ప్రేక్షకుల నిర్ణయమునకు విడిచిపెట్టుచున్నారు. కాని బుద్ధిపూర్వకముగనే నాటకకళను చిత్రపథగావించి, నాటకస్వరూపమునే యంతరింపజేయుటకు వెనుదీయని నటకుల యపరాధ మెట్లు త్రోసివేయదగినదో తెలియకున్నది. సరిగ నీ తులాభార ప్రదర్శనము సందర్భమున జరిగిన సంగతికూడ నిదియే.

కథ “రసపట్టు”లో నున్నది. సత్యభామ భర్తృదానముగావించివైచి మరల భర్తనుపొందుటకై ధనాదులతో తూచుచున్నది. కాని యెంతయైనను సరితూగుట లేదు. సత్యభామ స్వభావపరిణతికి ఆంధ్ర మిదియే. ఇతివృత్తము (Plot) శిఖరము నధిరోపించిన సందర్భమిదియే. కాని, దురదృష్టవశమున, ప్రేక్షకులకిది యేమియు నక్కర లేకపోయినది. వారికిగావలసినది ప్రకటనపత్రము లోని గ్రామఫోను ప్రవీణత్యము, హస్తక్షేపగానసామర్థ్యము. అసలు నాటకముతో వీనికిగల సంబంధముతో వారికి పనిలేదు. అందుచే, వెంటనే, రామనాథశాస్త్రిగారి గ్రామఫోనుపాటలు కావలయునని కేకలు బయలుదేరినవి. రామనాథశాస్త్రిగారుగాని తక్కిన నటకులుగాని ఇట్టివిరసములగు ప్రేక్షకుల కోరికలకు లొంగుట నాటకరంగమునకు తగినపనియని యాలోచింపలేదు. వెంటనే కుర్చీలో కూర్చుండిన వారదుడు క్రిందికిదిగి హోమ్మీయమును సమీపించి హరుచుండి రెండు మూడు రామనాథశాస్త్రిగారి గ్రామఫోనుపాటలను పాడివైచెను. ఈ యవకాశములో రంగస్థలముపై నున్న తక్కిన నటకు లేమిచేయవలయునో యోచ్యరికిని తెలియదు.

ఇంతటితో ప్రేక్షకులసాహసము పెచ్చుపెరిగినది. తామాడించిన ట్లాడు నటకులు. ఇంకేమికావలయును?

ఒక్క కొంచెమునేపు గడచినది. రుక్మిణి రంగస్థలమునకు వచ్చినది. వెంటనే మరల ప్లాట్, విజేత్ అను కేక లారంభ మయ్యెను. రఘురామయ్యగారి కొంత యాచిత్యము గమనించి, యింక రంగస్థలముపై తాను రుక్మిణిగా నుండుట యసంభవమని తోచినప్పుడు, నేపథ్యములోనికి చక్కబోయిన బాగుండెడిది. అంతటితో తెర వ్రాలిన బాగుండెడిది. నాటకమర్్యాద రక్షింపబడి యుండెడిది. కాని యీ రెండును జరుగలేదు. కొంతనే పీలపాట యైనప్పుడు మరల నాటకము సాగించుటకు నటకులు సమకట్టిరి. కాని ప్రేక్షకులలో ఓరిమి లేదు. వారు నాటకము సాగనీయలేదు. ఈ యల్లరిలోనే నాటకము ముగిసినది.

తుదిరంగములు రెండును ప్రదర్శించుటకే యవకాశము లేకపోయెను. నాటకస్వరూప మంతరింపజేయబడినది.

ఐన, నిదియంతయు ప్రేక్షకుల దోషము కాని, మాది కాదని నటకు లందుకేమా. కాని యిది నిజము కాదు. ఇచ్చట ప్రేక్షకులదోష మెంతో నటకులదోష మంత. అనాలోచితముగ ధృష్టులై ప్రేక్షకు లపవబద్ధముగ బ్రవర్తించినచో దానికి వెనుకనుండి నటకులు తాళమువేయుట నాటకగౌరవమును ధ్వంసమొనర్చుటయే యగును. అందును, ఒకవేళ, నాటకమున్న కేమా తెలియని యావేశపరులు కొందరు రంగస్థలముపై నీరీతిగ బ్రవర్తించినచో వారిపట్ల కొంచెము జాలిదలచుట కవకాశము గలదేమా, కాని వైన చెప్పినట్లు రంగస్థలముతో చిరపరిచయము గలిగిన మన తులాభారనాటకప్రదర్శకు లిట్లుచేయుట తమింపరాని యపరాధము. ఇట్టి విపరీతోదాహరణముల నెలకొల్పుట కేవలము తగనిపని. కావుననే, ఎంత యనిష్టముతో నైనను, కళాకాంత నిర్దాక్షిణ్యుడు చిత్రపథకు బాలయ్యెనని చెప్పక తప్పినది కాదు.

అంధకారము దిక్కుల నంతరించె
మెల్లమెల్లన తెల్లన వెల్లువయ్యె;
అంతలోపల జగమంత హోదపరత
నలరఁ బ్రకృతిసిత స్మరలలితమయ్యె.
గూడులన్ వీడి తమవారితోడఁగూడి
చిచ్చుఁగొమ్మలపై మహోత్సవము గాఁగ,
వీనులకు విందుగాఁగ సుధానవమగు
గానవర్షము నీడజగణము కురిసె.
అంతవర కచేతనముగ నణఁగియున్న
విశ్వమందుఁ జైతన్యము వెల్లివిరిసె;
చేతనపదార్థములు కాంతిచే వెలింగె;
కాంతికల్లోలినులు ధాత్రిఁ గడలుకొనియె.
పాలకైవిడి, లేఁగలు పరువులెత్తి
తల్లిపాదుగులఁ బొడుచుచుఁ ద్రావె బాలు
చలిదిబువ్వలు భుజించి సంగడిండ్రఁ
బిలువసాగిరి గొల్లల పిల్లలపుడు.
బాలపవనుండు ముందుగాఁ బరువులెత్తఁ
బట్టగాఁబోవఁగా వలెఁ బల్లటీల
గొట్టుచుఁ బోవఁగా సాగెఁ గోమలంపుఁ
జన్ని కెరటాలు యమునలోఁ జెన్ను మిగిలి.
యమునయొడ్డున దూరాన నచ్చటచటఁ
బద్ధికలు నిండిపోయిన బయళ్లందు
గోవులను, లేగదూడలఁ గొనుచు వెంట
కోవబాలురెందఱో మేపుకోఁ దిరిగిరి.

వారిలో నొకబాలుఁడు వన్నె కాఁడు,
నీలనీరదసంకాశనిస్తులాంగుఁ
డమలశుభలక్షణాన్వితుఁ డమృత మధుర
మందహాసాననుఁడు, కాంతి మహితమూర్తి.
ఒకమనోహర వేణువు నూఁదె నతఁడు
చేతనాచేతన సమగ్రస్పృషియులికి
మారుమ్రోత లొనర్చుచు మరల మరల
మధురమధుర గీతానందమయము గాఁగ.
ఆమస్మణగానమాధుర్య మమరగీతి
కాకళామధురిమల నిరాకరించు
పొరలు నచటిగాన స్వాదు యురమునందు
భువనములు లవమ్ములుగనై పొరలిపోవు.
కానన విహంగమా! నీదు గానరవళి
మాని, దట్టంపుటాకుల మానిచిచ్చు
లాని, మాగ్ధ్యమ్ముపూని యేమాలకింతు
వేమియానంద మెంత వహించినావు?
ఓతమాలశాఖక! యమునాతరంగ
నాట్యమూర్తి! మీకెంత యానంద మిపుడు!
లేఁగలావులు, గోపకు లీ గభీర
గానమున మానసిక మూర్ఛఁగనిరొ యేమొ?
వేణుగళ నిర్గళ స్మృదుగానరవళి
నగుచు లాలకించిరి గగనాంగణాన,
స్మృతి ప్రతిమగనైవినె బరవశాన,
భువనములుమారె నందనమ్ములుగ నపుడు.

కళాప్రపూర్ణ, వేదము వేలకటరాయశాస్త్రిలువారు

బావశబలత

ద్రవ్యనకు భయంకరుడు; దాపునకు అభయంకరుడు. విమతులకు పులి; విశ్వానభాజనములకు చెలి. చనపుమించిన నేస్తము; నమరనమైన ప్రసంగము. తండ్రివంటి బుద్ధి. స్వార్థమూర్తి. కోపము వలె క్రోధమును తాత్కాలికము. విహికావతారము. ఆముష్మికచింతకు దూరము. పదార్థజిజ్ఞాసయే కాని పరమార్థదృష్టి కలిగినదికాదు. ప్రత్యక్షప్రమాణమేకాని పరోక్షానుభూతియందు నమ్మకము కుదురలేదు. ఆచారకాండ కఠీనుడు. దాపరికమెఱుంగని ధనకాంక్ష, దారిద్ర్యమును మిగిలిన దైన్యము. దృఢమునను దాక్షిణ్యము మెఱయుచుండేడిది. ప్రత్యక్షమున స్తుతి, పరోక్షమున నింద. స్తుతిపాఠమున భాష్యశాంతి చేసినాడు; ఉపాలంభనమున శంకరాభరణవర్ణమును, జంపె జోడించి మూడవ కాలమున ముక్తాయించినాడు. మాటపెద్ద; మనసుపేద. పరోపకృతికి వెనుదీయలేదు; పరశ్రేయ స్సహనమునకు మునుకొనలేదు. నిమ్నోన్నతమగుచూపు. శుక్రునకుఁ బాఠము పెప్పగల నీతికోవిదుడు; కాని ప్రయోగ కౌశలము చాలదు. లోకికా లోకికములకు మధ్యవర్తి. లోకికులలో అలోకికుడు; అలోకికులలో లోకికుడు. స్వపర

భేదముల కెడమిచ్చుబుద్ధి. దవ్యలవారినిఁ జూడఁగుతూహలపడలేదు. దండనున్న వారిని వీడనిష్టపడలేదు. భోగములేదు. త్యాగము లేదు. ధనికుఁడుగాఁడు-దరిద్రుఁడుగాఁడు. డబ్బులేదని వగవని గడియలేదు. డబ్బులేని నిమిషములేదు. పైసా చేతికివచ్చినక్షణమునుండి పప్పుబెల్లమే. ప్రాచిధనమును మిగిల్చిన పాపమునఁ బోలేదు. ఆర్జించినదానిలో ఆఖరుకు మిగిలినది లేవడి.

సందర్భశుద్ధి నద్యస్సస్పృహము సహజములు. శారదాదేవికి ఆయన చేసిన కైంకర్యము నిస్టులము. సంస్కృతాంధ్రాంగ్లవాఙ్మయములందలి గణ్యగ్రంథములలో జదువక విడిచిన పంక్తియుండదు. చదివి మఱచిన అక్షరముండదు.

విద్యావ్యాసంగమందలి ఆయాసక్తతకు ఆయాస్థకు ఆచింతనాపరత్వమునకుఁ దనివి యెక్కడ? ఆ యభినివేశనమునకు, ఆ వైదుష్యమునకు, ఆమనీషకు ఉపమానమేది? నిత్యవైమిత్తికములయందుఁ దప్ప ఉద్యోగకాలమున కలాశాలలో ఉపన్యాసవేదికమీఁద నిలిచిన ఆ నలువది నిమిషములు. తప్ప ఇంటను, కలాశాలలోను కుడిచేత కలము, ఎడమచేత పుస్తకము బట్టి సమాధియందుండవలసినదే. పఠనమోరచనయో నిరంతరము సాగుచుండవలయును. నడుమ విశ్రాంతియనునది యుండఁ

గూడదు. ఏ నిమిసమునను భ్రమప్రమాదము లాజీవిని చేరలేదు.

నిరర్థశమైన పండితుడు. నిశ్శృంఖలమైన ప్రామాణికుడు. ఆతస్మయతలో 'అవిదిత గతయామా రాత్రిరేవ వ్యరంసీత్' అనిన నతిశయోక్తి కాదు. ఇట్టిరాత్రి తెన్ని! అనుప మేయధారణాశక్తి. ఆరూఢప్రజ్ఞ. సారస్వతమున సమగ్రుడు. విద్యావినోది - వక్త. సభారంజకుడు. చాటూక్తులలో చతురుడు. శాబ్దికుడు. లక్ష్యలక్షణాధికారి - నియంత. రసోపాసిత - రసద్రవ్య - రసస్రవ్య. వాఙ్మయమధనమునను వ్యాఖ్యానచనలయందును పాతాళహోమముచేసిన మైరావణుడు.

అరమరికలులేని గురుడు. సాధుమార్గమున లాలించి శిష్యించిన శిష్యవత్సలుడు, శిష్యసంపన్నుడు. ఆయన శుశ్రూషచేసిన వానిది భాగ్యము. శైశ్వుని చిత్తవృత్తి కనుగుణముగ బోధించిన నిపుణులలో గణ్యుడు. ఛాత్రులాయనయెడ సభక్తికమగు భయముతో వర్తించిరి. కలాశాల సహాధ్యాయకులు మొదలు ప్రిన్సిపల్ వఱకు ప్రీతి పురస్కరమగు జాగ్రత్తతో మెలగిరి.

శబ్దమజ్జరితోఁ బ్రారంభించి రఘువంశ మేఘసందేశాది సంస్కృతకావ్యములను పరిష్కరించి తెలుగువారికి దంగెటి జున్ను చేసినాడు. కథాసరిత్సాగరమును తెనిగించి దేశమునకు తెలుగు వాక్యరచనాది సంప్రదా

యముల నేర్పినాడు. శాకుంతలప్రముఖ సరస్కృతనాటకము లందలి రసము చేర్చి తెలుగు దొన్నెలలో నించి పంచి నాడు. ప్రతాపరుద్రీయమును రచించి రూపకమునకు దృష్టాంత మొనఁగినాడు. యుగంధరునివంటి మహామంత్రిని, చెకుముకివంటి నీతిదక్షుని, విద్యానాథునివంటి రాజకార్యధురంధరుని సృజించి తెలుగువారిలో బ్రదుకుండని యమృతాశీర్వాద మొనఁగి విడిచినాడు. ప్రసన్న రాఘవనాటక విమర్శలం బ్రయోగించి జయదేవాదుల వాసి గాపాడినాడు. నైషధమును వ్రచ్చి సర్వకషము చేసినాడు. ఆముక్తమాల్యదకు సంజీవని గూర్చి మూర్ఛదేర్చినాడు. ఆలంకారికమతము గఱపినాడు. సార్థకప్రయోగాది వాక్యరచన మీఁదను, శైలిమీఁదను నిజసంప్రదాయమును నిజవై లక్షణ్యమును ముద్రించినాడు. తన ఆర్జించిన విజ్ఞానము సర్వము గ్రంథకరండముల భద్రపఱచి ఆంధ్రులవశము చేసినాడు. ధనోన్మీయని శబ్దబ్రహ్మమున లీనమైనాడు. అక్షరపద మందినాడు. జీవయాత్ర విషమగతికి లోనైనను అఖండజాతకుడు.

అనవసరముగ కయ్యమునకుఁ గాల్దాచలేదు. పైకొన్నవానిని బజాయించి పల్లటీ లొట్టింపక వదలలేదు. స్నేహితులై శరించిన వారికన్న శరించి స్నేహితులైనవారే ఈ జాతకున కెక్కుడు మంది. బాల్య యౌవన కౌమారవార్ధక దశలన్నియు సంతతభాషానురక్తితో గడపి కడతేటిన యేకవత్సప్రతుడు.

ఆయన శిష్యవాత్సల్యమునకును శారదకుఁ జేసిన ఉడివోనిఊడిగమునకును నమస్కారము.

క తి య వా రు శ్రే డింగు కంపెనీ

జగత్ప్రసిద్ధిగల సర్వజనాదరణీయమైన తలనూనెలు, అత్తరులు
మీరు కోరిన సువాసనలు మీకు లభించగలవు

115

మనోహరపరిమళము గల తలనూనెలు

కుసుమాల్ హెయిరాయిలు (రిజిస్టర్డ్):-
తలనూనెలలో సాటిలేనిది, సంపన్నులు మెచ్చినది.

వెల సీసా 1 కి రు. 1-0-0

వైట్ రోజ్ హెయిరాయిలు నెం. 777

(రిజిస్టర్డ్):-గులాబీపువ్వులనిజసారభ మిందుగలదు.
రోజాపూవుల కాస్త గలవారి కామోద మొసగును.

వెల సీసా 1 కి రు. 0-14-0

కోకోనట్ హెయిరాయిలు నెం. 777

(రిజిస్టర్డ్):-శైలకాయనూనె తలనూనె పవిత్రమో
గింపనని ప్రతివానికిని తెలియును. కాని ఎట్లు సిద్ధ
ముచేసినచో నది ప్రశస్తమో తెలియును. ఈ 777
నెం. రులో (రిజిస్టర్డ్) చేసిన ఈ శైలకాయనూనె
కుదిచేయబడి దుర్వాసనారహితముగా చేయబడి
నూత్నుగువాసనాసంకలితముగా జేయబడినది. అం
దుచే అందరిచే మెప్పునొందినది. వెల సీసా 0-14-0

పుష్పమాలతీ హెయిరాయిలు (రిజిస్టర్డ్):-మాలతీ పుష్పగువాసనతో అతిమనోహరమై హృదయరంజక
మై యొప్పు తలనూనె యిది.

వెల సీసా 1 కి రు. 0-14-0

సువర్ణమాలా హెయిరాయిలు (రిజిస్టర్డ్):-యిది సర్వజనాదరణీయమైన సుకుమార గువాసనగల తలనూనె.

వెల సీసా 1 కి రు. 0-9-0

సర్వజనాదరణీయమైన పుష్పముల అత్తరులు

ఆటో మధుకర్ నెం. 777:-ఈ అత్తరునందుగల సాగైన పూలవాసనచే మోహితులై అనేకమంది
యీ అత్తరును తమ యభిమానసౌరభముగా భావించుచున్నారు. ఒకసారి యుపయోగించినచో సర్వదా వరించిన
ట్లగును.

వెల ½ డౌ. సీసా 1 కి 1-12-0 ½ డౌ. సీసా 1 కి 1-0-0

ఓటో కుసుమాల్ (రిజిస్టర్డ్) పరిమళములం దపూర్వచిత్రములు:-అప్పుడు కోసిన పూవులవాసన యీ అత్త
రువందు కలదని సౌరభప్రియు లందరును అంగీకరించిరి. సారా అరఖులతో చేర్చిన యితర అత్తరులను జూచి విసు
గుచెందినవారి మనోభీష్టమునకు తగిన అత్తరు. నిది కుసుమారమైన నూత్నుసౌరభము వెదజల్లును.

వెల ½ డౌన్సు సీసా రు. 2-0-0 ½ డౌన్సు సీసా రు. 1-0-0

నెం. 777 ఓటో జాస్మిన్, ఓటో పీనా, ఓటో రోజ్, ఓటో లిలీబ్లాజం, ఓటో మస్క, ఓటో నీరోలీ,
ఓటో బహుల్, ఓటో సురంగి ప్రతిది వెల ½ డౌన్సు సీసా 1 కి రు. 1-12-0 ½ డౌ. సీసా 1 కి రు. 1-0-0
పాకింగు పొస్తేజీ ప్రత్యేకము. రెండుజాలుచీట్లు పంపినవారికి కోరిన అత్తరులలో ఒకమాదిరి సీసా లేక
కోరిన తలనూనెలు ఏ రెంటినైనను మాదిరిసీసాలు ఉచితముగా పంపబడును.

నేడే వ్రాయుడు. దొంగమాదిరులను చూచి మోసపోకుడు. ఏనికిబదులుగా వేనినైనను
అంగీకరించకుడు. ఘరానాగల ఔషధముల దుకాణములన్నింటియందును దొరకును. లేదా,

కతియవారు శ్రేడింగు కంపెనీ, బొంబాయి (నెం. 4)

మధురలో ఏజంట్లు:-కాదర్ సాహెబు అండు సన్స్

కామినియా నూనె

వేసకు వేల కుటుంబములయందు ఉపయోగించబడుచున్నది
ఎందుకు?

కామినియా నూనె

వెంట్రుకలు ఊడిపోకుండా నాటంకపరచును.

కామినియా నూనె

చుండును పోగొట్టును.

కామినియా నూనె

తలకు చల్లదనమును గలిగించును.

కామినియా నూనె

తలకు సంబంధించిన వ్యాధు లన్నిటిని కుదుర్చును. ఉష్ణముగా నున్న పుట్టెకు చల్లదనమును గలిగించును.

కామినియా నూనె

యందు వెంట్రుకలు పెరుగుట కవసరమైన పస్తువులు, మెడకు కావలసిన అమూల్యవస్తువులు గలవు.

కామినియా నూనె మనోహరమైనట్టియు ఆహ్లాదకరమైన సువాసనగలది.

కామినియా నూనె శిరోజములకు ప్రాణము. ఇట్టి సుగుణము లుండుటవలననే వేలకొలది కుటుంబములందు కామినియా నూనె ఎక్కువగా వాడబడుచున్నది.

కామినియా నూనెను ఉపయోగించునట్టివారు గనుకనే దీనిని “శిరోజములకు ప్రాణ మని” నీని యందు గల లాభకారియైన సుగుణములను బట్టి తెలుపుచున్నారు.

బుడ్డి 1 కి ధర రు. 1. వి. పి. ఖర్చులు అ. 6. ప్రత్యేకము.

బుడ్లు 3 కి ధర రు. 2-10-0. వి. పి. ఖర్చులు 0-12-0. ప్రత్యేకము.

అత్తరులకు రాజైన

ఓ టో ది ల్ బ హా ర్ (రిజిస్టరు)

హిందూ దేశముం దంతటను యిది విరివిగా అమ్మబడుటనుబట్టియే దీనికి గల అసాధారణ మైన శ్రేష్ఠత్వమును రుజువుచేయుచున్నది. కొన్ని బొట్లు చేతి రుమాలపైన చల్లిన నీరుపుష్పములు, మల్లెపుష్పముల వాసనవలె మనోహరమైన దీర్ఘ సువాసనను గలిగించుచున్నది.

½ బౌ. బుడ్డి 1 కి రు. 2. ¼ బౌ. రు. 1-4-0. 1 డ్రా. 0-12-0.

వి. పి. ఖర్చులు అణాలు 6 ప్రత్యేకము.

2 అణాలు తపాలబిళ్ళలు పంపిన కాంపిత్ బుడ్డి పంపబడును.

కామినియా నూనె ఓటోదిల్ బహార్ సుప్రసిద్ధమైన స్టోరులన్నిటియందును దొరకును.

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్స్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ.

తపాలపెట్టె నెం. 2132. బొంబాయి నెం. 2.

శాసనప్రాముఖ్యము

తూర్పుచాళుక్యులకు (౬౧౦) పూర్వము దక్షిణకళింగము, వేంగీరాజ్యము² అనబరగు హిందూదేశ ద్వీపకల్ప ప్రాక్రీరభాగమును పరిపాలించిన రాజులను గుఱించి మన కంతగా దెలియదు. మహమ్మదీయుల పరిపాలనమున ఉత్తరసర్కారు³ లనుపేర వ్యవహరింపబడినదికూడ ఇంచుమించుగ ఈ భాగమే. ఉత్తరమున⁴ ఏ కొద్దిభాగముననో తక్కు మిగి

లిన ప్రదేశ మంతటను తెలుగుమాటలాడువారు నివసించుచున్నారు. రెండవ పులకేశియు, రాజమహేంద్రవర పూర్వచాళుక్యవంశ ప్రతిష్ఠాత యగు ఆతనిసోదరుడు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడును ఈ ప్రదేశమును జయింపక పూర్వము వేఱువేఱు వంశములకు సంబంధించిన రాజులనేకులు దీనిని పరిపాలించినట్లు చిల్లరగ దొరకిన తామ్రశాసనములననుసరించి తెలియవచ్చుచున్నది. ఇత్వోక్తు⁵, బృహత్పలాయన⁶,

1. [ఈశాసనమును ప్రకటనార్థము శ్రీలక్ష్మణరావుగారు కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమువారి 'జర్నల్ ఆఫ్ ది డిపార్టుమెంట్ ఆఫ్ రిటర్న్స్'కు ౧౯౨౩ లో పంపిరి. కాని యిది వారు దివంగతులైన యనంతరము ౧౯౨౪ లో కాని ఆ 'జర్నల్' నందు ప్రకటింపబడలేదు. ఆంధ్రదేశచారిత్రమున కిది ముఖ్యమైన దగుటచేతను, ప్రధానములైన వారిశాసన వ్యాసములలో నీది యొకటి యగుటచేతను వారి యావ్యాసము ననువదించి యిందు ప్రకటించుచున్నాను.—మ. సో. శర్మ].

2. అసలు కృష్ణాగోదావరి నదులకు మధ్య నున్న సముద్రతీరస్థదేశమే వేంగీవిషయము కాని చాళుక్యులు దానిని జయించిన తర్వాత సాధారణముగ వారి రాజ్యమునకే ఆపేరు వాడువారు, మొదటి రాజరాజు (౧౦౨౨-౧౦౬౩) కాలమున రచియింపబడి, ఆతనికే అంకితమాయబడిన ఆంధ్రమహాభారతమున రాజమహేంద్రవరము వేంగీదేశంబునకు నాయకరత్నంబుగ నుండినట్లు చిట్టత మైనది [ఆదిపర్వము, ౧-౮].

3. సర్కారను పదమును భూవిభాగము లేక

జిల్లాయను నర్థమున వాడియున్నారు. ఈ ప్రాంతమును మహమ్మదీయు లాక్రమించినప్పటినుంచి ఉత్తరసర్కారు అనుపేరు వాడుకలోనికి వచ్చెను. అప్పు డివి అయిదు సర్కారులు : అవి ఏవన, ముర్తుజాన్నగరు, ముస్తఫాన్నగరు, ఏలూరు, రాజమహేంద్రవరము, శ్రీకాకుళము. ఇవి యిప్పుడు పెక్కుపరిపాద్ధుమార్పులతో గంజాం, విశాఖపట్టణము, గోదావరి, కృష్ణ, గుంటూరు లనుపేర బరగుచున్నవి. సంకల్పరమునకు ౫౦,౦౦౦ల పానులు శిష్టుకట్టి నిజామువారు ౧౭౬౬లో ఈ సర్కారులను వంపిణి (తూర్పు ఇండియా కంపెనీ) వారి కిచ్చివేసిరి. క్రీ. శ. ౧౮౨౩ లో వంపిణీవారు నిజామువారికి ౧౧౬,౫౦,౦౦౦ లిచ్చి ఆప్రభువు కుత్తరసర్కారులపై నుండు హక్కులను తొలగించిరి.

4. గంజాములోని యుత్తరభాగమునందలి దేశ భావ ఓద్రము.

5. జగ్గయ్యపేట మ్రాపశాసనములు, Ind. Ant., Vol, XI, P, 286.

6. కొండముది శాసనము, Ep. Ind., Vol, VI, P. 315.

శాలంకాయన⁷, పల్లవ⁸, విష్ణుకుండి⁹ వంశజుల శాసనములు ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగ ఈ ప్రదేశమున చాల దొరకినవి కాని యీ వేఱు వేఱు వంశములు వేసితరువాత నేవి పాలించినవో యీ పరస్పరసంబాధమును దెలుపు కాలము మాత్రము తెలియటలేదు. ఈ రాజుల కాలనిర్ణయమునకు గల యాధారమెల్ల వారి తామ్రశాసనములలోని లిపియే. నీని యాధారమున కాలమును తృప్తికరముగ నిశ్చయింప గాదని శాసనపరిశోధకులకు బాగుగ జెలిసిన విషయమే. ఇట్టి సందర్భములలో విష్ణుకుండి మూడవ మాధవవర్మయొక్క యీ ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తునము చాల ముఖ్యమైనదని భావించుచున్నాను; ఏలయన తూర్పు చాళుక్యవంశమునందలి మొదటి ప్రభువుకు సమకాలికుడును, ప్రాయీకముగ అతనిచేత జయింపబడినవాడును కాదగు విష్ణుకుండివంశపు కడపటిరాజు కాలమును సరిగా నిర్ణయించుట కిది యాధారపడుచున్నది. ఈ కాలము నాధారముగా గొని చాళుక్యులకు పూర్వము వర్ధిల్లిన చాలవంశముల కాలమును అంత కష్టము లేకుండ నిర్ణయింపవచ్చును.

7. నందివర్మ కొల్లేరు శాసనము, Ind. Ant., Vol II, P. 175; బర్మో "సౌత్ ఇండియన్ పేలియోగ్రఫీ" పుట ౧౪, ప్లేటు ౨౦, ౨౧; విజయవర్మ ఏలూరు శాసనము, Ep. Ind., Vol. IX, p. 56.

8. మైదవోలు శాసనము, Ep. Ind., Vol. VI, p. 84; చెందలూరు శాసనము, Ep. Ind., Vol. VIII, p. 233.

శాసనచరిత్రము

గోదావరి జిల్లా పాలమూరు గ్రామమున తూర్పుచాళుక్యవంశమునకు చెందిన మొదటి జయసింహవల్లభుని శాసనముతోపాటు ఇది భూమిలో పూడిపోయియుండుగా ౧౯౧౩ లో దొరకినది. కాకినాడ వాస్తవ్యులు శ్రీ దుగ్గిరాల సూర్యప్రకాశరావుగారు ఒక తెలుగు పత్రిక (ఆంధ్రభారతి) లో ఈ శాసనపాఠమును బ్రకటించియున్నారు. అటుపిదప ఈ శాసనమును ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు తాత్పర్య స్థానమునకు బంపిరి. తరువాత నిది మద్రాసు గౌనర్నెంటు శాసనశాఖవారి కంపబడినది. ఇది ఆ శాఖవారి ౧౯౧౩-౧౯౧౪ వ సంవత్సరపు నివేదికలో¹⁰ ౭-వసంఖ్యగల తామ్రశాసనముగ నమోదయినది. మద్రాసు ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారి వస్తుప్రదర్శనశాలయందు భద్రపఱుపబడియున్న అసలు శాసనమును ప్రతి బింబములతో గూడ మొట్టమొదటిమాఱు (ఇంగ్లీషులో) వివరణ వ్యాఖ్యానములతో బ్రకటించుచున్నాను.

అకారాదికములు

ఈ శాసనమున నాలుగు రాగిరేకులు కలవు. ఒక్కొక్కదాని పొడవు 6³/₈; వెడల్పు

9. ఈపూరు శాసనము, C. P. 12 of 1919-1920; రామతీర్థము శాసనము, Ep. Ind., Vol, XII, p. 133; చిత్తూర్ శాసనము, Ep. Ind., Vol, IV, p. 193; C. P. 11 of 1919-1920.

10. Ep. Reports (S.C.), 1914, p. 102, Para. 35.

2½". ఇవి ఒక రాగి కడియమునకు తగిలించి యున్నవి. ఆ కడియము మందము ¼". రేకులును, కడియమునుగలసి దాదాపు 41½ తులముల యెత్తున్నవి. మొదటి రేకు, చివరరేకు మిగిలిన రెండవ, మూడవ రేకులకంటె పలుచనగ నున్నవి. ఇందువలన వానిలో నచ్చటచ్చట బెజ్జములు పడినవి. మొదటి రేకు దిగువభాగమున కొంచెము పగిలినది. అందువలన ఒకటి రెండవరములు చెడి పోయినవి. అసలు కడియమున కతుకుకొని పోయియుండు ముద్రక పగిలిపోయి ఎచ్చటనో పోయినది. దానిలోని చిన్న భాగముమాత్రము కడియపు కొనలలో నొకదాని కంటిపెట్టుకొని యున్నది. కడపటి చాళుక్యుల శాసనములలో వలె ఈ రేకుల కొనలు అక్షరములను గాపాడుట కంచులుగ తీర్చబడి యుండలేదు. ఇది చాళుక్యులకు పూర్వపు శాసనములయొక్కయు, మొదటి చాళుక్యశాసనముల యొక్కయు లక్షణములలో నొకటి. మొదటి పల్లవ, శాలంకాయన, విష్ణుకుండిరాజుల శాసనములన్నియు నిట్లే యుండును. క్రీ. శ. అయిదవ, ఏడవ శతాబ్దాలకు మధ్యకాలపు రాగిశాసనములు పెద్దవిగను, బరువుగను నుండు కడపటి

వేంగీచాళుక్య తామ్రశాసనములకు భిన్నముగ పలుచగాను, చిన్నవిగాను నుండును. భాష

ఈ శాసనభాష యంతయు సంస్కృతము. ౧౪-౧౬ పంక్తులలో శాసనకర్త రచించిన శ్లోకము తక్క తక్కిన శాసన మంతయు గద్యముననే కలదు. శాసనము కడపట ౨౯-౩౩, ౩౫-౪౧ పంక్తులలో స్తుతి శ్లోకములును, వ్యాసగీతశ్లోకములును గలవు. ౨౯-౩౩ పంక్తులలోని శ్లోకములు స్వయముగ శాసనకర్త రచించినవో లేక ఏ శాసనములలోనుండి యైనను, గ్రంథములలో నుండి యైనను తీసికొన్నవో తెలియదు. సంస్కృతపద్యరచనము, గద్యరచనము శాసనకర్తకు క్రొత్తయని తోచును. ౧౪-౧౬ పంక్తులలోని అనుష్టుప్ శ్లోకమున సాహిత్య గుణము ఏదియు నున్నట్లు కనిపింపదు. అందువలన ఏదో 'బంధము'కాని లేక యేదో చారిత్రకవిచయము కాని తెలుపుట కది యుద్దేశింప పబడలేదుకదా యని సంశయము కలుగుచున్నది. దానినిగుఱించి పెక్కుమంది విద్వాంసులను సంప్రతించినప్పటికి అందు గూఢార్థమున్నట్లు నా కేదియు పొడకట్టలేదు.¹¹ ౨౯-౩౧పంక్తు

11. ఈ పైభాగము వ్రాసిన పిదప ఈ శ్లోకము లోని గూఢార్థమును దెలిసికొనుటకు తోడ్పడు నొక యభిప్రాయము తిట్టినది. ఈ యాహ సరియైన దగునో కాదో యని ఇంకను నాకే యనమానముగ నుండుట వలన దిగువ "పుట్టోనో"లో దానిని తెలుపుచున్నాను. కైకవం సత్త్వం, విందవం కాంతిం, విక్రమాదాప్త ధూరిధూః అను పదములలో క్లేష కలదని నా యను

మానము. విక్రమ మనగా పరాక్రమమునా, విక్రమ నామాంకితుడైన రాజును. మూడవ మాధవవర్షకు సమ కాలిగుడైన చాళుక్య మొదటిపులకేశి ధూపతికి రణ విక్రము డను బిరుదము కలదు. రెండవ పులకేశి అయ్యావలి (Aihole) శాసనమునుబట్టి ఆతనితాతయైన మొదటి పులకేశి వాతాని జయింపక పూర్వము ఇరుకాంతి యను నగరమున నుండినట్లు తెలియచున్నది (శ్లో. ౭) [ఇండి.

లలోని మొదటిశ్లోకమున అనుష్టుప్ చరణమున నుండవలసిన వానికంటె ఒకమాత్ర ఎక్కువగ నున్నది. 30-వ పంక్తిలో “శ్రేయాత్తి” అనునది “శ్రేయఃకీర్తి” అనియు¹², “మహామాత్ర యోధయో స్తేషాం” అనునది “మహామాత్ర యోధయో స్తయోః” అనియు నుండవలెను.

లిపి

లిపి క్రీస్తుశకము ఆతేడు శతాబ్దాలలో తూర్పుతీరమున వాడుకలోనుండిన తెలుగు కన్నడ లిపి. ఇది నాలుగైదు శతాబ్దాలనాటి

శాలంకాయనుల ‘వేంగీలిపి’ అని “బర్నెలు¹³” పేరు పెట్టిన లిపియొక్క క్రమపరిణామమును సూచించుచున్నది. ప్రాయికముగ నిది ‘ఇండిషీ పేలియోగ్రఫీ’ అను గ్రంథమున “బూలరు” “కన్నడ-తెలుగు లిపియొక్క ప్రాతవడ్డ హామము” (“ఆర్కెయిక్ వెరయిటీ ఆఫ్ ది కెనరీస్ అండ్ తెలుగు ఆల్ఫబెట్”-౧౨, ౧3, ౧౪, ౧౫ కాలములు-ఏడవప్లేటు) అని చెప్పినదాని కడపటి పరిణామమే. ఆదొర యుద్దేశప్రకారమిది వేంగీచాళుక్యులలోని మొదటి ఇరువురు ప్రభువుల పరిపాలనాంత్యకాలమువఱకు వాడు

అంటి. సం ౮, పు ౨౩౯ లో ఈశ్లోకమునకు స్థితి దొర యిచ్చిన యర్థమును, “ఆర్కెయలాజికల్ సర్వే ఆఫ్ వెస్టరక్ ఇండియా” అను గ్రంథము, మూడవ సంపుటము, పుట ౧౩౬లో బర్నెస్ దొర యిచ్చిన యర్థమును జూడుదు. “కైశవం సత్త్వం” అనగా విష్ణువు యొక్క బలము అనికాని లేక గిరిదుర్గమైన హరివత్స కోట యరికాని యర్థము కావచ్చును. సత్త్వమునకు సంస్కృతమున గిరియనికూడ అర్థము కలదు (?). ఎవరో యొక జయసింహుడును నతడు ఆకోటకు నైన్యాధిపతి యని ఉండినాటికళాసనమున గలదు (Ep. Ind. Vol, VIII, p. 163; Ind. Ant., Vol XXX' p. 514). డాక్టర్ డుబ్రాయిల్ (Ancient History, p. 111) అన్నట్లు ఈజయసింహుడు రణవిక్రమ బిరుదాంచితుడైన మొదటి పులకేశి తాతగారైనయెడల ఈ కోట పులకేశి స్వాధీనముననే యుండి యుండవలయును. నే ననునట్లు ద్వంద్వార్థమే యున్నయెడల, అటునది సంవత్సరములకు పైగా రాజ్యమేలిన మూడవమాధవవర్మ మొదటిపులకేశిని, రెండవపులకేశినిగూడ సమకాలికుడుగ నుండెననియు, అతడు రణవిక్రమ మొదటి పులకేశినుండి ఇందుకొనినగరమును, గిరిదుర్గమైన హరివత్స కోటను దీసికొనెననియు ఆశ్లోకమువలన స్ఫురించును.

మాధవవర్మ మామగారి త్రివివగరము జబ్బల్ పూరుజిల్లాలో తేవారయియుండొచ్చుగావున, మాధవవర్మ ఎచ్చటనో జబ్బల్ పూరు ప్రాంతమున మహాదేవవర్మకములలో నుండెననబడు హరివత్సకోట నెట్లుసాధించెనని యనుమానింప ననవలయును. అది ఆసాధ్యము కాదు. చాళుక్యులపై తనమామగారైన చేదివశపురాజునకు సాయమరిగినప్పుడో లేక స్వతంత్రముగనో వెల్లి మాధవవర్మ యా గిరిదుర్గమును సాధించియుండును. అయినను నేను చెప్పినదాని కొక్కయితేషము కలదు. స్థితి, బర్నెస్ దొరలు ప్రకటించిన వీధప అయ్యావలిశాసనమును డాక్టరు కీల్ హేరక్ దొర మఱి ప్రకటించినప్పుడు (Ep. Ind, VI) అతడు తన అగ్నేయానువాదమున ఇందుకొనినప మునకు ద్వంద్వార్థము చేయలేదు.

నాకింపు గొన్నిటికి ద్వంద్వార్థములను ప్రాప్తెనరు పివోలిగారు సూచించిరి.

12. [మూమున అసలు శ్రేయఃకీర్తి అనియే కలదుగాని ‘శ్రేయాకీర్తి’ యని లేదు ఇచ్చట జిహ్వమూర్తి యపు గుర్తు మ వలన దెలుపబడినది. —మ. సో శ.]

13. Burnell's South Indian Palaeography, 2nd Ed., p. 16 and plate 1.

కలో నుండెను. పరిమాణమున చిన్నవిగ నున్న యీ ప్రస్తుత శాసనాక్షరములు— శాసనమును చెక్కినవాడు అచ్చటచ్చట కొంత అజాగ్రత కనబడిచినప్పటికి—బాగుగ చెక్కబడి సుస్థితి నున్నవి. ఇవి ‘గుండభిత్తు’ అక్షరములు: పృథివీమూలుని గోదావరి¹⁴, ఇంద్రభట్టారకవర్మ రామతీర్థము¹⁵, రెండవ విక్రమేంద్రవర్మ చిక్కుళ్ల¹⁶ శాసనములలోని యక్షరములను బోలియుండును. వీటిని కుబ్జ విష్ణువర్ధనుని చీపురుపల్లి¹⁷, తిమ్మాపురం¹⁸ శాసనాక్షరములతో గూడ పోల్చవచ్చును. మనశాసనమునందలి కొన్ని యక్షరములు పై నుడివిన రెండుతరగతుల శాసనములలోని యక్షరములకు మధ్యస్థమైన పరిణామమును సూచించుచున్నవి. ఈ శాసనమున సంఖ్య సంకేతము లైదు కలవు. నాలుగురేకుల మీదను వరుససంఖ్య లుండుటవలన ఒకటి మొదలు నాలుగువఱకు సంఖ్యలు కలవు. నాలుగురేకు చివర రాజయొక్క విషయ రాజ్య సంవత్సరము ర౮ కలదు. మొదటి రెండుసంఖ్యలు డాక్టరు బర్నెల్ లో ౨3-వ “క్లెటు”లో నిచ్చిన వేగీపల్లవసంఖ్యలవలెనే యున్నవి. మూడవసంఖ్య తెలుగులో ఇష్టడు వ్రాయు అచ్చు లి వలె నున్నది. నాలుగవ సంఖ్య ఆకృతి శిలువ (†) మాదిరి నున్నది. ఈ సంకేతము అకోకలిపిలోను, పూర్వగుహ

లిపిలోనుగూడ కనబడును. ఇక చిట్టచివరి ర౮-వ సంఖ్య ర౮ సంఖ్య సంకేతమును, ౮ సంఖ్య సంకేతమును కలియ జేర్చుటచే తెలుపబడినది. ర౮ సంఖ్యసంకేతము పశ్చిమ గుహలిపిలోను, ౮ సంఖ్యసంకేతము చిక్కుళ్ల శాసనములోను గాననగును.

వర్ణక్రమము

ఈ శాసనమున వర్ణక్రమమునకు సంబంధించిన విశేషములు కొన్ని కలవు. వర్ణవిషయే (పం. 3), విషయ్యే (పం. ౧౯) అను పదములు వర్గ (పం. 3) గాను, విషయ్యే (పం. ౧౮)గానుకూడ వ్రాయబడినవి. వమ (పం. ౬-౧౮లు) పదమున ‘మ’కు ద్విత్వము లేదు కాని శమ్మ (పం. ౨౨-౨౩లు) అనుపదమున ‘మ’ కు ద్విత్వము కలదు. ‘అప్రతిహత’ (పం. ౧) లో పవర్ణద్వయము కలదు; శౌర్యోదాయోపదము శౌర్యోదాయో (పం. ౧౦)గా వ్రాయబడినది. అనుస్వార మొక్కొకప్పుడు దానికిసంబంధించిన యక్షరమునకు తరువాతిదానిమీద నుండుట కలదు (పం. ౪౦). లేఖకు డొక్కొకప్పుడు అనుస్వారమును—సంస్కృత వ్యాకరణముప్రకార మట్లు మారని పట్టులగూడ—‘మ’కారపు పొల్లుగా మార్చుచున్నాడు: ఉదా: పరదత్తా మ్వా (పం. 32). ౬-వ పంక్తిలో ప్రియతన య: అనునది ‘ప్రియతనయ’ గాను, 3-వ పం

14. J. Bo. B. A. S. Vol. XVI p. 114.

15. Ep. Ind. Vol. XII, p. 133.

16. Ep. Ind. Vol. IV, p. 193.

17. Ind. Ant. Vol. XX, p.16; Burnell's S. I. Palaeography, 2nd ed., plate XXVII.

18. Ep. Ind. Vol. IX, p. 318.

క్తిలో వృద్ధ అనునది ప్రిధగాను వ్రాయబడినది. వర్ణక్రమమునం గల యీ తాటు మాటులనుబట్టి ఆటవశతాబ్దియంతటి పూర్వ కాలముననే సంస్కృతపు అచ్చయిన 'ఋ'కు దాని అజంతస్వరము పోయినట్లును, దానిని సరిగా 'రి'వర్ణమువలెనే ఉచ్చరించుచుండినట్లును ఊహింపనగును. పితృపదము ౧౭-వ పంక్తిలో పిత్రుగా వ్రాయబడినది. ప్రస్తుతము ఋ అను అచ్చునకు ఉత్తరహిందూ దేశమునను, దక్షిణహిందూ దేశమునను రెండు భిన్న స్వరములు కలవు. ఉత్తరహిందూ దేశీయులును, బుగాళీలును దానిని 'రి'గా ఉచ్చరించెదరు. దీనిని గౌడోచ్చారణ మనవచ్చును. మహారాష్ట్రీలు, కన్నడులు, తెలుగులు, తమిళులు - ఈ దక్షిణహిందూ దేశవాస్తవ్యులు దానిని 'రూ'గా ఉచ్చరించెదరు. ఇది యాస్వరము యొక్క ద్రావిడోచ్చారణ మనవచ్చును: మనశాసనమున పితృ అనునది పిత్రుగ వ్రాయబడుటవలన దక్షిణమున నీ యచ్చుకు స్వరము మాటుట కదియే యారంభమని మన శాసనము సూచించుచున్నది. ఈ శాసనమున ఈ యచ్చుకు గౌడ, ద్రావిడోచ్చారణములు రెండును గలవు. ప్రాయీకముగ పండితులు గౌడస్వరశాస్త్రముననుసరించుచుండ

ఇతరులు (పండితులు కానివారు) వారి యిచ్చువచ్చినట్లు దాని స్వరమును మార్పుచుండి రేమా.

శాసనవిషయము

దాతయైన మాధవవర్మ గోవిందవర్మ యొక్క ప్రియపుత్రుడు (పం. ౬). విష్ణుకుండి విక్రమహేంద్రవర్మపౌత్రుడు (పం. ౮). ఈ విక్రమహేంద్రవర్మ శ్రీపర్వతస్వామి పాదానుభ్యాతుడు (పం. ౧) సామంతరాజులనేకులను జయించినవాడు (పం. ౨). గోవిందవర్మ అనేక యుద్ధములలో జయమును పొందినవాడు. ఇతనికి విక్రమాశ్రయబిరుదము కలదు (పం. ౬). మాధవవర్మ ప్రసిద్ధి కెక్కిన గొప్పవీరుడు (పం. ౩-౭లు). ఇతడు త్రివరనగరభవనగతయువతీ జనవిహరణరతుడు. వేయికత్తువులను జేసినవాడు. ఇందునొకండు అశ్వమేధయాగములను జేసెను (పం. ౧౨) అనేక సుగుణసంపన్నుడు (పం. ౯-౧౦లు). హిరణ్యగర్భప్రసూతుడు (పం. ౧౨). ఇతనికి జనాశ్రయబిరుదము కలదు. ఇతడు తన విజయ రాజ్యము ౮౮-వ సంవత్సరమున (పం ౮౧) తూర్పుదిక్కున నున్న దేశములను జయించవలెననుకొని తోదండు వెడలి గోదావరినదిని దాటి (పం. ౨౨-౨౨) గుద్దవాదివిషయములోని పులుంబూరు¹⁹

19. [ఈ గ్రామము కేరు మాలమున 'పులంబూరు' అని కలదుగాని 'పులుంబూరు' అనిలేదు. అందువలన 'పులుంబూరు' పాతము సరియైనదికాదు. ఈ శాసనముతోపాటు పాలమూరిలో దొరకిన చాళుక్య మొదటి జయసింహవల్లభుని శాసనమును ఆర్. సుబ్బారావు

(ఎమ్. ఏ., ఎల్. టి) గారు ఆంధ్రురిక్రమశోధకసంఘమువారిపత్రిక నాలుగవసంపుటమున (పు. లు ౭౨-౭౬) ప్రకటించి యున్నారు. వారప్పుట ఈ గ్రామనామమును 'పులింబూరు'గ జదివియున్నారు 'ఓ' రూపము జయసింహుని శాసనమున ౨౩-వపంక్తిలో 'పాలితాల'లో

గ్రామమును నాలుగునివర్తనముల తేత్రముతో గూడ కమ్మరాష్ట్రములోని కుండుారు గ్రామము వాస్తవ్యుడును, యజుర్వేదతైత్తిరీయశాఖకు సంబంధించినవాడును, గౌతమ సగోత్రుడును అగు శివశర్మకు (పం. ౨౨-౨౫) దానము చేసెను. ఇతడు నాలుగువేదములను జదివినవాడు : దామశర్మకొడుకు : రుద్రశర్మ మనుమడు. ఫాల్గుణ పౌర్ణమి సోమగ్రహణ సమయమున (పం. ౨౫-౨౬ లు) మాడవ మాధవవర్మ ఈ దానము చేసెను. ఈ ధర్మమునకు 'ఆజ్ఞప్తి'. హస్తీకోశ, వీరకోశులు. ప్రతిగ్రహీత కీదానానుభవమున ఎవరివల్లను బాధకలుగకుండ జాగ్రత తీసికొనవలసినవారు వీరు (పం. ౨౮-౩౪ లు).

స్థలనిర్దేశము

దాదాపుగ శాసనమున వచ్చు స్థలముల నన్నిటిని సుభముగనే గుర్తింపవచ్చును.

గాంచనగును. 'పులింబూరు'ని చదువబడిన దానిలోని ద్వితీయవర్ణ రూపమును, 'పాలితా'లోని ద్వితీయవర్ణ రూపమును, పరస్పరము భిన్నముగ నుండుట చూడవలయు. జయసింహవల్లభుని ఈ శాసనమునే శ్రీమంత్ రంగాచార్యులు (ఎమ్. ఏ., ఎల్. టి) గారు 'ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా' (సంపుటము ౧౯, పుటలు ౨౧౪-౨౧౫) లో ప్రకటించి యున్నారు. వారు దీనిని 'పులింబూరు'గ చదివెరి. ఈ యనుస్మారము 'లీకి సంబంధించినది కాని 'బూ'కు సంబంధించినది కాదు. ప్రాచీనశాసనములలో ఏ యక్షరమునకు సంబంధించిన యనుస్మారము ఆ యక్షరముమీదగాక దాని తరువాతి యక్షరముమీద నుండు గాంచనగును. దీనికి గారణము లేకపోలేదు. ప్రాచీన చక్రక్రమము ప్రకారము ఈ పేరును 'పులూమ్మారు' అని వ్రాయవలసి యుండును. 'మ్మూ' లోని అనునాసికమైన 'మ'యే కాలక్రమమున అనుస్మారముగ

దానము చేయబడిన పులంబూరు¹⁹ ఇప్పటి పాలమూరు గ్రామము. ఈ గ్రామముననే ఈ శాసనమును, ఇందలి దానమును స్థిరపఱచుచు మొదటి జయసింహు డిచ్చిన శాసనమును—రెండును గలసి యొకచోటనే భూమిలో కప్పడియుండగా దొరకినవి. ఈ గ్రామము గోదావరిజిల్లా రామచంద్రపురం తాలూకాలో గోదావరినది కుత్తరమున ఆనది పాయయైన తుల్యభాగతీరమున నున్నది. గోదావరి కనకట్ట కట్టిన పిదప ఈ తుల్యభాగమురుగుకాలువగ మారిపోయినది. మన శాసనమున మైందవాటకి (పం. ౨౦) అను పేరు గల యొక గ్రామము వచ్చును. ఇది పాలమూరు దక్షిణపు సరిహద్దు నంటియుండు నిప్పటి మహేంద్రవాడ గ్రామము కావచ్చును. శాసనమున పులుంబూరు¹⁹ దళియవావి తీరమున నున్నట్లు చెప్పబడినది. ప్రాయీక

మారినది. అట్లుగుటచేసి యది కొంతకాలముఁజుకు 'మ' స్థానమున 'బ'కు పైసనే చూపబడుచుండెడిది. అనునాసికములే కాలక్రమమున అనుస్మారములుగ మారుటచేత, ప్రాచీనశాసనములలో ఏ యక్షరమునకు సంబంధించిన యనుస్మారములు ఆ యక్షరముమీదగాక దాని తరువాతి యక్షరముమీద (ఇప్పుడు నాగరిలో వలె) ఎగువ నుండుట కిదియే కారణము. రానురాను ఎగువ నున్న యనుస్మారము దానికి సంబంధించిన యక్షరము ప్రక్కకు జేరినది. 'పులంబూరు' పాఠమే కాని, 'పులింబూరు', 'పులింబూరు' పాఠములు సరియైనవి కావు. 'లీకి' రూపమును స్పష్టముగ ఈ శాసనమునందలి ౩౧ వ పంక్తిలో 'లీ' థేన' పదమున జూడనగును. ప్రాచీన శాసనముల హ్రస్వ, దీర్ఘములు ఒకటే, ఎ, ఓలకు ఒక్కరూపమే యుండెడిది.

—ము. పో. శ.]

ముగ ఆకాలమున తుల్యభాగను దేశభాషలో నట్లు పేర్కొనువారేమో. పుటంబూరు¹⁹ గ్రామము గుద్దవాది విషయములోనిదిగ జెప్పబడినది. రామచంద్రపురము తాలూకా దాక్షిణ్యరామములోని అసంఖ్య శాసనముల వలన ఆగ్రామము గుద్దవాదినాటిలో²⁰ నుండినట్లును, ఇంద్రావతి, ఇదుమూడు శతాబ్దాలలో ఈనాడు గంగగొండచోడవలనాటిలోని యొక విభాగముగ నుండినట్లును తెలియుచున్నది. ఇట్లే కోరుమిల్లి²¹ శాసనమువలన ఇప్పుడు రామచంద్రపురం తాలూకాలోనున్న కోరుమిల్లిగ్రామము ప్రాచీనకాలమున గుద్దవాది విషయములోనిదని తెలియగలుగు. ఇట్లే మల్లిదేవునియొక్కయు, మన్మసత్వ భూపతియొక్కయు పితాపురము శాసనము²² గుద్దవాదివిషయములోని ఒదియూరనుగ్రామ

ము నొకదానిని పేర్కొనుచున్నది. ఇది రామచంద్రపురం తాలూకాలోని యిప్పటి ఓడూరే. కావున రామచంద్రపురం తాలూకాలోని చాలభాగము ప్రాచీనకాలమున ఆఱుశతాబ్దాలవైవఱకు గుద్దవాదివిషయ మనుపేర బరగుచుండెనని నిశ్చయింపవచ్చును ; కాని యీ గుద్దవాదివిషయమును, కృష్ణాజిల్లా గుడివాడకు చుట్టుప్రక్కలనుండిన ప్రాచీన గుద్రాహార లేక గుద్రాదరవిషయమును వేఱని తెలిసికొనవలెను.²³ మన శాసనప్రతిగ్రహీత కమ్మరాష్ట్రములోని కుండుూరు వాస్తవ్యుడు. కమ్మరాష్ట్రము దక్షిణ హిందూ దేశశాసనములలో చాల ప్రఖ్యాతి కెక్కినది. ఇప్పటి కల్లూరుజిల్లాలోని యుత్తరభాగమును, గుంటూరుజిల్లాలోని కొంత భాగమును గలని ప్రాచీన కమ్మరాష్ట్ర మగుచున్నది.²⁴ ప్రతిగ్రహీత నివాసస్థలమైన కుండు

20. Ep. Rep. (S. C.) 1894 p. 5.

21. Ind. Ant. Vol. XIV, p. 53.

22. Ep. Ind. Vol. IV, p. 83,

23. [గుద్దవాది విషయమునకును గుద్రవార (గుద్రహార) విషయమును పేరుండినట్లు వెలవాటి పృథివీశ్వరుని పితాపురము శాసనమునందలి యీక్రిందిశ్లోకమువలన నూహింప నవకాశ మున్నది.

‘తత స్సాహాయ్యసంతుప్తః కుడ్యవర్తనుహీభృతే,
విమలాదిత్యభూపాలో గుద్రవారద్యయం దదౌ.’

తనకు వెలవాటి నృపతియైన కుడ్యవర్త చేసిన సాయమునకు సంతృప్తుడై విమలాదిత్య భూపాలు డతనికి గుద్రవారద్యయమును (గుద్రవార మను పేరు గల విషయములను రెంటిని) ఇచ్చె నని దానియర్థము. గుద్రహార మన బరగిన విషయము గుడివాడప్రాంతపు దొకటి తెలియుచునే యున్నది గనుక ఆపేరేగల రెండవ విష

యము గుద్దవాదియై యుండునని తోచుచున్నది. కాని రామచంద్రపుర ప్రాంతమునకు గుద్రవార మనునది కాక గుద్దవాది యనుపేరే రూఢిపడినట్లు శాసనములవలన స్పష్టమగుచున్నది. పైశ్లోకమున గుద్రవారముగోరి వారము ‘హారము’యొక్క రూపాంతర మే. హార మనది కడుప్రాచీనకాలమున దేశవిభాగమునకు పేరు. ఉదా : సాతవహనిహారము : మాదూరహారము. ఈ క్షుపటి కూమారహార మే కుద్రాహారమై తుదకు గుద్రాహారమయ్యెను. కాలక్రమమున నీ ‘హారము’ అసలు పదము జేరిపోయి, దేశవిభాగమని యర్థమిచ్చు విషయముగా దీనికి చేర్చి వ్యవహరింపబడుచువచ్చినట్లు శాసనములవలన తెలియుచున్నది. దానంజేసియే యది గుద్రాహారవిషయమయ్యెను. గుద్రాహార మే గుద్రవార (గుద్రవార) విషయము. పావునవార విషయముకూడ నిట్లేర్పడినదే. —మ. సా. శ.]

24. Ep. Ind. Vol. XV, p. 250.

గుగ్రామ మెచ్చటిదో సరిగాచెప్పలేము. సత్యైన
 పల్లితాలూకాలో ఒక కొండూరు కలదు.
 గుంటూరుజిల్లా తెనాలితాలూకాలో పెదకొం
 డూరిని ఇంకొక గ్రామము కలదు. ఈకడపటి
 గ్రామమున కొండూరిని పేర్కొను పండ్లండవ
 శతాబ్దినాటివి కొన్ని శాసనములును²⁵, కొం
 డిఫలమును పేర్కొనుపదునాలుగవ శతాబ్దినాటి
 యొక శాసనమును²⁶ గలవు. మన శాసనమున
 రాజు “త్రివరనగరభవనగత పరమయువతీజన
 విహరణరతు” (పం. ౮-౯లు) డని వర్ణింప
 బడెను. మధ్యపరగణాలలోని (జబ్బల్ పూరు
 జిల్లా) తేవారే (Tewar) ఈ త్రివర నగర
 మని నా యనుమానము. తేవార్ ఒక
 ప్పడు చాల ప్రసిద్ధి గాంచిన పట్టణము :
 అది చాలకాలమువఱకు చేదిరాజులకు రాజ
 ధానిగ నుండెను. జనరల్ కన్నింగ్ హామ్ దొర
 తన “ఆర్కియలాజికల్ సర్వే ఆఫ్ ఇండియా”
 అను గ్రంథము ౯-వ సంపుటమున²⁷ ఈ చేది
 లేక కలచురిరాజుల అనుస్మృత చారిత్రమును
 వ్రాసియున్నాడు. అభోనా²⁸, సర్పబ్దీ శాసన
 ము²⁹వలన ఈ రాజులనుగుఱించి మనకు మఱి
 కొంత స్పష్టమయిన సమాచారము తెలియు
 చున్నది. క్రీ. శ. ౫౯౫ నుండి పరిపాలించిన
 శంకరగణభూపతియో లేక ప్రాయికముగ నొక
 వేళ అతనితండ్రి కృష్ణరాజో మన మూడవ
 మాధవవర్ష మామగారై యుండవచ్చును.

చిక్కుళ్ల శాసనముననుసరించి విష్ణుకుండి
 వంశజులకు వాకాటకనృపతులకు సంబంధ
 బాంధవ్యములు కలవని తెలియుచున్నది.
 అందు మొదటివిక్రమేంద్రవర్మ విష్ణుకుండి
 వాకాటవంశద్వయాలంకృతజన్మ డని వర్ణింప
 బడెను. దీని ననుసరించిమూడగా అతనితండ్రి
 వాకాటకవంశజయైన రాజకుమారిని బెండ్లి
 యాడినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కన్నింగ్ హాము
 దొరగారి దేశపటముప్రకారము³⁰ వాకాటక
 రాజ్యము చేదిరాజ్యము నంటి దానికి సరిగా
 దక్షిణమున నున్నది. క్రీ. శ. ౫౦౦ ల
 ప్రాంతమున వాకాటకరాజ్యము పడిపోయిన
 తరువాత ఆదేశమును చేదిరాజు లాక్రమించు
 కొని, మఱియొకశతాబ్దివఱకు దానిని పరిపా
 లించి యుండవచ్చును. ఈ కాలముననే
 కావచ్చును విష్ణుకుండి ప్రభువులతోపాటు
 వారును ఏక కాలముననే పశ్చిమ చాళుక్యుల
 వలన నిర్జింపబడి యుందురు. కావున మధ్య
 హిందూదేశమున రాజ్యమేలుచుండిన బల
 వంతములైన రాజవంశములతో విష్ణుకుండి
 ప్రభువులు సంబంధబాంధవ్యములను గలుపు
 కొనుచుండిరని యాహింపవచ్చును. బలవంతు
 లైన యీ వాకాటకరాజుల తోడ్పాటున
 వారు నాలుగవ శతాబ్ది యారంభమున ఆంధ్ర
 దేశ సముద్రతీరస్థ దేశములను జయించి
 విదప చేదిరాజుల సహాయముతో వాటిని నిల

25. Ep. Rep. (S.C.) 695, 696 of 1921.

26. Ibid, No. 715.

27. P. 112.

28. Ep. Ind. Vol. VI, p. 294.

29. Ep. Ind. Vol. VI, p. 295.

30. Arch. Sur. of India, Vol. IX, map
 at the end.

బెట్టుకొని యుండవలెను. ఆటవశతాబ్ది కడ పటి భాగమున పరాక్రమవంతులైన పశ్చిమ చాళుక్యులు ఈ చేదిరాజులను, విష్ణుకుండి ప్రభువులను గూడ తుడిచివైచిరి.

మాధవవర్మ విజయములు

మూడవ మాధవవర్మ ప్రాగ్జితను జయింప వలయు నను తలంపుతో గోదావరినదిని దాటినట్లును, అప్పుడు అత డీదానమును జేసి నట్లును (పం. ౨౨) మన శాసనమున గలదు. ఇంకావలన అతడు ఈశాన్యదిశకు అనగా కళి ౧౫ దేశముపై దాడివేడలే ననియు, ఇప్పటి కృష్ణాగుంటూరుజిల్లాలలో ఎచ్చటనో యుండవలసిన రాజధానినుండి అతడు వచ్చుచుండెననియు నూహింపవలసియున్నది. ఇప్పటికి నీజిల్లాలలోనివారు విశాఖపట్టణము, గంజాము జిల్లాలవారిని తూర్పువారిని పేర్కొనుచుదురు. చిక్కుళ్ల శాసనము³¹ ననుసరించి మాధవవర్మ తాతగారైన రెండవ విక్రమేంద్రవర్మ రాజధాని వేంగి, ఏలూరులనమీపమున నున్న దెందులూరిని తెలియుచున్నది. ఈశాసనము కృష్ణాజిల్లాలోను, రెండవ, మూడవ మాధవవర్మల ఈపూరు శాసనములు³² గుంటూరు జిల్లాలోను దొరకినవి. ఇందునుబట్టి మూడవమాధవవర్మకు పూర్వము అధమము నాబుగుతరముల నుండియైనను వేంగీదేశము విష్ణుకుండిరాజులక్రిందనేయుండినట్లు నిరాతంక

ముగ నూహింపవచ్చును. మన శాసన ప్రతిగ్రహీతను మూడవ మాధవవర్మయే కమ్మరాష్ట్రమునుండి అంతకంటె నిస్సంశయముగ సారవంతమైన ప్రదేశమగు గుద్దవాది విషయమునకు దీసికొనివచ్చినట్లు కనబడును. ఇందువలన కమ్మరాష్ట్ర మంతయు గూడ మాధవవర్మ రాజ్యములోని దనియే యూహింపదగును. ఈమూడవ మాధవవర్మయే పదునొకండు సంవత్సరములకు పూర్వము అనగా అతని ముప్పదియేడవ విజయరాజ్య సంవత్సరమున ఈ గుద్దవాది విషయములోని గ్రామమునే దాన మొసంగియుండెను కాన నీ విషయ మతడు తన నలువది యెనిమిదవ విజయరాజ్య సంవత్సరమున క్రొత్తగ జయించినది కాదు. కాని యీరాజు గుద్దవాది విషయాధికారుల కాజ్ఞాపించినది తన విజయస్కంధావారము నుండియే. ప్రాయీకముగ నతడాకాలమున ఎడప దడప నియతప్రకారము చేయు జైత్రయాత్రలో నుండి యుండును. మాధవవర్మ ప్రపితామహుడు ఇంద్రభట్టారకవర్మరాజ్యము విశాఖపట్టణము జిల్లాలోని 'పష్ట (అ)కి' రాష్ట్రము³³. ఆప్రాంతపు కళింగరాజ్యమెప్పుడు విష్ణుకుండి ప్రభువుల కుండునో యూడునోయన్న స్థితిలో నుండెడిది. ఏలయన కృష్ణానదీతీరమున దెందులూరినుండి ప్రాయీకముగ నీతూర్పుదెస రాజ్యమును కట్టుబాటులో

31. Ep. Ind. Vol. IV, p. 193. .

32. C.P. No. 12 of 1919-1920, (Ep. Coll) (S.C.).

33. Ramatirtham plates, Ep. Ind Vol. XII, p. 133.

నుంచుట వారి కసాధ్యముగ నుండియుండును. అందువలన సాధారణముగ కళింగదేశాధిపతులలో లేక వారి సామంతులలో ఆక్రమించుచుండు నీ సముద్రతీరపు ఈశాన్యదిగ్భాగముపై ఈ విష్ణుకుండివంశపు రాజులు ప్రాయికముగ నెడవ దడవ దండయాత్రలు నలుపుచుండి యుందురు.

కాలనిర్ణయము

ఈశాసన కాలమును, దీని ననుసరించి మాధవవర్షయొక్క పరిపాలన కాలమును కొంచెమించు సరిగానిశ్చయింపగలుగుట గొప్ప విషయము. ఈశాసనమును, మొదటి జయసింహవల్లభుని³⁴ (౬౩౩-౬౬౩) శాసనమును కలసి దొరకినవి. జయసింహవల్లభ శాసనము నందలి ప్రతిగ్రహీత మాధవవర్ష శాసనప్రతిగ్రహీత కొమారుడు. పాతకులు రెండు శాసనములలోని ప్రతిగ్రహీతలను గుఱించిన వర్ణనను పోల్చిచూచుకొనుటకై జయసింహవల్లభ శాసనము మూలపాఠమును అనుబంధముగ నిచ్చియున్నాను. ఈరెండు శాసనములలోని ప్రతిగ్రహీతలయొక్కయు, వారి పూర్వులయొక్కయు పేర్లు పోల్చిచూచినయెడల మాధవవర్ష గుద్దవాదివిషయములోని పులుంబూరు¹⁹ గ్రామమును తైత్తిరిక సబ్రహ్మచారియు, గౌతమన గోత్రుడును, రుద్రశర్మ మనుమడును, దామశర్మ పుత్రుడును అయిన శివశర్మకిచ్చినట్లును,

మొదటి జయసింహవల్లభుడు ఏతద్గ్రామదానమునే తైత్తిరిక సబ్రహ్మచారియు, గౌతమన గోత్రుడును, దామశర్మ మనుమడును, శివశర్మ కొడుకునుఅయిన రుద్రశర్మకు మఱల స్థిరపఱిచినట్లును తెలియగలదు. శాసనమున రుద్రశర్మ “పూర్వాగ్రహారకు” డని, అనగా అదివఱకే యా యగ్రహారము ననుభవించుచున్నవాడని వర్ణితు డయ్యెను. ఈ విధమున మాధవవర్ష ప్రతిగ్రహీత జయసింహవల్లభశాసన ప్రతిగ్రహీత తండ్రియగుటవలన మాధవవర్ష జయసింహవల్లభుని తండ్రియు, వేగీచాళుక్య వంశస్థాపకుడును అయిన కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని కిని, అతని పెదతండ్రియు, శ్రీహర్షుని దక్షిణ హిందూదేశ సుప్రసిద్ధ ప్రతిష్ఠర్థియు అయిన రెండవ పులకేశికిని సమకాలికుడుగా నుండి యుండవలయును.

ఈ విధమున ఇంచుమించుగ అఱవ శతాబ్ది యంత్యభాగమును, ఏడవశతాబ్ది ప్రారంభభాగమును మాధవవర్ష పరిపాలన కాలమని స్థిరపఱుచుకొని దీని నితకన్న స్పష్టముగ నిర్ణయింపగలమేమో ప్రయత్నింతము. ఈదానము ఫాల్గుణ శృంగమినాడు చంద్రగ్రహణ నిమిత్తమున జేయబడినట్లు శాసనము వలన దెలియుచున్నది (పం. ౨౫-౨౬). క్రీ. శ. ౫౭౫, ౫౯౩, ౫౯౪, ౬౦౦, ౬౦౭ సం॥లలో చంద్రగ్రహణము ఫాల్గుణ మాసమున వచ్చు

34. చాళుక్యరాజుల రాజ్యకాలమునకు స్థీటుదొర ‘ఇండియన్ ఆంటిక్వరీ’ ఇరువదవ సంపుటమున దెలిపిన కాలములే గ్రహించితిని.

ను. కుబ్జవిష్ణువర్ధనునిచేతనో, అతని సోదరుడు రెండవ పులకేశిచేతనో జయింపబడియుండవలసిన రాజయొక్క ర౮-వ పరిపాలన సం॥ముగ నుండుటకు మొదటిసంవత్సరము మరియు ముందటిది కాన దానిని త్రోసివేయవలసియుండును. క్రీ. శ. ౬౧౦ ప్రాంతమున ఏడవ శతాబ్ది ఆరంభమున ప్రాయీకముగ పులకేశిచే జయింపబడిన రాజునకు కడపటి సంవత్సరము(౬౨౧) చాల తరువాతిది యగునుగాన దానిని గూడ త్రోసివేయవలసియుండును. కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు ౬౧౬ ప్రాంతమున స్వాతంత్ర్యమును బ్రకటించెనని మనకు దెలియును. మిగిలిన మూడు సంవత్సరములలోను ౫౯౨, ౬౧౨ సంవత్సరములలోని చంద్రగ్రహణములు హిందూదేశమున సూర్యుడు దిక్పక్రము (Horizon) న కెగువనున్నప్పుడు సంభవించినవగుటచేత³⁵ అవి హిందూదేశమున గానరానివి. కావున మాధవవర్మ ఈశాసనము నిచ్చిన సంవత్సరము ఇక ౫౯౪ మాత్రమే కావలెను. ఈశాసనకాలము ప్రాయీకముగ ౫౯౪ వ సంవత్సరము ఫిబ్రవరి ౧౦ వ తేదీ కాదగును. ఈశాసనము చివర ఈదానము రాజయొక్క ర౮-వ విజయరాజ్య సంవత్సరమున చేయబడినట్లు తెలుపబడినది. కావున అతనిరాజ్యము క్రీ. శ. ౫౯౬ లో ప్రారంభమై యుండవలెను. రెండవ పులకేశికాని లేక అతనిసోదరుడు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు కాని వేంగినాక్రమించుకొనకపూర్వము జయించిన

చిన యీమాధవవర్మ విష్ణుకుండివంశజులలో కడపటివాడేయైనయెడల ఇతడు ౬౫ సంవత్సరములకు (౫౯౬-౬౧౦) తక్కువ కాకుండ పరిపాలించియుండవలెను. ఈ మాధవవర్మకు మంచణ్ణభట్టారకు డని యొక కుమారుడు కలడు³⁶. తనతండ్రికాక ఒకవేళ ఈమంచణ్ణయే పులకేశిచే సంపూర్ణపరాజయము నొంది యుండవచ్చును; లేదా పులకేశివంశనో, కుబ్జవిష్ణువర్ధనునివలననో తనవార్ధక్యమున మాధవవర్మ జయింపబడినను తాము నష్టపోయిన రాజ్యముకొరకు అతని కొమారుడు మఱి కొంతకాలము పోరాడుచుండియైన నుండవచ్చును. పూర్వాగ్రహార దానమును మఱల రుద్రేశ్వరకు స్థిరపఱచు నీ శాసనమును మొదటి జయసింహుడు విజయస్కంధావారమునుండి యొనంగెను. పులుంబూరు¹⁹ ప్రాంతముల మొదటి జయసింహు డొడించిన శత్రువు మూడవమాధవవర్మ ప్రియకుమారుడైన మంచణ్ణభట్టారకు డగుట అసంభావితము కాదు. ఇదియే నిజమగునెడల, జయసింహుని పోలమూరుశాసన మాతని అయిదవ విజయరాజ్య సంవత్సరమునాటి దగుట చేతను, జయసింహుడు ౬౩౩ లో రాజ్యమునకు వచ్చినట్లు మనకు దెలిసియుండుట చేతను మంచణ్ణ వినష్టరాజ్య సంపాదనమునకై అధమము ౬౩౮-వఱకున నిరర్థకముగ ప్రయత్నించుచుండిన ట్లూహింపవలసియున్నది. (నశేషము)

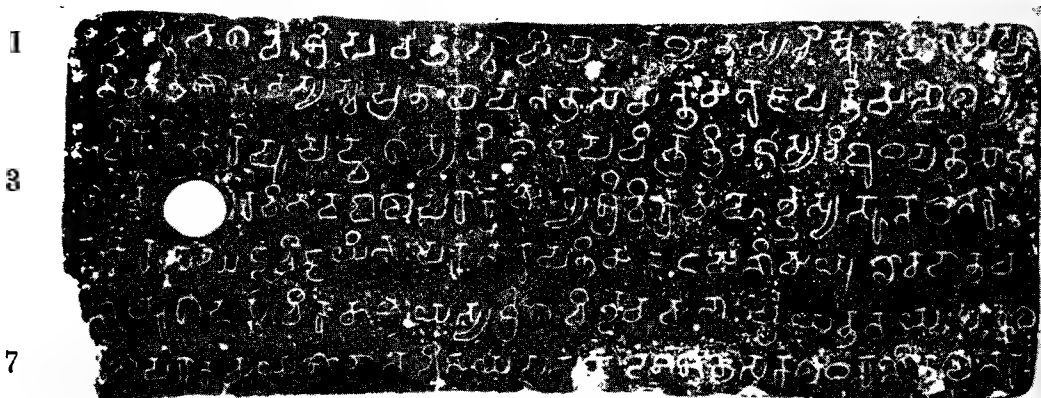
35. నా కీ విషయమును డాక్టర్ యల్. డి. స్వామికన్న పిళ్లగారు తెలిపిరి. వారు దయతో నాకా చంద్రగ్రహణములు సరిగా ఎప్పుడు పట్టినవో ఆ కాలములను నాకొరకు గుఱించి పెట్టిరి.

36. మూడవ మాధవవర్మ ఈపూరు శాసనము, C. P. No. 11 of 1919-1920. దీని యాజ్ఞాప్తిప్రియ పుత్రుడైన మంచణ్ణభట్టారకుడు (అస్మాజ్ఞాప్రియపుత్రో మఖ్చణ్ణభట్టారకః). Ep. Rep. (S. C) 1920, p. 98.

మూ ల ము¹

129

మొదటిరేకు : రెండవపెడ

1. స్వస్తి భగవత్ శ్రీవనతస్వామి పాదానుభ్యాతస్య విష్ణుకుండినో²ప్ర³
2. తిహతశాననస్య స్వప్రతాపో(పా)వనతసామస్త మనుజపతి మణ్ణులస్య
3. విరహితరిపుషడ్వగ్స్య విధి[వ*]దుపచిత త్రివగ్స్య విబుధపతిసాధ్య
4. శరవీరవిభవ బలపరాక్రమస్య శ్రీవిక్ర(మ)మహేంద్రస్య సూనో[ః*] అనేక
5. సమరసంఘట్ట⁴ విజయినః పరనరపతి మకుట మణిమయూఖావదాతచ
6. [ర*]ణ యుగళస్య విక్రమాశ్రయస్య శ్రీ గోవిందవమణః పృథ్వీతనయః⁵ అతుల
7. [బ*]లపరాక్రమ యశోదాన వినయసంపనో⁶ దశశత⁷ సకల ధరణీతలనర

1. అసలురేకులనుండి.

2. నాలుగవయత్నరమైన 'ణ్ణి' లో దిగువ 'డ' కనబడుచున్నది. 'ణ' లోని కొంతభాగము సరిగా గానరాదు.

['విష్ణుకుండినా' ము]ప్రతిహత' యని మూలమున గలదు. 'విష్ణుకుండినో' 2ప్రతిహత' పాతము పారపాటు. 'జర్నల్' లో ప్రచురమయిన యీ వ్యాసమునకు కడకింటి స్వయముగ 'ప్రాపులు' మాచుట పడనందున గావచ్చు మూలపాతమున అందందు కొన్ని పారపాట్లు దొరికినవి. అయినను 'జర్నల్' లో మన్నరీతిసే శాసనమూలపాతము నిచ్చియున్నాను. — మ. పా. శర్మ.]

3. అనుస్వారము 'ఘ' మీద గాదు.

4. 'ప్రిమ తనయః' అని చదువవలెను.

5. 'సంపన్న' అని చదువవలెను. 'ప' మీద, 'నో' మీద అనుస్వారములు కలవు. 'నో' వర్ణమునకు దిగువభాగము కొంచెము పగిలినది. అందువలన అది 'నో' అగునో కాదో నిశ్చయముగ జెప్పలేము.

6 'వంశగత' అని చదువవలెను. 'శో', 'గ' లు ఇంచుమించు నొక్కపాటిక నుండుటచేత ఉత్కర్షకు డిట్లు తప్పు చెక్కియుండును.

['వంశగత' యని లక్ష్యణరావుగా రిచట దిద్దిరి. కాని యట్టి దిద్దుబాటు అనవసరముగ దోచును. 'దశ శత సకలధరణీతల నరపతి' అనగా దశశతపరిమిత సకల

రెండవరేకు : మొదటిపేడ

8. పతి రవసి[త⁷వివి]ధదివ్య త్రివరనగర భవనగత పరమయువతి(తీ)జనవి
9. హరణరతి రన్నన్యోన్యపతి సాధారణ దానమాన దయాదర్శిధృతి
10. మతితా న్నికాన్తి శౌరియాదాయక¹⁰ గాంభీర్యక ప్రభృత్యనేకగుణసంప
11. జ్ఞనితరయ సముత్థిత భూమణ్డలవ్యాపి విపులయశోః(శః) క్రతుసా
12. హస్రయాజీ హిరణ్యగభాప్రసూతః ఏకాదశాశ్వమేధావభృథ స్నానవి
13. గతజగదేనన్యః సవ్యభూతపరిరక్షణచుఞ్చుః విద్యద్విజగరుప్రి
14. ద్ధ¹¹తపస్విజనాశ్రయో మహారాజః శ్రీమాధవవమా[1*] అపిచ[1*] నియమా¹²

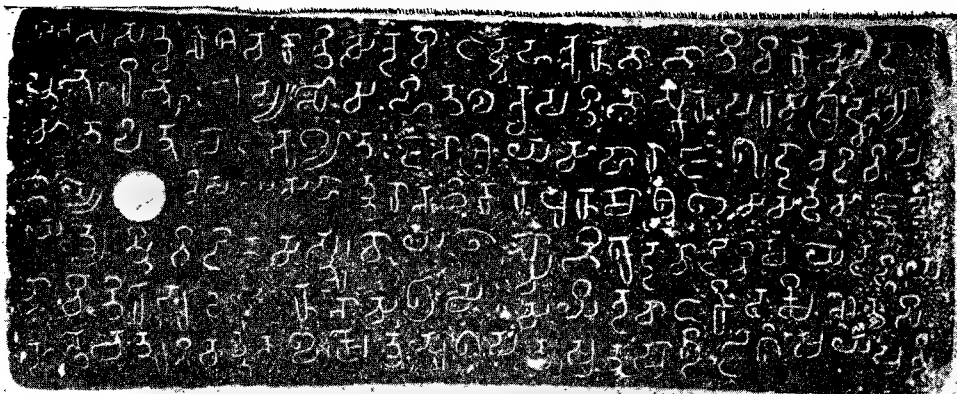
ధరణీతలమునకు అధిపతి. దశశత మన వేయి. ఇతడు పరిపాలించినది వేంగియే. కావున వేంగీరాజ్యవిస్తీర్ణమే యీ సమాసమున డెంపబడిన దని నా యభిప్రాయము. అనగా మాధవరమకాలమున వేంగీరాజ్యము (దశశతము) వేయి. వేంగి సహస్ర మని ('వేంగీగ్రామ సహస్రకం'— S. I. I. IV. No. 1153; 'వేంగీ సహస్రతుమాధీశః'— S. I. I. VI. No. 98; ఈ కడపటి యుదాహరణము నకును, 'దశశతకలధరణీతల నరపతిః' కిని పోలిక చూడుడు) ద్వాదశసహస్ర మని (ద్వాదశసహస్రప్రమాణ వేంగీ మండలం—గుణగవిజయాదిత్యుని సాతెలూరు శాసనము, భారతి సం. ౧, పుట ౧౦౨), పోడతసహస్ర మని ('వేంగీవిషయ పోడత సహస్రావసీష్టభః' S. I. I. IV. No. 74) చాళుక్యముల శాసనములలో గలదు. నే ననుకొనునట్లు ఈ 'దశశత.....నరపతిః' అను సమాసమున వేంగీరాజ్యవిస్తీర్ణమే తెలుపబడిన యెడల వేంగిపేరుపెట్టి కాకపోయినను తద్రాజ్యప్రమాణమును చిలిపిన మొదటిశాసన మిదియే. —మ. సో. శ.]

7. 'త' చాల చెడిపోయినది కాని 'వి', 'వి' లకు గుర్తింపబచ్చును.
['వివిధదివ్య త్రివరనగర', అని మూలమున గలదు. —మ. సో. శ.]
8. 'రనన్యో' అని.
9. 'ధమక' అని.
10. 'శౌర్యాదాయక' అని.
11. 'న్యధి' అని.
12. 'నయమాశనమం' అని. మొదటి రెండక్షరములు 'ని', 'య' లు. మూడవయక్షరము కొంత చెడిపోయినను 'మే' గ గనబడును. అసలది 'మా' అయి యుండవచ్చును. నాలుగవయక్షరము 'గ', కాని యీ లిపిలో 'గ', 'ళ' లు రెండు కొంచెము తేడాతో నొక్కరీతి నుండును. ఆలేడా యేదన 'ళ' వర్ణమున నొక యడ్డుగీ టుండును. అందువలన 'ని', 'ళ' లు లేఖకప్రమాదము లేమో యని వైనివ్రాసినరీతిని దిద్దితిని.

15

18

21

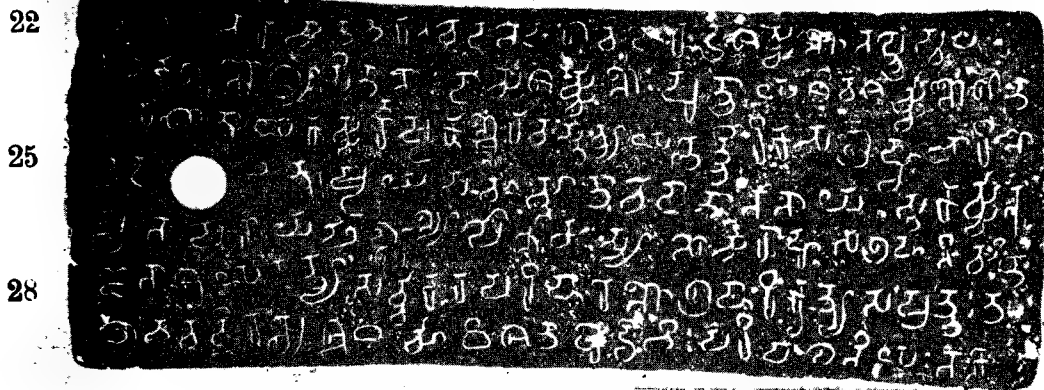
15. గనసంసత్వం కైశవం కాన్తి మైద్దవీం[*]కిద్వహన్నురుభా[*]భాతి విక్రమా దా
 16. ప్రభూరిభూః[*] అప్యసౌ మహీతలన్యపతిభాన్కరః పరమబ్రహ్మణ్యో
 17. మాతాప్రితు¹³పాదానుధ్యాతః జనాశ్రయమహారాజః గుద్దా(ద్ద)వ(వా)దివిష
 18. య్యే(యే) విషయమహత్తరా¹⁴ నధికారపురుషాంశ్చ ఇమమర్థమాజ్ఞాప
 19. యత్య(తి)అస్తి[*] విదితమస్తు వో యథాస్మాభిః గుద్దవాదివిషయే దళియ
 20. వావితిరే పులుంబూరునామగ్రామః మయిన్దవాటకి దక్షిణతః[*]నీ
 21. మాస్తే చతునివత్త¹⁵నన్య¹⁵క్షేత్రం యుగపత్నంప్ర[దమ్]త్తం[*]ప్రాగ్ని[క్]జగీషయా
 ప్రసి

13. 'పిత్త' అని.

14. [మూలమున 'మహాత్తరా' నని కలదు. — మ. సో. శ.]

15. 'చతునివత్త' అని.

మూడవరేకు : మొదటిపెడ

22. తః గోదావరీమతీతరణ¹⁶ వేదవేదాంగవిదో దుద్రశమ్మణో నప్తే) స్వ[షితు]
23. రధికగుణాధ్యాసితతనో¹⁷ దామశమ్మణఃపుత్రాయ శివశమ్మణే గౌత
24. మనగోత్రాయ కమ్మ¹⁸రాప్తే) కుణ్డూర¹⁹వాస్తవ్యాయ తైత్తిరిక సబ్రహ్మచారిణే
25. వేదచతుష్టయసమామ్నా తావదాతాననాయ స్వకమ్మణు
26. స్థానపరాయ ఫాల్గుణ్య(న) పౌణమాస్యాం సోమరామసగ్రహనిమిత్తే
27. జనాశ్రయదత్త్యాం సవ్యకరపరిహారేణాగ్రహారి(రి)కృత్య సంప్ర[ద*]త్తః[1*] త
28. థా భవద్భి రన్వైశ్చ ధర్మాధిశతబుద్ధిభిః²⁰ పరిపాలనీయః[1*] న కై

16. 'గోదావరీ' లోని 'రీ' 'ర' వలె నున్నది.
[మూలమున 'గోదావర మతీతరణ' అనియే కలదు. — మ. సో. శ.]
మ. సో. శ.]

17. ['గుణాధ్యాసిత తనో' లో కడపటి 'త' నున్నచుట్టి పొట్టిలో అడ్డుగీటు గీయబడు సంకేతము దాని పూర్వపు 'త' కును, 'నో' కును దిగువ వ్రాయ కలదు. కుణ్డూర ? — మ. సో. శ.]
బడినది. — మ. సో. శ.]

18. [మూలమున 'కమ్మ' అనియే కలదు. —

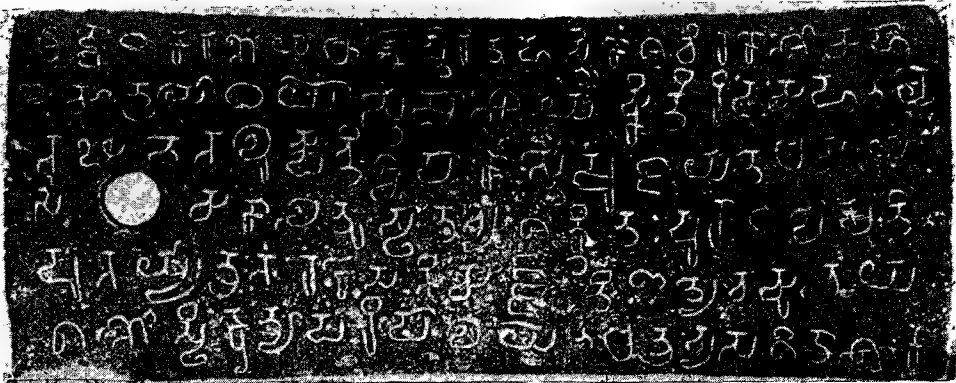
19. [ఇచట 'ణ' క్రింద ప్రాచీనశాసనములలో

20. 'ధర్మాధి గతబుద్ధి' అని.

29

31

34

29. శ్చిద్బాధా కరణీయా[1*] ఆజ్ఞస్తి రత్ర²¹ హస్తికోశ వీరకోశా[1*] మహా²²

30. మాత్రయోధయో నైహం శ్రేయః కీర్తి రిదం మహత్[1*] యే

31. న లోభేన లుమ్పంతి శ్వపాకా నైషు జాయతే²³[1*] అన్యాయ

32. సమకాలేతు స్థాతవ్యం శక్తితః పురా[1*] ఉపేక్షతి

33. పున య్యైత్ర సరకే సనిమజ్జతి[1*] ఇ త్యేవ ముభయ

34. గణౌ స్వీకృత్య²⁴ పరిపాలయేత్[1*] అత్ర వ్యాసగీతా శో(శ్లో)కా[1*]

21. [మూలమున 'ఆజ్ఞస్తిరత్ర' అని కలదు. — కాని యది సాధురూపముగ గనబడదు. మ. సో. శ.]

23. ఇచ్చట 'జాయంతే' అని యుండవలెను.

22. ఇచ్చటనుండి అశ్చప్తుష్ శ్లోక మారంభము. కాని యీమార్పుచేసిన ఛందోభంగ మగును. కాని మొదటిచరణమున ఒకమాత్ర ఎక్కువ. 'మహా' మాత్ర అనుచున్నది 'మహాత్ర'గా మార్చిన పరిపాపును మ. సో. శ.]

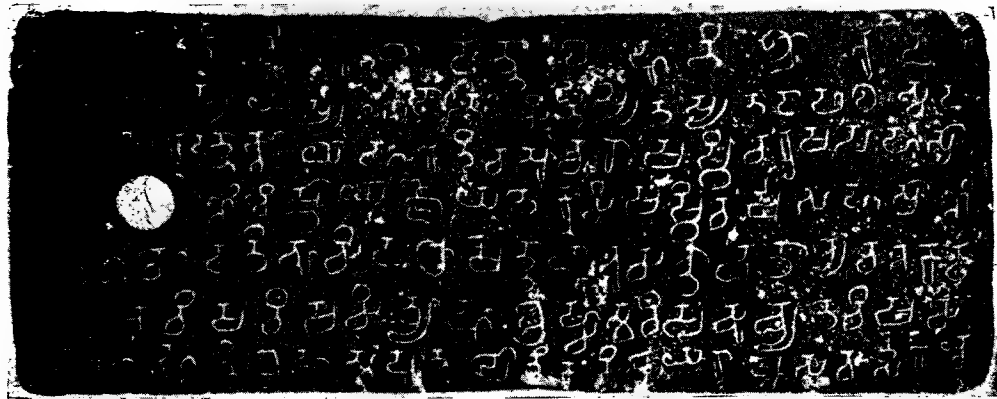
24. [మూలమున 'స్వీకృత్య' అని కలదు. —

నాలుగవరేకు : మొదట్పెడ

35

38

41

35. బహుభి వ్యనుధా దత్తా బహుభి శ్చానుసాలి
 36. తా[!]* యస్య యస్య యదా భూమి స్తస్య తస్య తదా ఫలం[!]* స్వద
 37. త్తాం పరదత్తామ్వా²⁵ యో హ రేతి(త) వసున్ధరాం²⁶[!]* పష్టివర్ష²⁷సహస్రా
 38. ణి విష్ణాయా జ్ఞాయతే కృమి[!]* పష్టివర్షసహస్రాణి
 39. స్వగే మోదతి భూమిదః[!]* ఆత్మేత్తా²⁸ చానుమంతాచ తాన్యేవ న[ర*]క(కే) వ
 40. నేత[!]* న విషం²⁹ విష మి త్యాహుః బ్రహ్మన్వం³⁰ విష ముచ్యతే[!]* విష మే
 41. కాకినం హన్తి బ్రహ్మన్వం పుత్రపౌత్రికం[!]* విజయరాజ్యసంవత్సరే 48[!]*

25. 'పరదత్తాంవా' అని.

26. [మూలమున 'వసున్ధారాం' అని కలదు.

ఇట్లే మూలమున హ్రస్వమునకు దీర్ఘమును, దీర్ఘమునకు హ్రస్వము నిచ్చినచోట్లు చాల గలవు. చూడుడు :
 పం. ౧౩-మహితల నృపతి; పం. ౨౪-వస్త్రవ్యాయ; పం. ౨౬-పౌణ్యమస్యాం; పం. ౨౯-కరణియా; పం. ౩౪-వ్యసగితా.-మ. సో. కే.]

27. 'పష్టివర్షం' అని.

28. 'ఆత్మేత్తా' అని.

29. అనుస్వారము 'మ' మీదగాక దాని తరువాతి 'వి' మీద గలదు.

30. ఇచ్చటగూడ అనుస్వారము 'స్వ' మీదగాక దాని తరువాతి 'వి' మీద గలదు.

చేత మిగురొత్త నొక నల్లరాతిలోన-మలఁచినాడవు భయద సింహముల తలలు
 వసుధ గన్నట్టు సర్వపర్వతములందు-చిత్రముల నెన్నిగతుల జూచెదవో నీవు.
 సున్నితంబైన నీచేతి సుతైనుండి-బయలువడె నెన్నియెన్ని దేవస్థలములు
 సార్థకముగాని యెన్ని పాపాణములకుఁ-గలిగె నీనాడు పసుపుఁగుంకములపూజ.
 కవి కలంబునఁ గల యలంకారరచన-కలదు కలదోయి; శిల్పి! నీ యులిముఖమున
 కాకపోయిన నీ రాతికంబములకు-కుసుమవల్లిక లేరీతి గ్రుచ్చినావు ?
 ప్రతిమలు రచించి యొక మహారాజుచరిత-వల్లెవేయింపఁగలవు చూపరులచేత
 కవనమునఁ జిత్రములు గ్రుద్దు కవికి నీకు-తారతమ్యంబులే దబద్ధంబుగాదు.
 రాల నిద్రించు బామ్మల మేలుకొలిపి-యులిని సోకించి బయటికి బిలిచినావు
 వెలికి రానేర్చి నీపేరు నిలుపకున్న-శాశ్వతుడవోయి నీవు నిశ్చయముగాను.
 తల యెత్తెగద నీదు చాతురి యజంతాగహ్వరశ్రేణిఁ గే
 వల పాపాణములందు, జీవకళ నిల్పంజాలు నీసుతైలో
 మొలుచు న్మానవవిగ్రహంబులు మహాపుణ్యుండవోయీ! హరి
 త్తులు నీ బామ్మలచేత ముగ్ధగతినందు శిల్పికంఠీరవా!
 నునుపుల్ దీర్చి మదంబు జిందిపడ నేన్దుం గున్నలం జెక్కి వై
 చిన చాతుర్యము నీ శిరోగ్రమున నిల్చె సత్కిరీటాకృతిఁ
 తెనుఁగుందేశము నిన్ను వంటి పనివానిక జూచి యుప్పొంగుచు
 డును, నీలేమిఁ దలంచి కంటఁ దడిబెట్టుక, శిల్పవిద్యానిధీ!
 తెలిరాతక జెలువార నచ్చరపడంతిఁ దిద్ది యాసోగక
 న్నులపజ్జక నిను నీవు దీర్చుకొని సంతోషించుచున్నాడవా!
 భళిరే! శిల్పి! జగంబులోనఁ జరజీవత్వంబు సృష్టించుకో
 గల నీకెవ్వఁడు సాటిపచ్చును? నమస్కారంబు నీమూర్తికి.

శృంగారనైషధము

అవ్వారి ను బ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

శ్లో. పాణియే బలిహారథ భైమిశీతకోమల కరగ్రహ మర్ద మ్;
భేషజం చిరచితాశనివాసవ్యాపదా ముపది దేశగతీకః.

ఇంద్రునిచేతికి మన్మథుడు చిరకాలాశనివాసమునఁ గలిగిన వివాహముఁ పొవుటకై దశయంత్రీకోమల పాణిగ్రహణము నుపదేశించె ననునది యీశ్రీహర్ష శ్లోకము లోని సముచితకల్పన. దీనిని శృంగారనైషధకర్త యిట్లు మార్చెను.

మ. పవనంగంబునఁ దాపమొందిన శచీ
పాణేశు కంఠేలికై
శివురం గైదువుజోడు నైద్య ముప
దేశించె రహస్యంబుగా
నవనీహరపయోమిశన్మలయజ
స్నానార్ద్రపర్యంతమై
యితాళించు విదర్భరాజతనయా
హృద్యస్తనద్వంద్వమున్.

౫ ఆ. ౮౨ పద్య.

పాణిగ్రహణము మందుకాదనియించి యితాళించు స్తనద్వంద్వము మందని మురిసికొను కవి నైషధమును శృంగారనైషధ మనుకొని నాడనుట యంతయుఁ బొసగి యున్నది.

భీమజాచ హృది మే పరమాస్తే
జీవితాదపి ధనాదపి గురీవ;
న స్వమేవ మమసాగర్హతియస్యా
ష్టాడశీమపి కలాం కిల నోర్వీ.

ఇంద్రాగ్నియమవరుణులు త న్నర్పించునపుడు నలుఁ డనుకొనుమాట యిది:

“జీవితముకన్నను ధనముకన్నను మిన్నయైన దమ యంతి నా హృదయమునఁ గలదు. భూమి యామె పది యాటనభాగమునకైనఁ దగదు. కాని యామె యింత వఱకు నాసాత్తు కాలేదు.”

ఈ యంశము శృంగారనైషధమున నిట్లు మార్చబడె.
క. ప్రాణంబుకంటె భీమ
క్షోణీపతిమాజమిదఁ గూర్మిగలదు గీ
ర్వాణాధీశ్వరుఁ డయ్యలి
నేణిక్ మదిఁగోరనేని వేగము యిత్తున్.

తనసాత్తింకను గాలేదనుమాటను నలుఁడే మఱచెనో, కవి నలునిలోఁజేరి తానే మఱచెనో కాని యు న్నాదవ్యభిచారిచే శృంగారస్థాయి మిగులఁ బోషితిము. దీనను శృంగారనైషధము కాఁదగు.

౬ సర్గ. ౩ శ్లో.
భైరవ్యా సమం నాఽజగణ ద్వియోగం
స మాతధర్మే సిరధీ రధీకః,
పయోధిపానే మని రంతరాయం
దుర్వారమ పౌర్వ్య మివార్వశేయః.

“మాతధర్మనిర్వహణదీక్ష నలునిలో సిరపడినది. వియోగమును లెక్కనేయలేదు.” అని యిందలి ప్రకృతార్థము. “అగస్త్యుఁడు సముద్రపానసమయమున బడబాగ్నిని విఘ్నముగఁ బరిగణింపలేదు” అని యుపమ. ఈప మానమును బట్టిచూచినను బ్రస్తుతవిర్లననుబట్టి యాలోచించినను నలునియందు శృంగారస్థాయికిఁ బ్రాముఖ్యము

నొసంగక ధర్మవీరరసస్థాయికే పట్టాభిషేకము నేయవలె నని శ్రీ హర్షుడు పూనినట్లు లోచెడి.

దీనిని శృంగారనైషధ మెట్లు మార్చిచూపుచున్న దో చూడుడు.

విరహభారంబుతోన యుర్విధవుండు
ప్రబలమగు దేవికార్యభారము భరించె
నార్యశిఖితోన జలరాశి యంబుపూర
మార్వ కేయుండు ధరియింపఁడయ్యె నెట్లు.

ఇందు శృంగారస్థాయికిని ధర్మవీరస్థాయికిని సరియైన తావు నలునం దొసంగఁబడినట్లు ప్రకృతవర్ణనలోఁ బూర్వార్థమునఁ దోచెడి. ఉపమాధ్వని నాలోచించిన రతికే ప్రాముఖ్యము గన్పట్టు. బడబానలముతోఁ బోల్పఁ బడినది రతి. అంబుపూరముతో బోల్పఁబడినది దూతధర్మ దీక్ష. బడబానలము నీటిని బీల్చివేయుచుఁ బొంగుండఁ జేయఁచున్నట్లు రతి ధర్మదీక్షను బీల్చివేయుచున్నది. ఇట్టిధ్వనికిమాండు వర్ణనములుకల లంబము నిచ్చుచున్నవి. చూడుడు :

దమయంతీసుకుమారపాదకమల

ద్వంద్వార్పణాధన్యకు

ట్రిమహర్మ్యంబగు పట్టణంబపుడు

గంజీక మంటి నం చెంతయున్

బ్రమదం బందె దిగికేకార్యఘటనా

భారంబు చింతించి దీ

ర్షము నున్లంబును గానొనర్చె

ధరణీకాంతుండు నిశ్వాసమున్.

ఇందు రసికవతంసముగు నలునియందు శృంగార స్థాయి రాజ్యమునేయుచున్నట్లును, మాతృకృత్య నిర్వహణోత్సాహమును బాధింపఁజూపుచున్నట్లును గన్పట్టుచున్నది కదా.

ఇంతమాత్రమున నలుని ధర్మవీరత లోపించి య నాచిత్త్యమును గల్గించు ననుకోఁగూడదు. ప్రబలమైయున్న దమయంతి త్యనురాగముచే మాతృకృత్యము లోపముఁ జేసి స్వార్థపరుడైనచో నలున కనాచితి వాటిల్లును. అట్లు

నేయలేదు. నై సర్గికమై చిరస్థాయియగు ప్రియానురాగ మెంతయుఁ బ్రబలమైయుండినను ఆగంతుక మైన దూత కృత్యదీక్షను స్వకార్యవిఘాతకమైనదాని నెంతయు ధర్మవీరుండు కనకనే నిర్వహింపఁగలిగెనని యాచిత్త్యమే సిద్ధింపుత. నలు నికథలో నైషధకావ్యమున శృంగారమే ప్రధానము. దానిని బలపఱచుటకే అంతుకమైన ధర్మ వీరరసమును ప్రస్తుత శృంగారమునకుఁ బ్రతిబంధముగాఁ గూర్చి ప్రతిబంధకవీరరసమును బాధింపఁగలిగి శృంగారమే ప్రమాఖమయ్యెనని చూపించినాడు.

ధ్వన్యాలోకమున నానందవర్ధనఁ డెట్లు వ్రాసె—

వివక్షితే రనే లబ్ధప్రతిష్ఠేతు విశోధినామ్;

బాధ్యానా మంగభావంవా ప్రాప్తానాముక్తిరచ్చలా.

ఒకరసము ముఖ్యముగనుండ నితరరసము లను కూలములైన నంగములుగ నుండవచ్చు. ప్రతికూలములైన బాధ్యులుగా నుండవచ్చు.

శృంగారనైషధకర్త శృంగారక్రియఁ డనట కింకొక పద్యముం జూడుడు:

చ. ప్రిదిలిన నీవిఁ గేల సవ

రిందు తలోదరినోర్తుఁ గాంచి లోఁ

గదిరిన పాపభీతిఁబడి

గన్నులుమోడ్చు వొకల్లోకశ్లక్షై

యెదురుగవచ్చివచ్చి యొక

యిద్దఱు ముద్దియిలో తి రవిభుక్

మదగజరాజతుంభుల

మచ్చరికిందు కుచద్వయంబులన్.

దీనికి శ్రీహర్ష శ్లోకముఁ జూడుడు:—

అంతపురంత పునిలోక్యబాలాం

కాంచిత్సమాలభ్య మసంస్మృతోయమ్,

నిమిలితాక్షః పరయా శ్రమంత్యా

సంఘట్ట మాసాద్య చమచ్చకార.

‘సమాలభ్య మసంస్మృతోయం’ అనుమాటం దీనివేసి ప్రిదిలిననీవి కేల సవరించుననట శృంగారపాపక మగు మార్పు. కన్నులుమోడ్చున్ అని నలునియందు ధర్మ

విడుదలైన యనురాగోదయమును దీసివేసినను సాయిక
యందు శృంగారానుభావము భాసిల్లుచున్నది. పిమ్మట
నొకనాయిక యదృశ్యుడగు నలుఁడు కనుమూసికొని
తోలగమించే గొట్టుకొనెనని స్వభావోక్తిగా శ్రీహర్షుఁ
డనెను. మనశృంగారకవి శ్రీ హర్షుని యొకనాయిక
నిద్దఱుఁగాఁజేసి యూరకగొట్టుకొనుటనుగూర్చి కుచద్యయ
ములతో ముందొకరును వెనుక నొకరును నలుని గొట్టు

కొనినట్లు వర్ణించుచు శృంగారోద్దీపనవిభావనామగ్ని
యగు నా కుచద్యయమును 'మదగజరాజకుంభముల
మచ్చరికించు' అను విశేషణముతో జోడించినాఁడు.

ఇట్లు పరికించిన శ్రీనాథనైషధమునఁ జాలవోట్ల
శృంగారము ప్రముఖమై శృంగారనైషధ మనుపేరును
శ్రీనాథకవి కావలెనని పెట్టెనేమో! అనిపించెడి. నిండు
జవ్వనంబున సంతరించిన కబ్బముకదా.

తొలకరి

పెమ్మరాజు లక్ష్మీవతిగారు

ఎక్కటికాలమూర్తి, జగదేకధనుర్ధరు డెక్కువెట్టి నా
డక్కజమైన యింద్రధను వల్ల దె; యాత డమోఘశాసనుం
డొక్కట నిత్యనవ్యవిజయోత్సకుడై జను, రాచకార్యపుక
జక్కదనంబులోని షరుసందనమేర్పడ సంఘటింపుచుక!

సౌందర్యాత్రముచే వియద్వలయ మాశాంతంబుగా గెల్చి; య
స్పందానందరమాసముజ్వలమహీసామ్రాజ్యముక నిల్చి; పా
రందర్యాఖ్య ధనుర్లలామము, నిసర్గప్రాభవోపేతమై
యందించుక గనుమీ వసుంధరకు దివ్యాపూర్వసందేశముల్.

వికసనమందుచున్న యరవిందమొ నాజను ధాత్రిపై, జగ
త్ప్రకృతి, నిగూఢభావ భరభంగిమముల్ వెలయించు చిత్రనా
ట్యకలన చూపుచున్నది, విహాయసముక్ భవియుక్ వెలుంగగా,
నొకతొలి సంజ తా బాడమెనో! కనుమోయి కృషీవల్సాగణీ!

షరమధ్యానసమాధినిష్ఠ వెలయక, బంచాగ్ని మధ్యంబునన్,
దిరమై నిల్చి జపించె, నీజనని పృథ్వీదేవి, యుద్దండభా
స్కర దేవుక నడియెండకాలమున, నీచైతన్య నవ్యోదయ
స్థిరసౌభాగ్యము నీకు గూర్చ, నది సిద్ధింగాంచె నీనాటికిక!

గూరును సర్వమున్, ప్రకృతిమాన్యులరాసి, యతాట దానితో
మూరనివార లెదుకును మార రనుక్షణ భిన్నభిన్న శో
భారమణీయముల్ ప్రకృతిభావము, లందలి యర్థమెంచు సం
స్కారులు, కాలచిత్రఫలకంబున గాంతు రనంతసత్యమున్!

రంగులసీమ యీప్రకృతిరాజ్యము సర్వము, దీని గన్నలా
రం గని హాయినించు కరంగుము, నీ కిది దైవదత్త, మే
రంగునులేని నీగ్గణ నిరంజన తత్త్వములో కృషీవలా!
నిగియులేని సీమ లటు నిచ్చెన లెవ్వడు నిల్వజాలునో!

ఏతరినైన సందియ మొకించుకయున్ గనభోక, ఘోతలీ
మాతృపదారవిందము లమాయికభక్తి భజించి, భూజన
ప్రీతియొనర్చు శీలమున చేర్చుచు ధన్యతగాంచుచున్న యో
పుతకృషీవలా! హృదయపూర్వకవందనముల్ గ్రహింపుమా!

నీవాక కర్మయోగివి గణింప; త్వదాశ్రమజీవకోటులా
గోవృషభాది జంతువులుగూర్చి, కృషిం బచరించి, సర్వలో
కావన కర్మయోగరతి గ్రాలెడు; నీ మహనీయతల్ మదిన్
నీ వెరుగంగజాల వవనీరమణీప్రియపుత్రరత్నమా!

నాగలి నీవు చేగొననినాడు సమస్తము నాటకట్టు భూ
భాగమునందు పౌరుషము, పల్కులువేయును నేల చెప్ప, నీ
త్యాగగుణంబె సర్వవసుధాప్రజ కారయ పట్టుకొమ్మ నీ
నాగలిచాలు వెంబడి సనాతనధర్మము జాడ తోచెడిన్!

జనకుడ వీవు, నీ హలముచాలున నుద్భవమందు సీత భూ
జనములపాలి లక్ష్మీ, మనుజాశననాశన హేతుభూత దే
వుని సహధర్మచారిణియు, భక్తియు ముక్తియు నిచ్చుతల్లి; వం
చిన తలయెత్త వింతకుఁ గృషీవల! యెంత యమాయకుండవో!

అదిగో చూడుము గాతిలోపలి యహల్యాదేవి శ్రీరాము న
త్పదరాజీవపరాగమింత తనకుం బ్రాపించునంతన్ నవా

భృదయస్ఫూర్తివహించి మించినగతిక పుణ్యాత్మ! నీపాదముల్
కదియకవచ్చిన భూమి నూతనకళాలలిత్య ముప్పొంగెడిక!

కాలము మారిపోయినది కర్షక! యెప్పటియట్ల యింక నీ
కేల భయంబునంద? తలయెత్తుము; చూడుము, నేత్రపర్వమై
నాలుగు దిక్కులక మొలచు నవ్యవికాసము, కేలుమోడ్చి యీ
నేలయె, నాయనుంగు జననీమణి యంచు నమస్కరింపుమా!

ఆసతి పుణ్యదీపనల సందిన భన్యుడనన్న, యాత్మవి
శ్వాసము నీకు గల్గునెడ, స్వర్గము నీయది, భూమి నీది, నీ
దే సుమి సర్వవైభవము, దేవుడవీన నిరక్ష జయింప దే
వాసురు లేకమైన వశమానె? తలంపుము కర్షకాగ్రణి!

వ్యవసాయంబున కల్గు కష్ట మదియే హాలాహలం బిట్టి భీ
ష్మ విషం బల్లన దా భుజించి పృథు సస్యశ్రేణి బండించి, యీ
యవనిక స్వర్ణముగాగ మార్చియు నిరాహారండు, నిర్వస్త్రుడ
ర్థవిహీనుం డగు నాకృషీవలుని స్వార్థత్యాగ మేమందునో!

తగినసుతుండు తాను తన తల్లికి భూమికి నింతభారమా
జగము భరించు శక్తికి నిజంబుగ, బాధల దా భరించియు
వగవడు కీడుగోరడిక పండినపంట నరుల్ గ్రహింపగా
మిగిలినదాన బ్రాణములు మేన నెటో భరియించు నిచ్చలుక.

మా వ్యాస కర్తలకు

వ్యాసములు చిన్నసైజు కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిలక్షరములతో బంతులు
దూరదూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి వర్ణక్రమమునను తప్పలు లేకుండ
చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే
కాక తప్పలుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి.

సంపాదకుడు, 'భా ర తి'

పునరివిమర్శనము

147

మనుచరిత్ర రచనాకాలము

చరిత్రాధ్యాపకులు, చరిత్రపరిశోధకులు నగు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారి పునర్విమర్శనకుఁ బ్రత్యుత్తరమియవలసిన నిర్భరభారము నాపైఁ బడినది. ప్రమాదాత్మక సంవత్సరాదిసంఘటికయందు వ్రాసిన వ్యాసమునందే, మనుచరిత్ర రచనాకాలనిర్ణయము, పారిజాతాపహరణరచనాకాలనిర్ణయమంత సూభము కాదని మనవి చేసుకొంటిని.

శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు తలపెట్టిన వాదములు రెండు; అందొకటి నేను రాయలు గుల్బర్గాపై వదలిన దండయాత్రనుగూర్చి నేను తలపెట్టలేదని. రెండవది 'ఆంధ్ర కవిత్వాపితామహ' యన్న బిరుదు గ్రంథరచనాకాలమున కంతగా సాయపడదని కొంత సాయపడునని వీరి యభిప్రాయమేమో!

రెండవవిషయమైన బిరుదుమునుగూర్చి యాయనకు సమాధానము చెప్పి, మొదటివిషయమైన గుల్బర్గా దండయాత్రగూర్చి వ్రాసెదను.

పెద్దన 'ఆంధ్రకవిత్వాపితామహుఁ' డెట్లయ్యె?

మనుచరిత్ర గద్యచొప్పున పెద్దన కాంధ్రపితామహ యన్న బిరుదుకూడ లభించియుండెను. ఆయన కాబిరుదు మనుచరిత్ర రచించిన తరువాతనే వచ్చియుండును కాని తత్పూర్వము వచ్చియుండనేర దని నేను వ్రాసిన దానిని విరాధారమైన వ్రాత యని వారు నెలవిచ్చిరి. ఈ అభిక్షేపమునకు వారు పాఠకమహాశయులకు రెండుకారణములఁ జెప్పిరి. మొదటిది—'పెద్దనగారు సంస్కృతములోను, తెలుగులోను పెక్కుగ్రంథములు

వ్రాసినట్లు తెలియుచున్నది అని. వీరి కీ నూతనచరిత్రాంశము నెవరు చెప్పిరి? ఆంధ్రలోక మింక నాగ్రంథములపట్టిక నెఱింగియుండలేదు. పెద్దన రచించినదనెడు హరికథాసార మనెడు గ్రంథములోని కొన్ని పద్యములు మాత్ర మాండ్రలక్షణగ్రంథముల కెక్కినవి. ప్రతి గ్రంథకర్తయు గ్రంథారంభమునందే తా నప్పటికి రచించిన గ్రంథములు పేర్కొనుట, ఆంధ్రసారస్వతపరిచితిగలవారెల్లఁ కఱింగినవిషయము. పెద్దన మనుచరిత్రలోఁ దా నంతకు ఆంధ్రకవిత్వాపితామహుఁడై విరచించిన గ్రంథముల నొక్కదానినైనను జెప్పుకొనకుండుటకుఁ గల కారణము లేమో? శ్రీ వేంకటరమణయ్యగారు రాంధ్రలోకమున కా యుత్తమగ్రంథములఁ దెలిసి, సారస్వత నేమి సలిపెదరుగాక. శ్రీ వేంకటరమణయ్యగారు జూపిన రెండవ కారణము : పెద్దన్న తద్గ్రంథరచనమునకు సంతసించి రాయలు తన కాంధ్రపితామహ యన్న బిరుదిచ్చినట్లు చెప్పుకొనలేదు అని. ఇందులకు వారి సాక్ష్యము రాధామాధవ బిరుదాంకితుఁడైన యల్లయకవి. పెద్దన చెప్పిననేమి? చెప్పుకునినేమి? అల్లాడభూపతి శ్రీనాథునిగూర్చి కాశీఖండమునం దిట్లు సంబోధించెను.

‘అధ్యక్షంబుం గవిసార్వభౌమ భవదీయ ప్రాధ సాహిత్యముతో’

శ్రీనాథుఁడు తా నీగ్రంథమునందు తన కీ బిరుద మెచ్చట యెవ్వ రెందుల కిచ్చిరో, యేల వాకొనలేదు? శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారికి, ఆంధ్రకవిత్వాపితామహ బిరుదునుగూర్చి కలిగిన రెండు ధర్మసందేహములకు బ్రహ్మశ్రీ జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు వేటొకచోట నిప్పటికి

రెండేండ్లకుబూర్వమే యిట్టి సందేహములకుఁ దగిన సమాధాన మిచ్చిరి.

“ఈ కవిశిరోమణికి నాంధ్రకవితాపితామహుఁడను బిరుదము మనచరిత్ర రచించినతరువాతనే యియ్యఁబడినది. ఐనను గ్రంథాదియందే కవి

కం. హితుఁడవు, చతురవనోనిధి

వతులపురాణాగ మేతిహాసకధార

స్మృతియుతుఁడ వాంధ్రకవితా

పితామహుఁ డెవ్వ రీడు శేర్మొన నీకుకొ.

అని చెప్పుకొనుట పానగునా, యనవచ్చును. కృతికర్త లొలుదొలుత గ్రంథమును రచించి పదపఁ దొలిపద్యముల వ్రాయుట యాచారము. ప్రథమమన దేవతాప్రార్థనము మాత్రము పద్యరూపముననో, ధ్యానరూపముననో రచించి గ్రంథము నారంభించుట కవుల యాచారము. అట్లే పెద్దనయ్య గ్రంథమును రచించి, వినిపించియుండును. దాని ప్రాధిమ్య మెచ్చుకొని రసికజనమాడా మణి యగు ప్రభు శేఖరుఁ డాంధ్రకవితాపితామహ బిరుదము నిచ్చియుండును. దానిని దన తొలిపద్యములలోఁ గఱచేర్చియుండును. అంతియకాని, యీ గ్రంథము కంటె ముందు కొన్ని గ్రంథములవ్రాసి, యా బిరుదము రాఁగాఁ బదప నీ కావ్యమును రచింపఁబూనె ననుట కుముక్తిగాని నేఱుగాదు. ఇట్లేయైనచో నీగ్రంథమున నింతకుముందు కొన్ని గ్రంథములు రచించితినిని శేర్మొనియేయుండును. ఇట్లునుటచే నింతకుముం దొక్కపద్యమైన నాకవినోటినుండి యూడిపడలేదని భావింపరాదు. ఈయన కవితత్వకీర్తి ప్రభుచంద్రునకు బోధపడియుండక పోదు. కాని యాంధ్రకవితాపితామహ బిరుద మిట్టి యుత్కృష్టగ్రంథరత్నమును గైకొని ప్రతిఫలముగా నిచ్చియుండునుటయే సరసము.¹”

శ్రీ శేషాద్రిశర్మగారు మా మిత్రుల సంకేయముల కెంటికి సమాధానము నొసంగిరని నా మనవి. ఇపు డేవ రివ్రాత నిరాధారమైనవ్రాత?

గుల్బర్గాపై దాడి

శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు సంతతచరిత్రాధ్యాపనపారిణులు. నిరంతరచారిత్రపరిశోధకనిపుణులు. ఈ విషయములో వారితో వినాదమునకు సంసిద్ధుఁడనౌట సమంజసముకాదని తెలిసియు నల్పజ్ఞుఁడగు నేను, నా నేర్చినంతవఱకు చర్చ నొనర్చెదను.

తీఁగను గదపిన డొంక కదలును. మనుచరిత్ర రచనాకాలమునాటికి, కళింగదిగ్విజయము పూర్తి కా వింపఁబడెనని నేను వ్రాసితిని. అందులకు నా రొప్పు కొందురు. ఇంక తద్దిగ్విజయమేగాక, ఇతరవిజయములు నైతము వర్తింపఁబడినవని వారి నిర్వచనము. కళింగదిగ్విజయము పూర్తి గావింపఁబడిన దని వ్రాసితినే కాని, యితర విజయప్రశంస యందు లేదని నే ననలేదే! తత్కృత్తిసంగతి కల యాంధ్రు డెవ్వ డట్లుఁడు. అందు వర్తింపఁబడిన యితరవిజయములు నే నొనర్చిన కాలనిర్ణయమునకుఁ బ్రతిబంధకములా, యనువిషయమే విచారణీయము. శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారి యభిప్రాయము ప్రకారము ప్రతిబంధకమని—నేను కాదని—

ఎట్లు? రాయలు గుల్బర్గాను జయించిన దెప్పుడు?

శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారి కీవిషయమై న్యూనిజ్ (Nuniz) వ్రాసిన వాక్యములు ‘ప్రమాణములు — రాయలు గుల్బర్గా (Gulburga) పై దండునెడలిన విషయము న్యూనిజ్ రాయమాయుద్ధానంతరము శేర్మొనియుండెను. ఆ యుద్ధము తేదీ స్యూయల్ (Sewell) నిర్ణయించినప్రకారము 16-5-1520. కావున గుల్బర్గాపై దాడి ఆతేదీ తరువాతనే నడిచి యుండవలెను—అని శ్రీ వేంకటరమణయ్యగారి వాదము.

కీర్తిశేషులైన శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు ‘కృష్ణ రాయల కొన్ని దిగ్విజయయాత్రలు’ అను వ్యాసమునందు గుల్బర్గాదాడివిషయమై యిట్లు వ్రాసిరి.² “గుల్బర్గా

1. శుక్ల సంవత్సరాదినంచిత పుటలుగంగ-గంగ ‘అల్లసాని పెద్దన’ యనువ్యాసము.

2. లక్ష్మణరాయవ్యాసావళి పుట 41-44.

పట్టణమును యూనస్ ఆదిల్ ఖానుడు 1504 వ సంవత్సరమునఁ బట్టుకొనెను. అది 1514 వఱకు ఆదిల్ ఖాన్ స్వాధీనమం దుండెను. ఆసంవత్సరమున అమిర్ బరీదు దానిని సాధించెను. అని యిదివఱకున్న చరిత్రములు చెప్పుచున్నవి. కావున నీపట్టణము 1509-1510 లో యూనస్ ఆదిల్ ఖానుని స్వాధీనమందే యుండె ననుటకు సంభావములేదు. ఆకాలముననే రాయలు గుల్బర్గా మీదికిఁ బోయెనని తలఁపవలసియుండును. కాని రాయలు వారు తిరుపతికి వెళ్లి నప్పు డచ్చటినుండి గుల్బర్గాకుఁ బోయి వచ్చెనని రాయవాచకమునందుఁ జెప్పఁబడియున్నది...

.....ఇదియే నిజ మనుకొనినయెడల రాయలు గుల్బర్గాను సాధించినయెడల 1514 అను. రాయలు తిరుపతికి వెళ్లినయెడల శా. శ. 1436 అనఁగా క్రీ. శ. 1514. ఈసంవత్సరముననే అమిర్ బరీద్ అన్నవాడు గుల్బర్గాను విజాపురమువారియొద్దనుండి తీసికొనినట్లు చరిత్రకారులు వ్రాసియున్నారు. అందువలన బరీదు కృష్ణరాయలసాయము కోరినందుననో, లేక స్వయముగనో యవాధుండైన బహమనీరాజుకు సాయముగ రాయలు 1514 లో వెళ్లి విజాపురమువారిని ఓడించియుండును. అని మన మాహింపవచ్చును. బహమనీయచరిత్రకారులు కృష్ణరాయని పేరుచెప్పక గుల్బర్గాను బరీద్ గెల్చినట్లు వ్రాసియుండురు.

ఇంకొక వికల్పము. న్యాయలుచే భాషాంతరీకరింపఁబడిన పోర్చుగీసు చరిత్రకారులచరిత్రలో, కృష్ణరాయలు రాయమాడయొద్దను (1520) జరిగినతర్వాత విజాపురమునకు వెళ్లెననియు, నచ్చట కైదీలుగానున్న ముగ్గురు బహమనీరాజపుత్రులను బట్టుకొనెననియు, నందొకనిని బహమనీరాజుగఁ జేసెననియు వ్రాసిరి. 1521 సంవత్సరములోఁ జచ్చిపోయిన రెండవ అహమ్మదుషాహా ఆను బహమనీ సుల్తానునకు ముగ్గురు కుమారులున్నమాట నిజము కాని, వీరు ఆదిల్ షాహా స్వాధీనమందు లేరు. అమిర్ బరీదు స్వాధీనమం దుండిరి. వీరుగల సనగా గుల్బర్గారాజ్యమం దుండిరి. కావున వీరిని గృష్ణరాయలు

బరీదు చేజినుండి విడిపించియుండును. ముగ్గురన్నదమ్ములలోఁ బెద్దవాడగు అల్లాఉద్దీన్ అనువాడు 1521 లో బరీదుచే రాజ్యాయాధుండుగఁ జేయఁబడినట్లున్నది. కావున పోర్చుగీజవారి వ్రాతలే నమ్మనెడల గుల్బర్గా దండయాత్ర 1521 లో జరిగెనని లేలును.

ఇట్టిదండయాత్ర యెప్పుడు జరిగె నన్నవిషయమున మాఁడు వికల్పములు కలవు. క్రీ. శ. 1510, 1514, 1521. వీనిలో 1514 అనునదియే యధిక గ్రాహ్యమని నా తాత్పర్యము."

కావున శ్రీ లక్ష్మణరావుగారి యభిప్రాయము ప్రకారము గుల్బర్గాపై దాడి క్రీ. శ. 1514 లో నని. వీరి కీయూహా కార్యారము రాయవాచకము. రాయవాచకము, కృష్ణరాయవిజయములందు రాయలు గజపతిని జయించి, విజయస్థంభమును బ్రతిష్ఠించిన మీదటనే గుల్బర్గాపై దాడివెడలి, తరువాత దక్షిణదేశమున నున్న తీర్థయాత్రలను నేవించెనని యున్నది. శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు తెల్పిన తిరుపతిశాసనము (శా. శ. 1436) ప్రకారము రాయల ప్రథమ కళింగ దిగ్విజయయాత్ర, యనఁగా ఉదయగిరిదుర్గమును సాధించుటయాత్ర మెయ్యెను. ఈశాసనముప్రకారము రాయలు ఉదయగిరిని జయించి, విజయనగరమునకు విచ్చేయుచు తిరుమలలో శ్రీ వెంకటేశ్వరుని నేవించెను. కావున శ్రీ లక్ష్మణరావుగారి యభిప్రాయముప్రకారము గుల్బర్గాపై దాడి క్రీ. శ. 1514 లో నడిచియుండెననుట పొసఁగదేమి? రాయవాచకము, కృష్ణరాయవిజయగ్రంథములప్రకారము రాయలు కళింగదిగ్విజయానంతరము, అనఁగా పాట్టునూరి విజయస్థంభప్రతిష్ఠాది కార్యములు జరిగిన మీదటనే గుల్బర్గాను జయించి దక్షిణదేశమునందున్న కాళిశాస్తి, తిరువన్నామల, చిదంబరము, కంచి మొదలగు తీర్థయాత్రలు నేవించెనని యున్నది. తరువాత విజయనగరమునకు విచ్చేసెనని తెలియుచున్నది. శాసనాధారము కూడ రాయలు క్రీ. శ. 1516-1518 లమధ్య దక్షిణదేశ

ములుందున్న కైవ విష్ణ్వలయముల దర్శించి, మహాదానము లానరించి, గోపురాదిప్రతిష్ఠలను గావించి తిరిగి విజయ నగరమునకు విచ్చేసెను. మొదటి సింహాచలశాసనము ధాత్రి స॥ చైత్ర బహుళ ద్వాదశి తరువాత బెజవాడ మీదుగా దక్షిణదేశమునకు రాయలు పోయెను. కాళహస్తి, తిరువన్నామలై, చోళసముద్రము, పెండంగళము, చిదంబరము, కంఠీవరము శాసనముల ప్రకారము రాయలు ధాత్రి సంవత్సరాంతమునను, ఈశ్వరసంవత్సరము (శా. శ. 1489, ప్రారంభమునను ఈ పుణ్యతీర్థ ప్రాంతములనుండెను.² పెండంగళము, చోళసముద్ర శాసనములలో శా. శ. 1489 అనగా ఈశ్వరసంవత్సరమునాటికే రాయలు కళింగదిగ్విజయము గావించి, పాట్టుమారులో విజయ స్తంభమును నెలకొల్పెనని స్పష్టముగా నున్నది.³

కావున ఆసంవత్సరముననే రాయలుకూడ రాయవాచకము, కృష్ణరాయవిజయము ప్రకారము గల్గుర్తాపై దాడి నెడలియుండును.

గుల్బర్గా దాడివిషయమై న్యూనిజ్ (Nuniz) వాక్యములు బ్రహ్మచార్యులు కావని యింగ్లీషు చరిత్రకారు నాక్యములు దాహరించెనక.

“While at Tirupathi, he is said to have made a successful raid on Gulbarga, according to the Rayavachakam. This is what obviously is referred to in his own poem Amuktamalyada. There seems then some evidence to support the statement of Ferishta and ‘*ipso facto*’ to discredit that of Nuniz in this particular. It seems very unlikely that King Krishna would have laid

himself out for an elaborate scheme of temple-building and other works of public utility if he did not feel that he had done enough by way of war to ensure permanent peace.....The actual fault of Krishna's policy towards these princes (Bahamani princes) does come in when he is said to have made the attempt to set a Bahamani prince on the throne and put the other two princes on pension from the treasury of Vijayanagar. This, however, as Mr. Sewell, has pointed out is historically inaccurate. The eldest of the three princes, who, sometime earlier were under the honourable surveillance in Gulbarga, was nominally the Bahmani Sultan and actually was on the throne. The two others followed in the precarious but exalted position during the next few years after the battle. Here again, is a confusion in post dating a previous incident. Krishna might as well have attempted this, when he made the raid against Gulbarga from Tirupathi after the wars against Gazapathi. If such an attempt had actually been made successfully, as Nuniz would have us believe, inscriptions of later date would give indications in giving a title such as the Dakshina Sura-trana or Kalvarga Surath-ranasthapanacharya సురత్రాణస్థాపనాచార్య or some equivalent of it.⁴

శ్రీకృష్ణస్వామిఅయ్యంగారి యభిప్రాయము ప్రకారము,

1 No. 694 of South Indian Inscriptions, Vol. VI.

నం. 87 of 1912 చోళసముద్రము శా. శ. 1489

నం. 74 of 1903 పెండంగళము డిటా.

2 నం. 195 of 1903 కాళహస్తి. శా. శ. 1488.

నం. 574 of 1902 తిరువన్నామలై డిటా.

నం. 474 of 1919

నం. 583 of 1919 } కంఠీవరము డిటా.

3 Epigraphical Report, 1912, Page 73.

4 Pages 22 and 29. The yet remembered Rulers of a long forgotten Empire—By Mr. Krishnaswami Iyyangar.

రాయలగుబ్బర్వాడపండుకరాజు రాయచూరు యుద్ధానంతరముగాక, తత్పూర్వమే నడిచియుండవలెనని.

మనుచరిత్ర, రాయచూరు యుద్ధానంతరమే విరచింపఁబడినయెడల, పెద్దన, తద్విగ్నిజము మేల వర్ణింపకుండును? రాయచూరు యుద్ధమునగుచ్చి తద్విజృంభణము కండ్లారగాంచినట్లు వర్ణించెనుగదా న్యూనిజ్! అట్టి మహాసంగ్రామము తర్వాతనే మనుచరిత్ర రచించినపెద్దన తన గ్రంథమునం దేల దానిని పేర్కొనవలయును?

ఇంకొక మనవి, ఆముక్తమాల్యద ప్రభుమాశ్వాసాంతమున ఉడదగిరి మాట్టడియూ, ద్వితీయాశ్వాసాంతమున కొండపల్లి విజయమును, చతురాశ్వాసాంతమున సింహాచల పొట్టునూరి విజయ స్తంభప్రతిష్ఠయూ, పంచమాశ్వాసాంతమున కెంభావియుద్ధమును వర్ణించెను. రాయలు తన విజయముల వెరుసగా వర్ణించెను. పెద్దన సింహాచల పొట్టునూరు విజయములవలకు మాత్రమే వర్ణించెను కెంభావి ప్రస్తావనలేదు. నా మనవి రాయలకెంభావి విజయవర్ణనము రాయచూరు యుద్ధమును స్ఫురింపఁజేయుచున్నదని క్రీకృష్ణస్వామి అయ్యంగారి యభిప్రాయమే తమ 'విజయనగరచరిత్రమున కాధారములు' అను గ్రంథమున దొసంగియున్నారు.*

కావున మనుచరిత్ర రాయచూరు యుద్ధమునకు బూర్వమే రచింపఁబడినదని నా మనవి.

ఇంతవఱకు అల్లసాని పెద్దన్న గూర్చి వెలువడిన శాసనములు నాలుగు. కోవలశాసనములు రెండు, 1 అన్నూరుశాసన మొకటి, 2 మేలపాడిశాసన మొకటి, 3 ఈ శాసనములలో అన్నూరుశాసనమునందున, మేలపాడి శాసనమునందును ఆంధ్రకవితాపితామహ యన్న విరుములు కలవు.

మేల్పాడి శాసనకాలమునకే, పెద్దన ఆంధ్రకవితా పితామహుఁడైనట్లు స్ఫురించును. అప్పటికి రాయలు

తీర్థయాత్రలునేనించి విజయనగరమునకు విచ్చేసియుండును. పెద్దన్న కూడ మనుచరిత్రమును రచించి రాయలకుఁ గృతి నిచ్చి యుండవలెను. ప్రమామాత సంవత్సరాది సంవత్సరాలో శ్రీకాకుళశాసనకాలమునకు తర్వాతనే వ్రాసి యుండవలెనని వ్రాసియుంటిని. అంతకు బూర్వమే మనుచరిత్రను పెద్దన వ్రాసియుండవచ్చును. కాని శ్రీ వేంకటరమణయ్యగారు సెలవిచ్చినట్లు రాయచూరు యుద్ధానంతరముమాత్రము కాదు.

ఒక విషయముచెప్పి యాప్రత్యక్షతరము విరమించెదను. ఆముక్తమాల్యదలో, రాయలు మనుచరిత్ర పీఠికలోని దిగ్విజయపద్యముల ప్రథమపురుష క్రియలను మధ్యమపురుష క్రియలుగా మార్చి వ్రాసుకొనెనగదా. ఒక్క కెంభావియుద్ధవర్ణనతప్ప, మనుచరిత్రవర్ణనలకును, ఆముక్తమాల్యదవర్ణనలకును భేద మేమియును లేదు. మనుచరిత్ర రచనకునకు దర్వాతనే, ఆముక్తమాల్యద రచింపఁబడెను మనుచరిత్రలో కెంభావి దిగ్విజయవర్ణన లేక పోవుటయు, ఆముక్తమాల్యదలో రాయలప్రత్యేకముగా, కళింగదిగ్విజయనంతరము, పంచమాశ్వాసాంతమునఁ బేర్కొనుటయుఁ గాంచినచో, మనుచరిత్ర రచనాకాలము నాటి కాయుద్ధము జరిగియుండలేదనుట స్పష్టము. కెంభావియుద్ధము రాయచూరుయుద్ధమును స్ఫురించుచున్నదని యిదివఱకు చెప్పియుంటిని కావున మనుచరిత్రము రాయచూరుయుద్ధమునకుఁ బూర్వమే, పెద్దన రచించియుండును.

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు.

అప్పకవిపైన క్రిమధాటి

మనదేశమున నాంధ్రకవితాప్రచారకు లేమి, తదితరు లేమి పెక్కుమంది అప్పకవీయమును జదువనివారండరనియే నా నమ్మకము. అప్పకవిగారు విశేషించి పాండిత్యము సంపాదించి బహుగ్రంథపరిశోధనఁ జేసి

* Sources of Vijayanagar History— Introduction.

1 Nos. 715 and 716 of 1926 (15-10-1518).

2 No. 623 Page 143 Epi-Report 1916 [6-11-1519].

3 No. 105 of 1921 (17-4-1518).

ఛందోగ్రంథమును వ్రాసెనట నిస్సంశయము. అదేమి పాపమో యిదేవలివారలలోఁ గొందఱు అప్పకవిగారి నీసడించుటకు మొదలిడిరి. ఇందుఁ బ్రభములు కీ. శ్రీ. శ్రీ రా. బ. కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు. వీరట్లుచేయుటకుఁ గారణములు. 1. రేఫకారమైత్రికి సమ్మతింపకుండుట, 2. ఈ మైత్రిచేసినందువలన భాగవతమును బూర్వలాక్షణికులు లక్షణగ్రంథములం దుదహరింప మానిరిని చెప్పట, అది యిట్లు వ్రాసెను :

“ఉ. బమ్మెరపోతరాజకృత
భాగవతంబు సలక్షణంబుగా
కిమ్మహి నేమిటంగొందున
యెంతయు నారసిమాడగాను రే
ఫమ్ములు తాలునుంగలసి
ప్రాసములైనకతంబునంగదా
ఇమ్ముగ నాదిలాక్షణికు
రెల్లను మాని రుదాహరింపఁగన్.”
—అప్పకవీయము, ౨ ఆ. ౨౩౪ పద్యము.

౩. మైత్రికలిపినవారి గ్రంథములనుండి లక్షణములఁ గొనుట, 4. భాగవతమునుండి కైకొనకుండుట. ఇక స్వప్నములు భగవంతుఁడు ప్రత్యక్షమగుట లోనగు విషయముల పరిహాస ముంటుండనిండు.

ఇది యిట్లుండ బ్ర. శ్రీ. శతావధానులు శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులు పాణిగృహీత పీఠికయందు

ఉ. తానొసరించు కట్టునకుఁ
దప్పినపాత్రము లెన్నియెన్నియో
మానుగ లక్ష్యసంగతుల
మన్ననజేసి యదేమిపాపమో
మానెన పోతరాజకవి
మండను వాగమృతంబు గ్రోలలే
కైనను దోషములేగలవె
యయ్యెడఁ జక్కగఁ జూచువారికిన్.

ఉ. తాకును రేఫకున్ జెలిమి
రాదని పెద్దవివాదపెంచి దా

నేకశనుండి వ్రాసెనొక
వీంధ్రుడు నన్నయ కల్పమానినా
రేకపు లాక్కరే నుభయ
రేఫలె యవ్వి నణల్ శసల్ లడల్
గాక యభేద మీయొకటి
కాతగకుండుట మేలుమేల్ భల్.

ఉ. ఇంతకుఁ బోతరాజకవి
నీతఁడు దా బహివెట్టె దానిచే
నింత లిఖింపగావలసె
నిందుకుఁ దిమ్మకవీంధ్రుడేమి సు
స్వాంతులు తప్పక లాక్షణికు
లందఱు నేమియొదిర్చి యక్కవిన్
గాంతికిఁ దెచ్చి రప్పకవి
కావనుమాత్రములోనఁ బోయెనే.

ఇక వీరి యభిప్రాయ మీ దిగువరీతిని గన్పట్టెడి.
ఎ. తానుచేసిన కట్టునకుఁ దప్పిన గ్రంథములనుండి
అప్పకవి లక్ష్యముల గ్రహించుట.

బి. పోతరాజకవి వాగమృతము గ్రోలకమానుట.
సి. రేఫకారమైత్రి కూడదని నన్నయ యేకశనుండి వ్రాసెను? అని ప్రశ్న.

డి. పోతరాజకవిని అప్పకవి, బహివెట్టెననుట, పెట్టినందున పోతనకు గాంతిపోవుట. తిమ్మకవి ప్రభృతి సుస్వాంతు లెదిర్చి కాంతికిఁ దెచ్చుట.

విద్యత్కృతులై వ్రాయఁదగినంత సామర్థ్యము గలవారు వీరేవ్రాయగ మనమేల యూరకుండవలయునని యిదేవలివారు కొందఱు రేఫకారమైత్రినిగూర్చి కొంత ప్రశంస దెచ్చుటయు దానిని విమర్శించి నిర్ధారణ చేయ లేకపోయినను అప్పకవినిమాత్రము తలక్రిందుచేయుట యుం గల్గుచున్నది. ఇది “గతానుగతికోలోకః” అను వాక్యమునకుఁ దార్కాణముగ నున్నది.

ఇదేవల నొకరు “అప్పకవిసాహస ము”ను వ్యాస మొకటి భారతినంచికయందువ్రాసి తమకోపమును దీర్చి కొనిరి. తిరిగి భారతి ఈ సం. ఆషాఢమాస సంచిక

యందు “రేఫణకారములు” ఆను వ్యాసమువ్రాసి యందు అప్పకవి భాగవతమునం దనూయ కలవాడని సిద్ధాంత వాక్యము నుడివిరి.

ఎడటివారు లేకున్నపు డెన్నెన్ని యన్న సేమి భయము?

ఉభయరేఫలమైతి కూడదని నన్నయమతము ననుసరించి అప్పకవి వ్రాసెను కాని తాను స్వయముగ వ్రాయలేదుకదా? అప్పకవినేల యీసడింపవలె? నన్నయ కూడదని యేకశబ్దమిచ్చి యెవరు చెప్పగలరు? తక్కిన వ్యాకరణము నంతయు నేకశబ్దమిచ్చి వ్రాసెనో దీనిని ఆకశబ్దమిచ్చి వ్రాసియుండును. పూర్వలక్షణము లెవరును భాగవతమునుండి లక్ష్యముల నుదాహరింపకుండుటచే నప్పకవికూడ మానియుండునుకాని పోతరాజుగారి సేమి, భాగవతముసేమి బహిష్కరించెననిగాని, వానియం దనూయ కలిగినాని, యందలివాగమ్యతము గ్రంథలేక కాని మానియుండలేదు. లక్ష్యగ్రంథమునం దుదాహరింపక పోయినంతమాత్రమున అప్పకవిపై దోషము లొనర్చినట్లే నా? భాగవతమును పురాణకాలక్షేపముచేసి మాధుర్యమును గ్రోలియుండకూడదా?

పూర్వకాలపువారికి భారత భాగవత రామాయణాదులం దెక్కుడుభక్తి కలదు. అప్పకవి పీఠికయందు వ్రాసినప్రకారము తాను కృష్ణాష్టమినాటికేయి పురాణ గోష్ఠి జరిపినది భాగవతకాలక్షేపమే అయియుండును. వాగమ్యతము గ్రోలుటకుఁ జక్కనిమార్గము లక్షణగ్రంథమునం దేదో సంభర్షమున బద్ధముల నుదాహరించుట కాదని నా తలంపు. అప్పకవికిఁ బోతరాజుగారియెడల మిగుల నాదరభావము కలదు. కవిస్తుతియందు “సహజ పాండిత్యుని సంస్మరించి” అని పోతనకవినిఁ జెప్పినాను. పూర్వకవులు భాగవతమునుండి లక్ష్యముల నుదాహరింపకుండుట తప్పుకాదు, కాని మానిరనిచెప్పట తప్పా? రేఫణకారమైతి కలిసిన గ్రంథములనుండి పూర్వలాక్షణికు లుదాహరించి యుండలేదా? అట్లే యాతఁడును గ్రహించియుండును. ఇంతకును రేఫణకారమైతి కలిసినందున భాగవతమునుండి పూర్వముల లక్ష్యముల గ్రహించ

లేదని చెప్పట అప్పకవియొక్క దవ్వులేదనిది: ఆ చెప్పట లోఁగూడ నీమైత్రికలిసిన విషయము తప్ప తక్కిన యన్ని విషయములలోను భాగవతము శ్రేష్ఠగ్రంథమనియే చెప్పెను కాని తృణీకరింపలేదు.

అప్పకవి వ్రాసిన పద్యమునుబట్టి పోతనకుఁ గాంతి తేజిగినట్లును, పిదపఁ దిమ్మకవిప్రభృతులు కాంతికిఁ దెచ్చినట్లునా? పోతన యెప్పటికిఁ గాంతియుఁబ్రుఁడే. బంగారమున కొకప్పుడు కొఱతకలదా? ఈ మైత్రికలిమి పోతనగారి కననమునందనికాని, తదితరుల కవనమునందని కాని నిరూపించలేదు. భాగవతమున నెవరికవనమున సేమి మైత్రి కలిసినమాట సత్యమేకదా, ఈమైత్రి భాగవతమున గలిసినంత యెక్కువగఁ దక్కినగ్రంథముల లేదని కొందఱు అనుచున్నారు. అప్పకవి గ్రహించిన యితర గ్రంథకర్త లీమైత్రి నంగీకరించిరో, లేక పొరపాటున గాని మఱి యేకారణమునగాని మైత్రిని గలిపిరో యెవరు చెప్పగలరు? మైత్రి నంగీకరించినచోఁ బెక్కుచోట్ల మైత్రికలిసియుండేదివారు.

వ్యాసకర్తలుగాని తదితరులుగాని, యీ మైత్రి విషయము నిర్ణయించుట చాలకష్టమనియు, పండితు లిందునుగూర్చి కృషిచేసి నిరూపించుట కర్తవ్యమనియు నభిప్రాయపడుచున్నారు. ఈ నిరూపణలో సేపండితుఁడైన నిలిచి చర్చించి మైత్రిమాడునని చెప్పినచో నెగ్గ గలడుకాని కూడదని చెప్పినచో మనఅప్పకవిగారి కమరి నట్లేకదా వారికిని యమరునది.

ఇంతయేల? ఇప్పటివారు స్వతఃత్తులు, పూర్వము నిరసించుటయన్నఁ దృణప్రాయము.

మహాశయులారా! ఈ మైత్రిని గూర్చిన చరయిప్పటిది కాదు. పూర్వమునుండి వచ్చుచున్నది. ఈ నిరూపణ మిగుల కష్టమైనపని. ఇంతకును అప్పకవియే కొంతవఱకునఁ బాటుపడి వ్రాసియుండెను. ఇది పండితులు తేల్చవలసిన విషయముకాని, ప్రతివారును దిగవలసినపని కాదు. కానఁ దటాలునఁ బూర్వకవిని నిరసింపుచు వ్యాసముల వ్రాయుట శోచనీయమని నా తలంపు.

నేను విశేషజ్ఞుడను కాకున్నను పెద్దల నిరసించుట కిచ్చగించువాడను కాకుండుటచే నిట్లు వ్రాసితిని.

ఈతఁ డిట్లు వ్రాయునంతటివాడా యని మాత్ర మనక నిజము నాలోచించి నన్ను తమింపఁ బ్రార్థింపు చున్నాడను.

శ్రీ భారతి శ్రావణమాససంచికయందు “ప్రాచీన భాష-రేఖము” అను వ్యాస మొకటి ప్రకటింపఁబడి నది. అందుల కీయవలసిన సమాధానము లందే కలవు కాని యిందుక వ్రాయవలసి వచ్చినది. భాషాచర్మకు గ్రంథ ముల, చాటుపద్యములు ప్రమాణములు కాని చరిత్రాం శములకును తిసిరూపములకుమాత్ర ముపకరించు శాసన ములు ప్రమాణములు కావు. భారతము మొదలగు నుద్గ్రంథములలో రేఖాకారమైతిగల పద్యములలోని పదములందుఁ గల రేఖాకారసాధ్యసాధ్యత్వమును నిర్ణ యించుట దుస్సరము. ఏలయన నీవిషయమును నిరూపిం చుటకుఁ బ్రయోగములు తప్ప జేరొండు తెదవు లేకుం టయే కారణము. ఆకవు లావిషయమున నెట్లభిప్రాయ పడిరో తెలియరాదు. భారతకవు లీమైత్రి నంగీకరించిన చో గూ సద్యముల భారతములో సమద్రుమలోఁ గాకి రెట్టవేసినట్లుగాఁ జేదో యొకటి రెండుచోట్లనే ప్రయో గించుట యేల సమకూరును? విచ్చలవిడిగాఁ బ్రయోగిం చరా? అప్పకవి తనపద్యములో నీమైత్రి కుకవి కూర్చు నని శ్రాసినందున, భారతకవులను పోతరాజుగారు మొద లగువారిని కుకవిత్వములోనే చేర్చినాడని యొక యర్థ ము కల్పించుకొని నిందించుటకు వేరొకసాకు నేర్పరుచు కొనిరే కాని అప్పకవి కట్టితలం పెప్పటికి నుండదు. అట్టి యభిప్రాయ మున్నచో పారి నెంతో స్తుతించి వారిప్రయోగములఁ గైకొనడు. పూర్వలాక్షణికులు అప్పకవి మతమునకు భేదించి వ్రాయవలసిన సంగతులు వచ్చినప్పుడు వైతము తమ యభిప్రాయమును వ్రాసి యెదుటివారి మతమును పూర్వపక్షము నేయుచువచ్చిరే కాని యిట్లు నిందించుటలేదు. పోతనామాత్యుని వన్నెకు తెచ్చిరని మనవారు వ్రాసిన శ్రీ కూచిమంచి తిమ్మకవి సార్వభౌముడును అప్పకవిని నిందించలేదు. ఈ యభయరేఖల నిరూపణము చేయుట యిప్పటి

పారికిఁ జేతనగునో కాదో దేవు డెఱుంగును కాని పెద్ద లను నిందించుటమాత్రము నులభసాధ్యమైనపని గాఁ గను పట్టుచున్నది. అప్పకవి నీసడించినవారు చూడుడు:—

1. బ్ర. కం. వీరేశలింగము పంతులుగారు కవుల చరిత్ర రెండవ కూర్పున: “అజ్ఞానయాలమున కాని నే రొండు కాదు.”

2. శ్రీనాథునిచరిత్రమున సంధివిషయములోన: “అప్పకవి తానొక లక్షణవేత్తవలెనే”

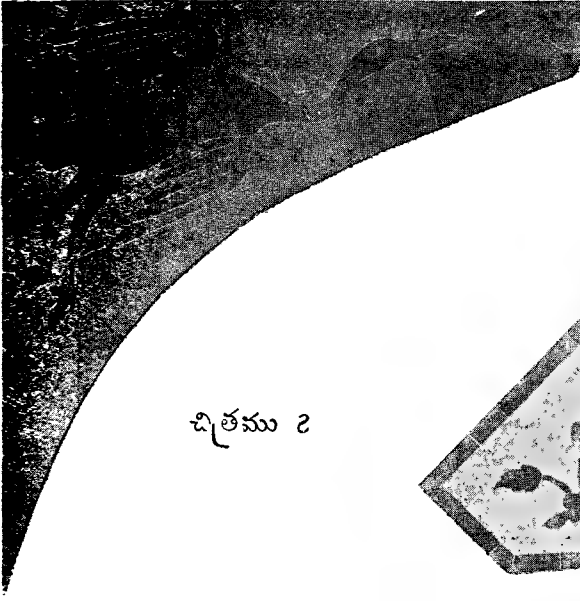
3. అనూయగ్రస్తు డనియు నిత్యాదివాక్యముల లో నీసడించిరి. కాని యీ శ్రావణమాస సంచికలోని వ్యాసకర్తవలె బుద్ధిజాడ్యజులతో న్నాదములు, రోగములు మొదలగునవి తెచ్చిపెట్టి నిందించుచుండలేదు. దింగతు లైనవారి నెవరేమన్న వారి కేట కొడువలేదు. కాని అసభ్యవాక్యములచేఁ బూర్వ లగు పెద్దల నిందించుట విచార్యమని మనవి నేయుచున్నాఁడ: విద్యాధికులకుఁ జెలి యనివిషయముకాదు కావున నాయెడ నాగ్రహింపక యిందుక శాంతభావమున యోచింపఁ బ్రార్థన:—

మద్దులపల్లి గురుబ్రహ్మశర్మ.

పల్లెటూరి పాఠశాల

‘భారతి’ గతసంచికలో ఈ ప్రహసనముపై నొక విమర్శనము వెలువడినది. “రచనయందలి దోషములు కొన్ని ప్రహసనముయొక్క విలువను చెడగొట్టి”నట్లే విమర్శనమునందలి యసత్యదోషములు కొన్ని విమర్శ నముయొక్క విలువను తగ్గించినవి. భేదాభిప్రాయము రెట్లున్నను విమర్శనము రచనాంశములఫల సత్యదూర మైనపుడు దానిని ఖండింపక తప్పదు.

“ఇది యెనిమిదిరంగముల ప్రహసనము” ఇది విమర్శనములోని మొదటివాక్యమును మొదటియసత్య మును. రంగములు పదికాని యెనిమిదికాదు. ఇది స్వల్ప దోషమే యయ్యెను ప్రమాదజనితముగాక యపరి శీలనమువలన కలిగిన దగుటచే శాస్త్రుతుల్యముకు విమర్శన మందు వాఙ్మయప్రపంచమున పాఠకులను చక్కని రాజ

చిత్రము ౭

చిత్రము ౮

చిత్రము ౯

చిత్రము ౧౦

చిత్రము ౧౧

చిత్రము ౧౨

చిత్రము ౧౩

మార్గమును జూపవలసిన విమర్శకునిపట్ల విది గొప్ప దోషము. మరి యిది యపరికిలనమే యని యూహించుట కవకాశముమాడ నున్నది. గ్రంథముయొక్క చివర రెండురంగములును రెండుపుటలలో నిమగ్నియుండుటచే, రంగముల సంఖ్యకొరకు నెక్కడో తీసివేయ నూల దృష్టికలవారల కిది యెనిమిదరంగముల పుస్తకముగనే తోచవచ్చును. పోనిండు. విమర్శననుండలి రెండవ వాక్యము గమనింపుడు.

“పల్లెటూరి పాఠశాలను కేంద్రముగా గొని..... గ్రామజీవనమందలి లోపములను కొంతవరకు పరిహసించి నారు” ఇది శుద్ధతత్వ గ్రంథాంతయు తఱచిచూచిన ఈ యసత్యము వెలువడియుండదు. పాఠశాల కేంద్రమే గాక గ్రంథముయొక్క యావద్యుస్తువును. పాఠశాల గొడవలు మినహాయించిన పుస్తకమే లేదనిచెప్పిన సత్య దూరము కాదు. గ్రంథమంతయు వెతకిచూడగా ఒకానొక చెవరినవాక్య మిట్లున్నది “ఈ ఊళ్లో వైద్యుడు దొరక్క చిక్కుపడుతున్నాం” ఇది గ్రామజీవనమును “కొంతవరకు” పరిహసించుటయా?

“అంగవైద్య సభ్యులించి ఉద్యోగములకై తారాడు యీకాలపు యువకులపై కట్టెపుచ్చుకొనినారు” కట్టెపుచ్చుకొనుటకు వారేమి కానిపని చేసిరా? ఉద్యోగములకై తారాడుట పరిహాసపాత్ర మెట్లగును? అట్లు తారాడువారిని లోకునపఱచి ఉద్యోగము లిచ్చుట కేప్పించు అసర్దులగు పాఠశాల విచారణకర్తలపై కట్టె పుచ్చుకొనిరనిన సమంజసముగ నుండెడిది.

“వీరు చిత్రించినది పల్లెటూరిపాఠశాల కాదు. పామాన్యముగా పట్టణములయందే నెలకొనియున్న హై స్కూలు.”

పల్లెటూరి పాఠశాల యనిన వీధిబడి యనియు, పల్లెటూళ్లలో ఉన్నతపాఠశాలలు నెలకొల్పుకాల మింక మ రాలేదనియు విమర్శకుల యాశయము. ఇది యవిచారమూలకము. ఇదియే నిజమని వీరికి బాగుగతట్టినదో ఇంతవిమర్శన యే? “పల్లెటూరిపాఠశాల” అంతయు అతస్యకల్పనమని యే త్రోసివేయరై? తథ్యపం

చముపై నిశుమంతయు ఆధారపడని యూహకల్పనమే చెల్లెడునుండ చానిని విమర్శింపదొరకొనుట యెట్టి పని? నిజమారయ్యు పల్లెటూళ్లలో ఉన్నతపాఠశాల లిప్పుడే యున్నవి. పల్లెటూరన, దేవబ్రాహ్మణులులేని నాల్గు కొంపలుగల కుగ్రామమని కాబోలు; ఇప్పుడున్నత పాఠశాలలున్న పెంటపాడు, ఉండి, పాలకొల్లు, మార్లేరు, రాజోలు, కొత్తపేట, పుంగనూరు మొదలగునవి నగరములా? ఇందు కొన్ని బోద్ధపాఠశాల లున్నను మిగతనానిలోని పాఠశాలల విచారణకర్తలందన ఆంగ్ల విద్యాధికులేనా? ఉన్నతపాఠశాలలోని కడతరగతి యైనను కడతేరని గ్రామస్థులు అపాఠశాలకు విచారణకర్తలుగా నుండుట కర్దులా? ఇట్టివారన్న కమిటీ లెన్ని లేవు?

“మరి వి. ఏ. లు యం. పీ. లు వీరి కంటికి నీములుగానేగాక యాధులుగామాడ కన్పించుచున్నారు.....ప్రహసనకర్తలు కథావస్తువును అతథ్యాపవాదము నుండి కాపాడుకొనదగును” ఈ వాక్యములు దూషణగర్భకావ్యముల (Satire) రచనను గురించినవి. ఈరకపు కావ్యములలో కథావస్తువు తథ్యముగనే యుండవలెను. తథ్యముగ నెలకొనియున్న దుర్మూముల పరిహసించి సంస్కరించుటకే ఈ సారస్వతరూపము బయలుదేరినది. ఒకానొకసంఘమంతయు దోషభూయిష్టమైన దని తూలనాడిన గుణాలరగు ప్రత్యేకవ్యక్తుల కది బాధాకరముగ నుండవచ్చును. కనుక ప్రహసనము లెన్నడును సంఘమొత్తము నంతటిని దూషింపజాలవు. కాగా అందలి పరిహాసపాత్రములు సంఘమునందలి ప్రత్యేకపాత్రములే. నిర్ధారణావకాశమాన్యముగ వారిని విమర్శించి, పరిహసించి, సంభావ్యముగ దూషించు ఇతివృత్తమే ప్రహసనకథావస్తువు. కావున ఇందలి పట్టభద్రులను గూర్చిన మాటలకు “కట్టెదెబ్బ” తగ్గినవారు విచారపడవలసినదే కాని అస్యలు కారు.

“అయ్యవార్ల నియామకపుపట్టున ప్రపంచజ్ఞానమును గూర్చిన ప్రశ్నపత్ర మొకటి చమత్కృతమై యున్నది...ఆ సమయమునకు గ్రంథకర్తగారే కమిటీలోనికి దిగబడినట్లున్నది.” ఇదికూడ గ్రంథమక్కడక్కడ

కొటికిచూచినందువలన గలిగిన భ్రమ. ఆకమిటికంతకును, గడసరియు, వ్యవహారజ్ఞానియునని ప్రధానోపాధ్యాయున కాతడు గావించిన హితోపదేశమును బట్టియు ఉపాధ్యాయులవలన సంతకముల గ్రహించి వారినోట కరక్కాయ గొట్టుటనుబట్టియు గ్రహింపవచ్చును. అప్పుడు విచర్యకులభ్రమ వీడిపోవును.

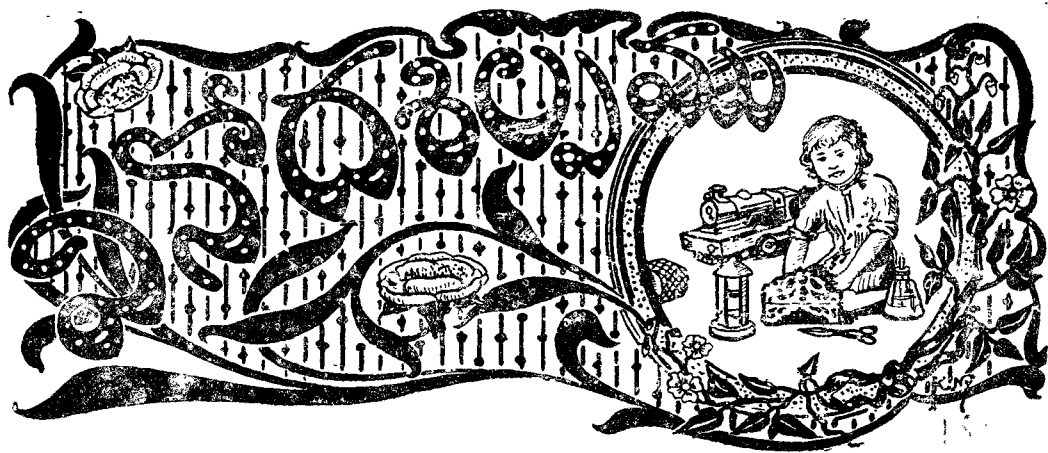
భావనుగూర్చి వీ 'రొకమాట' నెలవిచ్చిరి. "గానుక భావ యన్మంతమాత్రమున మక్కికి మక్కిగా మట్టాడునట్లే వ్రాయవలెననిగాదు... గావున వీరు ఆంగ్ల పదముల నంతవిరివిగా ప్రయోగించుటకు తగినకారణ మగుపడదు." ఇంగ్లీషు నేర్చిన ఆంగ్ల పరస్పరసంభాషణములలో ఆంగ్ల పదప్రయోగ భావశక్తియును గుర్తించుచునేయున్నాము. ఆంగ్లేతరవిషయము లన్నియు ఆంగ్లమునందే బోధింపబడుటయు, సర్వకాలసర్వావస్థలందును ఆంగ్ల పదవివ్యాసమున గాని ఆంగ్ల పదసంభాషణలతకీనలు సాగకుండుటయు భావకు తీరని కొరతయన, ఇక దానిని మక్కికి మక్కిగానే ప్రతిబింబింపజేసి గ్రంథకర్త పరిపాసించుటలో తప్పేమి? కథావిస్తు వొక్కటియేనా పరిహాసపాత్రము? భావకాదా? "ఆంగ్ల పదముల నుపయోగించు తావుల సయితము వాటిని తెలుగుననే వ్రాయదగును" అనగా తెలుగులిపిలో ఈ రకము గ్రంథములు జనసామాన్యమునకు గాక సంఘమునందు కొంతమందికే యుద్దేశింపబడినవని విచర్యకులు గ్రహింతురుగాక! ఇంగ్లీషునేర్చినవారే దీనిని చదువ నర్హులు. — అన్య లగువారికి తెలుగులిపిలో వ్రాసినను వ్రాయకపోయినను సమానమే. వారికొరకు అర్థము చూడ వ్రాయుమందురు కాబోలు!

"తొలిపలుకుగా విద్యనుగూర్చి గ్రంథకర్తగారు వ్రాసినవ్యాసము ఆంగ్లమున నుండుటకూడ అసంగతము" దీనికి సాకుఁగోచు సమాధానము. గ్రంథవ్రతనమునకుసహాయ పడు కేవల ముపాధ్యతమువంటిది గాక విద్యయంతటి ఆదర్శమునుగూర్చిన ప్రత్యేకస్వతంత్రవ్యాసమిది. గ్రంథపాఠకులగు ఆంగ్లజాతికిది సుబోధకమగుటయేగాక యేతద్గ్రంథమును తిలకించు విద్యార్థిధానమున పాల్గొనుచున్న ఆంగ్లేతరులగు ఆంగ్ల విద్యాపరిచయుల కంఠరికిని నిండలి భావము వెల్లడిపఱుపవలెనని ఆంగ్లము వాడబడినది.

"అడుజాతీయవిద్యనుగూర్చిన వీరి వ్రాతలు నిరారథములు" వీరు జాతీయవిద్యావిధానమును గూర్చి ఏమియు వ్రాయక, జాతీయవిద్య యిదివరకు తీవ్రరజకీయాందోళనమును వెంబడించి సన్నగిల్లుచుండె ననియు, ప్రస్తుతమున్న ఆంగ్ల పాఠశాలలన్నియు ఒక్కమాటుగా నిర్మూలించుట అసంభవమనియు విద్యావిధానమునందు పాల్గొనుచున్న వ్యక్తులందరును ప్రబలమగు ఆదర్శప్రాయులై యున్నచో ఇప్పటి విద్యాసంస్థలనే ఆధారముగా "జాతీయత"ను నిర్వహింప వచ్చుననియు వ్రాసిరి. ఈ మాటలలో భేదాభిప్రాయ ముండుట కవకాశ మేదియు నాకు కానరాదు.

పునర్విచర్యన మిప్పటికే పాడుగైనది. అయినను గ్రంథము విద్యాసంస్థలలో నెలకొనియున్న కొన్నియసంగతముల నిర్మూలించుటకు సమకట్టియుండుటచేత దానిపై భేదాభిప్రాయములు గాక విపరీతాభిప్రాయములుండట పాడిగాదని యింత వ్రాయవలసి వచ్చినందులకు సహృదయులు మన్నింపవ్రార్థితులు.

వై. రామజోగి, బి.వ., బి. ఇ. డి.

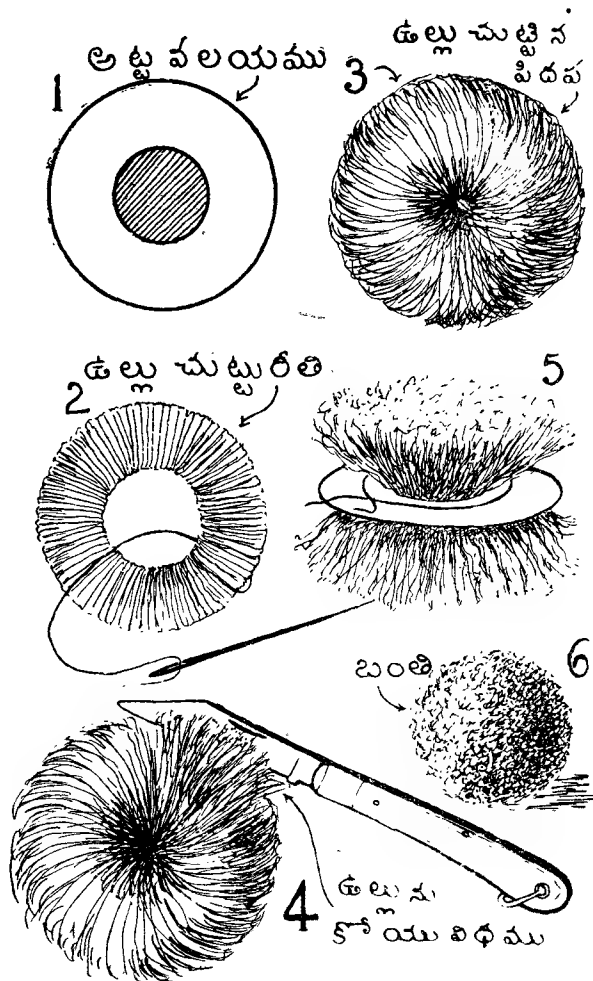
ఉల్లుబంతులు-పుష్పములు

కొ. నరసింహాచారి గారు

ఉల్లు అనగా ఉన్ని నూలు. అది అనేకవిధములగు వర్ణములలో అంగళ్లయందు అమ్మబడుచున్నది. దానితో పసిబిడ్డలకు పయోగించు మేజోళ్లును, కుల్లాయిలును, ఇంకను బంతులు, పుష్పములు మొదలగునవి చేయవచ్చును. మనము 'బ్యాడ్మింటను' ఆటలో నుపయోగించు బంతులు పసుపురంగుగల ఉల్లుతో చేయబడినవి. అంగడియందు ఒక్కొక్క బ్యాడ్మింటు బంతిపై ఒకరూపాయి యుండును. ఈబంతులను మనమే చేయనేర్చుకొన్నయెడల దానిలో సగము క్రయమునకే ఒక బంతి రాగలదు. అభ్యాసము చక్కగాచేసి మేలైన బంతులను చేయగలిగినయెడల వాటివలన కొంత ధనార్జనముగూడ సవకాశము కలుగగలదు. ఉల్లుతో బ్యాడ్మింటు బంతులే కాక చిన్నచిన్న బంతులను కుచ్చులను చేసి బిడ్డల ఉద్యోగములకు వైన వినోదార్థమైకట్టు చట్టములకును చాందినీలకును కట్టి యలంకరించవచ్చును.

బంతులను చేయువిధము

ఒక అట్టముక్క ను తీసికొని దానిపై రెండుగుళముల అర్ధవ్యాసము గల యొక వలయమును గీయవలయును. పిమ్మట దానిమధ్యకి అంగుళము అర్ధవ్యాసముగల మఱియొక వలయమును గీయవలయును. అటుపిమ్మట పెద్ద వలయమును కత్తిరించి దానియందలి చిన్నవలయమునుగూడ కత్తిరించి తీసివేయవలయును. అప్పుడు అట్టవలయము చిత్రము ౧ యందు వలెనుండును. పిమ్మట వారివారి యిష్టము వచ్చిన రంగు గల ఉల్లుదారమును సాధ్యమగునంతవరకు నిడివిగల దానిని సూదియందెక్కించి అట్టయొక్క రంధ్రమునుండి అంచును చుట్టుచు రావలెను (చిత్రము ౨). సూదియందలి నూలు అయిపోయినయెడల మరల మరల క్రొత్తనూలును తీసికొనుచు అట్టయందలి రంధ్రము దట్టముగా నిండువఱకును చుట్టుచు రావలయును. అప్పుడు అట్ట యంతయు

పటము I ఉల్లు బంతి.

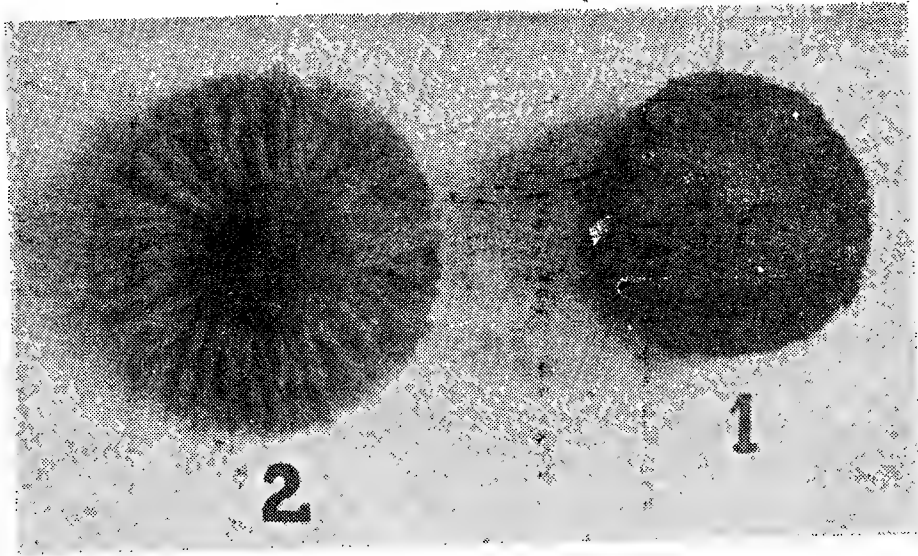
ఉల్లుచే కప్పబడి చిత్రము 3 నందువలె నుండును. పిమ్మట చిత్రము ౨ నందుచూపిన విధముగా అట్టయొక్కయంచున కెదురుగా కత్తితో కోయవలెను. కత్తి అట్టయొక్క అంచును చేరువఱకును కోసినయెడల ఉల్లు అంతయు చిత్రము ౫ నందువలె నేర్పడును. అప్పుడు ఒక గట్టి దారముతో ఉల్లునంతయు నొకటిగ చేర్చి మధ్య వాగమున గట్టిగా కట్టవలెను. తర్వాత అట్ట

వలయమును జాగ్రత్తగా కత్తిరించి తీసివేయవలెను. అప్పుడు ఉల్లు అంతయు నొక మోటుబంతిగా కనుబడును. ఉల్లుతునుకల మొనల నన్నిటిని ఎచ్చుతగ్గులు లేక కత్తిరించి బంతి చక్కని గోళాకృతిగా వచ్చునట్లు చేయవలెను. తుదకు బంతి చిత్రము ౬ నందు చూపిన రీతి నుండును.

ఉల్లుపుష్పములు

ఉల్లుతో చేయబడిన పుష్పములు అందమై స్వాభావికపుష్పములవలెనే యుండును. ప్రతిపుష్పమునను (౧) రక్షకపత్రములు; (౨) ఆకర్షకపత్రములు (౩) కింజల్కములని సాధారణముగా మూడుభాగము లుండును. రక్షకపత్రములు ఆకుపచ్చనివర్ణముగలవిగాను, ఆకర్షకపత్రములు ఎరుపు, రోజా, ఊదా, పసుపు, నారింజవర్ణములలో నేదైన నొకవర్ణముగలిగినవిగా నుండవచ్చును. కింజల్కములు, గోధుమ వర్ణమును

గాని, పసుపు వర్ణమునుగాని కలిగి యుండవచ్చును. రోజా పుష్పమునకు, ఆకర్షకపత్రములు రోజారంగు ఉల్లునను, కింజల్కములు, పసుపువర్ణమునను ఉండవచ్చును. సూర్యకాంత పుష్పమునందు ఆకర్షకపత్రములు పసుపువర్ణమునను, కింజల్కములు గోధుమవర్ణమునను ఉండవచ్చును. ఇట్లనేతక్కిన పుష్పములయందు

ఉల్లుపుష్పమునకు నమూనా.

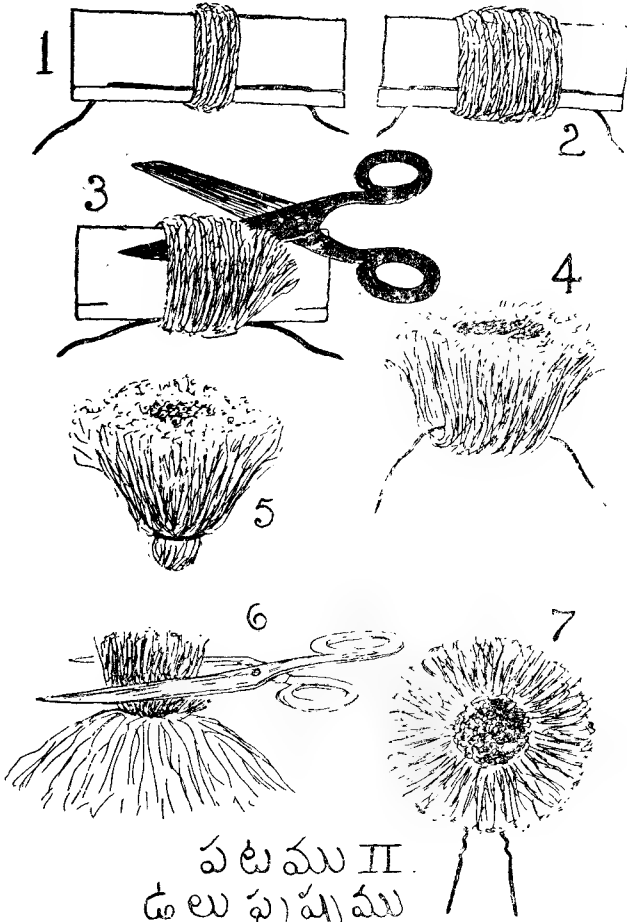
ఉల్లుబంతికి నమూనా.

వాటి స్వభావమున కనుగుణముగ ఉల్లుయొక్క వర్ణమును నిర్ణయించుకొనవచ్చును.

పుష్పములను చేయువిధము

సుమారు ౧౫ యంగుళము వేడల్పును 3, ౪ అంగుళముల నిడివియుగల అట్టను తీసి కొని దాని నిడివి యంచునకు చేర్చి యొకగట్టి నూలును పట్టుకొనవలెను. చిత్రము ౧ (పటము ౨) నూలును పట్టుకొనుట సులభముగా నుండుటకొఱకు అట్టకొనలయందు రెండుకోతలనుచేసి వాటియందు నూలుకొనలను యిరికించవచ్చును. పిమ్మట పుష్పముయొక్క మధ్య భాగమున నుండవలసిన కింజ్క-వర్ణ మగు గోధుమవర్ణపు ఉల్లును ఆ అట్టకు చుట్టవలెను (చిత్రము ౧). ఇట్లు కొంతఉల్లును చుట్టినపిదప దానిపై పుష్పపు ఆకర్షకపత్రములకు నరియగు

వర్ణముగల ఉల్లును తీసికొని గోధుమవర్ణపు ఉల్లునుపూర్తిగా కప్పనట్లు అట్టకు చుట్టవలెను (చిత్రము ౨.) ఆకర్షకపత్రములకుగాను చుట్టు ఉల్లు ఎంతెక్కువగానుండిన పుష్పము అంత అందముగా నుండును. దానిపై రక్షకపత్రములకుగాను పచ్చని యల్లును కొంచెముగా చుట్టి పిదప చిత్రము 3 నందు జూపిన రీతిని కత్తెరతోగాని పేనాకత్తితోగాని కోయవలెను. చిత్రము ౪ నందువలె కుచ్చగాపట్టుకొనిచిత్రము ౫ నందు చూపినరీతినికట్టవలెను. పిమ్మట మధ్యనుండు గోధుమవర్ణపు ఉల్లునుమాత్రము వేరుగాచేర్చి చిత్రము ౬ నందువలె కురుచగా కత్తిరించవలెను. తక్కిన ఆకర్షకపత్రముల ఉల్లును పొడుగుగా కత్తిరించవలెను. పుష్పము యొక్క ఆకారము వలయముగానుండవలెను. ఇదంతయు ముగిసిన వెనుక పుష్పము చిత్రము

పటము II. ఉల్లు పుష్పము

౭ నందువలె నుండును. పుష్పమువెనుక నొక యందా ధరింప వలనుండును.

నూది (Hair-pin) ని గుచ్చినయెడల జడ

[All-rights Reserved.]

ఏమిరామయ్య మామయ్య! యెపుడువచ్చి
నాకు కోపూరునుండి? మా నాన్నగారు
కనఁబడిర?—ఏమిరో! మామ కామరాజు
చేత జీతముపరిపితి నాకఁ దిచ్చి
నాఁడ యని యడుగుమని యన్నాఁడు నిన్ను
మొన్న నే యిచ్చినాఁడు నే నిన్నఁగట్టి
నాఁడ—వసతిగ నున్నదా? నాలుగేండ్ల
నుండి యీపట్టణంబులో నున్నవాఁడ
పెట్టులున్నది వంట పూటంట సౌఖ్య
ముగనె యున్నది సన్నమ్మ ముసలివైన
స్తోత్రపాఠము లొనఁగించుచును బళీయ
టనెడువారికి వాత్సల్యముననె వేడి
వెచ్చనయుఁజూచు, రాఁబడి వెచ్చములును,
బద్దపాయలు, నరువులు, బదులు సదులు
లెక్కలన్నియు నామీఁద నిక్కమైన
సమృథముగల్గి వ్రాయించు నాకుఁ దెల్పి
దానిచేతనె యిచటఁ గొంత స్వగృహంబు
నందువలె జర్గుచుండు నీవైనఁ జెడ్డ
వడ్డవాఁడవుగావు మీ వంశమెల్ల
మాయమర్మము లెఱుంగనిమంచివారు
ఎట్టులో రెండుమూఁడేండ్లు నెట్టి యెక్క
డైనఁ బదిరాళ్లు గడియించి యతనికష్ట
ములకుఁ దోడయి నీదుతమ్ములకుఁ గూడ
నీవు చెప్పించితివ యొక్క శ్రోవఁబడిన
నీవలెనెవారు కాఁగల; లేవి లేక

పోయినను ముప్పగడవదన, పొలము పాటు
తిండికే చాల దెట్టులు తెచ్చిపెట్టు
చున్నవాఁడోను సుఖముగా నున్నదిగద?

కుఱ్ఱవాండ్రకుఁ దెలియవు కొంపలోనఁ
దల్లిదండ్రులు పడెనుతోందరలు, వారు
పస్త్రపడి మీకుఁ బంపినఁ బట్టనముల
నొడలు తెలియక తిరుగుచు నుండఁరుగద.

పిల్ల కాకులుమీరు; మాపిల్లవాఁడు
చదువుచున్నాఁడనుచు మేము సంఘసంఘ
జదువు నొకమూలఁబెట్టి “బైసకలు” లెక్కి
తిరుగుచును జిటుతిండ్లచే దెవులు గొంటు
లగుచు నాటకముకేగి యర్ధరాత్రి
నఱకు నిద్రనుమాని శవంబులట్లు
వచ్చి సుఖపెట్టుటకు మాఱు వ్యాధిఁబొంది
యేడిపించినవా రెండతని గలరు.

నాయనా, పనితోందర నాకుఁగలదు
చెప్పెదను నిన్ను నేను జూచినది తేవు
మీజనకుతోడఁ జదువుకొమ్మి సుఖముగఁ
గాలయానన చేయుమీ, కానిపోని
వారి సావాసములు మాను, వాఁతోడ
వైరములు పెట్టుకోఁబోకు, బాల్యముడిగి
వయసు వచ్చుచునున్నది—బాల్యసఖుల
మగుట మీయయ్యవలె నేను నని తలంపు
మతఁడు చొరఁబడి నీతోడ నన్నిమాట

లనఁక, సంకోచమున, భద్రమయ్య, మొడలు
 పట్టనంబులలో వేషభాషలకును
 లోకముండదు, లోకులలోనఁ బలుమ
 తంబులున్నవి, యెవ్వ రేదారిఁజూడఁ
 దానిఁబడిపోకు, మూహించి కాని యేది
 గాని చేయకు; మపునపు కలిమిలేము
 లిల్లు సంసార మొక్కింత యిట్టిదనుచుఁ
 దలఁచుచుండుము, వయసు పెత్తనము గలది,
 బాల్యమున బాలురను దిద్దవలయు, నన్ని
 రీతులకు; శైశవము చిత్తవృత్తి బడిని
 బోయినను నక్షరాభ్యాసపూర్వకముగ
 వర్ణముల మొంపుటొంపులుఁ బలుకుబడులు
 దిద్దుకొనివచ్చునప్పుడే తీరుగాను
 నవరణలుచేయు టది యిట్లు యువకులకును
 గుణము కనిపించుటకె, వాని గుంటఁబెట్టి
 గంట హాయిచితిరయేని గొంపగుల్ల
 చేసి మిము పట్టములలోఁ జేర్చివైచి
 వార్ధకంబున నేమి గావలయు వారు.
 బాల్యమెటువోయినను బరువంబు రాఁగ
 లోకమున మంచిచెడ్డలలో మెలఁగుచు
 దనకు దేశంబువారికిఁ బనికవచ్చు
 వాడు యువకుఁడు; బాలురపాలి గురువు
 వృద్ధపితలకుఁ జేయూత, పితరులకును
 బెంపు, బీదలపాలింటి పెన్నిధాన,
 మత్తవారికి నానంద, మాఁడుఁబడుచు
 లకును గల్పకమగుచు యువకుఁడు మీఱ
 వలయు యౌవనదృఢ దేహ పాటవములు
 గలిగినప్పుడుగద యువకపటలంబు
 కాఁగలదు పయిఁజెప్పిన గతిని నిలువ.

యౌవనము ధర్మమునకును నర్థమునకుఁ
 గామమునకును మూలముఁ గడన నేయఁ
 గుడువ నొకరికిఁ బెట్టంగఁ; గూర్చినట్టి
 విత్తమెల్లను వెచ్చింప వెలితి గాదు
 వయసు నిష్ప్రయోజనముగ వ్యయము నేయఁ
 జేయునదిలేదు, ధనమైనఁ జేరుఁగాని
 పోయినదిరాదు తారుణ్య మొయిబిడ్డ!
 నేడు కొఱగానిదనుకొండు వీడు, తేపు
 కోటి నేయను, నేడు నీకుఁ దిమిరంబు
 వలెనుదోచును, తేపు వెన్నెలయగునది
 నిగపయోగంబనుచు నీవు నేడుతలఁచి
 నదియె లోకోపకారక మగునుతేపు
 గడియ వ్యర్థముగాఁ బోవఁగా మగఁటిమి
 సార్థ మెన్నఁటికినిగాదు, చచ్చినట్టి
 వాని బ్రదికింతు వైద్యులు వయసుపోవఁ
 దెచ్చి యాఁజాలర య్యయాతిని వినవొకా
 యౌవనమె సంస్మృతికిమూల, మావయస్సె
 దేశవృద్ధికిమూలము దృఢవయస్కు
 తయె చుమీ యెల్లవిద్యలు దాచుపెట్టె
 యొక్కయువకుని యాధార మూరికెల్లఁ
 గాలిలో మూల్గువలె నుండు; గడుసువారు
 పూటకూటింటివారు; నీపుణ్యమాయె
 భద్రముగ పోయివచ్చెదఁ బనులుగలవు
 వేఱుభావంబు నామీఁదఁ బెట్టుకొనకు
 పిచ్చివాఁ డేమియోపట్టి ప్రేలెననుచుఁ
 దుడిచివేయకు పోయివత్తు, మఱియేమి
 చెప్పవలసినదుండేనా చెప్ప నాన్న
 తోడఁజెప్పెద మీయమ్మతోడమాట

లాడెదను నిన్నుఁజూచినా ననుచుతేపు
 జానకిఁ బెండ్లికై కొంత సరకుగొనఁగ
 వచ్చెదను గూడ మీనాన్న వచ్చునేమొ
 చైత్రమాసములోఁ బెండ్లి జరుగవలయు
 నీకు సెలవులుగద! మఱి నాకుఁ గొంత
 యవతలను బనియున్నది, యెన, నిన్నుఁ
 జూచి పోబుద్ధిపుట్టదు సుఖముగాను
 బోయి చదువుకొనుము నాకుఁ బ్రాప్తులేదు.
 ఒకరు చెప్పఁగవలదు నీ వొక్కరికిని
 జెప్పవాడవు దేహముఁ జెజుచునట్టి
 తిండితిప్పలు కపిపెట్టి తినుము తిరుగు
 మీ వయసులోఁపలను గడియించుకొన్న
 సుఖము కలకాలముండును, సుఖమువలెనె
 తోచుకష్టము ముదిమిని దుఃఖ మిడును
 మనము చేసెను యత్నముల్ మనకుమందు
 వృద్ధదశ సౌఖ్యమునకని యెండికొనుము,
 ధనము గడియింప నిప్పు డెట్లును సుఖితు
 వానకను నీకుఁ గాలు చే యూడనపుడు
 డబ్బు లేకున్న సుఖ మెట్లు లబ్బు నీవు
 కష్టపడి చదువుకొని ను గడకునీకు
 ముక్తిమార్గము చూపెడు మోక్షశాస్త్ర
 ములను బరియింప నిచ్చును, ముఖ్యమిత్రు
 లను గడించిన నాపదలను సహాయ
 మగుదు, రాలును బిడ్డలు నాస్తబంధు
 వులను గనచంబు పోల్కి ని న్నలమికొందు
 రేది యిప్పుడు నీవు సంపాదనంబు
 చేసికొంటివో యది నీ ప్రసిద్ధికొఱకొ
 యప్రసిద్ధికొ మున్నుమం దగును హేతు

వోయి నీ కనినంత నీ కొక్కనికిని
 గాదు లోకము సాటికిగాని నీవు
 పొమ్ము నాబిడ్డ, ననుఁ బోవనిమ్ము; మరలఁ
 వచ్చినప్పుడు నీయున్న బసకువచ్చి
 ముసలి సన్నమ్మతోడను మురిసముగను
 కన్న బిడ్డలఁబోలె నీకడకువచ్చు
 వాఁడ బోషించుచుంటి మావాడు నీ ప్ర
 భావమును జెప్పచుండటవలన మేము
 బెంగలేకుండనున్నాము- పేరుపొంది
 నావు నీ వన్నదానంబునకును ధనము
 నిన్నుఁగన్నదొ ధనమును నీవు గన్న
 దానవో “చాడ సుబ్బమ్మ”-దలఁచి నిన్నుఁ
 దలఁచుకొందు మటంచును బలుకరింతు.
 ప్రొద్దువాలెను నేడు రేపు బడిలేదు
 నేను వచ్చెద న-గడిచోని కేగి
 తీయవచ్చును సరకులు తెల్లవాటి
 రండు మాగదిలోనికి - రాను బాబు
 నన్నుఁ బోనిమ్ము నేటికి, నాన్న, నేనుఁ
 దప్పకుండఁగ వత్తుము- తేజిమిచెప్ప
 నాగృహముగాదు- వెఱ్ఱికన్నయ్య, యెంత
 మాట! నీ వెక్క డున్నను మాగృహంబె
 యది-పురంబులవారల కాంతరంగ
 భక్తి ముండును వైపయి పలుకుబడియె
 కాని యెక్కడవత్తురోగద యటంచు
 భయముఁ జెందుదు రనికొంద్రు- పల్లెటూరి
 వారు- నీవట్లు పురవాసివా తలంపఁ
 బోయివత్తును, పోరాజ! హాయిగాను
 లేనిపోని విచారంబు మానుమయ్య,
 యనుచు రామయ్య చనియె ననంతరమునఁ

గొన్ని నాళ్లకు బాలుని నాన్న యాది
 వారమున వచ్చినాడు సావాసగాండ్రు
 తోడరా వచ్చిగదిలోనఁ దోడి రి
 వేటువేటుగఁ జూపించి, వీరు వీరు,
 వీరు వీరని చెప్పచు, వీరు నిన్నుఁ
 జూడవలెనని యిప్పుడు నాతోడవచ్చి
 నారు- ననుజూచుటకు నేడు వీరలిందు
 నీవు రాఁబట్టి వచ్చిరి నేను వారి
 యింటి కెప్పుడు రాకుండుటేమొ యిష్ట
 మెన్ని సాకలు వచ్చిరి మొన్న మొన్న
 తీర్థమున కని వచ్చిరి- తెలియకేమొ
 నన్ను తెలియక యేమోయి పిన్నవాడ
 తొందరగ వచ్చి పోదుము తొందరగను
 ఏమి నీతోడ భాషింతు మేది నీకుఁ
 బెండ్లమును బిడ్డలున్నను బెద్దయిల్లు
 గొప్పయుద్యోగమున్నచోఁ దప్పకూడ
 వచ్చి విందులుచేయుదు మిచ్చవచ్చి
 నన్ని నాళ్లందు- మగును నాయందుఁ బ్రేమ
 యున్న నన్నియు నున్నవి యొక్కవాడ
 నైన మీకేమి యేగదియైననేమి
 యిదియె నాయుల్లు మీరు వేయిజనమిచట
 విందునకు రండు మీకుఁ గుబేరపుచ్చ
 కంబువంటిది, మీది నాక్కదుదిమాట-
 యిట్లు ముచ్చటమాటలయిన యనంత
 రంబునను వారు- నీవు బల్డంబములను
 గొట్టుచున్నావు నీ కిదిగోను సమయ
 మిప్పుడు వచ్చెను. మీనాన్న యింకమీఁదఁ
 బెండ్లి చేయఁగనున్నాడు, పెండ్లికొడుక
 వగుదు నీవేమి దాచితి వగఁపలుచుము-

నాయనా దానికేమి, జానకిని నీకుఁ
 బరిణయముచేయునట మంత్రవాది రాముఁ
 డెంతలేకున్న నూరకే యిచ్చుననుము-
 నూటు నూటయేఁబది లేక తేరతేర
 జరుగుపనిగాదు మనకంత జరుగుబాటు
 లేదుగద పిల్చిచేయుపెండ్లి వలదనుట
 మేలుగా దెట్టులైనను వీలుకొలఁదిఁ
 దీర్చుకొనవచ్చు నని యష్టతీయనెంచి
 నాడ నిచ్చెడువారు నిన్న ననుగాంచి
 యెంతలే దదిగాని నీ సంతకంబు
 కూడఁ బత్రఁబులో నుండఁగోరినాక.
 అప్పుచేయుచుఁ బెండ్లి చేయంగనేల
 యతఁడు గాకున్న మఱియొక్కఁ డగును గాలు
 చేయి కూడినయంతటఁ జేసికొంద
 మనుచునుండంగ వచ్చె రామయ్య మరల
 రమ్మ మామయ్య మొన్నను రాత్రి యుండు
 మన్న నుండకపోయితి వానుగాని
 సావకాశముగాలేదు చాలసేపు
 నిలువనీలేదు తొందర, నేడుచూడు
 మెంతసేపుండునో- అగు నెంతకైనఁ
 దగినవారలు మాభావ- లపుడుగోడ
 మీఁది పిల్లి విధంబున మీఁదమీఁద
 గొణిగిపోయితి నీవు నాకుఁ బరమాత్తుఁ
 డవు మఱేమిటి జానకి యందగతై
 యగునో కాదోను మీవలె సుందరాంగు
 లెక్కడున్నారు, మీకంటె మక్కువగల
 బంధువులు నాకు లేరు నాపయిని ప్రేమ
 యున్నదియు లేనిదియు నిష్ప డుబుకవలయు,
 నాన్న యిక్కడనున్నాడు, నాకు మీకుఁ

గావలసినట్టి నలుగురు గలరు గనుక
చెప్ప సం దేహమేటికి, నప్పతీయ
వలసినది లేదు నే నిచ్చువాడ మీకు-
అంతవఱకేల యేమియు ననవసరము
తొందరెందుకు ముందు ముందు జరుగఁగ
వచ్చు, జరువేమొ యీ పురవాసమేమొ
చేత దమ్మిడిలేకుండఁ జిన్నతనము
గాదె తగుదుమటంచు రాఁగా నమస్త
మును బ గాపేక్షగాఁజేయ మనసురాదు
మీర లెక్కడఁబోదురు మేము నెందుఁ
బోవువారము కొన్నాళ్లుపోయినంతఁ
గూడదా- కూడుఁగాని నాకు మఱికొన్ని
చిక్కులున్నవి మునుముందుఁ చేయుటకును.

తీరని డన్ని చిక్కులు తీరినంత
మాకుమీకును మంచిరా మనముగూడి
చేసికొందము- నిను నమ్మి స్థిరముచేసి
కొన్నవారము, సెలవుల కన్నిఁకనులు
చేసికొన్నాము మీనాన్న చెప్పినాడు
అందఱకు నిష్టమైనది- యందఱకును
నిష్టమైనను మీరు నన్నేల యడుగ
నేను నందఱలోవాడఁ గానొ చెప్పుడ-
డబ్బులేదట నేనిచ్చుటకును బుచ్చు
కొనుట కిష్టము లేదట గొప్పచిక్కు-
దీనిలో నిమిడిన దప్ప తీయఁగూడ
దేమిచేయుద మెట్లగు నిద్ది చెపుమ-
అనిన నవ్వుచు బాలుఁ డయ్యా వినుండు
నెలనెలకు మీరుపంపు రూకలకులెక్క

ప్రాసియుంచితిఁ, దిండికిఁ, బాప, మంద
ఱును నొసంగెడు దానిలోనను సగంబు
తీసికొనుచుండె నాయొద్దఁ; దెల్లవారి
పొరుగువారింటిలోనికి బోయియొక్క
కుట్టవానిని జదివితఁ గొంత వారు
నాకు సాయముచేయుచున్నారు దాన
దీనవచ్చెడు దానితో దీరుచుండె
చాకి మంగలి వెచ్చముల్- సాధ్యమైన
యంత రుప్పితముగ వాడి యందుమీఁద
మిగులునది దాచుచుంటి, నామీఁద నెట్లు
బ్రేమయేఁగాని వేఱులే, దేమొ ముసలి
దెప్ప డేశశనుండునో చెప్పజాల
మిమ్ము నిండుగ నన్నచో మిమ్ము మరల
నడుగవలయు నటంచు మీకనుపకుండ
మిగిలినది నాకడనేయుంచి మీకుఁ దెల్పు
కున్నవాడను, గాని, నాయొద్దనున్న
లాభమేమని కొంత కాలంబునుండి
దాని “నేవిండ్గుబ్యాంకి”లో దాచుచుంటి
నేడు మూడేండ్లుగావచ్చె నాడు నాటి
కింతయో యంతయో వడ్డీయిచ్చుచుండి
రింక నడుగదు గతమయ్యె వృద్ధురాలు
వలసినప్పడు తీసి తేగలను దాని-
అనిన మాటలు విని యంద టద్భుతంబు
నొంది రొరొర యెంతటియత్తముండు
నెంత పొదుపరి యెంతటి యితవుకాడు
చిన్నవారలలో నింత యెన్నికైన
గుణముగలవానిఁ గానము కోరినట్లు
దొరికె రామయ్య కల్లుండు దొడ్డవాడు-

పూటకూళ్లమ్మ యెంతటి పుణ్యవతియో
 డబ్బునకు గడ్డితిందురు డబ్బుకొఱకుఁ
 గులము మర్యాద బలగము గొప్పగౌర
 వములుఁ బాటింప కేదేని పట్టణంబు
 చేరి కవిదోషములలోనఁ జేరినట్టి
 యన్నవిక్రయ మొనరింతు రట్టివార
 లితనిఁ గనుగొన్నఁ ప్రేమించు తెంతమిత!
 యనుచు నుతియించిరి మనంబు హర్ష పూర్ణ
 మైన రామయ్య బాష్ప నేత్రాంచలుండు

గాఁగఁ దండ్రడియు నొడలెఱుంగని ముదంబు
 నొంది రామయ్యఁజూచెనయ్యంద అపుడు
 బాలుఁ దోడ్కొని నన్నమ్మ పజ్జకరిగి
 మంచిదానవు మఱిసీవు పెంచినట్టి
 బాలునకుఁ బెండ్లి, నీవుచు వానితోడ
 సెలవు లిచ్చినపిమ్మట శీఘ్రముగను
 రమ్మ; మఱియొక్కసారి వారంబు గడువ
 వచ్చెదము నాఁడు నేటితర్వాని మాట
 లాడుకొందము రండని యరిగి రంత.

మా చందా దారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ 'చందా
 దారు' సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ఉత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము.
 చందాదారుల సంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందా
 దారులకు భారతి ౧౦-వ తేది లోపల అందకపోయిన యెడల మెటనే తిథిలువారికిని, మా
 కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము

మేనేజరు, 'భా ర తి.'

చిత్రకళ

భాగ్ గుహలయందలి కళావైఖరి

కవుతా రామమోహనశాస్త్రి గారు

ఆత్మ్యత్వమకళాప్రాధీనరపు యింకొక గుహ చిత్రశాల గ్వాలియరు సంస్థానమున మాల్వా గుజరాతు త్రోవయందు ఆ మధ్య కనుగొనబడెను. ఈ గుహలయములు పొడిరాయి (Sand stone) రాతికొండలో మలచినవి. భారతప్రసిద్ధిచెందిన పాండవు లీకొండలలో నివసించి యుండనోపుదురు. ఇప్పటికిని వానికి ఆసరిసరముల 'పంచపాండుగుహలు' అని ప్రసిద్ధి.

౧ భాగ్ చిత్రము

ఆజంతాచిత్రము ౧

ఈ గుహలు ౬, ౭వ శతాబ్దమున బౌద్ధ సన్న్యాసులచే తొలచబడి కళాప్రతిష్ఠ చేయించబడియుండవలెను. విశ్వవిఖ్యాతములగు అజంతాగుహాలయములు యిచ్చటికి ౨౫౦ మైళ్లు దక్షిణపువైపు దక్కను హైద్రాబాదున ఉన్నను, భాగుగుహాచిత్రాలేఖ్యములు వర్ణసంయో

గమునను, అందు చిత్రించబడినవారి ఆచార వ్యవహారములను అజంతాను మిక్కిలి పోలియున్నవి. కాని రూపవిన్యాసమునను, గీతల పొంకమునను అజంతాను మించినదైయున్నది.

సాధారణముగ గుహలన్నియు ౮౪ అడుగుల నలుచదరము విస్తీర్ణమును, ౧౪౫ అడు

గుల ఎత్తును కలిగియున్నవి. వీటిలో నాలుగవ గుహాయందు ముఖ్యమగునవి చిత్రించబడి యుండెను. తలలు(చిత్రములు 3, 4, 5, 6) నాలుగవ గుహలోనివే.

రాతిగోడల నొక్కులుగ చెక్కినమీదట యిసుక, మంచినన్నము రేగడవంటి జిగట మట్టి, అతనీతుద్దభాద్యోచధులు కలిపిన లేప

మును గోడకుమెత్తి అది ఆరినతర్వాత నీటి తో తడుపుచు ఆరులోపలనే చిత్రించువారు. వర్ణములు కొన్ని ఓపధులు రాళ్లు మొదలగు వాటిచే చేయబడుచుండెడివి: శ్రీ కజిన్ను పండితుడు కొలదికాలముకిందట అజంతా పరిసరముల కొండలలో ఒక ఆకుపచ్చరంగు రాతిని గుర్తించి సేకరించిరి. అది నీటితో

అరగతీసిన చక్కని ఆకుపచ్చరంగు వచ్చును. అది (Emerald green) కంటే కొంచెముముదురు చాయ గలది. రాళ్లు, లేక ఓషధుల నుండియే యీ పురాతనశిల్పాలు ఎరువు, పసుపురంగులు కూడ తయారుచేసికొనెడివారు. గనుకనే అనేకవందల సంవత్సరములూ యీ వర్ణములు నిలచియున్నవి. అది అజంతా, భాగ్ కాలపు చిత్రకారుల రహస్యము. కుంచెలు ముఖ్యము గ నారతోను, పెంట్లుకలతోకూడ చేసికొనెడివారు.

అజంతావలె బాటసారుః పొయిలపొగచే చిత్తరువు లన్నియు నల్ల బారి, గబ్బిలములకు అడవిమృగములకు నెలవులై క్రమక్రమముగ చిత్తరువులు బెత్తిక లూడిపడిపోగా మిగిలిన వాటినిబట్టి, వర్ణవైచిత్ర్యమువిషయ మేమియు చెప్ప నలవికాకపోయినను సిద్ధహస్తు లగు ‘భాగ్’ చిత్రబహులు చిత్రించిన రేఖానైపుణి అజంతాను మరపించుచున్నది.

భాగ్ గుహాలయములు మొత్తము యెనిమిది. కాని రెండు మూడు గుహాలయందు మాత్రమే అక్కడక్కడ చిన్న చిన్న ముక్కలు మిగిలియున్నవి. వాటి అన్నిటిలో యూరే గింపు టుత్సవము ముఖ్యమైనది. యేడుగురు

స్త్రీలు ఒకపురుషుడు మేళవాద్యములతో యూరేగింపు టుత్సవమున వెళ్లుట.

నా అజంతాసందర్శన ముప్పటి చూత్రాతలలో (Copies) ఒక వృషభరాజము తామరతూండ్లు, పుష్పములచే పరివృత ము; నోకకొలనునుండి ఛేదించికొని బయట పడ నటుల చిత్రించబడిన చిత్తరు వొక కలదు. ‘భాగ్’ నందును అట్టిదియే యొక యున్నది. వీటి రెంటికిని మిక్కిలి పోలికయున్నది. యుదాహరణము (చిత్రములు ౧, ౨) వీటి రెంటిని పోల్చిచూచిన సామ్యము తెలియగలద మరియు భాగ్ నందలిది మిక్కిలి నైపుణ్యముః చూపుచున్నది.

భావగంభీరములు, సౌందర్యరసపుటవలును అగు హిందూచిత్రరచనలలో భాగ్ చిత్తరువులు అత్యున్నతస్థానమును నెరపునః టకు సందియము లేదు. యీ పురాతనకళ భాండారము లగు గుహాలయముల యిష్ట కై నను గ్వాలియరుసంస్థానాధీశులు శ్రద్ధ తీ కొని కాపాడుచుండుటకు వా రెంతయు వంసీయులు. కాని శిథిలావస్థలో యున్నవగు ఎంత జాగ్రత్తపడినను యీ చిన్నముక్కల కూడ అనతికాలముననే రాలిపోయిన అనభవము గాదు.

భారతీయమహిళామండలి

ఆదిపూడి వసుంధరాదేవిగారు,

యం. ఏ., బి. యస్. సి., యస్. సి. యస్.

శ్రీయుత ఆదిపూడి సోమనాథరావుగారి పుత్రిక యగు నీమెయం. ఏ., బి. యస్. సి. (అనర్హు)గారు ఇంగ్లాండునుండి గత శుక్రవారమునాడు ఇండియాకు చేరి సోమవారమునాడు చెన్నపురికి విచ్చేసిరి.

శ్రీమతి వసుంధరాదేవిగారు చెన్నపురియంతటి రాజ పొంది యిపుడు న్యాయకళాశాలలో బి. యల్. కళాశాలలో చదివి, కెమిస్ట్రీలో యం. ఏ. పట్టమును పరీక్షకు చదువుచున్నది.

పొందిరి. 1927 సంవత్సరం జూలై నెలలో ఉన్నత విద్య న్యసింపు విమిత్రమై చెన్నరాష్ట్ర ప్రభుత్వమువారి మెను ఇంగ్లాండునకు బంపి, యీ మాడు సంవత్సరములు సంబంధించి 300 పానుల విద్యార్థి వేతనము నొసంగుచుండిరి. శ్రీమతి వసుంధరాదేవి గారు లండన్ విశ్వవిద్యాలయమునకు చేరిన బెన్ ఫర్స్ స్త్రీలకళాశాలలో చేరి యింగ్లీషున బి. యల్. సి. పరీక్షయందు 'అనర్హు'తో ఉత్తీర్ణులయిరి.

శ్రీమతి యం. ఏ. జానకీకన్యగారు

ఈమె యం. ఏ. శ్రీనివాస అయ్యంగారి కొమారి క. మేరీరాణి కళాశాలలో చదివి బి. ఏ. పట్టమును పరీక్షకు చదువుచున్నది.

శ్రీమతి ఏ. సి. దేవకమ్మ కవ్యగారు

ఈమె మేరీరాజ్ గౌలాలుయందు చదివి చరిత్ర (ఆనర్స్) పరీక్షయందు పాత్రస్థులు ముగవారియందు దక్ష స్థానమును వహించినది.

శ్రీమతి అన్నా చాందిగారు

తిరువాంతురు హైకోర్టులో న్యాయవాదస్పృతి నమలించిన మొదటి యువతీమణి.

చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయ కట్టభద్రలు

శ్రీమతి మిరారా బాయికన్య (మిస్ స్కేట్)

గాంధీజీచిత్రాని శిష్యురాలగు నీమిరారాబాయిపై నూలుతీయుచున్నది.

రంగుల పింగాణివిల్లల చిత్రములు

ఇవి లాహోరుకోటలోనివి. పదునేడవ శతాబ్దము పూర్వార్థమునకు చెందినవి. వీనిని జహంగీరు క్రమవర్తి తొలుత చిత్రించి మొదలుపెట్టెను. మజహను కాలమున అభివృద్ధిలోనికి వచ్చినవి. తరువాతి శతాబ్దము ఇట్టివానిని తలపెట్టినట్లు కావరాదు ఈ కాలముననే భారతదేశమున అలంకారచిత్రకళ (Decorative Art) ప్రస్థాపన వచ్చినది. ఇట్టి చిత్రరచన లాహోరుకోటకు విశిష్టలక్షణ మయ్యెను. వివిధాలంకారచిత్రములు, మనవ్యచిత్రము

లు, మృగపక్ష్యములచిత్రములు ఈ విధానమున రచించినవి. గోడలపయి వివిధవర్ణములు గల పింగాణివిల్లల గాని, గాజువిల్లలనుగాని, చిన్న పెంకులను గాని అతికించి చిత్రములను రచియింతురు. ఈ చిత్రములు మిగుల సుందరములుగ నుండును. కొన్ని చిత్రముల ప్రతికృతులు కలసి సంచరియందు కలవు.

—ఇండియన్ ఆర్ట్స్ అండ్ ఇంజనీరింగ్ జర్నల్ నుండి

“ప్రేమలయ పే” పొంసానిగారు

యాత్రావిగ్రహం. సుప్రసిద్ధ యగు వార్తాపత్రికా శ్రేణిపురాణం. దక్షిణామెరికా మొదలయిన దేశముల మే నాలుగు విమానములపైని ప్రయాణించెను.

—ప్రేమ్య ఆఫ్ ఇండియా, 8-8-1930.

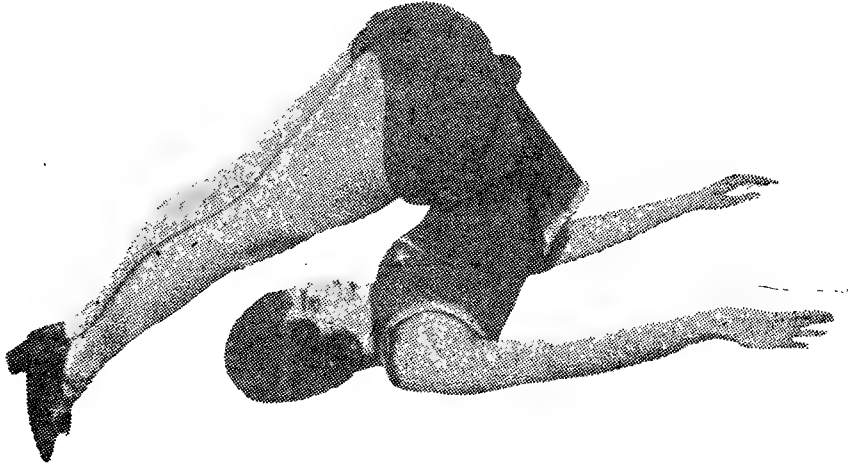

ప్రకృతియందు మనమునుండి వచ్చుచున్నది కత్తిప్రతి (ఇది మొక గొప్పభివృద్ధి) లో రంగుల పింగాణి ముక్కలతో చిత్రము లడుకబడుచున్నవి అవి మిగియుటకు ఇరువదివేల ప్లగ్గను. వైన్న చిత్రము అట్టి వానిలో నొక్కటి. చిత్రకారుడు జోసిగారి చిత్రమున నన్న యతడే.

—ప్రేమ్య ఆఫ్ ఇండియా పత్రిక, 14-8-1930

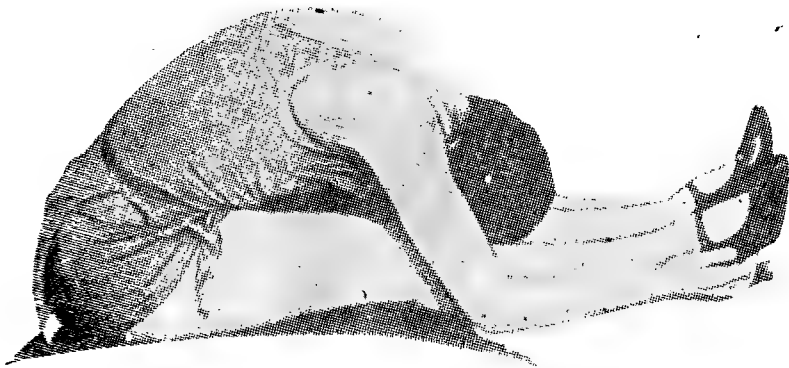
వ్యాయామము (వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

జోసెలిగారి అభ్యాసము

చిత్రము ౪

చేతులు ప్రక్కచాపుకొని వెలికి పండుకొని మోకాళ్లను జాపిపట్టి, బొటనవేళ్లు నిక్కబాపచుకొని యుండ కాళ్లను మెల్లగా మీదికి లేవనెత్తి చిత్రమునం దున్నరీతిని తలకు ఎగువ నేలపయిన ఆనజేసి మరల మొగి టిరీతికి తీసికొనిరావలెను. -

చిత్రము ౫

పై చిత్రమునందువలె చేయుచు కాళ్లను చేతులను ముందుకుచాపియే కూడచుండవలెను. తరువాత ముందుకువంగి తలను మోకాళ్లపయిననుంచి చేతులతో మడమలను పట్టుకొనవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన పొత్తి కడుపునందలి నరములు గట్టిపడును. వీలైన బిగి నడలి బలము ఎక్కును.

చిత్రము ౬

తొలత నాలపచిత్రమునందువలె చేసి కాళ్లను మరల మొదటిస్థితికి తెచ్చునపుడు, రెండుచేతులతో నడుమానుబట్టుకొని చిత్రమునందువలె ఒకటి బరుసం తయు చేతులపయినను, మెడపయినను ఆనునట్లు రెండు కాళ్లను నిలుపుగ మీడికి నెత్తవలెను. అంతట కుడిమోకాళిని వంచి ఎడమమోకాళిని జాపియుంచవలెను. తరువాత ఎడమమోకాళినివంచి కుడిమోకాళిని జావవలెను. ఇట్లు పైకిలుపై ప్రయాణముచేయువానివలె ఒకకాలు తరువాత నింకొకదానినిగా పలుమారు ముడుచుచు జాపుచునంజవలెను. మరల కాళ్లను కల కెడప నేలపై నానునట్లు చేయువలెను, మరల మొదటివలె జాపివేయవలెను. ఇట్లు చేయుటచే హస్తాత్తికడుపును బలపరుచును. ఒకటికి చురకు ౨ లిగించి ఎటువలసిన నటుంచుకొనవీలుగలుగజేయును.

బౌద్ధ శిల్పము

(౧౮౦౦ ఏండ్లనాటిది)

“ గాంధారశిల్పవిధానము ననుసరించి చెక్కిన యీ దంపతీవిగ్రహమున పంచుకుడు, అతనిభార్య హరిత గలదు. వీరు ఇలువేల్పులుగ భావంపబడుదురు. పంచుకుడు ఒకచేతపట్టిన బల్లముపై నొరగియున్నాడు. ఇంకొకచేత నొకొకపుడు రొక్కపు ముడుపును పట్టికొనియుండును. బిడ్డనిచ్చు వేలు పగు హరిత కుడిచేత నొడిలోనున్న తన చిన్నపాపను బట్టికొనియున్నది. ఎడమచేతిని భర్త మోకాళిపై నునియున్నది. పిషాచు, తత్సాంప్రీతములనుండియే ఇదివరకు నారుచిత్రము కట్టివి లభించినవి. వానియందు స్త్రీవిగ్రహము ఎడమవైపున నున్నది. ఇందు కుడివైపున నున్నది. ఈ కారణమునుబట్టియు, ముఖమై ఖరినిబట్టియు పనివానితన మంత సుఖుగ లేకున్నను దీని నిర్మాణకాలము క్రీ.త. ఒకటవశతాబ్ది చివరకి తరువాతికి రాజాలదు.” అని శ్రీధరిచి బౌద్ధశిల్పకళా ప్రణీతుడు శేషరంగారు వ్రాసిరి.

—పైమ్మ ఆఫ్ ఇండియా, 24-8-30.

అంగస్త్రీల ఆతపస్నానము (Sun-bath)

కర్కశశోభ

ఈపు నిత్యసుహాసిని వేలుకొందు
వాసుధాలోకమధురవిహాయనముల
రాజ్యవగుచు శాసించువేలా, విమాద
నిబిడకుంతలచ్చాయా వినీలమైన
నాహృదయవార్ధిగర్భశూన్యమ్ము కూడ?
ఈక్షుధా ఘోషణ మ్రొప్పుడేని పొంగి
నీసుధారధగాన ఘూర్ణితవిశాల
పూర్ణిమా శుభ్రపీఠుల మ్రోయునా! ని
రంతరావేదనా విధురస్వరమ్ము.

పొంగు నిర్ఘోషపక్షుల పొరలిపొరలి
నీకళ్ళలోకస్వర్ణీయ నిలయములకు
కలలవంతైన గడుదూనా! లలితకిరణ
జోలికలను కాలాయతి వాలిపడగ.

కాళూరి వేంకటసురసింగరావు గారు

అచట, చిన్మయజ్యోత్స్నా విహారజీవి
తామృతయుగాల చిరపిపాస్థావిలమతి
నొక్కక్షణమయికరగుదునో! శశీ! అ
నంతజ్యోతిస్సులకా భవదంతికమున.

నరనజీవనాశయులు, ఆశాప్రవాస
పాంథు, లంబుద సుతులు పాపము! నిరాశ
తావకవిలాసతన్మయతావిముగ్ధు
లైకశాశ్వంఖలముల నల్లాడుదు రచె!

అమృతమోహిని వింత విశ్వాంతరాత్మ
నేలవేచెదు నీకళాజ్వాలికలను
నిర్దయాకర్కశమ్ములు నీయతీత
హాసరాసశోభాప్రణయములు మాకు.

175

శంకరమహామనస

వై. సుబ్బా వుగారు, గ్రంథకర్త. ఇది అధ్యాత్మ గ్రంథానికి మందలి ప్రథమ గ్రంథము. అధ్యాత్మవిద్యావిషయములు గల గ్రంథముల నుండియు అనేకాదైత భాష్యముల నుండియు సూక్తులకు సంగ్రహించి గ్రంథకర్త వేదాంతసారాంశమును స్తూత్యభాషలో సులభశైలిని స్పష్టముగా దెలిపినాడు. ఇందలి విషయప్రణాళికయు బోధావిధానమును శ్లాఘ్యములు గా నున్నవి. ఈ చిన్ని సాత్తముయొక్క ఆకారమును అచ్చును అందముగా నొన్నవి. వెల రు. ౦-౨-౬ మాత్రమే. వేదాంతస్మియు లందరు నాదరింపఁగలిగిరి.

విలాసము :— అధ్యాత్మప్రకాశకార్యాలయము, రెండవవీధి, నామరాజుపేట, తెంగుపూరు సిటీ.

కూ. న.

భక్తిపథము

చిన్నపైజాన రమారమి ౮౦ పుటలు. గ్రంథకర్త: విద్యాధూపణ, కవిరత్న సరసింహశర్మ. వెల రు. ౦-౮-౦; పుయువారు వాఙ్మయోల్లాసినీ గ్రంథములకు మదనపల్లెకు వ్రాయునది.

ఇదియొక వచనగ్రంథము, భక్తి, భక్తిభేదములు, భక్తిసోపానములు, భక్తిపథమున కర్తులు, భక్తిసాధనోపాయములు, భక్తియొక్క గమ్యస్థానము అనునవియందు విమర్శించిన విషయములు.

గ్రంథస్థరచనాప్రణాళికావృద్ధయంగమము కాక చదువరులకు నెంతయు వినువు జనింపఁ జేయుచున్నది. పదములు వ్యాకరణవిరహములు, వాక్యములు దోషభూ

య్యములు. ఉదాహరణార్థమై యాయా గ్రంథములనుండి యుద్ధృతము లగు శ్లోకాదులుకూడ దోషజాప్తము లయి కాన్పించుచున్నవి. విషయవిభాగముకూడ పాస రుక్త్యాదిదోషములకు తావిచ్చుచున్నది.

“శంకరుడ, శైవమతమును, రామానుజుడు వైష్ణవమతమును, మధ్వాచార్యుడు మధ్వమతమును, సాపించి వారి ద్వైతాద్వైతవిశిష్టాద్వైతసిద్ధాంతము లతో ననంతములైన సంశయములు కల్పించి యున్నారు.” (౪-వ పుట).

ఈవాక్యములో గల మంచిచెడ్డలు పరికింతురు గాక!

“ధర్మసంస్థాపనార్థం సంభవామి యుగేయమే.” (౪ పుట).

“అని శ్రీకృష్ణభగవాను డానతిచ్చినటుల భక్తులెందఁజేసి ప్రతియుగమునందును పుట్టుచుండురు” భగవానుడు ధర్మసంస్థాపనార్థమై భక్తులు పుట్టుదురనియా నెలవిచ్చెను?

“భగవచ్చాయుజ్యమునకు భక్తివివా పథేతరంబు దుర్లభంబు” ఇందులో రెండు విశేషములు, పదముల సంధింపులో గల జాగరూకత, అర్థానుసార మగు పదసంఘటనలో గల మెలకువ.” (౪ పుట).

“అట్టి విమర్శనాసౌభ్యమునకు” (౧౦ పుట)

“సాంధ్యరామ సంధ్యారూపకాంతుల నేలఁ గ్రుమ్మరించుట” (౧౧ పుట)

“మాతృదేవోభవ” “దేశమాతయు “దేవోభవ” వైదానికర్థము మృగ్యము. (౩౮ పుట)

ఇంకను వేనకువేలు దోషములు గలవు. వాని నన్నింటిని విమర్శింప నొక ప్రత్యేకపుస్తక మువని చాలించితిమి. ఇట్టి గ్రంథములనలన వాఙ్మయమునకు లోక మునకు కాగల ఉపకారము మృగ్యము. పై గ్రంథమాలనసం పాదవక్త పెట్టినచో దీనిమూలమున లోకమునకు దీరని లోటు వాటిల్లును. ధనార్జనోపాయము లసంఖ్యములు గలవు. వాని నలంబించుట తప్ప. లోకమునకు మేలే యొరింపనున్న చో నుత్తమపండితులచే సద్గ్రంథములు వ్రాయించి జాగరూకతతోఁ బ్రకటింపి, లోకోపకృ తి భాషానేతరుల బాటుపడినవార లగుదురు. ఎట్లయిన భావిగ్రంథరచనలో నెక్కడు శ్రద్ధమాపుదురు కాక ప్రథమకుసుమమే ఇట్లుండ తరువాతి కుసుమము లెట్లుండునో యని చదువకు లాహింసక మగుదురు.

ఉభయభాషాప్రవీణ, బులుసు నరసింహశాస్త్రి.

భస్మప్రకాశిక - ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము

గ్రంథకర్త : 'ఆయుర్వేదభూషణ' 'భిషగ్వర' శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి (A. M. A. C.) గారు. ౮౬ పుటలు. వెల రూ. ౧-౦-౦. ద్వితీయముద్రణము. ౧౯౩౦ సం॥

ఇందు సులభముగ భస్మాదులను తయారు చేసి కొనుట కనువగుట్లు 'రసరత్నసమాచయము,' 'రస రత్నాకరము' మొదలగు రసగ్రంథములందలి కొన్ని శ్లోక ముల కాంధ్రమున అర్థము గలదు. మీదు, గ్రంథకర్తల స్వానుభవము, ప్రక్రియావిధానములగుఁడ జక్కగ వివరింపబడి యున్నవి. సర్వజనలభ్యములు గాని 'ఇంగి లీకపుకట్టు,' 'పాషాణపుకట్టు' మొదలైన కట్టుమందులను చేయు పద్ధతులను శ్రీ శాస్త్రిగారు సంపాదించి యిందు వెల్లడించినారు. ఇంతేకాక 'పట్టిలను' 'పాలాస్తులను' కూడఁ గొన్నింటి నిందు వివరించిరి. 'సిద్ధభస్మపరీక్షావిధా నము,' 'భస్మప్రమాణము,' (మోతాదు), 'భస్మముల కను పానములు,' 'భస్మనేవనయందు పథ్యాపథ్యములు' మొద లగువానిని గ్రంథాదియందు జేర్చిని 'విషయము లగు పేర నుపయుక్తపరిభాషలఁ గొన్నింటిని, భస్మానుకూల

ద్రవ్యపరీక్షావిధానములను 'పుట' రీతులనుగూడ సుబోధ కములగుట్లు వ్రాసిరి. వక్రనిశ్చిత శ్రీ శాస్త్రిగారు 'ఆయుర్వేదావధరత్నాకరము,' 'ఆంధ్రవైషణ్యరత్నా వళి' మొదలగు గ్రంథరాజముల వివరకే యాంధ్ర వైద్య విద్యనమహాశయముల హస్తముల నలంకరింపజేసియుండిరి గాన వారి నికను నాయుర్వేదాభివృద్ధికి దోడ్పడునటుల బోత్సహించుట యాంధ్రవైద్యసోదరుల కర్తవ్యము. గ్రంథముద్రణాదు * సుం రముగ నున్నవి. పై గ్రంథము వెలయువారు గ్రంథకర్తగారిపేర బెజాడకువ్రాసినచో బహుళగలరు.

కా. రా. దత్త.

కవి కల్పలత

దేవేశ్వరమహాకవి విరచితము. శ్రీ కల్లాకి వెంకట నుబ్రహ్మణ్యదీక్షితకృతాంధ్రవివరణసహితము.

డిమ్మిపైజాన పుటలు 886. వెల 2-8-0.

ఇది కవితాశాస్త్రము వరింపగోరువారి యుపయో గార్థమై దేవేశ్వరమహాకవిచే గీర్వాణభాషయందు వ్రాయబడిన లక్షణగ్రంథము. లక్షణగ్రంథమే కాని తక్కిన లక్షణగ్రంథములవంటిదిగాదు. వాటికిని దీనికిని లక్షణగ్రంథత్వసామ్యమే. అవి కావ్యములు, నాటక ములు, రసము మొదలగు వాటియొక్క లక్షణాదులందెల్ల పునవి. ఇదియో కవిత్వము నభ్యసింపగోరువారికి వలయు సామగ్రిని సమకూర్చునది. కవులపాలిటి కల్పలతయని దీని కీ పేరెంతయు తగియున్నది. ఇందలి విషయములే దీని యపూర్వతను సాధించును.

కాని గీర్వాణవాణి యాంధ్రదేశమున విరళప్రచార యగుటచే నింతవర కిద్దాని కందు తా వల్చినది కాదు. ఆంధ్రుల పుణ్యపరిపాకమున శ్రీ దీక్షితులవారి వివరణావ లంబమున నిది యాంధ్రదేశమునం దడుగిడినది. ఇట్టి మహాపకార మొనర్చిన దీక్షితులవారి యుద్యమ మెంత యు కొనియాడదగినది.

వివరణము వ్రాయుచో దీక్షితులవారు గ్రాంథి కము గాకపోయినను సరళమైనభాషనే యాదరించి తమ యుద్యమమును చక్కగా సాగించిరి. కాని, యందందు అనన్వితములును, క్లిష్టాన్వయజాప్తములు నగు వాక్యము లుండుటచే పాఠకుల కించుక శ్రమ గలిగించినవారయి రేమో?

అసలు తమ కలిప్రయాసమున లభించిన మాతృక యందే బహుళములగు దోషము లుండినందుచేతను, గ్రంథరచనమున తమ కీడియ ప్రథమప్రయత్నముగలుగుచేత ననేకదోషములు సంభవించినవిని దీక్షితులవారే పీఠికా ముఖమున వ్రాసికొని యున్నారు. దోషము లున్నవని యెఱింగియు నాటి నటులనే ప్రచురించుట యంత భావ్యమో, సామాన్యగ్రంథవిషయమున నైనచో నిట్టి దోషము లుపేక్షణీయము లయిన నగుగాక. అపూర్వములును, లాక్షణికములు నగు నిట్టిగ్రంథముల విషయమునం దిట్టి యుపేక్ష యేమాత్రమును తగదు. వివరణము వ్రాయుటయన్న వ్యాఖ్యానము వ్రాయుటయేకదా! వ్యాఖ్యానము దుష్టమైనచో మూల మెంత మాత్రము పాఠకుల విషయమున సఫలముగాగలదు? తమకు లభించిన మాతృకకు లిఖితప్రతులతో సరిపోల్చి చూచి వివరణమును సవరించి వ్రాసియుండినచో వీరి యుద్యమము ప్రశస్తతర మయియుండెడిది.

మరియు మాతృకయందు లక్షణవిరుద్ధములుగ గన్నదిన శ్లోకములను సవరించుట భావ్యము గాదని వాటిని యథావస్థితముగ నే ముద్రింపించితినినియు వ్రాసివారు. దోషములని తెలిసినవానిని సవరించుట యెందులకు భావ్యముగాదో? సవరించినంతన రచయితల నవమానించి నటు లగుననియేమో వీరి యభిప్రాయము. లేఖకుల యొక్కయో, మద్రాపకులయొక్కయో దోషములను సవరించినంతన రచయితలకు వచ్చునది యేమి? మీదు మిక్కిలి దోషములను సవరించనందున రచయితల ప్రతిష్ఠకే భంగము కలుగునేమో?

మాతృకను సవరించనందున గల్గిన దోషములను సుచ్చనకు గొన్నింటి నిం దుదాహరించెదను చూడుడు:-

పుట ౬౮. శతపత్రం=పద్మము, నెమలి. అని వివరణము. ఇది యొకవస్తువునకే శ్లేషచే నెఱుఘు తెలుపు చ్చర్ణముగల వస్తువులను నిరూపించు సందర్భమున గలదు. ఇందులకు మూలము. - 'శతపత్రం. హంసపద్మయోః. ' అని.

పుట ౬౯. శ్లేషచే నొకదానికే బాహితనీలముల నిరూపించు సందర్భమున 'కమలం జలపద్మయోః' అని మూలమునందుండ 'కమలం=పద్మము, నీటిమలము' అని వివరణమున గలదు.

ధూసరవస్తునిరూపణము—

ధూసరాశ్రిరజోలూతా కరభో గృహమేధికా, కపోతమూషికా రంగకాకకంఠఖరాదయః.

ఇందుల టీకయందు 'కాకః=కాకి, కంఠః=ఘ్రస్తుక' అని గలదు. కాకకంఠము ధూసరముగాని యిం దెద్దియు గాదు.

పీతవస్తు నిరూపణమున—

'కింజల్కం=పుష్పములయందలి పుష్పాశి' యని వివరణము. కింజల్కములన కేసరములుగాని పుష్పాశి గాదు. 'కింజల్కః కేసరోఽస్త్రియమ్'—అమరము. వాదితర్జనమున—

పుట ౧౦౭.....

తులయా తోలనం మేరోః కరోశ్శగనంరవేః, అని మూలము.

దీనికి టీక.

మేరువును కొలచుటయు లేక కొల్లకర్రచేత మేరుపర్యతమును త్రాసుచే దూచుటయు, వాస్తవముచే సూర్యుని నిఁపుటయునని.

'స్థగనమ్' అనిన నిలుపుటయట.

సమస్యాపూరణోపాయకునుము—పుట ౨౬౩.

'కాలీయాహిగ్రహవ్యగ్రే యమునాయాం జగన్నిశా, తత్కాలేఽన్ధోముఖంబాతం విపరీతంజగత్ప్రాయః' యిందలి మూలము.

ఇందలి 'తత్కాలేఽధోమఖంజాతం' అనుటకు 'ఝంపయాఽధోమఖేజాతే' అనుపాఠము లిఖితప్రతి యందు గలదు. ఇదియే సరసముగ గన్పట్టెడిని.

గ్రంథమందలి మూలమునకు టీక.

సకలలోకములను గుఱియందుదాల్చిన శ్రీకృష్ణుడు యమునానదియందు దలక్రిందగనట్లు గాఢీయసర్వము బట్టనంకింపగా నా సమయమున ముల్లోకములును దల క్రిందాయెను అని.

కాఢీయసర్వమును బట్టెత్త క్రిందగన ట్లుంకింపనేల? అదికాదు. కాఢీయసర్వమునుబట్ట యమునాతీగమందలి పృథ్వుమునెక్కి యందుండి తలక్రిందగనట్లు నీబునరుకగా కుఱిసమలగు ముల్లోకములు తలక్రిందాయెను. అన్నచో సరసముగ నందును. ఎత్తెనప్రదేశములనండి నీబుదుముకు నపుడు తలక్రిందుగ దుముకు సహజము.

అదే కుసుమచన-వాత్సల్యాద్యథా-
అతుచ్ఛవత్సవాత్సల్య పిచ్చిలీకృతచేతసా,
జనన్యా మన్యతేఽత్యర్థం వ్యాఘ్ర సౌమ్యైశ్చైశ్చ
[మీ. అవి మూలము.

టీక: ఆత్యధికముగ పుత్రప్రేమచే వ్యాప్తమగు చిత్తముగల పులి భయంకరముగాని యాకృతిగలదిగను, ఓరియిగలదిగను దలంపబడుచున్నది అని.

తలంపబడుట ఎవనిచేతనో? అటు కాదు. వ్యాఘ్రము వాత్సల్యపరిపూర్ణముగ హృదయముగల రినతల్లిచే సౌమ్యముగల శరీరముగలదిగను, ఓరియిగలదగు తలంపబడుచున్నది అని యుండవలయును. తాన్నబిడ్డ ప్రారమైన దని తల్లి యెన్నటికినైన సంగీకరించునా? 'కా! పిల్ల కాకే ముద్దు' గదా!
మరియొకటి.

పదధంగేనయథా—

అయంమృగ స్వమాయాతి మృగా త్సింహః పలాయతే,
ఇతోవేగాత్పలాయస్య త్వరితై స్త్వరితైః పదైః.

టీక. ఇందు (మృగానస్తీతి) మృగాతో = మృగములను భక్షించునట్టి, సింహః=సింగము, తే=నీయొక్క,

పలాయ=మాంసముకొఱకు, పలాయతే=పరుగెత్తుచున్నది [అని.

పలాయతే అనుపదమునకు 'పలాయ, తే' అని విభాగము గావించగా మరల 'పలాయతే' అను మరియొక పద మెవలెనుంశివచ్చినచో వీరికి. సహాయాతి=చచ్చుచున్నది అనిగదా యుండవలయును.

ఇట్టి చెన్నియేని గలవు. ఇక మద్రాచోపమ లకా పరిమితి లేదు.

ద్వితీయముద్రణమందైనను ఇట్టి దోషములకు తా వాసంగకుండుదు డీక్షితలవారని నమ్మెదము.

సరళముగ సమన్వయింప లేని అనుబంధమున జీర్ణబడిన శ్లోకములలోగూడ పెక్కులు సరళములైనవే చేర్చబడినవి.

చూడుడు కొన్నిటిని—

'అమ త్తీభృతస్త్రీ పీయూషపరివేషణే,
అభూ న్నారదవీణాయా అలూరంతరే న ధా.'

'అపాల్యాకేలికాలేఽభూ త్కందర్పణాంశతవ్యయం,
తత్ప్రంచబాణీభిన్నాక్ష స్సహస్రాక్షోఽంభతాంతః.'

'జలముచి జలపూరం మంచలి స్సవ్యశబ్దం
ప్రతిగజఇవ కోపా ద్ధ్యాన్వరిన్యస్తహస్తాః,
సపది సముపజాతోదన్యయా వ్యాత్తృతాక్రూ
స్సృలింకరదండాః కుంభిన్లోఽంభిసిబన్తి.'
సమస్యాపూరణశ్లోకము లిం.

కాని యపూర్వగ్రంథసముద్ధరణోద్యమములగు డీక్షితులవారు మిక్కిలి ప్రశంసనీయులు. వివరణమున నీటి దోషములు వేకుండినచో బంగారమునకు పరిమళ ముబ్బిన టుండెడిదనిమాత్రము చెప్పకతిప్పినదికాదు. ఇట్టిచే మఱిగన్ని యపూర్వగ్రంథములను ఆంధ్రలోకమున కందజేసి వారిశ్లాఘకు వాఙ్మంగుదురుగాత!

గ్రంథము నలయవారు :

కల్లూరి నెంకటగు బ్రహ్మణ్యదీక్షితులు, కవికల్పలతానికేతనము, ప్రకాశలక, తత్త్వపూజిపొట్ట, కొవ్వూరజిల్లా అను విలాసమునకు వ్రాయవలయును.

టి. వెం. రం.

కావ్యమీమాంస

ఇది సంస్కృతభాషను వెలసిన యొక యపూర్వ సాహిత్యవిమర్శగ్రంథమునకు ఆంధ్రవివచనానువాదము. అనువాదకులు కావ్యవ్యాకరణతీర్థవిరుచాంబితులు శ్రీ పంచాగ్నుల ఆనీనారాయణశాస్త్రిలు గారు. వీరు 'ఆర్య భారతీ గ్రంథమాలిక' యనుపేర నొక గ్రంథమాలను స్థాపించి ఇదివరకే వాత్స్యాయనకామరూత్రమలకు, గౌతమ ధర్మరూత్రములను అనుసరించుచున్నారు. ఈ గ్రంథము లాంధ్రలోకమునకు పరిచితిములే. ఈ కావ్యమీమాంస మూడవగ్రంథము. ఇంకను వీరిట్టిగ్రంథము 'నే ప్రకటింపబూని యున్నట్లు 'విజ్ఞప్తి' యందు గలదు. ఆంధ్ర భాషామూత్రజ్ఞానము గలవారి కందుపాటున లేని ప్రాచీన సంస్కృతశాస్త్రగ్రంథముల నీర్పమున బహుశ్యయ ప్రయోగముల కొరకు యనువదించి ప్రకటింపి యాంధ్ర లోకమున కొనంగిరి శ్రీ శాస్త్రిలుగారి దేశభాషాభిమానముల గుర్తించి వీరిని దగినరీతిని ప్రోత్సహించుటాంధ్రసహృదయుల కవశ్యకర్తవ్యము. ఇక ప్రకృత గ్రంథవిమర్శము. తొలుత మూలగ్రంథప్రాశస్త్యమును గూర్చి ఇంచుకంత పేర్కొనవలెను.

* మూలగ్రంథము తొమ్మిది పదితొమ్మిది సంధికాలమున నుండి రాజశేఖర కవిరాజు రచించుచేను. ఈత్రుమ బాలకామయణము, బాలభారతియు, విధనాల భంజిక, కర్పూరసంజరికను నాలుగు నాటకములను రచించి ప్రఖ్యాతిని గాంచిన మహాకవి. వారవిలాస ఐను నొక మహాకావ్యమును వైతి మీతడు రచించి నట్లు లక్షాగ్రంథసోదావారణములన తెలియచ్చుచున్నది కాని యాగ్రంథము లభింపనట్లు కానరాదు. భువనకోశ నామగ్రంథ మొకటి ననది యున్నట్లు వీరి డిగ్రంథమున జెప్పియున్నాడు. ఇట్లెన్నియో యుత్కృష్ట గ్రంథములు కాలప్రవాహమునబడి కొట్టుకొని పోయి నామమాత్రావశిష్టము లయినవి. ఈ కావ్యమీమాంసయు ప్రథమాధికరణ మాత్రమే ఉపబధము ప్రకటితమయినది. ఇందు పదునెనిమిదధ్యాయము

లున్నవి. వానిలో మొదటి దగు శాస్త్రసంగ్రహాధ్యాయమున నీ కావ్యమీమాంస పదునెనిమిది యధికరణముల గ్రంథముని తెలియవచ్చుచున్నది. సంపూర్ణముగ విరచితమయి యున్న మయ్యెనో లేక యసంపూర్ణముగనే నిలిచిపోయెనో గుర్తింప నాధారములు గాన్పింపవు. ఉపలభ్యాధికరణమున నీక్రిందివిషయములు గలవు.

మొదటిదగు శాస్త్రసంగ్రహాధ్యాయమున నీ కావ్యమీమాంసాగ్రాధోత్పత్తి వివరింపబడినది. రెండవదగు శాస్త్రనిర్దేశాధ్యాయమున వేదశాస్త్రాది వాఙ్మయవిభాగ నిర్దేశమునుగూర్చి వివరింపబడినది. మూడవదగు కావ్యపురుషోత్పత్తి, వారి దేశసంచారాదులు, వారి పాణిగ్రహణాదులు మొలగు నపూర్వవిషయములు గలవు. నాలవదగు పదవాక్యవివేకాధ్యాయమున (?) అక్షశాసింప దగిన శిష్యాదులభేదములు, సూచి, అభ్యాసము, శక్తి, ప్రతిభాదులు, వానిభేదములు, వానిలక్షణములు, కవుల భేదములు, లక్షణములు, భాషకవ్య కవిత్యవిభేదము, భాషకభేదములు మొదలగునవి కలవు. అయినవదగు కావ్యపాక కల్పాధ్యాయమున శాస్త్రకావ్యోభయ కవుల భేదములు, తత్ప్రేక్షకాంతర్భేదములు, కల్పక్షణములు, మృద్వీకాది నవవిధ కావ్యపాకముల లక్షణములు మొదలయినవి కలవు. ఆరవదగు పదవాక్యవివేకాధ్యాయమున సుప్తిదోషపదభేదములు, లక్షణములు, భిదాభేదలక్షణములు, వాక్యములు, ఏకాఖ్యాతాదులు, తిద్భేదములు, కావ్యలక్షణాదులు మున్నగునవి కలవు. ఏడవదగు పాకప్రతిష్ఠాధ్యాయమున బ్రాహ్మజైవాది వాక్యభేదములు, కల్పక్షణములు, రీతులు, కాకుపు, తద్భేదములు, లక్షణములు, మగధాదిదేశములవారి పాకప్రతిష్ఠ (ఆయా దేశములవారు చెడువుపద్ధతి) మొదలయినవి కలవు. ఎనిమిదవదగు కావ్యార్థయోగ్యధ్యాయమున శ్రుతిస్మృతివిహింసాకాదులగు పదువారు కావ్యార్థయోగులు, వానిలక్షణములు విధి తములయినవి తొమ్మిదవదగు ఆర్థవాస్తవ్యధ్యాయమున దివ్యమానుషపాతాళీయాది ఆర్థభేదములు, లక్ష

* ఇది బరోడా స్టేషన్ కాదు ఓరియంటల్ సీరీసులో ఒకటవ సంఖ్యగా ప్రకటితమయినది. వెల రు. ౨-౪-౦.

ణములు, నదీ పర్యంత సముద్రాదివర్ణనములు, వస్తుస్వరూప విభేదాలు గలవు. పదవిదగు 'కవిచర్య-రాజచర్యా' ధ్యాయమున కావ్యవిద్యాపరిసంఖ్యానము; కవిలక్షణము, కవికి వలసిన గృహాదిపరికరములు, భాషానిలయము, లేఖక, లేఖనసాధనాలు, కవి దినచర్య, స్త్రీలకు కవి త్వార్హత, రాజయొక్క కవిసమాజవర్ణనము, రాజచర్య, రాజసభలయందు కావ్యశాస్త్రపరీక్షా సన్మానాలు మొదలయి వివరితములు. పగునొకండవదగు శబ్దహరణా ధ్యాయమున పద, పాద, అర్థ, స్తోత్ర, ప్రబంధరూపము లయిన శబ్దహరణలక్షణములు, ఉత్పాదక, పరివర్తకాది కవులు, వారి లక్షణములు కలవు పండ్రెండవ, పదు మూడు అధ్యాయములు అర్థహరణమును గూర్చినవి. వీని యందు అర్థభేదములు, హరణములు, వివిధశబ్దాగ్రహరణ ములవలన నయిన కవి విభేదములు, అర్థచూనివిశేషాలు మొదలగు 32 అర్థహరణవిశేషములు వివరితములు. పదునాలుగవదగు జాతి ద్రవ్య క్రియాసమకర్తాపనా ధ్యాయమున కవిసమయములు, స్వర్గ్య భౌమ పాతాళీ యాది తిద్ధేదములు, వాని నిమిత్తములు మొదలగునవి కలవు. పదునైదవదగు ఆనయయస్థాపనాధ్యాయమున, పదునారవదగు స్వర్గ్యపాతాళీయ కవిరహస్యస్థాపనా ధ్యాయమున వివిధ కవిసమయవిశేషములు వివరితము లయినవి. పదునేడవదగు దేశవిభాగాధ్యాయమున జగ ద్విభాగములు, ద్వీపసర్పాదు, పరిగణనము, భారతవర్ష ము, పూర్వపక్షిణాది దేశవిభాగములు, (కవికాలము నాటి యాదేశముల విభాగస్థితి యందు చక్కగా తెలియ గలదు) వానియందలి నదీ సముద్ర పర్యంత భవపదాలు; దిక్కులు, తత్తద్దేశముల శరీరరూపవర్ణనము మొదలగు నవి వివరితములు. పదునెనిమిదవదగు కాలవిభాగాధ్యాయ మున సారచాంద్రమానములు, ఋతువులు, ప్రత్యేకము వాని వర్ణనము, వాని సంది, శైశవాద్యవర్ణన మొదలయి నవి వివరితములు.

ఇట్లు వివిధాపూర్వవిషయసంపన్న నయిన యీ గ్రంథమునందలి లక్షణములు కవికృతములు, అన్యకృతము లు నగు సరిసలక్ష్యణోకములతో వలయుచున్నవి. ఇది సా

హిత్యస్వరూపజ్ఞానువులు అవశ్యము పఠింపదగిన గ్రంథ ము. ఇక అనువాదమునుగూర్చి :

ఒకభాషలోనున్న ఏ సామాన్యగ్రంథమునుగాని ఇంకొకభాషలోనికి సరిగా బరివర్తించుట సులభమయిన పని కాదు. ఇక శాస్త్రములమాట చెప్పినచోరలేదు. అందును సూత్రరూపమున నున్నది యీ కావ్య మిమాంస దీనికి వృత్తిగాని, వ్యాఖ్యానముగాని లభిం పలేదు. ఇట్టిగ్రంథమును ఎట్లో అనువాదకులు పరిశ్ర మించి యిట్లు అనువదించినారు లక్ష్యముగా నుద్దేశించిన శ్లోకములనుతేర్చి వానిలో బెక్కిటికి తాత్పర్యాధ్యమును గ్రాసినారు. కొన్నిచోట్ల కవిసమయపరిగణనము మొద లయినచోట్ల స్వయము అనువాదకులు ఇతరలక్షణ గ్రంథ ములనుండి ఆయా ప్రకరణమునకు సరిపాత్రభాగముల సాధ రించినారు. గ్రంథకర్త దేశకాలానుసార, గ్రంథవిశేషం శములకు దెలుపుసీతికను జతచేసినారు.

ఇది సాహిత్యనిపుంగుగ్రంథము. ఇట్టిగ్రంథములు నిర్దుష్టములుగ నుండవలసినవి. అట్లుగాక ఇందు సాహిత్య ములు దొరికినవి. చూడుడు మచ్చునకు గొన్ని :

“యూ: “గుణాదానపరః కశ్చిద్దోషాదానపరోఽపరః; గుణదోషాప్యంత్యాత్మ్యాపరః కశ్చేన భావకః.”

అను: (ఉత్తరార్థమునకు) “గుణదోషపరిత్యాగ రీతులయ విమర్శించి కెందు దోషచుందుగ.” పు ౬3.

ఇది “ఒకానొక భాషకును గూములను స్వీకరించి దోషములను పరిత్యజించును” అని యుండదగును.

యూ: “సాచ యోధా, ద్వంద్వాది భేదేన; తత్రైవ ట్టుమాసీసక సమాక్తమ్.”

అను: “-ట్టిసమాసవృత్తిసంద్భావిభేదము చేత పదు నారుభిములుగా నున్నది. (అనగా సమాసము పదునారు విధములని యర్థము.)” యోధా అనగా ఆచరిధములు అని ఆర్థము, కాని “పదునాలుగువిధములు గలిగినది” కాదు.

యూ: “పితృర్ద్యకోర్నరేంద్రస్య సుతశిష్యపదాఽయః; అవిచిత్రేయ కావ్యాని హునన్తి పతన్తి.”

అను: “తండ్రి, గరువు, ప్రభువు, కొడుకు, శిష్యుడు, పదాతి, అనపీతు చేసినకార్యచరణలు గుణాగుణవివేచన చేయకయే లోకులగు నాదరమున స్తుతిం చుటయును, పతిం చుటయును కూడ ప్రపంచమునకు స్వాభావికమై యున్నది” పు. ౧౯౫.

ఇది “తండ్రికాన్యములను పుత్రుడు, గరువుకాన్యములను శిష్యుడు, రాజకాన్యములను పదాతులు వివేచన చేయకయే స్తోత్రము చేయుదురు; చదువుదురు” అని యుండెదగును.

మూ: “అస్తరాస్తరాచ కాన్యగోష్ఠీం శాస్త్రవాదా నమ జానీయాత్. మధ్యపి నానవదంశం న్వనతే.”

అను: “ఇట్లు అప్పటప్పటికిని కాన్యగోష్ఠిని శాస్త్రవాదములను జగుపలయును. నిజమైన తేనెలొట్టయే యొసన పింజకయే స్రవించునా?”

ఇది “కాన్యగోష్ఠుల నడుమనడుమ శాస్త్రవాదములను కావించవలెను. తేనెయైనను జంజుకొనుటకు లేక దురింపదు.” అని యుండెదగును.

మూ: “కోపా న్యానిని కిం స్ఫుర త్యతితం శోభాధర నైఢరః, కింవా చుంబనకారణాద్దయిత నో వాయో ర్వికారా దయమ్;..... సహ లింగితః.”

అను: “ఓ మానసి, నీయధరము శోపమునంజేసి ఒకవిధమగు శోభను (అనగా నెఱువనమును) ధరించినది యైనను, మీదుమిక్కిలి శోభిల్లుచున్నది.....”

ఇట్ల: “స్ఫురతి” అను క్రియకు అదరచున్నది అని అర్థము, కాని “శోభిల్లుచున్నది” అని కాదు.

మూ: “నేచ్ఛతి పాశాశంకీ కాకో దత్తమపి పథికగృహిణ్యః; అనంతకరతలోద్గళితవలయమగ్యస్థితం పిండమ్.” (ప్రాకృతమూలమునకు ఛాయ.)

అను: “పాంథకుటుంబినిచే తనకుతినుట కొనంగంబడినదైనను వంచినచేతినుండి ఎత్తినవలయమధ్యమునంగల పిండమును పాశమును నాశంక గలదియై కాకము ముట్టుకొన నిచ్చుగించుట లేదని భావము.”

“పథికగృహిణి(దేశాంతరగతుడయినవాని ప్రియురాలు. విరహిణి యనుట) కాకమునకు పిండమును పెట్టినది. పిండము నుంచునపుడు ఆమె చేతినుండి (విరహిణి యగుటచే మిక్కిలి కృశించియున్నది కావున) గాజుదూసి క్రింద బడినది. పిండము గాజునడుమ నన్నది. ఆ గాజును జూచి యది తన్ను సట్టుకొనుటకై పన్నిన యుచ్చు అని కాకి శంకించి పిండమును సమీపించి తిన నిచ్చుగింపదయ్యెను.” అను:ర్థము సమంజసమగును.

మూ: “ఆననందు శశలక్ష్మకపోలే సాదరం విరచితం తిలకం యత్; తత్ప్రియే విరచితావధిభంగే ధౌతమిత్రణజలై స్రవణాప్యైః.”

అను: “ముఖచంద్రునికి శశలక్ష్మప్రాయముగా (లాంఛనముగా) నన్న తిలకము నాదరముతో దిద్దుటజేసి తిరళాక్షియొక్క కన్నీళ్లతో మకరికాపత్రములు తుడిచి జేయబడిన ట్లున్నవనియర్థము. అనగా పెరవారి కలంకారముచేసిన చూపాపమిచ్చే దము యలంకారము నూడ్చిన ట్లుగా నిచ్చుట ముఖచంద్రునికి చిహ్నముగా తిలకము దిద్దుటచేసి నేత్రములు అనూయచే మకరికాదిపత్రభంగమునకు దుడిచి వైచిత్ర్యాన్నవని భావము.”

“తిలకము (అలంకారార్థము కపోలమున నుంచుకొను తిలకము—బుగ్గచుక్క) ముఖచంద్రునకు శశంహ్నుముగా అగునుతో కపోలమును విరచింపబడెనో ఆ తిలకము తనకాంతుడు పెట్టిన గడువునకు రాకపోవుటచే దుఃఖితయైన తిరళాక్షియొక్క కన్నీటిచేత కడుగబడినది అని యుండెదగినది.

మూ: “మాద్యచ్చకోరేక్షుగుతుల్యధామ్నః ధారాం దధానా మధునః పతంతీమ్; చంద్యగదప్తోత్పలనాశ్చృద్వా హంసీవ రేతీ శశిర్నపారీ.”

అను: “మత్తవకోరనేత్ర దృష్టితోదుల్యమగు (నెఱువదనముగల) తేనెధారను, వైనుండి జాలుచున్న దానిని ముక్కు దెఱచికొని పట్టుకొనుచున్నదై పక్షి ముక్కుకొనతో గొఱికిపట్టుకొనిన నెఱుకలువకాడి గల హంసాంగనవోలే ప్రకాశించెనని యర్థము.” పు. ౨౧౯,

“...త్తకోగనేత్రముతో తుల్యమయిన కాంతిగల ముద్దుముయొక్క కిందపడుచున్న భారను ధరించిన చంద్ర కాంతివు గిండి (ముచ్చెంబు) ముక్కు కొనతో (ఎట్ట) కలుచుకాడను పట్టుకొనినహంసాంగనవలె ప్రకాశించెను.” అని యుండదనునా.

మా. “హలమగు బల వైక్యోఽన డ్వాక్
హరస్య న లాంగలం;
క్రమపరిమితా భూమి స్విస్టో
ర్మగౌర్మ చ లాంగలమ్.....”

అను: “ఉన్నచోటినుండి కదలని (మొద్దు) నాగలి బలము హ్యమి కలదు.....” పు. 33౬.

ఇ.: “అగు హలం”=ఎద్దులేని నాగలి అని అర్థము చెప్పనలెను. అగు (నవిగృతే గౌః యస్య వత్)=దేనికి ఎద్దులేదో అది ‘అగు.’

మా. సా తత్ర చామికరరత్న చిత్రైః
ప్రాసాదమాలా వభీవిటంకైః.....”

అను: “వింజామరల ఇందు చెక్కబడి రత్నముల చేత చిత్రవర్ణములుగలవైన.....” 3౫౯

‘చామికర’ అనగా ‘బంగారు’ కాని వింజామర కాదు. ‘చామికరం జాతమాపం న హరజితకాంచకే’ అని అమరనిఘంటువు.

మా. “అపంకిల తటావటః.....”

“అనగా బంకిలములుగాని తటములందలి వటవృక్షములతోనా.....” పు. 3౫౧.

“అపంకిల + తట + అవటః = అప. కిలతటావటః. అవటః అనగా ‘పల్లము’ ‘వటవృక్షము’ కాదు. ‘గర్జావటౌ భువి క్వభే’ అని అమరము. (గట్టలున్న పల్లముల బురద ఎండిపోయెనని భావము).

మా. “జడనిందనచారవై ప్రరణ్యైః
సజ్జార్ద్రా స్సహతారహరమాలాః;
కదభీదశతల్పకల్పకస్థాః
స్మర మాహూయ నివేశయంతి పార్శ్వే.”

“జలచందనమందరు లగు తారణులును, జలార్ద్రము లగు తారహరమాలికలును, అరటియాకుల పాన్పులును, మన్మథుని పిలిచి తమపార్శ్వమునఁ గూర్చుండఁబెట్టు కొనజాలియున్నవి” పు. ౪౦౦.

ఇవి గ్రీవమృదువర్ణనము:

ఆనీ-సీరుగందపు మైపూత (పలుచనిగందము) చే ముదగులయినవారును, చల్లదనముకొఱకు నిరంతరము నీటిని చల్లకొనుచుండుటచే తడిసిన (శరీరములుగల) వారును, ముత్రైయలపేరులను ధరించినవారును, అగు యువకులు అరటియాకులచే కల్పింపబడిన తిలములపై కూర్చున్నవారయి మన్మథుని పిలిచి (తమ) ప్రక్కను కూరుచుండిబెట్టుకొనుచున్నా” రని యుండదగినది.

మా. “చ్యుతకమనసః కుందాః

పుష్కార్ద్రమే వ్యులసా ద్రుమాః,

మనసిచ గిరం గృహం తీ సే

కిరంతి న కోకిలాః;

అథచ పవిత్రశీతోల్లాసం

లనంతి సరీరయో,

నచ జరతతా మాలంబంతే

క్లమోదయదాయినీమ్.”

అను: “.....కోకిలములు మనస్సుగోని చూటను స్వీకరించుటలేదు. అనగా వివట లేదని భావము. మరీచలతలు అనగా మిరియంపుతీగలు, సూర్యునియొక్క శీతోల్లాసమును లూనము చేయుచున్నవియేగాని క్లమ దాయిని యగు జరతతను అవలంబించుటలేదు. అని భావము...” పు. ౪౦౧.

ఇది శిశిరవసంతస్తువుల సంగతి కుదాహరణము:

‘కోకిలములు చక్కను మనములందు గ్రహించినవికాని వెలుపలికి పంజరజాలకున్న’ (కోకిలములు మాయ ప్రయత్నించుచున్నవి కాని మాయజాలకున్నవి.) వనియు “సూర్యకిరణములు శీతోల్లాసమును స్పృహగొట్టుచున్నవి కాని, శ్రమమును గలిగించు పరిణామి పొందకున్న” వనియు అనదగినది,

మా. “ప్రవర్తతే కోకిలనాదహేతుః

పుష్పప్రసూః పంచమజన్మనాయా;

తేభ్య శ్చతుర్థ్యైఽపి వసంతమిత్ర

ముదఙ్ముఖో దక్షిణమాతరీశ్వా.”

అను: “కోకిలనాదములకు కారణం డగు వసంతుఁ డచ్చటఁ గలడు. నన్నకు డచ్చటఁ గలడు. పంచమ స్వరముఁ బలుకు పికము లచ్చట గలవు ఈ కోకిలవసంత మన్మథకుము లను నల్వకమిత్రులకును తోడుగ దక్షిణానిలము ఉత్తరాభిముఖమై ప్రయోగోన్ముఖమై యుండును.” పు. 3౬౦.

ఇట్ల మూలమున “తత్ర వింధ్యాదయః ప్రతీతస్వ రూపాః, మలయవిశేషాస్తు చత్వారి.” అని మలయవిశేషములు నాలుగు వేర్వేరుపడినవి. తరువాత పై శ్లోకము గలదు. ఆ నాలుగు విశేషములలో చేరని ‘దక్షిణమారుతము’ ఈ శ్లోకమున వర్ణితమయినది. కావుననే ‘తేభ్య శ్చతుర్థ్యైః’ అనుట. ఇక శ్లోకమునకు “నాలుగు శ్లోకముల చెప్పిన విశేషములకుఁ బెనుగూడ కోకిలకు మాత్రమాయ శక్తి కలుగుటకు కారణమయినదియు, పూవులు పూనజేయునదియు, పంచమస్వరముయొక్క ఉత్పత్తి కలిగించునదియు (పరిమాతముగ కోకిలస్వరియే పంచమస్వరము), వసంతమునకు నెచ్చెలియునగు దక్షిణవాయువు ఉత్తరపు మొగము గలదయు (మలయపర్వతమున) ప్రవర్తించుచున్నది” అని అర్థము చెప్పుకొనుట పొసగును. పై శ్లోకములచే వర్ణితమైన నాలుగు విశేషములవలన మలయమన నీదక్షిణమారుతము ప్రవర్తించుచున్నదనియు తేలుచున్నది. మలయపదము మలయపర్వతమున కుత్తర దిక్కుననే వీచునని మతాంతరము ”

గ్రంథములోనింకను ఇట్టివినిడనెడ కాన్పించుచున్నవి.

ఇట్లుంటకు కారణములను అనువాదకులు ఇట్లు వేర్వేర్వన్నారు: “ఈగ్రంథమును ముద్రించుటలోఁ దగినంత స్వాస్థ్యము, తోడ్పాటు, ప్రజ్ఞావిభవము లేనందుచేత ననేకములకు నచ్చుతప్పులును, అంగీకరణవ్యత్యయములును దొరలినవకుట నిక్కము.” (మా. పీఠిక పు. ౪౫౫.) ఇందువలన అనువాదకుల బాధ్యత తిప్పునేమో

కాని అనువాదముయొక్క సంస్కరణావశ్యకత తప్పజాలదు. అనువాదకులు తమ “నియమము ననుసరించి మూలగ్రంథమునుగూడ ముద్రించవలసియున్న”దన్నారు. అట్లుచేయజాలమికి కారణములను చెప్పినారు. కాని, ఎట్లునుమూలమున సగమునకు మిగిలియున్న లక్ష్యభాగమును ఇందు చేర్చియే యున్నారు. మిగిలిన అల్పమాత్ర లక్ష్యభాగమును గూడ ప్రయత్నించి చేర్చియుండిన బాగుండెడిది.

—‘భారతి’

శ్రీ త్యాగరాజస్వాదయము

రచయిత: కె వి శ్రీనివాసఅయ్యంగారు. ప్రకాశకులు: యస్. ఆది అండు కంపెని, మద్రాసు.

క్రాసునైజా ౫౩౫ పుటలు, వెల రు. ౪.

దాక్షిణాత్యసంగీతికళా వైభవమునకు గొప్పవికాసము నిడిన త్యాగయ్యగారి కృతులు అజ్ఞానసంపర్కమున సాంకర్ష్యస్థానిత్యాదులకుపాల్పడి తమసహజసంపద కోల్పడుచుండ, వానిని నిర్భయముగ నిలువజెల్లుటకుగా శ్రీ కె. వి. శ్రీనివాసయ్యంగారు పూనుకొని దాదాపు ౩౫౦ కృతులను త్యాగయ్యగారి శిష్యప్రశిష్యాదులవలన నేకరించి, ఆంగ్రసాహిత్యమున సహా అవి గొప్పరచనలగుటచే తమశక్తికొంది భాషాదోషాదులు తొలగించి సంస్కరించి, భక్తాగ్రేసరుడగు ఆయన హృదయవిన్యాసము ఆకృతులలో నెట్లు ప్రతిఫలించినదియు అర్థములు, విశేషార్థములు మున్నగు వివరణములవలన నెల్లడించుచు ‘త్యాగరాజస్వాదయము’ను ప్రకటించినారు. అందిది తొలిసంపుటము. ఇందు ౬౫ కృతు లున్నవి. సంగీత విద్యాప్రియులకిది చాల ఉపయోగకరము. వీలయన, ఇందు ఆయాయి రాగముల పని స్థరలక్షణములును, ప్రాచీనాధునికసంగ్రహాయ సంబంధాదికమును, ప్రయోగములందు వాని గతివిశేషములును మున్నగు శాస్త్రవిశేషములు తెలియజెప్పుచు, ప్రతికృతికి పెక్కుసంగతులతో సహా స్వరమును చూపినారు. మొట్టమొదట త్యాగరాజు తన తారకమంత్రము ౯౬ కోట్ల పునశ్చరణ అయి రామ

లక్షణములు ప్రత్యక్షమై అంతర్నిత్యములు కాగా చెప్పిన తొలి కీర్తన ప్రసిద్ధి కెక్కిన అతాతారాగ, ఆదితాళ యుక్తమగు

‘ఏల నీదయ రాదు పరాకు చేసెద-

జేల సమయము కాదు-’

అను కృతి, ఇందు మొట్టమొదట ‘నేసినది, తప్ప’ తుదిపాదమున గల కృతులను వాని మేళకర్తలక్రమమున పొందించినారు.

రాగలక్షణవివరణసందర్భమున కావించిన పయోగ తర, మతభేద ప్రయోగపరిణామాది శాస్త్రచర్చ పండితులకును, పని చెప్పనదై మెప్పు గనదగి యున్నది. ఆహిరి, తోడి, భైరవి మున్నగు రాగముల విషయము లిందులకు వుంచి తార్కాణములై, వారిలక్షణాభిజ్ఞత నే కాక లక్ష్యపరిజ్ఞానసాధనమును చూచుచున్నవి.

ప్రతి కీర్తనకును తొలుత దాని భావమున, వాగ్దేయకారుని ఆశయమును—తాత్పర్యమును—తెలియజేయు సవతారిక, పిదప రాగ, తాళనామాంకితముగ సాహిత్యము, అందు అధోజ్ఞాపికలలో పాఠాంతరములు, వానివిషయమై తమ అభిప్రాయ నిర్ణయములు, పిదప ప్రతిపదార్థమును, విశేషార్థము, పిదప రాగలక్షణము తదారోపణావరోపణములు, రాగగంజకములగు ప్రయోగ విశేషములు, పిదప కీర్తనస్వరమును కడు పొందికగా మార్చినారు.

ఈకృతులలో సాధారణముగ వాడుకలో కానబడు ‘గ్రామ్య’ ప్రయోగములు తమకునచ్చక, వీరు వానిని ‘గ్రాంథికము’గ సవరించిరి అంతకునుకొన్ని నిలిచిపోక తప్పవు. త్యాగరాజే సంగీతమునకు, శ్రావ్యతకు అనువగు కొన్ని, ‘గ్రామ్య’ ప్రయోగములు కావలెనని కావించిన ట్లగపడును. హృదయమునుండి ద్రవించు భక్త్యుద్దేకమును సరసతరముగ ధరింపగల ప్రయోగములు గ్రామ్యమున దొరకుచో ఆయన వెనుదీయలేదేమో.

‘ఉపచారము చేసేవా-

రున్నారని మఱియే రాము’-

అనుచో, ‘ఉపచారము చేసెడువారు’ అన్నచో చెవికి స్పృశః అది అంశఇంపు మార్ప కున్నది: అచ్చట స్వర విన్యాసమును (రీ;—గారీగా;.. లోనగనది) గమకముగా అంత మేళవింపకున్నది. ఇట్టివాడుకలు ఆభక్తిరసికుని కవిత్వమనొసగులై లోటుతెచ్చునని కానక్కఱయు లేదు.

సీతకయందు గ్రంథకర్త త్యాగరాజుజీవిత సంగ్రహమును, ఆయన ‘హృదయము’ను చెప్పినారు. ఇందు ఆయన అద్వైతాముయందుండి పిదప విశిష్టాద్వైతిగ మారెనని స్వీకరించిరి. శివస్తోత్రములగు కృతులను త్యాగయ్య గారిని కానబడును. త్యాగయ్యకేవలము రాము నిష్టదైవ తత్వగ నర్పించినంతమాత్రమున విశిష్టాద్వైతి యననక్కఱలేదు. సరి; యిట్టివి యీ గ్రంథము విషయమున ఎగదీయునవి గాని, దిగదీయునవి గాని కావుగదా.

శ్రీ ‘అది అందు కంపెని’వారు ఇట్టి గ్రంథముల ముద్రించి, “సుకార్మ్యోత్సాహమును ప్రశంసాపాముగ సార్థక మొనర్చు కొనుచున్నారు.

కొం. జ.

పంచముల చరిత్రము

గ్రంథకర్త:—శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య జి. యస్. బి. సరస్వతీస్వామిలవారు. రాయలు సైబా, ౬౪ పేజీలు, పీచు కాగితములు, కాగితపు బైండు. ౧౯౩౦ సం. వెల ౦-౪-౦.

ఇది పంచములనబడుజాతివారి చరిత్ర-అనగా వేద కాలమునుండి నేటివరకు ఆజాతివారిస్థితిగతు లిందు వ్రాయబడినవి. స్వామిలవారు పూర్వాచార పరాయణులవలె తార్కికజ్ఞానము విడిచి మాధవాదము చేయువారు కారు. వీరు వేదములందును, పురాణములందును ఉన్న విషయములున్న వున్నట్లుగా తీసికొనకూడదనియు, ఏలయన అప్పటిరచయితలు యథార్థములను అట్లే చిత్రింపక వాటిని అతిశయముగ వ్రాసినదియు, అంతేగాక తర్వాతివారు పలుమారు తమ యిచ్చవచ్చినట్లు తమ కనుకూలముగా నుండునట్లు మాటిమాటికి సవరించుచు వచ్చుచుండి

రనియు, అందుచేత ఇతిహాసపురాణాది గ్రంథములలోని విషయములను మనము విమర్శించుకుంటా నమ్మకూడ దనియు దృష్టాంతపహితముగా వ్రాసియున్నారు. స్వాములవారు ఇట్టి నూతనపద్ధతి నవలంబించి నిష్పక్షపాతముగా పూర్వగ్రంథములను విమర్శించియున్నారు. “కాలిక్రిందియుక్తాన్న హీనముగా జూడబడు పంచమ సోదరులసితని” స్వాములవారు గ్రహించి హిందూజాతికి మేలు చేయగోరి పంచములు హిందువులలోనివారే కాని వేరుకారనియు, అస్పృశ్యతను హిందువులు విడిచివేయవలెననియు పూర్వగ్రంథము లాధారముచేసుకొని వ్రాసియున్నారు. ఈ గ్రంథము కేవలము ధర్మశాస్త్రములపై నాధారపడిదమని పల్కెడు సనాతనులను, పూర్వ గ్రంథవిషయములను పొందుపరచి వారివారి వాదములను శంకించుటకు గాను వ్రాయబడినది. తక్కినవా రందరికి అవతారపురుషుడగు గాంధీయహాత్ముడు అస్పృశ్యతను విడుపుడని యుపదేశించినాడు. కావున మన కిక ధర్మశాస్త్రాధారము లవసరము లేదు. శంకరులయెడ మనము పక్షపాతబుద్ధి మాని యికనైన దేశచుభివృద్ధి చేసికొందుముగాక!

వైలి—గ్రాంథికము, సరిశేషముగా నున్నది. స్వాములవారు పురాణగాంధీకిచ్చిన పరిశిష్ట (Interpretation) లెంతయో సమంజసముగా నున్నవి: వీరు ఇట్టి గ్రంథము లింకా పెక్కువ్రాసి దేశసేవచేసెదరని నమ్మచున్నాను.

గ్రంథము దొరకుచోటు: గ్రంథకర్త, గోల్కొండ పత్రికాకార్యాలయము, శ్రావణబారు, దక్షిణహైద్రాబాదు. లే. కా.

జడగంటలు

గ్రంథకర్త—చెలికాని సత్యనారాయణ గారు. పద్మనాయక గ్రంథమాల, ద్వితీయ కుసుమము, క్రా. 1921, పేజీలు, మెరుగు కాగితములు, కాగితపు బైండు. సం. ౧౯౩౦. వెల ౦-౮-౦.

ఇదియొక కథలసంపుటి. ఇందుమాడేకథలుండుట చేతను, జడగంటలు మాడేకథకను గ్రంథకర్త యీ గ్రంథమునకు జడగంటలని పేరు పెట్టెను. ఇందలి కథలన్ని

యు అధునికములు. ఇప్పటికాలపు విషయములనుండి యితిసృత్తము గ్రహించి వ్రాయబడినవి. వీటియొక్క యుద్దేశము సంఘసంస్కరణము. కవియొక్క యుద్దేశ మెంతయు మెచ్చదగియున్నది. కాని కథలయల్లిక మాత్రము కొంత విపరీతముగా నున్నది. ఘటనలయందు యథార్థము కానరాక కృతకత కానవచ్చుచున్నది. ఇది మిగుల రసభంగకరము.

ఉదా:—‘రాధానందము’లో రంగనాథునిని విపరీతముగా కుడుముట్టించి రాధను ఆనందరవునకిచ్చి పెండ్లి చేసెను. ఈవిపరీతమరణము కథాకల్పనకెంతయు లోటు తెచ్చుచున్నది. అసహజముగనున్నది. ‘పత్నీదాన’యందు పాత్రల మనఃప్రస్ఫుటల నెంతమాత్రము లెక్కచేయక లలిత శర్మచేత అతని భార్యను అతని మరణమునకు వెనునెంటనే మరణీధరరావున కిచ్చి పెండ్లిచేయించెను. ఇది కూడ కల్పనాప్రాధిమ్యము లోలే. ‘పుత్రస్వీకారము,’ చక్కగా నున్నది.

వైలి—కవి పాత్రలకొకభాష, తనకొక భాష యేర్పరచుకొనెను. పాత్రలకు వ్యావహారికభాష, కవికి గ్రాంథికభాష. పతీని మగు వ్యావహారికమును చదివినప్పుట కృతకముగు గ్రాంథికము చదువుట కసహ్యముగనున్నది. యథార్థవిషయములనుండి మరల భావనాప్రపంచమునకు పోవుచున్నానునిపించును. ఈమేళన మెంతమాత్రము రసవంతముగ లేదు. ఇట్టికథలకు వ్యావహారికభాషయే యుచితమయినది. దాననే వ్రాసిన రసవంతముగనుండును. గ్రంథకర్త ఈ గ్రంథముయొక్క పునర్ముద్రణమున నీలోటునుతీర్చి వ్యావహారికముననే ముద్రింతురని తలచుచున్నాను. యథార్థత్వ (Reality) ప్రాకృతికరణముల (Naturalization) కాలముగదా! సంఘసంస్కరణము నభిలషించు గ్రంథకర్త ఇట్టి భాషాసంస్కరణమునకును వెనుదీయబోరు.

వలయువారు:—మేనేజరు, పద్మనాయక గ్రంథమాల, పెంటనాగులవలస, రాజాం, విశాఖపట్నం జిల్లా అని వ్రాయవలెను.

లే. కా.

బాలసీతికథావళి

(గంభకర్త):—శ్రీమతి కమవత్తీ పరలక్ష్మమ్మ గారు.

క్రాంతి, ౧౮ జేతీలు, చందీ కాగితములు, కాగితపురెండు, సం. 1980, వెల ౧-౬-౦.

ఈ పుస్తకము 'బాలసీత' అను హిందీ గ్రంథము ననుసరించి వ్రాయబడినది. ఈ గ్రంథోద్దేశము బాలురకు సీతిబోధనయుటయే. (గంభకర్త) గారు ఇట్లు వ్రాయుచున్నాడు: "అద్భుతకల్పకలతో నిండిన పౌరాణిక గాథలనేకమిప్పుడు మనబాలరకు పాఠ్యపుస్తకములుగా నిర్ణయించబడుచున్నవి. అవి యెంత సరిగ్గర్చుములై యున్నను యాహితీతము లగు మహిమలతో నిండియుండుటచే పురాణపురుషులచేరు, మనముచేరు, వారుచేసిన పనులను మనముచేయబలము, అనుభావము బాలురకు కల్గు నవకాశము గలదు." ఈ వాక్యములెంతయు నిజము. పురాణగాథలు పూర్తిగా చారిత్రకములు, యథార్థములు కావు. అప్పటికవులు ఉన్న విషయము లన్నట్లుగా చిరింపక అరికేయముగ కల్పించివ్రాసిరి. అంతేగాక తనవారివారు పలుమారు తమయిచ్చ వచ్చినట్లు తమ కనుకూలముగ నుండునట్లు, మాటిమాటికి పరించుచు వచ్చిరి. కావున, పురాణవిషయములను మనము విమర్శించక తీసుకొనరాదు. వాటికి కొంతవరకే నిచ్చి యథార్థమును తెలిసికొనవలెను. ఇట్టి సంబర్ధముల పురాణకథలను పిల్లలచేరి పఠింపచేయుట వ్యర్థము. వాటి యొక్క సత్యమునుగూర్చి మనము సందేహించుచున్నప్పుడు వాటిని చదివి మనము హర్షించలేము. అట్లుగాక చరిత్రవిషయములను వ్రాసి సేతులు నేర్పుటమేలు. (గంభకర్త) ఈమార్గమునే తలపెట్టి యీ గ్రంథమును వ్రాసెను.

ఇందలి కథలు మానవులయొక్క యున్న తాదర్యములు, ఉన్న తగుణములు, వాటిసాధనము, పర్యవసానమును బోధించి మనలను పులికితగాఢ్రులనుజేసి అక్రమారికలనులుగా చేయును. సత్యము, కరుణ, ప్రేమ, అనుభవ యాశ్వులనకు ప్రేమియగును గుణము లవి మనకు గట్టిగా బోధపడును. ఇట్టికథలు బాలురకు సీతిని తెచ్చు

బోధించును. పిన్న లేకాక పెద్దలుకూడ ఈ గ్రంథమును చదువవలసినదే.

కైతి:—గ్రాంథికము, పరళము, భావములకు తగినది. బంగారమునకు పరిమళ మున్నట్లున్నది. భావమునకు కైతియు, కైతికి భావమును వన్నె తెచ్చుచున్నది.

(గంభకర్త) యిట్టి గ్రంథములకు మరికొన్నిటిని రచించి ఆంధ్రవాచ్యమున కుపకారము చేయునని తలచుచున్నాను.

మయువారు:—పాలపత్రి భావనారాయణగారు దీక్షక, కాపట్ల, గుంటూరుజిల్లా అని వ్రాయవలెను.

టే. కా.

శ్రీవివేకానందస్వామి జీవితము ప్రథమభాగము

(గంభకర్త—అయిదు వెంకటేశ్వర్లు గారు. దీక్షా, ౨౦౮ జేతీలు, క్షేత్ర కాగితములు, కాగితపురెండు, సం. ౧౯౩౦, వెల ౧-౨-౦.

ఈ గ్రంథము అంగ్లమును అయిదు సంపుటములుగా వ్రాయబడిన 'శ్రీ వివేకానందస్వామి జీవితము' యొక్క సంక్షిప్తానువాదము.

గ్రంథమును వివేకానందుని జీవితము గాక శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసజీవితము కూడ పూర్ణముగానే వ్రాయబడినది. ఏలయన శ్రీరామకృష్ణుని జీవితము తెలియకయే వివేకానందుని జీవితము పూర్తిగా గ్రహింపలేదు. ఆజీవితములు రెంటికని అట్టి పరస్పర సంబంధము కలగు.

వివేకానందుడు దైవాంశసంభూతుడని శ్రీరామకృష్ణుడు చెప్పియున్నారు. ఇతని చాల్యమును రామకృష్ణునిజీవితము వలెనే భగవద్భక్తియంతయు యున్నది. వాస్తవికముకూడ శ్రీరామకృష్ణుని జీవితము చదివినవో ఆ స్థికతయం దపేక్షకలవారగుదురు. అట్టి అనితరపురుషునకు ప్రయోగ్యుడైన వివేకానందుని జీవితము కూడ మనకు ప్రయోజనము. శ్రీరామకృష్ణుడు లోకోపకారార్థము వివేకానందుని కొంతమాయచే గప్పి కేలము నిర్వి

కల్పసమాధిలో బడిపోకుండ తే సేను. శిష్యుడు కూడ గురువు యొక్క అభిప్రాయము నెరవేరునట్లు లోకకల్యాణమునే ఆశించి లోకసేవయందే తన జీవితమును ధారపోసేను.

గ్రంథకర్త కేవలము పూర్వవారాభిలాషి యగుటచే మరలంపు సంస్కరణముల నక్కడక్కడ తూలవాడి యున్నాడు.

కై లి—గ్రాంథికము, సంస్కృతపదములు, సమాసములు అధికము. విద్యాధిపతులకేగాని పామరులకు, స్త్రీలకు అందుబాటులో లేదు. గ్రంథవిషయమందకు జనులు

గ్రహించి అనందింపదగినవలె ననుకరినకై లిపిలో అల్పప్రయోజనమైనది. సరళ కై లిలోనున్న మెచ్చదగి యుండెడిది. ఈ గ్రంథము రెండవముద్రణకుందు సరళకై లిలో వ్రాయబడి ప్రకటింపబడుట యుచితము. కావున ముద్రించబడి బోవు రెండవభాగము లోలుకనే మలభిక్షై లి నుండి నచో మెదుగు.

వలయువారు—బులుసు వెంకటశ్రీరామమూర్తి, కాకివాడ, అని వ్రాయులెను.

తే. కా.

గ్రంథ స్వీకారము

అంటరానివా రెవరు?

క్రానుసైజున ౨౦ పుటలు, వెల రెండణాలు.

గ్రంథకర్త: బాలా రంగస్వామి గారు. వలయువారు గ్రంథకర్తగారి పేరిట రాజమండ్రికి వ్రాయులెను.

మిత్రభాషితము (ప్రథమభాగము)

డిమ్మిపైజు, పుటలు ౧౭౪, వెల రు. ౧.

రచయిత—దేవులపల్లి నరసింహాశ్రమి గారు, మండపేట, గోదావరిజిల్లా.

శ్రీరామలింగేశ్వర శతకము

క్రానుసైజున సుమారు ౩౦ పుటలు. వెల రెండణాలు.

రచయితలు: నుంటూరు సీతాధాని దీక్షితులు మొదలుగువారు.

ప్రకాశకులు:—మేనేజరు, ఆంధ్రావర్ గ్రంథమాలిక, శ్రీకృష్ణ, ఎలమంచిలి, విశాఖపట్టణము జిల్లా.

పశు పరీక్ష

(ప్రవేశికా సహితము)

క్రానుసైజున ౪౨ పుటలు, వెల తెలియదు.

ప్రవేశికాకర్త: జగన్నాథకేరకర్త గారు.

చిరునామా:—గంధర్వమూల్, విజయనగరము.

శారదాబిల్లు

ఉత్తర రాఘవము (నాటకము)

డిమ్మిపైజు, పుటలు ౧౧౬, వెల రు. ౧-౪-౦

గ్రంథకర్త—బడిశేషల్లి లక్ష్మీకాంతకవి గారు. వలయువారికి చిరునామా—బడిశేషల్లి లక్ష్మీకాంత కవి, నుంటూరు.

క్రానుసైజు, పుటలు ౧౫, వెల రెండణాలు. పులి కొండ పరబ్రహ్మంగారిచే రచితము.

వలయువారిట్లు వ్రాయుడు—పులికొండ పరబ్రహ్మముగారు, చినపాడుపూడి, ఉయ్యూరువాడ, కృష్ణాజిల్లా.

ఆంధ్రబర్మీయుల యుద్ధము

డిమిస్మిస్సెజు, ఫుటలు ౨౦. వెల ౦-౪-౦

గ్రంథకర్త—పిల్లా కన్నయ్యనాయుడుగారు.

వలయునా రీక్రింది చిగునామాకు వ్రాయవలెను:

పిల్లా కన్నయ్యనాయుడు, నెం. ౨౫-౧౦౫, మొగలుపీఠి, రంగూను.

భారతకథలు

క్రాసు సైజున ౬౦ ఫుటలు. వెల రు ౧.

గ్రంథకర్త: వెల్లాల మైసూరయ్యగారు. వలయునా రీక్రిందివిలీనమునకు వ్రాయవలెను: వెల్లాల మైసూరయ్యగారు, క్లార్కు, డిస్ట్రిబ్యుషన్ కోర్పొరేషన్, ప్రొద్దుటూరు, కడపజిల్లా.

అకాలీలనత్యాగహము (ఆత్మబలి)

డిమిస్మిస్సెజు, ఫుటలు ౧౦౪. వెల తెలియదు.

గ్రంథకర్త—శనివారపు సుబ్బారావుగారు.

ప్రకాశకులు—సరస్వతీగ్రంథమాల, కాకరపర్రు,

పడమటి గోదావరిజిల్లా.

SIX PROBLEMS AND THE INDIAN YOUTH (ఆంగ్లము)

డి. యస్. రామచంద్రరావుగారిచే రచింపబడినది. వలయునా రీక్రిందివిలీనమునకు వ్రాయవలెను: యువకుల గ్రంథకర్తగారిపేరిట బెంగళూరుకు వ్రాయవలయును.

కీ. శే. పెనుమర్తి వేంకటరత్నము గారు

భారతీ వ్యాసరచయితలలో నొకరగు

శ్రీయుత వేంకటరత్నముగారియొక్క అకాల

* మరణవార్తను వ్రాయ విచారాతిరేకముచే

కలము వడకుచున్నది. (శ్రీ) వేంకటరత్నము

గారు భావకులగు యువకులు, వీరిది తెనాలి.

వీరి సరసరచనము లాంధ్రవాఙ్మయ వధూటికి

నూత్నాలంకారలేఖములు. భారతీ, అవతరించిన

నాటినుండియు, ఎడనెడ, నవ్యవ్యాసనా వాసిత

ములగు నీసహృదయుని ఖండకావ్య ప్రసూన

ములను జడనుముడుచుకొనుచుండెను. నేటితో

నది యంతరించినది. దినదినాభివృద్ధిని గాంచి

యిట్టి నూత్న కావ్య ప్రసూనముల నెన్నిటితో ప్రసవించవలసిన ఈకవితాలత కీకవికుమారుడు మూలకందము. అది నేడు విధివిపాకమున క్రుల్లి పోయినది. “పుట్టినవారికి గిట్టకతప్పదు.” కావున నీతని దేహమాత్ర వివాళమునకు దుఃఖంప బనిలేదు. కాని యాదేహము, నాశ్రయించిన కవితాత్మ వివాళమునకు సహృదయులు దుఃఖంతురు. దుస్సహము, నిరవధికము నగు నీ వియోగము నీతని ప్రియకుటుంబ మెట్లు సహింపగల్గునో! ఐహికానందానుభూతి నుజ్జ గించినయొకవికుమారుని యాత్మ అపారపార లోకికానందానుభూతిని గాంచునుగాక!

—సంపాదకుడు, భారతి.

* ఈ వార్త ౨౯-౧౯౩౦ ఆంధ్రపత్రికయందు ప్రకటితమయినది.